

UNITÁRIUS KALENDÁRIUM
2022

Unitárius kalendárium 2022

Kiadja a Magyar Unitárius Egyház
Kolozsvár
2021

Megjelent
a Bethlen Gábor Alap
támogatásával

A fedőlapon Torockószentgyörgy látható. Fényképezte: Finta Csaba

Kiadja a Magyar Unitárius Egyház

Szerkesztette dr. Andorkó Júlia Eszter

Havi fényképek: Andorkó Attila

Jelentős évfordulók: Kovács Sándor

A magyar unitárius egyház egyházkormányzati névjegyzéke: Szabó László,
Popa Ilona Aurélia

Rejtvények: Forrai Tibor

*A szejkefürdői Mini Erdély Park unitárius vonatkozású látnivalói című
sorozatban a Visus Kulturális Egyesület ismerteti a parkot és
a látogatóközpontot.*

Műszaki szerkesztő: Virág Péter

Szövegkorrekció: Dénes Gabriella

Borítóterv: Idea Plus

Nyomdai munkák: Misztótfalusi Kis Miklós Református Sajtóközpont

ISSN 2285 – 987X

ISSN-L 2285 – 987X

AZ OLVASÓ KÖSZÖNTÉSE

1. szombat • újév, Fruzsina.....
2. vasárnap • Ábel, Ákos ●.....

3. hétfő • Benjámín.....
4. kedd • Titusz.....
5. szerda • Árpád, Simon.....
6. csütörtök • Boldizsár, Gáspár, Menyhért.....
7. péntek • Artúr, Attila.....
8. szombat • Gyöngyvér, Virág.....
9. vasárnap • Etele, Marcell ☽.....

10. hétfő • Melánia, Vilmos.....
11. kedd • Ágota, Barna.....
12. szerda • Erna, Ernő.....
13. csütörtök • a vallásszabadság ünnepe, Csongor, Ivett, Veronika.....
14. péntek • Bódog, Edömér, Félix.....
15. szombat • Aurél, Loránd.....
16. vasárnap • Dániel, Gusztáv.....

17. hétfő • Antal, Antónia.....
18. kedd • Piroska ○.....
19. szerda • Sarolta, Sára.....
20. csütörtök • Sebestyén, Tímea.....
21. péntek • Ágnes.....
22. szombat • Alfonz, Vince.....
23. vasárnap • Zelma.....

24. hétfő • Erik, Erika, Hanga, Xénia.....
25. kedd • Henrik, Pál ☾.....
26. szerda • Aba, Paula, Vanda.....
27. csütörtök • Angéla.....
28. péntek • Karola, Károly.....
29. szombat • Adél, Eta.....
30. vasárnap • Gellért, Gerda, Noémi.....

31. hétfő • Lujza, Marcella.....

1782. január 1-jén Kolozsváron halt meg **Gejza József** lelkész, tanár, énekszerző, író. Nyomtatásban megjelent temetési beszédei, halotti versei nem mindennapi tehetségéről tesznek bizonyosságot. (1742-ben született Homoródmáson.)

1883. január 2-án Bencédben született **Benczédi Pál** lelkész, teológiai tanár, író. (1966. június 9-én halt meg Kolozsváron.)

1601. január 3-án halt meg **Várfalvi Kósa János**, egyházunk negyedik püspöke. (Várfalván született.)

1720. január 4-én szülővárosában halt meg **Kolozsvári Dimjén Pál** iskolaigazgató, hittudós, orvos. (1655-ben született Kolozsváron.)

1946. január 7-én halt meg **Józan Miklós** író, műfordító, egyházunk 26. püspöke. (1869. december 6-án született Tordatúron.)

1931. január 12-én Vargyason született **Borbáth Károly** történetkutató. (1980. április 20-án halt meg Vargyason.)

1636. január 13-án Kolozsváron halt meg **Thordai János** költő, az 1632-ben megjelent unitárius énekeskönyv szerkesztője. (1597-ben [?] született Tordán.)

1910. január 13-án Kolozsváron született **László Tihamér** fizikus, egyetemi tanár. (1986. május 26-án halt meg Kolozsváron.)

1886. január 13-án Mészkőn született **Gálffy Zsigmond** műfordító, igazgatótanár. (1958. december 26-án halt meg Kolozsváron.)

1866. január 14-én született Aranyosrákoson **Borbély Sándor** gyógypedagógus, a Váci Siketnéma Intézet igazgatója. (1932. december 9-én hunyt el Vácon.)

1885. január 15-én Torockón halt meg **Koronka Antal** unitárius lelkész, író. (1806-ban született Kövenden.)

1913. január 15-én született Aldobolyban **Harringtonné Szánthó Vilma** lelkész. (1982. október 15-én halt meg a New Mexico állambeli Santa Fében.)

1889. január 18-án Gyulafehérváron született **dr. Mikó Lőrinczné Zsakó Aranka**, az Unitárius Nőszövetség egykori elnöke. (Kolozsváron halt meg 1968. május 19-én.)

1902. január 18-án Marosvásárhelyen született **Szent-Iványi Sándor** lelkész, író, politikus, a Kolozsvári Teológiai Akadémia tanára, a Polgári Demokrata Párt alapító tagja. (1983. október 16-án halt meg az A. E. Á.-ban, Lancasterben.)

1786. január 21-én halt meg **Agh István** író, természettudós, egyházunk 17. püspöke. (1709-ben született Sepsiszentkirályon.)

1721. január 21-én halt meg **Bíró Sámuel**, egyházunk első főgondnoka. (1665-ben született Homoródszentmártonban.)

1854. január 21-én halt meg **Barra Imre**, Kolozsvár népszerű orvosa, Agh István dédunokája.

1778. január 22-én Bágyonban halt meg **Uzoni Fosztó István** lelkész, egyháztörténet-író. (1729-ben született.)

1899. január 22-én Székelyudvarhelyen született **Dobai István** lelkész, költő, a Tizenegyek egyik szerkesztője. (Meghalt 1938. szeptember 4-én Vargyason.)

1920. január 23-án született **Létay Lajos** költő, szerkesztő, publicista. (Kolozsváron halt meg 2007. szeptember 26-án.)

1. kedd • Ignác, Kincső ●
2. szerda • Apor, Karolina
3. csütörtök • Balázs, Oszkár
4. péntek • Andrea, Csenge, Csengele, Ráhel
5. szombat • Ágota, Ibla, Ingrid.....
- 6. vasárnap** • Dorottya, Dóra

7. hétfő • Amanda, Tódor.....
8. kedd • Aranka, Salamon D
9. szerda • Abigél
10. csütörtök • Elvira, Gabriella.....
11. péntek • Elek, Dezső
12. szombat • Lilla, Lídia, Livia.....
- 13. vasárnap** • Ella, Linda

14. hétfő • Bálint
15. kedd • Kolos.....
16. szerda • Julianna, Samu ○
17. csütörtök • Donát, Emőd
18. péntek • Bernadett, Ellák, Konrád, Zenkő.....
19. szombat • Ozsvát, Zsuzsanna
- 20. vasárnap** • Aladár, Álmos.....

21. hétfő • Eleonóra, Nóra.....
22. kedd • Gerzson
23. szerda • Alfréd, Tas
24. csütörtök • Jázmin, Mátyás C
25. péntek • Géza, Vanda.....
26. szombat • Edina, Izabella
- 27. vasárnap** • Ákos, Gábor

28. hétfő • Elemér

1829. február 3-án Lengyelfalván született br. **Orbán Balázs** író, néprajzgyűjtő, történész, alapítványtevő. (1890. április 19-én halt meg Budapesten.)

1842. február 3-án halt meg Kolozsváron **Bölöni Farkas Sándor** útirajz- és naplóíró. (1795. január 15-én született Bölönben.)

1879. február 8-án Nyárádszentmártonban született **Pozsonyi Szentmártoni Kálmán** igazgató-tanár, népmesegyűjtő. (Kolozsváron halt meg 1968. július 11-én.)

1802. február 13-án szülővárosában halt meg **Pákei József**, a Kolozsvári Unitárius Kollégium tudós igazgatója, az egyház főjegyzője. (1759. november 10-én született Kolozsváron.)

1820. február 13-án Szentgericén született **Jakab Elek** történettudós, Kolozsvár történetírója, Dávid Ferenc egyházalapító püspökünk első monográfiusa. (1897. július 22-én halt meg Budapesten, a Kerepesi temetőben pihent. 1900-ban exhumálták, és december 24-én a kolozsvári Házsongárdban temették el a város által adományozott, főút menti díszhelyre. Síremlékét 1901. szeptember 21-én avatták fel.)

1882. február 13-án Homoródjánosfalván született **Kiss Sándor** lelkész, író, fordító. (Kolozsváron halt meg 1973. december 3-án.)

1903. február 13-án Korondon született **Simén Dániel** lelkész, teológiai tanár, író. (1969. február 25-én halt meg Kolozsváron.)

1533. február 16-án Budán született **Dudith András** humanista tudós, filológus, aki ugyan rokonszenvezett az unitárius eszmékkel, de nem csatlakozott felekezetünkhöz. (Boroszlón halt meg 1589. február 23-án.)

1844. február 17-én Csekefalván született **Kozma Ferenc** pedagógus, író, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja (1880). Kolozsváron szerzett unitárius lelkészi oklevelet. 1870-ben a székelykeresztúri tanítóképző tanára, majd igazgatója. 1886-tól Kolozs vármegye tanfelügyelője, az Unitárius Kollégium felügyelő gondnoka. (1920. május 12-én halt meg.)

1928. február 19-én halt meg **Ferencz József** lelkész, tanár, író, műfordító, egyházunk 23. püspöke. (1845. augusztus 9-én született Alparéten.)

1915. február 23-án Verespatakon született **Pap István** mezőgazdasági szakíró, az MTA tagja. (Kolozsváron halt meg 1994. február 5-én.)

1. **kedd • húshagyókedd** Albin, Levente
2. szerda • Lujza, Magor ●
3. csütörtök • Kornél, Kornélia.....
4. péntek • Adrienn, Kázmér
5. szombat • Adorján, Olivér
6. **vasárnap • húsvét előtti 6. vasárnap**, Frigyes

7. hétfő • Tamás
8. kedd • Zoltán
9. szerda • Fanni, Franciska, Gerő.....
10. csütörtök • Ildikó, Melissza D.....
11. péntek • Kadosa, Szilárd
12. szombat • Gergely, Ince
13. **vasárnap • húsvét előtti 5. vasárnap**, Ida, Krisztián, Krisztina

14. hétfő • Matild, Pólika
15. **kedd •** Kristóf, Lukrécia
16. szerda • Henriett, Henrik, Zádor
17. csütörtök • Gertrúd.....
18. péntek • Sándor ○
19. szombat • József.....
20. **vasárnap • húsvét előtti 4. vasárnap**, Hubert, Klaudia, Mór.....

21. hétfő • Bence, Benedek, Benett
22. kedd • Beáta, Kevend, Lea.....
23. szerda • Botond, Emese, Emőke.....
24. csütörtök • Gábor, Karin
25. péntek • Mária C
26. szombat • Emánuel
27. **vasárnap • húsvét előtti 3. vasárnap**, Alpár, Hajnalka

28. hétfő • Gedeon, Johanna, Koppány
29. kedd • Jónás.....
30. szerda • Hunor, Magor, Zalán.....
31. csütörtök • Árpád.....

1853. március 1-jén Kolozsváron született **Pákei Lajos** építésmérnök, Kolozsvár főépítésze. (1921. március 22-én halt meg szülővárosában.)

1604. március 4-én Luslawicében halt meg **Socinus Faustus**, a lengyel anti-trinitarizmus legnagyobb teológusa. (1539. december 5-én született Sienában.)

1661. március 7-én halt meg **Beke Dániel**, egyházunk nyolcadik püspöke.

1819. március 8-án Szentivánlaborfalván született **Berde Áron** természettudós, lapszerkesztő, a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem rektora. (1892. június 25-én halt meg Kolozsváron.)

1913. március 9-én Bözödön született **Bözödi (Jakab) György** író, szociográfus, történész. (1989. november 25-én halt meg Budakeszin.)

1792. március 11-én halt meg **Suki László**. Végrendeletében minden vagyonát az unitárius egyházra hagyta. (1741-ben született.)

1571. március 14-én Gyulafehérváron halt meg **János Zsigmond**, Erdély első unitárius fejedelme. (1540. július 7-én született Budán.)

1888. március 14-én Homoródalmáson született **Zoltán Sándor** lelkész, író. (1979. június 24-én halt meg Budapesten.)

1882. március 20-án Fiafalván született **Kovács Lajos** lelkész, író, szerkesztő, fordító, Kovács Lajos püspök édesapja. (1942. október 20-án halt meg Brassóban.)

1724. március 23-án halt meg **Almási Gergely Mihály**, egyházunk 14. püspöke. (Homoródalmáson született 1654. január 11-én.)

1911. március 27-én Bánffyhunyadon született **Mikó Imre** jogász, műfordító, író, politikus, egyházunk főgondnoka. (Kolozsváron halt meg 1977. március 21-én.)

1888. március 28-án Nagymedeséren született **Kiss Elek** teológiai tanár, író, lapszerkesztő, egyházunk 27. püspöke. (Kolozsváron halt meg 1971. december 7-én.)

1908. március 28-án Brassóban született **Szabó Sámuel** közíró, az egykori *Dávid Ferenc Ifjúsági Egylet* titkára, a *Kévekötés* szerkesztője. (Brassóban halt meg 1993. szeptember 19-én.)

1839. március 29-én Felsőbencéden született **Benczédi Gergely**, a Kolozsvári Unitárius Kollégium igazgató-tanára, író. (Kolozsváron halt meg 1906. december 13-án.)

1758. március 30-án halt meg **Szentábrahámi Lombárd Mihály**, az unitáriusok „szeme, szíve, szája”, egyházunk 16. püspöke. (1683-ban született Városlalván.)

1. péntek • Hugó, Szörény ●
2. szombat • Áron.....
- 3. vasárnap • húsvét előtti 2. vasárnap**, Keresztély, Richárd
4. hétfő • Ambrus, Csaba
5. kedd • Kocsárd, Vince
6. szerda • Bíborka, Edna, Édua
7. csütörtök • Orsolya
8. péntek • Dénes, Zselyke
9. szombat • Dömötör, Géza D
- 10. vasárnap • virágvasárnap**, Ezékiel, Zsolt.....
11. hétfő • Klotild, Leó.....
12. kedd • Gyula
13. szerda • Ida, Hermina
14. csütörtök • Tibor, Gusztáv
- 15. péntek • nagypéntek**, Tas
16. szombat • Bánk ○
- 17. vasárnap • húsvét 1. napja**, Rudolf.....
- 18. hétfő • húsvét 2. napja**, Andrea, Ilma
- 19. kedd • húsvét 3. napja**, Emma.....
20. szerda • Tivadar, Töhötöm
21. csütörtök • Zsombor
22. péntek • Csilla, Noé, Noémi.....
23. szombat • Béla C
- 24. vasárnap • György, Györgyi**.....
25. hétfő • Ajnácska, Márk
26. kedd • Boglárka, Ervin
27. szerda • Gyöngyi, Zita
28. csütörtök • Valéria.....
29. péntek • Tihamér.....
30. szombat • Kitti ●

1781. április 8-án halt meg **Fejérvári Sámuel** nyelvtudós, lelkész, tanár. (1721-ben [?] született.)

1792. április 9-én Székelyszentmihályon született **Nagyernyei Kelemen Benő**, az erdélyi modern mezőgazdaság úttörője, a zsibói Wesselényi-uradalom gazdatisztje, alapítványtevő. (Szucságon halt meg 1885. június 3-án.)

1684. április 16-án halt meg **Nagysolymosi Koncz Boldizsár**, egyházunk tizedik püspöke. (1624-ben született Nagysolymoson.)

1959. április 18-án halt meg **Szabédi (Székely) László** költő, író, újságíró, egyetemi tanár. (1907. május 7-án született Sáromberkén.)

1808. április 18-án Loughborough-ban született **John Paget** orvos, író, egyházunk lelkes támogatója, a kolozsvári *Angol Olvasókör* alapítója. (Meghalt Aranyosgyéresen 1892. április 10-én.)

1917. április 18-án Sepsikőröspatakon született **Imreh Lajos** pedagógus, a tordai iskola tanára. (1999. július 18-án halt meg Sepsikőröspatakon.)

1855. április 19-én Tordátfalván született **Boros György** teológiai tanár, író, egyházunk 24. püspöke. (1941. január 26-án halt meg Kolozsváron.)

1861. április 20-án Nagyajtán született **Nyiredy Géza** természettudós, a Kolozsvári Unitárius Kollégium természetrajz- és kémiatanára, a természetrajzi és vegytani laboratórium szorgalmas gyarapítója. (1914. június 17-én halt meg Kolozsváron.)

1874. április 20-án Tarcsafalván született **Ürmösi Károly** lelkész-esperes, író. (Kolozsváron halt meg 1953. február 6-án.)

1903. április 22-én Kolozsváron halt meg **Mózes András** lelkész, író, tanár. (1837. augusztus 3-án született Ürmösön.)

1868. április 23-án Firtosmartonosban született **Vári Albert** lelkész, teológiai tanár, író, az *Unitárius Irodalmi Társaság* elnöke. (Kolozsváron halt meg 1953. szeptember 22-én.)

1907. április 23-án Tordán született **Borbély Samu** gépészmérnök, matematikus. (1984. augusztus 14-én halt meg Budapesten.)

1648. április 25-én Kolozsváron halt meg **Dálnoki Nagy Mihály** lelkész, a kolozsvári unitárius iskola igazgatója. (1612-ben [?] született Dálnokon.)

1809. április 28-án Tordán született **Kiss Mihály** lelkész, népmesegyűjtő, egyházi író. (1889. január 21-én halt meg Árkoson.)

1913. április 28-án Kézdivásárhelyen született **Erdő János**, egyházunk 29. püspöke. (1996. július 27-én halt meg Kolozsváron.)

1737. április 30-án halt meg **Várfalvi Pálfi Zsigmond**, egyházunk 14. püspöke. Halála napján kelt végrendeletében külföldi peregrinációja során vásárolt könyveit a Kolozsvári Unitárius Kollégiumra hagyta. (1672 körül született.)

1925. április 30-án Kolozsváron született **Szabó Dezső** unitárius lelkész, egyházi szakíró. (Kolozsváron halt meg 1996. június 7-én.)

1. **vasárnap** • Fülöp, Jakab
2. hétfő • Zsigmond
3. kedd • Irma, Tia, Tímea
4. szerda • Flórián, Mónika
5. csütörtök • Kocsárd
6. péntek • Eliz, Evetke, Frida, Tamara
7. szombat • Dalma, Gizella
8. **vasárnap** • Győző
9. hétfő • Beáta, Gergely ☽
10. kedd • Antónia, Jób, Míra
11. szerda • Albert
12. csütörtök • Pongrác
13. péntek • Imelda, Imola, Szervác
14. szombat • Bonifác, Julianna
15. **vasárnap** • Izsák, Zsófia
16. hétfő • Botond, Mózes ○
17. kedd • Andor, Ede
18. szerda • Erika, Erik, Hanga, Szandra
19. csütörtök • Buda, Milán, Sára, Zoárd
20. péntek • Bernát, Hanna, Réka
21. szombat • Konstantin, Szilárd
22. **vasárnap** • Júlia, Renáta, Rita ☾
23. hétfő • Dezső, Vilmos
24. kedd • Eszter
25. szerda • Orbán
26. **csütörtök** • **áldozócsütörtök**, Ágoston, Aladár, Evelin
27. péntek • Nándor
28. szombat • Csanád, Emil
29. **vasárnap** • Magdolna
30. hétfő • Janka, Johanna, Zsanett ●
31. kedd • Angyalka, Marietta, Matild

1834. május 1-jén Hosszúaszóban született **Buzogány Áron** lelkész, kormánytanácsos. (Meghalt Budapesten 1888. február 25-én.)

1799. május 3-án Nagyajtán született **Nagyajtai Kovács István** történész. Értékes könyvtárát a Kolozsvári Unitárius Kollégiumra hagyta. (1872. január 14-én halt meg Kolozsváron.)

1610. május 5-én született Memelben (Litvánia) **Valentin Baumgart**, a kolozsvári szász unitáriusok nagyhírű papja. (1672. január 13-án halt meg Kolozsváron.)

1907. május 7-én született Sáromberkén **Szabédi (Székely) László** költő, író, újságíró, egyetemi tanár. (Az állambiztonsági szervek zaklatása miatt 1959. április 18-án vonat elé vetette magát Kolozsváron.)

1689. május 12-én halt meg **Szentiványi Márkos Dániel**, egyházunk 11. püspöke. (1637-ben született Sepsiszentivánban.)

1829. május 14-én Kolozsváron halt meg **Sylveszter György**, a Kolozsvári Unitárius Kollégium tanára. (1786-ban született Tarcsafalván.)

1925. május 15-én halt meg Kolozsváron **Péterfi Dénes** lelkész, író, műfordító. (1851. augusztus 30-án született Középajtán.)

1871. május 20-án Bölönben született **Tóth György** jogász, szakíró. (1942. február 19-én halt meg Budapesten.)

1937. május 22-én Tordán halt meg **Balázs Ferenc** lelkész, író. (Kolozsváron született 1901. október 24-én.)

1859. május 25-én Tordán született **Kanyaró Ferenc** irodalom- és egyháztörténész, a Kolozsvári Unitárius Kollégium tanára. (Tordán halt meg 1910. március 21-én.)

1913. május 26-án Temesváron halt meg **Szentkatolnai Bálint Gábor** egyetemi tanár, nyelvész, utazó. (1844. március 13-án született Szentkatolnán.)

1892. május 29-én Marosvásárhelyen született **Tóth István** festőművész, a Kolozsvári Unitárius Kollégium rajztanára. (1964. május 21-én halt meg Kolozsváron.)

1606. május 30-án született **Linczigh János** emlékiró, Kolozsvár híres főbírája. (Kolozsváron halt meg 1679. július 8-án.)

1813. május 30-án Nyárádgyálfalván született **Szentiváni Mihály** költő, író, politikus, szerkesztő. (Kolozsváron halt meg 1842. december 10-én.)

1. szerda • Álmos, Edvárd, Tünde
2. csütörtök • Anita
3. péntek • Klotild
4. szombat • Bulcsú, Ildikó
- 5. vasárnap • pünkösöd 1. napja**, Angéla, Ferdinánd

- 6. hétfő • pünkösöd 2. napja**, Délia, Norbert
- 7. kedd • pünkösöd 3. napja**, Róbert ☽
8. szerda • Medárd
9. csütörtök • Annabella, Félix
10. péntek • Margit
11. szombat • Barna, Barnabás
- 12. vasárnap • Villó**

13. hétfő • Anett, Antal, Tóbiás
14. kedd • Alpár, Vazul ○
15. szerda • Izolda, Jolán, Zója, Vid
16. csütörtök • Juszтина
17. péntek • Laura
18. szombat • Arnold, Márkus
- 19. vasárnap • Gyárfás**

20. hétfő • Illés, Keve, Szilamér
21. kedd • Alajos ☿
22. szerda • Paulina, Krisztina
23. csütörtök • Szidónia, Zoltán
24. péntek • Avar, Iván, Kupán
25. szombat • Vilmos
- 26. vasárnap • 26. János, Pál**

27. hétfő • László
28. kedd • Irén, Iringó, Leó
29. szerda • Pál, Péter ●
30. csütörtök • Tihamér

1661. június 2-án halt meg **Járai János**, egyházunk kilencedik püspöke.
1878. június 4-én Tarcsafalván született **Márkos Albert** tanár, tankönyvíró, műfordító. (Székelykeresztúron halt meg 1949. november 17-én.)
1909. június 7-én született Torockón **Péterffy Gyula** zenetanár. (1979. február 28-án halt meg Kolozsváron.)
1863. június 11-én Tordátfalván született **Boros Sándor**, a Kolozsvári Unitárius Kollégium igazgatója. (1900. június 28-án halt meg Kolozsváron.)
1704. június 14-én halt meg **Kmita Andrásné Wilhelm Krisztina**, egyházunk jötevője. (1656-ban született.)
1797. június 15-én Torockószentgyörgyön született **Brassai Sámuel**, az utolsó erdélyi polihisztor. (Kolozsváron halt meg 1897. június 24-én.)
1914. június 17-én halt meg **Nyiredy Géza**, a Kolozsvári Unitárius Kollégium természetrajz- és kémiatanára. (1861. április 20-án született.)
1998. június 17-én Nagyváradon halt meg **László Gyula** régész, őstörténész, művészettörténész, képzőművész, egyetemi tanár. (1910. március 14-én született Kőhalomban.)
1890. június 24-én Bágyonban halt meg **Kovács Dénes** lelkész, alapítványtevő. (Kövenden született 1830-ban.)
1879. június 25-én Szentábrahámon született **Fekete Lajos** lelkész, író, költő. (Brassóban halt meg 1945. április 23-án.)
1772. június 27-én Torockószentgyörgyön halt meg **Kénosi Tőzsér János**, a tordai iskola igazgatója, lelkész, egyháztörténet-író. (1708-ban született Kénosban.)
1811. június 28-án Nagyajtán született **Kriza János** író, költő, népköltési gyűjtő, egyházunk 22. püspöke. (1875. március 26-án halt meg Kolozsváron.)

1. péntek • Előd, Tibold.....
2. szombat • Ottó.....
3. **vasárnap** • Kornél, Soma.....

4. hétfő • Berta, Bíborka, Rajmund.....
5. kedd • Emese, Sarolt, Sarolta.....
6. szerda • Csaba, Ézsaiás.....
7. csütörtök • Donát, Evódia ☽.....
8. péntek • Liza, Teréz.....
9. szombat • Ruth, Vera.....
10. **vasárnap** • Amália.....

11. hétfő • Lili, Lilla, Nella, Nóra.....
12. kedd • Dalma, Izabella, Uzonka.....
13. szerda • Jenő ○.....
14. csütörtök • Örs, Ulrik.....
15. péntek • Henrik, Örkény, Roland.....
16. szombat • Enikő, Kármén.....
17. **vasárnap** • Endre, Elek, Lotti.....

18. hétfő • Cecília, Frigyes.....
19. kedd • Alfréd, Emília, Emike.....
20. szerda • Illés ☾.....
21. csütörtök • Dániel, Léna.....
22. péntek • Mária, Magdolna.....
23. szombat • Lenke.....
24. **vasárnap** • Kincső, Kinga.....

25. hétfő • Jakab, Kristóf.....
26. kedd • Anna, Anita, Panna.....
27. szerda • Olga.....
28. csütörtök • Ince, Szabolcs ●.....
29. péntek • Flóra, Márta.....
30. szombat • Judit, Jutta, Xénia.....
31. **vasárnap** • Heléna, Oszkár.....

1592. július 6-án halt meg **Hunyadi Demeter**, egyházunk második püspöke.
1828. július 6-án Nyárádgálfalván született **Nagy Lajos** lelkész, tanár, egyházi főjegyző, a *Keresztény Magvető* egyik alapítója. (1910. május 19-én halt meg Kolozsváron.)
1540. július 7-én született Budán **János Zsigmond**, Erdély első unitárius fejedelme. (1571. március 14-én Gyulafehérváron halt meg.)
1869. július 16-án Kolozsváron született **Váradi Aurél** ügyvéd, hírlapíró, az Unitárius Teológiai Akadémia és a kollégium felügyelő gondnoka. (1931. május 9-én halt meg Kolozsváron.)
1603. július 17-én a Brassó melletti csatában esett el **Székely Mózes**, Erdély második unitárius fejedelme. (1553-ban született Székelyudvarhelyen.)
1819. július 17-én Tordán született **Kőváry László**, Erdély történetírója. (1907. szeptember 25-én halt meg Kolozsváron.)
1866. július 20-án Felsőrákoson született **Ferenczy Géza** ügyvéd, lapszerkesztő, egyházunk főgondnoka. (Ürmösön halt meg 1935. március 11-én.)
1868. július 27-én Makón született **Kiss Ernő** irodalomtörténész, szerkesztő, a Kolozsvári Unitárius Kollégium tanára. (1931. november 9-én halt meg Alagon.)
1900. július 27-én Újpesten született **Iván (Jancsi) László** lelkész, vallástanár, egyházi szakíró. (Budapesten halt meg 1938. május 7-én.)
1836. július 30-án Tarcsafalván született **Simén Domokos** teológiai tanár, író, műfordító. (1878. szeptember 9-én halt meg Kiskadácsban.)

1. hétfő • Boglárka, Péter, Reményke.....
2. kedd • hétfő Hajnal, Lehel.....
3. szerda • Hermina, Kira.....
4. csütörtök • Domokos, Kriszta
5. péntek • Zita ☽
6. szombat • Berta
7. **vasárnap** • Ibolya.....
8. hétfő • Gusztáv, László.....
9. kedd • Emőd
10. szerda • Blanka, Lóránt, Lőrinc.....
11. csütörtök • Tibor, Zsuzsa
12. péntek • Klára, Sugárka ○
13. szombat • Csongor, Gertrúd.....
14. **vasárnap** • Marcell, Özséb.....
15. hétfő • Mária
16. kedd • Aba, Ábrahám
17. szerda • Anasztáz, Jácint.....
18. csütörtök • Ilona, Lenke
19. péntek • Huba ☾
20. **szombat** • István
21. **vasárnap** • Sámuel
22. hétfő • Menyhért
23. kedd • Farkas, Szidónia
24. szerda • Bertalan, Delinke.....
25. csütörtök • Lajos.....
26. péntek • Endre, Mónika, Rita
27. szombat • Ellák, Gáspár ●.....
28. **vasárnap** • Ágoston, Mózes.....
29. hétfő • Beatrix, Erna, Szabrina
30. kedd • Róza, Rózsa.....
31. szerda • Bella, Erika, Nimród

1691. augusztus 1-jén halt meg **Andreas Lachovius**, a kolozsvári lengyel unitárius menekültek papja. (A lengyelországi Mękarzówban született 1627-ben.)

1837. augusztus 3-án született **Mózes András** lelkész, író, tanár. (1903. április 22-én halt meg Kolozsváron.)

1880. augusztus 4-én Benczédén született **Gyallay Pap Domokos** író, szerkesztő, a kolozsvári kollégium tanára. (Budapesten halt meg 1970. április 11-én.)

1915. augusztus 5-én Magyarországon született **Bodor András** történész, egyetemi tanár, a Kolozsvári Unitárius Kollégium államosítást megelőző utolsó igazgatója. (Kolozsváron halt meg 1999. október 4-én.)

1901. augusztus 7-én Alsójárán született **Ferenczi Sándor** természettudományi szakíró, a Kolozsvári Unitárius Kollégium tanára. (Sopronban halt meg 1945. március 29-én.)

1846. augusztus 8-án Fiafalván született **Kovács János** igazgató, tanár, utazó, a kolozsvári *Angol Társalgó Kör* alapítója. (1905-ben halt meg Kolozsváron.)

1574. augusztus 8-án halt meg **Johannes Sommer** humanista költő, a kolozsvári iskola tudós igazgatója. (A németországi Pirnában született 1542-ben.)

1917. augusztus 8-án Gyergyószentmiklóson született **Kormos Gyula** újságíró, szerkesztő, író, műfordító. (1981. július 10-én halt meg Kolozsváron.)

1878. augusztus 10-én Nagykedében született **Péterffy Gyula** tanító, színpadi író, költő, Péterffy Gyula zenetanár apja. (1942. május 7-én halt meg Torockón.)

1862. augusztus 11-én Kolozsváron halt meg **Székely Mózes** püspökhelyettes, tanár, tankönyvíró. (1805-ben született.)

1836. augusztus 16-án Kolozsváron halt meg **Molnos Dávid** teológiai tanár. (Nagyajtán született 1778-ban.)

1882. augusztus 17-én Gyulafehérváron született **Zsakó István** elmeorvos, orvosi szakíró. (Budapesten halt meg 1966. február 6-án.)

1632. augusztus 18-án halt meg **Radecki Bálint**, egyházunk hatodik püspöke. (A lengyelországi Danzigban született 1550 körül.)

1885. augusztus 20-án született Árkoson **Gelei József** biológus, az MTA tagja, egyetemi tanár, főgondnok. (1952. május 20-án halt meg Budapesten.)

1885. augusztus 20-án Küküllődombón született **Ütő Lajos** lelkész, író, lapszerkesztő. (Székelykeresztúron halt meg 1977. július 1-jén.)

1778. augusztus 21-én Abrudbányán született **Gedő József** irodalompartóló, alapítványtevő. (Kolozsváron halt meg 1855. augusztus 29-én.)

1786. augusztus 26-án Tordán született **Székely Miklós**, egyházunk 20. püspöke. (Kolozsváron halt meg 1843. október 9-én.)

1851. augusztus 30-án Középpajtán született **Péterfi Dénes** lelkész, író, műfordító. (1925. május 25-én halt meg Kolozsváron.)

1938. augusztus 31-én Kolozsváron halt meg **Ürmösi Károlyné Kántor Gizella**, az Unitárius Nőszövetség titkára, költő. (Abrudbányán született 1880-ban.)

1. csütörtök • Egon, Egyed
2. péntek • Dorina, Rebeka
3. szombat • Annamária, Hilda $\mathfrak{D}$
- 4. vasárnap • Rozália**

5. hétfő • Lőrinc, Szende
6. kedd • Csanád, Zakariás
7. szerda • Ivor, Rege, Regina
8. csütörtök • Adrienn, Mária
9. péntek • Ádám
10. szombat • Hunor, Nikoletta $\bigcirc$
- 11. vasárnap • Regő, Teodóra, Zsolna**

12. hétfő • Ibolya
13. kedd • Ludovika
14. szerda • Szeréna, Szerénke
15. csütörtök • Enikő, Debóra, Tünde
16. péntek • Edit
17. szombat • Gyula, Zsófia
- 18. vasárnap • Diána $\mathfrak{C}$**

19. hétfő • Vilma
20. kedd • Frida
21. szerda • Ilka, Máté, Vadony
22. csütörtök • Móric, Ottó
23. péntek • Polixéna, Tekla
24. szombat • Gellért, Mercédesz
- 25. vasárnap • őszi hálaadás, Adorján, Kende**

26. hétfő • Jusztina $\bullet$
27. kedd • Albert
28. szerda • Vencel
29. csütörtök • Mihály
30. péntek • Jeromos, Örs

1927. szeptember 4-én Brassóban született **Sánta Ferenc** író. (Budapesten halt meg 2008. június 6-án.)

1919. szeptember 12-én Sepsiszentkirályon született **Imreh István** történétíró, szociológus. (2003. január 31-én halt meg Kolozsváron.)

1797. szeptember 13-án született Székelykálban **Aranyosrákosi Székely Sándor** író, költő, egyházunk 21. püspöke. (Marosszentkirályon halt meg 1854. január 27-én.)

1763. szeptember 14-én Kissároson született **Körmöczy János**, egyházunk 19. püspöke. (Kolozsváron halt meg 1836. december 13-án.)

1914. szeptember 14-én Kolozsváron halt meg **Fangh Istvánné Gyújtó Izabella** író. (1840-ben született.)

1559. szeptember 15-én Gyulafehérváron halt meg **Izabella királyné**, János Zsigmond édesanyja. (Krakkóban született 1519. január 18-án.)

1912. szeptember 16-án Tarcsafalván született **Benczédi Sándor** szobrászművész. (Kolozsváron halt meg 1998. január 1-jén.)

1912. szeptember 16-án született Homoródújfaluban **Nyitrai Deák Berta** lelkész. (Dicsőszentmártonban hunyt el 1986. augusztus 27-én.)

1856. szeptember 22-én halt meg Gyagyban **Abrudbányai Szabó Sámuel**, a Székelykeresztúri Unitárius Gimnázium igazgató-tanára. (1756-ban született Abrudbányán.)

1893. szeptember 22-én Budapesten halt meg **Berde Mózsai**, az unitárius alapítványtevők fejedelme. (1815-ben született Laborfalván.)

1945. szeptember 26-án New Yorkban halt meg **Bartók Béla** zeneszerző, zongoraművész, népzene kutató. Felnőttkorában lett unitáriussá. (1881. március 25-én született Nagyszombatban.)

1877. szeptember 30-án Marosvásárhelyen született **Kelemen Lajos** történész, levéltáros, egyházunk főgondnoka. (Kolozsváron halt meg 1963. július 29-én.)

2010. szeptember 30-án halt meg **Szabó Árpád** lelkész, teológiai tanár, egyházunk 30. püspöke. (Homoródszentpéteren született 1935. április 15-én.)

1. szombat • Malvin
2. **vasárnap** • Petra.....

3. hétfő • Helga ☽
4. kedd • Ferenc, Hajnalka
5. szerda • Attila.....
6. csütörtök • Brúnó, Renáta.....
7. péntek • Amália, Márk
8. szombat • Etelka, Gitta
9. **vasárnap** • Dénes ○

10. hétfő • Bendegúz, Gedeon
11. kedd • Brigitta, Gyöngyi.....
12. szerda • Miksa, Rezső
13. csütörtök • Ede, Eduárd, Kálmán.....
14. péntek • Beatrix, Helén, Livia.....
15. szombat • Rézi, Teréz
16. **vasárnap** • Gál.....

17. hétfő • Hedvig, Hedviga, Rudolf ☾
18. kedd • Lukács.....
19. szerda • Ferdinánd, Nándor
20. csütörtök • Artúr, Irén
21. péntek • Orsolya, Zsolt
22. szombat • Előd, Szörény
23. **vasárnap** • Gyöngyvér.....

24. hétfő • Ráhel, Salamon
25. kedd • Blanka, Dália, Vilma ●
26. szerda • Demeter
27. csütörtök • Szabina.....
28. péntek • Simon, Kevend
29. szombat • Melinda
30. **vasárnap** • Balzsza, Keve, Kolos

31. hétfő • a reformáció ünnepe, Farkas, Kristóf

1692. október 2-án halt meg **Kövendi Nagy Mihály**, egyházunk 13. püspöke.
1798. október 3-án halt meg **Kozma Mihály** lelkész, egyháztörténet-író, a *Kénosi-Uzoni Históriajának* folytatója.
1811. október 7-én halt meg **Lázár István**, egyházunk 18. püspöke. (Torockón született 1742. szeptember 3-án.)
1837. október 7-én Kissolymosban halt meg **Augusztinovics Pál** alapítványtevő. (1763-ban született Szentábrahámmon.)
1886. október 17-én született **Csíkszentkirályi Bors Mihály** szindi földbirtokos, a huszadik század legnagyobb unitárius jótevője. (1937. január 8-án halt meg Szindén.)
1886. október 23-án Tordán született **Varga Béla** filozófus, író, egyházunk 25. püspöke. (Kolozsváron halt meg 1942. április 10-én).
1901. október 24-én Kolozsváron született **Balázs Ferenc** lelkész, író, költő. (1937. május 22-én halt meg Tordán.)
1981. október 24-én Székelykeresztúron halt meg **Lőrinczi László** lelkész, szervezettszervező, mezőgazdasági szakíró. (Felsőrákoson született 1898. október 27-én.)
1553. október 27-én a Kálvin János vezette Genfben vallásos meggyőződéséért máglyán elégették **Szervét Mihály** spanyol orvost, teológust. (A spanyolországi Villanueva de Sijenában született 1511. szeptember 29-én.)
1821. október 29-én Szentgericén született **Jakab József** szabadságharcos, akadémista. (Száműzetésben, Görögországban halt meg 1855-ben.)

1. kedd • Itala, Marianna ☽
2. szerda • Ella, Viktor
3. csütörtök • Ilka, Szilvia
4. péntek • Karola, Károly
5. szombat • Imre
- 6. vasárnap • Lénárd**

7. hétfő • Krizantém, Lázár, Rezső
8. kedd • Lehel, Zsombor ○
9. szerda • Tivadar
10. csütörtök • Delinke, Réka
11. péntek • Márton
12. szombat • Emília, Levente
- 13. vasárnap • Bulcsú, Szilvia**

14. hétfő • Albert, Aliz
- 15. kedd • Dávid Ferenc halálának emléknapja, Lipót**
16. szerda • Margit, Ödön ☾
17. csütörtök • Gergő, Hilda, Hortenzia
18. péntek • Jenő
19. szombat • Erzsébet
- 20. vasárnap • Jolán**

21. hétfő • Ilma, Olivér
22. kedd • Cecília, Csilla
23. szerda • Kelemen, Klementina
24. csütörtök • Emma, Flóra ●
25. péntek • Edina, Kata, Katalin, Karin
26. szombat • Virág
- 27. vasárnap • advent 1. vasárnapja, Elemér, Leonárd**

28. hétfő • Kupán, Stefánia
29. kedd • Taksony, Szabolcs
30. szerda • Andor, András ☽

1690. november 5-én halt meg **Bölöni Bedő Pál**, egyházunk 12. püspöke.
1699. november 6-án halt meg **Petrichevich Horváth Ferenc**, az *Apologia Fratrum Unitariorum* szerzője.
1579. november 7-én a dévai várbörtönben vallásos meggyőződéséért mártírhálált halt **Dávid Ferenc**, egyházalapító püspökünk. (1520 körül született Kolozsváron.)
1873. november 11-én Várfalván született **Pálfi Márton** nyelvész, zenetanár, az új énekeskönyv szerkesztője. (1936. augusztus 11-én halt meg Kolozsváron.)
1909. november 13-án Kissolymosban született **Kovács Lajos** lelkész, teológiai tanár, író, egyházunk 28. püspöke. (Kolozsváron halt meg 1994. október 2-án.)
1726. november 14-én Kolozsváron halt meg **Keresztúri Sámuel** lelkész, tanár. (1680-ban született.)
1845. november 17-én Nagyszebenben született **Gyergyai Árpád** orvostudományi szakíró. (1881. január 27-én halt meg Kolozsváron.)
1806. november 19-én Bölönben született **Mikó Lőrinc** ügyvéd, a Kolozsvári Unitárius Kollégium tanára. (1872. március 10-én halt meg Kolozsváron.)
1804. november 21-én Dicsőszentmártonban halt meg **Petrichevich Horváth Ferenc** főgondnok, a *Marosvásárhelyi Konzisztórium* megszervezője. (1731-ben született.)
1643. november 22-én halt meg **Járai Sámuel**, Kolozsvár főlelkésze, Járai János későbbi püspök apja.
1886. november 23-án Torockón született **Borbély István** teológiai tanár, irodalomtörténész. (1932. március 20-án halt meg Kolozsváron.)
1597. november 24-én halt meg **Enyedi György** tanár, teológus, író, egyházunk harmadik püspöke. (1555-ben született Nagyenyeden.)
1845. november 25-én Tordán született **id. Rédiger Géza** lelkész, költő. (1905. június 7-én halt meg Marosvásárhelyen.)
1723. november 27-én szülőfalujában halt meg **Désfalvi Simon Mihály**, egyházunk első főgondnoka. (1653-ban született Désfalván.)
1877. november 27-én Iklandon született **György János**, előbb unitárius, majd református lelkész, végül felekezeten kívüli teológus és szociológus. (Brazíliában halt meg 1929. január 3-án.)

1. csütörtök • Elza.....
2. péntek • Aranka, Melinda
3. szombat • Ferenc, Olívia.....
- 4. vasárnap • advent 2. vasárnapja**, Barbara, Borbála, Boróka.....
5. hétfő • Vilma, Ünige.....
6. kedd • Miklós.....
7. szerda • Ambrus, Ányos
8. csütörtök • Emőke, Mária, Márta ○
9. péntek • Györgyi, Leona
10. szombat • Judit.....
- 11. vasárnap • advent 3. vasárnapja**, Árpád, Dániel.....
12. hétfő • Gabriella.....
13. kedd • Edda, Luca, Lúcia
14. szerda • Huba, Konrád.....
15. csütörtök • Dezső, Valér
16. péntek • Aletta, Etelka ☾
17. szombat • Lázár, Olimpia
- 18. vasárnap • advent 4. vasárnapja**, Álmos, Augusztá.....
19. hétfő • Nemere, Viola
20. kedd • Apor, Otília
21. szerda • Tamás
22. csütörtök • Anikó
23. péntek • Győző, Viktória, Zete ●
24. szombat • Ádám, Éva
- 25. vasárnap • karácsony 1. napja**
- 26. hétfő • karácsony 2. napja**, István
- 27. kedd • karácsony 3. napja**, János
28. szerda • Apor, Kamilla
29. csütörtök • Tamara, Tamás.....
30. péntek • Dávid, Zoárd ☽
31. szombat • Szilveszter.....

1636. december 2-án halt meg **Csanádi Pál** teológus-orvos, egyházunk hetedik püspöke. (Kolozsváron született 1572-ben.)

1548. december 4-én Tordán született **Bogáti Fazakas Miklós** lelkész, zsoltárfordító, költő. (Kolozsváron halt meg a század utolsó évtizedében.)

1869. december 6-án Tordatúron született **Józán Miklós** író, költő, műfordító, egyházunk 26. püspöke. (Kolozsváron halt meg 1946. január 7-én.)

1955. december 8-án Homoródszentpálon halt meg **Vári Domokos** lelkész-költő. (1886. augusztus 16-án született Siménfalván.)

1810. december 15-én Providence-ban (Rhode Island, A. E. Á.) született **Ann Richmond** alapítványtevő. (1881. január 25-én halt meg.)

1841. december 26-án született **Sándor János**, a Székelykeresztúri Unitárius Gimnázium igazgató-tanára és jótévője. (Meghalt 1909. június 30-án.)

1869. december 27-én Szentgericén született **Gál Kelemen**, a Kolozsvári Unitárius Kollégium igazgató-tanára, pedagógiai, filozófiai és történeti szakíró. (Tatabányán halt meg 1945. február 10-én.)

1890. december 27-én halt meg **Dersi János** alapítványtevő. (1831 augusztusában született Küküllővárt.)

1879. december 28-án Siménfalván született **Ürmösi József** lelkész, író, a szövetkezeti mozgalom elkötelezett híve és szervezője. (Kolozsváron halt meg 1953. január 22-én.)

1879. december 29-én Homoródjánosfalván halt meg **Jánosfalvi Sándor István** lelkész, könyvgyűjtő, író, az *Utazás a két Homoród mentén* szerzője. (1804-ben született Lókodban.)

1911. december 30-án Sófalván született **Lőrinczi Mihály** lelkész, teológiai tanár. (Budapesten halt meg 1991. február 24-én.)

1925. december 31-én Budapesten halt meg **Perczel Ferencné Kozma Flóra** író, a budapesti Dávid Ferenc Egylet alapító tagja. (1864-ben született Baracs-kán.)

Keresztnevek és névnapok az unitárius naptárban

A, Á

Aba I. 26., VIII. 16.
Ábel I. 2.
Abigél II. 9.
Ábrahám VIII. 16.
Ádám IX. 9., XII. 24.
Adél I. 29.
Adorján III. 5., IX. 25.
Adrienn III. 4., IX. 8.
Ágnes I. 21.
Ágoston V. 27., VIII. 28.
Ágota I. 11., II. 5.
Ajnácska IV. 25.
Ákos I. 2., II. 27.
Aladár II. 20., V. 26.
Alajos VI. 21.
Albert V. 11., IX. 27., XI. 14.
Albin III. 1
Aletta XII. 16.
Alfonz I. 22.
Alfréd II. 23., VII. 19.
Aliz XI. 14.
Álmos II. 20., VI. 1., XII. 18.
Alpár III. 27., VI. 14.
Amanda II. 6.
Amália VII. 10., X. 7.
Ambrus IV. 4., XII. 7.

Anasztáz VIII. 17.
Andor V. 17., XI. 30.
András XI. 30.
Andrea II. 4., IV. 18.
Anett VI. 13.
Angéla I. 27., VI. 5.
Angyalka V. 31.
Anikó XII. 22.
Anita VI. 2., VII. 26.
Anna VII. 26.
Annabella VI. 9.
Annamária IX. 3.
Antal I. 17., VI. 13.
Antónia I. 17., V. 10.
Ányos XII. 7.
Apor II. 2., XII. 28.
Aranka II. 8., XII. 2.
Arnold VI. 18.
Áron IV. 2.
Árpád I. 5., III. 31., XII. 11.
Artúr I. 7., X. 20.
Attila I. 7., X. 5.
Augusztai XII. 18.
Aurél I. 15.
Avar VI. 24.

B

Balázs II. 3.
Bálint II. 14.
Balza X. 30.
Bánk IV. 16.
Barbara XII. 4.
Barna I. 11., VI. 11.
Barnabás VI. 11.

Beáta III. 22., V. 9.
Beatrix VIII. 29., X. 14.
Béla IV. 23.
Bella VIII. 31.
Bence III. 21.
Bendegúz X. 10.
Benedek III. 21.

Benett III. 21.
Benjámín I. 3.
Bernadett II. 18.
Bernát V. 20.
Berta VII. 4., VIII. 6.
Bertalan VIII. 24.
Bíborka IV. 6., VII. 4.
Blanka VIII. 10., X. 25.
Bódog I. 14.
Boglárka IV. 26., VIII. 1.

Boldizsár I. 6.
Bonifác V. 14.
Borbála XII. 4.
Boróka XII. 4.
Botond III. 23., V. 16.
Brigitta X. 11.
Brunó X. 6.
Buda V. 19.
Bulcsú VI. 4., XI. 13.

Cecília VII. 18., XI. 22.

C

Cs

Csaba IV. 4., VII. 6.
Csanád V. 28., IX. 6.
Csenge II. 4.

Csengele II. 4.
Csilla IV. 22., XI. 22.
Csongor I. 13., VIII. 13.

D

Dália X. 25.
Dalma V. 7., VII. 12.
Dániel I. 16., VII. 21., XII. 11.
Dávid XII. 30.,
Debóra IX. 15.
Délia VI. 6.
Delinke VIII. 24., XI. 10.
Demeter X. 26.
Dénes IV. 8., X. 9.

Dezső II. 11., V. 23.
Diána IX. 18.
Domokos VIII. 4.
Donát II. 17., VII. 7.
Dóra II. 6.
Dorina IX. 2.
Dorottya II. 6.
Dömötör IV. 9.

E, É

Edda XII. 13.
Ede V. 17., X. 13.
Edina II. 26., XI. 25.
Edit IX. 16.
Edna IV. 6.
Edömer I. 14.
Édua IV. 6.
Eduárd X. 13.

Edvárd VI. 1.
Egon IX. 1.
Egyed IX. 1.
Elek II. 11., VII. 17.
Elemér II. 28., XI. 27.
Eleonóra II. 21.
Eliz V. 6.
Ella II. 13., XI. 2.

Ellák II. 18., VIII. 27.
Előd VII. 1., X. 22.
Elvira II. 10.
Elza XII. 1.
Emánuel III. 26.
Emese III. 23., VII. 5.
Emike VII. 19.
Emil V. 28.
Emília VII. 19., XI. 12.
Emma IV. 19., XI. 24.
Emőd II. 17., VIII. 9.
Emőke III. 23., XII. 8.
Endre VII. 17., VIII. 26.
Enikő VII. 16., IX. 15.
Erik I. 24., V. 18.

Farkas VIII. 23., X. 31.
Félix I. 14., VI. 9.
Ferdinánd VI. 5., X. 19.
Ferenc X. 4., XII. 3.
Flóra VII. 29., XI. 24.
Flórián V. 4.

Gábor II. 27., III. 24.
Gabriella II. 10., XII. 12.
Gál X. 16.
Gáspár I. 6., VIII. 27.
Gedeon III. 28., X. 10.
Gellért I. 30., IX. 24.
Gerda I. 30.
Gergely III. 12., V. 9.

Gyárfás VI. 19.
Gyöngyi IV. 27., X. 11.
Gyöngyvér I. 8., X. 23.
György IV. 24.

Erika I. 24., V. 18., VIII. 31.
Erna I. 12., VIII. 29.
Ernő I. 12.
Ervin IV. 26.
Erzsébet XI. 19.
Eszter V. 24.
Eta I. 29.
Etele I. 9.
Etelka X. 8., XII. 16.
Éva XII. 24.
Evelin V. 26.
Evetke V. 6.
Evódia VII. 7.
Ezékiel IV. 10.
Ézsaiás VII. 6.

F

Franciska III. 9.
Frida V. 6., IX. 20.
Frigyes III. 6., VII. 18.
Fruzsina I. 1.
Fülöp V. 1.

G

Gergő XI. 17.
Gerő III. 9.
Gertrúd III. 17., VIII. 13.
Gerzson II. 22.
Géza II. 25., IV. 9.
Gitta X. 8.
Gizella V. 7.
Gusztáv I. 16., IV. 14., VIII. 8.

Gy

Györgyi IV. 24., XII. 9.
Győző V. 8., XII. 23.
Gyula IV. 12., IX. 17.

H

Hajnal VIII. 2.
Hajnalka III. 27., X. 4.
Hanga I. 24., V. 18.
Hanna V. 20.
Hedvig X. 17.
Hedviga X. 17.
Helén X. 14.
Heléna VII. 31.
Helga X. 3.

Henriett III. 16.
Henrik I. 25., III. 16., VII. 15.
Hermína IV. 13., VIII. 3.
Hilda IX. 3., XI. 17.
Hortenzia XI. 17.
Huba VIII. 19., XII. 14.
Hubert III. 20.
Hugó IV. 1.
Hunor III. 30., IX. 10.

I

Ibla II. 5.
Ibolya VIII. 7., IX. 12.
Ida III. 13., IV. 13.
Ignác II. 1.
Ildikó III. 10., VI. 4.
Ilka IX. 21., XI. 3.
Illés VI. 20., VII. 20.
Ilma IV. 18., XI. 21.
Ilona VIII. 18.
Imelda V. 13.
Imola V. 13.
Imre XI. 5.
Ince III. 12., VII. 28.

Ingrid II. 5.
Irén VI. 28., X. 20.
Iringó VI. 28.
Irma V. 3.
István VIII. 20., XII. 26.
Itala XI. 1.
Iván VI. 24.
Ivett I. 13.
Ivor IX. 7.
Izabella II. 26., VII. 12.
Izolda VI. 15.
Izsák V. 15.

J

Jácint VIII. 17.
Jakab V. 1., VII. 25.
Janka V. 30.
János VI. 26., XII. 27.
Jázmin II. 24.
Jenő VII. 13., XI. 18.
Jeromos IX. 30.
Jób V. 10.
Johanna III. 28., V. 30.

Jolán VI. 15., XI. 20.
Jónás III. 29.
József III. 19.
Judit VII. 30., XII. 10.
Júlia V. 22.
Julianna II. 16., V. 14.
Jusztina VI. 16., IX. 26.
Jutta VII. 30.

K

Kadosa III. 11.
Kálmán X. 13.
Kamilla XII. 28.
Karin III. 24., XI. 25.
Kármén VII. 16.
Karola I. 28., XI. 4.
Karolina II. 2.
Károly I. 28., XI. 4.
Kata XI. 25.
Katalin XI. 25.
Kázmér III. 4.
Kelemen XI. 23.
Kende IX. 25.
Keresztély IV. 3.
Keve VI. 20., X. 30.
Kevend X. 28.
Kincső II. 1., VII. 24.
Kinga VII. 24.
Kira VIII. 3.

Kitti IV. 30.
Klára VIII. 12.
Klaudia III. 20.
Klementina XI. 23.
Klotild IV. 11., VI. 3.
Kocsárd IV. 5., V. 5.
Kolos II. 15., X. 30.
Konrád II. 18., XII. 14.
Konstantin V. 21.
Koppány III. 28.
Kornél III. 3., VII. 3.
Kornélia III. 3.
Kristóf III. 15., VII. 25., X. 31.
Kriszta VIII. 4.
Krisztián III. 13.
Krisztina III. 13., VI. 22.
Krizantém XI. 7.
Kupán VI. 24.

L

Lajos VIII. 25.
László VI. 27., VIII. 8.
Laura VI. 17.
Lázár XI. 7., XII. 17.
Lea III. 22., VI. 28.
Lehel VIII. 2., XI. 8.
Léna VII. 21.
Lénárd XI. 6.
Lenke VII. 22., VIII. 18.
Leó IV. 11.
Leona XII. 9.
Leonárd XI. 27.
Levente III. 1., XI. 12.
Lídia II. 12.
Lili VII. 11.

Lilla II. 12., VII. 11.
Linda II. 13.
Lipót XI. 15.
Lívia II. 12., X. 14.
Liza VII. 8.
Loránd I. 15.
Lóránt I. 15., VIII. 10.
Lotti VII. 17.
Lőrinc VIII. 10., IX. 5.
Luca XII. 13.
Lúcia XII. 13.
Ludovika IX. 13.
Lujza I. 31., III. 2.
Lukács X. 18.
Lukrécia III. 15.

M

Magdolna V. 29., VII. 22.
Magor III. 2., III. 30.
Malvin X. 1.
Marcell I. 9., VIII. 14.
Marcella I. 31.
Margit VI. 10., XI. 16.
Mária III. 25., VIII. 15., IX. 8.
Marianna XI. 1.
Marietta V. 31.
Márk IV. 25., X. 7.
Márkus VI. 18.
Márta VII. 29., XII. 8.
Márton XI. 11.
Máté IX. 21.
Matild III. 14., V. 31.
Mátyás II. 24.

Medárd VI. 8.
Melánia I. 10.
Melinda X. 29., XII. 2.
Melissza III. 10.
Menyhért I. 6., VIII. 22.
Mercédesz IX. 24.
Mihály IX. 29.
Miklós XII. 6.
Miksa X. 12.
Milán V. 19.
Míra V. 10.
Mónika V. 4., VIII. 26.
Mór III. 20.
Móric IX. 22.
Mózes V. 16., VIII. 28.

N

Nándor V. 27., X. 19.
Nella VII. 11.
Nemere XII. 19.
Nikoletta IX. 10.
Nimród VIII. 31.

Noé IV. 22.
Noémi I. 30., IV. 22.
Nóra II. 21., VII. 11.
Norbert VI. 6.

O

Olga VII. 27.
Olimpia XII. 17.
Olivér III. 5., XI. 21.
Olívia XII. 3.
Orbán V. 25.

Orsolya IV. 7., X. 21.
Oszkár II. 3., VII. 31.
Otília XII. 20.
Ottó VII. 2., IX. 22.
Ozsvát II. 19.

Ö

Ödön XI. 16.
Örkény VII. 15.

Örs VII. 14., IX. 30.
Özséb VIII. 14.

P

Pál I. 25., VI. 26., VI. 29.

Panna VII. 26.

Paula I. 26.
Paulina VI. 22.
Péter VI. 29., VIII. 1.
Petra X. 2.

Piroska I. 18.
Pólika III. 14.
Polixéna IX. 23.
Pongrác V. 12.

R

Ráhel II. 4., X. 24.
Rajmund VII. 4.
Rebeka IX. 2.
Rege IX. 7.
Regina IX. 7.
Regő IX. 11.
Réka V. 20., XI. 10.
Reményke VIII. 1.
Renáta V. 22., X. 6.
Rézi X. 15.

Rezső X. 12., XI. 7.
Richárd IV. 3.
Rita V. 22., VIII. 26.
Róbert VI. 7.
Roland VII. 15.
Róza VIII. 30.
Rozália IX. 4.
Rózsa VIII. 30.
Rudolf IV. 17., X. 17.
Ruth VII. 9.

S

Salamon II. 8., X. 24.
Samu II. 16.
Sámuel VIII. 21.
Sándor III. 18.
Sára I. 19., V. 19.
Sarolta I. 19., VII. 5.

Sebestyén 1. 20.
Simon I. 5., X. 28.
Soma VII. 3.
Stefánia XI. 28.
Sugárka VIII. 12.

Sz

Szabina X. 27.
Szabrina VIII. 29.
Szabolcs VII. 28., XI. 29.
Szandra V. 18.
Szende IX. 5.
Szeréna IX. 14.
Szerénke IX. 14.

Szervác V. 13.
Szidónia VI. 23., VIII. 23.
Szilamér VI. 20.
Szilárd III. 11., V. 21.
Szilveszter XII. 31.
Szilvia XI. 3., XI. 13.
Szörény IV. 1., X. 22.

T

Taksony XI. 29.
Tamara V. 6., XII. 29.
Tamás III. 7., XII. 21., XII. 29.

Tas II. 23., IV. 15.
Tekla IX. 23.
Teodóra IX. 11.

Teréz VII. 8., X. 15.
Tia V. 3.
Tibold VII. 1.
Tibor IV. 14., VIII. 11.
Tihamér IV. 29., VI. 30.
Tímea I. 20., V. 3.

Ulrik VII. 14.

Ünige XII. 5.

Vadony IX. 21.
Valér XII. 15.
Valéria IV. 28.
Vanda I. 26., II. 25.
Vazul VI. 14.
Vencel IX. 28.
Vera VII. 9.
Veronika I. 13.
Vid VI. 15.

Xénia VII. 31.

Zádor I. 16.
Zakariás IX. 6.
Zalán III. 30.
Zelma I. 23.
Zenkő II. 18.

Zsanett V. 30.
Zselyke IV. 8.
Zsigmond V. 2.
Zsófia V. 15., IX. 17.
Zsolna IX. 11.

Titusz I. 4.
Tivadar IV. 20., XI. 9.
Tóbiás VI. 13.
Tódor II. 7.
Tőhötöm IV. 20.
Tünde VI. 1., IX. 15.

U

Uzonka VII. 12.

Ü

V

Viktor XI. 2.
Viktória XII. 23.
Villő VI. 12.
Vilma IX. 19., XII. 5.
Vilmos I. 10., V. 23., VI. 25.
Vince I. 22., IV. 5.
Viola XII. 19.
Virág I. 8., XI. 26.

X

Z

Zete XII. 23.
Zita IV. 27., VIII. 5.
Zoárd V. 19., XII. 30.
Zója VI. 15.
Zoltán III. 8., VI. 23.

Zs

Zsolt IV. 10., X. 21.
Zsombor IV. 21., XI. 8.
Zsuzsa VIII. 11.
Zsuzsanna II. 19.

Egyházi ünnepeink 2022-ben

január 13., csütörtök: *a vallásszabadság napja*
március 1., kedd: *húshagyókedd*
április 10., vasárnap: *virágvasárnap*
április 15., péntek: *nagypéntek*
április 17–19., vasárnap, hétfő, kedd: *húsvét*
május 26., csütörtök: *áldozócsütörtök*
június 5–7., vasárnap, hétfő, kedd: *pünkösöd*
szeptember 25., vasárnap: *őszi hálaadás*
október 31., hétfő: *a reformáció ünnepe*
november 15., kedd: *Dávid Ferenc halálának emléknapja*
november 27., vasárnap: *advent I. vasárnapja*
december 25–27., vasárnap, hétfő, kedd: *karácsony*

Nemzeti ünnepeink

március 15., kedd: *az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc emléknapja*
augusztus 20., szombat: *az államalapító Árpád-házi Szent István király emlékűnnep*
október 23., vasárnap: *az 1956-os forradalom és szabadságharc emléknapja*

Húsvét időpontja a nyugati és a keleti szertartású egyházaknál (2022–2032)

2022. április 17. és április 24.	2028. április 16. mindkét esetben.
2023. április 9. és április 16.	2029. április 1. és április 8.
2024. március 31. és május 5.	2030. április 21. és április 28.
2025. április 20. mindkét esetben.	2031. április 13. mindkét esetben.
2026. április 5. és április 12.	2032. március 28. és május 2.
2027. március 28. és május 2.	

Jelentős évfordulók 2022-ben

450 éve

- 1572-ben született Kolozsváron **Csanádi Pál** teológus-orvos, egyházunk hetedik püspöke. (1636. december 2-án halt meg.)

430 éve

- 1592. július 6-án halt meg Kolozsváron **Hunyadi Demeter**, egyházunk második püspöke.

425 éve

- 1597-ben (?) született Tordán Thordai János költő, az 1632-ben megjelent unitárius énekeskönyv szerkesztője. 1636. január 13-án halt meg Kolozsváron.

410 éve

- 1612-ben (?) született **Dálnoki Nagy Mihály** lelkész, a Kolozsvári Unitárius Kollégium tudós igazgatója. (Kolozsváron halt meg 1648. április 25-én.)

400 éve

- 1622-ben született **Nagysolymosi Koncz Boldizsár**, egyházunk tizedik püspöke. (1684. április 16-án halt meg Kolozsváron.)

350 éve

- 1672. január 13-án halt meg Kolozsváron **Valentin Baumgart**, a kolozsvári szász unitáriusok nagy hírnéppapja. (1610. május 5-én született a litvániai Memelben.)
- 1672 körül született **Várfalvi Pálfi Zsigmond**, egyházunk 14. püspöke. Halála napján, 1737. április 30-án kelt végrendeletében külföldi peregrinációja során vásárolt könyveit a Kolozsvári Unitárius Kollégiumra hagyta.

330 éve

- 1692. október 2-án halt meg **Kövendi Nagy Mihály**, egyházunk tizenharmadik püspöke.

280 éve

- 1742. szeptember 3-án született Torockón **Lázár István**, egyházunk 18. püspöke. (1811. október 7-én halt meg.)

250 éve

- 1772. június 27-én Torockószentgyörgyön halt meg **Kénosi Tőzsér János**, a tordai iskola igazgatója, lelkész, egyháztörténet-író. (1708-ban született Kénosban.)

240 éve

- 1782. január 1-jén Kolozsváron halt meg **Gejza József** lelkész, tanár, énekszerző, író. (1742-ben született Homoródalmáson.)

235 éve

- 1797. június 15-én Torockószentgyörgyön született **Brassai Sámuel**, az utolsó erdélyi polihisztor. (Kolozsváron halt meg 1897. június 24-én.)
- 1797. szeptember 13-án Székelykálban született **Aranyosrákosi Székely Sándor** író, költő, egyházunk 21. püspöke. (Marosszentkirályon halt meg 1854. január 27-én.)

230 éve

- 1792. március 11-én halt meg **Suki László**. Végrendeletében minden vagyonát az unitárius egyházra hagyta. (1741-ben született.)
- 1792. április 9-én Székelyszentmihályon született **Nagyernyei Kelemen Benő**, az erdélyi modern mezőgazdaság úttörője, a zsibói Wesselényi-uradalom gazdatisztje, alapítványtevő. (Szucságon halt meg 1885. június 3-án.)

220 éve

- 1802. február 13-án Kolozsvárt halt meg **Pákei József**, a Kolozsvári Unitárius Kollégium tudós igazgatója, az egyház főjegyzője. (1759. november 10-én született Kolozsváron.)

185 éve

- 1837. augusztus 3-án született **Mózes András** lelkész, író, tanár. (1903. április 22-én halt meg Kolozsváron.)

- 1837. október 7-én halt meg kissolymosi **Augusztinovics Pál** alapítványtevő, főszámvevőségi elnök, egyházunk főgondnoka. (1763-ban született Szentábrahámon.)

180 éve

- 1842. február 3-án halt meg Kolozsváron **Bölöni Farkas Sándor** útirajz- és naplóiíró. (1795. január 15-én született Bölönben.)
- 1842. december 10-én halt meg Kolozsváron **Szentiváni Mihály** költő, író, politikus, a *Remény* zsebkönyv szerkesztője. (1813. május 30-án született Nyárádgálfalván.)

160 éve

- 1862. augusztus 11-én Kolozsváron halt meg **Székely Mózes** püspökhelyettes, tanár, tankönyvíró. (1805-ben született.)

150 éve

- 1872. március 10-én halt meg Kolozsváron **Mikó Lőrinc** ügyvéd, a Kolozsvári Unitárius Kollégium tanára. (1806. november 19-én Bölönben született.)
- 1872. január 14-én halt meg Kolozsváron **Nagyajtai Kovács István** történész, az erdélyi magyar tudományos történetírás úttörője. Értékes könyvtárát a Kolozsvári Unitárius Kollégiumra hagyta. (Nagyajtán született 1799. május 3-án.)

145 éve

- 1877. szeptember 30-án született **Kelemen Lajos** történettudós, levéltáros, egyházunk főgondnoka. (Kolozsváron halt meg 1963. július 29-én.)

140 éve

- 1882. február 13-án Homoródjánosfalván született **Kiss Sándor** lelkész, író, fordító. (Kolozsváron halt meg 1973. december 3-án.)
- 1882. augusztus 17-én Gyulafehérváron született **Zsakó István** elmeorvos, orvosi szakíró, az Unitárius Irodalmi Társaság alapító tagja. (Budapesten halt meg 1966. február 6-án.)

145 éve

- 1877. november 27-én Iklandon született **György János**, előbb unitárius, majd református lelkész, végül felekezeten kívüli teológus és szociológus. (Brazíliában halt meg 1929. január 3-án.)

140 éve

- 1882. február 13-án Homoródjánosfalván született **Kiss Sándor** lelkész, író, fordító. (Kolozsváron halt meg 1973. december 3-án.)
- 1882. augusztus 17-én született Gyulafehérváron **Zsakó István** elmeorvos, orvosi szakíró, az Unitárius Irodalmi Társaság alapító tagja. (Budapesten halt meg 1966. február 6-án.)

130 éve

- 1892. május 29-én Marosvásárhelyen született **Tóth István** festőművész, a Kolozsvári Unitárius Kollégium rajztanára. (1964. május 21-én halt meg Kolozsváron.)
- 1892. június 25-én halt meg Kolozsváron **Berde Áron** természettudós, lapszerkesztő, a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem rektora. (1819. március 8-án született Szentivánlaborfalván.)
- 1892. április 10-én halt meg Aranyosgyéresen **John Paget** orvos, író, egyházunk lelkes támogatója, a kolozsvári Angol Olvasó Kör Alapítója. (1808. április 18-án született Loughborough-ban.)

125 éve

- 1897. június 25-én Szentábrahámon született **Fekete Lajos** lelkész, író, költő. (Brassóban halt meg 1945. április 23-án.)

120 éve

- 1902. január 18-án született Marosvásárhelyen **Szent-Iványi Sándor** lelkész, író, politikus, a Kolozsvári Teológiai Akadémia tanára, a Polgári Demokrata Párt alapító tagja. (1983. október 16-án halt meg az A. E. Á.-ban, Lancasterben.)

115 éve

- 1907. április 23-án Tordán született **Borbély Samu** gépészmérnök, matematikus. (1984. augusztus 14-én halt meg Budapesten.)

- 1907. szeptember 25-én halt meg Kolozsváron **Kőváry László**, Erdély történetírója. (1819. július 17-én született Tordán.)

110 éve

- 1912. szeptember 16-án Tarcsafalván született **Benczédi Sándor** szobrászművész. (Kolozsváron halt meg 1998. január 1-jén.)
- 1912. szeptember 16-án született Homoródújfaluban **Nyitrai Deák Berta** lelkész. (Dicsőszentmártonban hunyt el 1986. augusztus 27-én.)

105 éve

- 1917. április 18-án Sepsikőröspatakon született **Imreh Lajos** pedagógus, a tordai iskola tanára. (1999. július 18-án halt meg Sepsikőröspatakon.)
- 1917. augusztus 8-án született Gyergyószentmiklóson **Kormos (Székely) Gyula** újságíró, szerkesztő, író, műfordító. (1981. július 10-én halt meg Kolozsváron.)

95 éve

- 1927. szeptember 4-én Brassóban született **Sánta Ferenc** író. (Budapesten halt meg 2008. június 6-án.)

90 éve

- 1932. március 20-án halt meg Kolozsváron **Borbély István** teológiai tanár, irodalomtörténész. (1886. november 23-án született Torockón.)
- 1932. december 9-én hunyt el Vácon **Borbély Sándor**. 1899–1924 között a Váci Siketnéma Intézet igazgatója volt, kidolgozta a siketnéma-oktatás módszertanát, amely európai hírévé tette a magyar gyógypedagógiát. (Aranyosrákoson született 1866. január 14-én.)

85 éve

- 1937. január 8-án halt meg **Csikszentkirályi Bors Mihály** szindi földbirtokos, a huszadik század legnagyobb unitárius alapítványtevője, végrendeletében minden ingó és ingatlan vagyonát egyházunkra hagyta. (1886. október 17-én született.)

- 1937. május 22-én halt meg Tordán **Balázs Ferenc** lelkész, író, költő, a Tizenegyek antológiájának egyik szerzője. (1901. október 24-én született Kolozsváron.)

80 éve

- 1942. február 19-én halt meg Budapesten **Tóth György** jogász, szakíró, az egyház jogügyi bizottságának tagja. (1871. május 20-án született Bölönben.)
- 1942. április 10-én Kolozsváron halt meg **Varga Béla** filozófus, író, egyházunk 25. püspöke. (1886. október 23-án született Tordán.)
- 1942. május 7-én halt meg Torockón **Péterffy Gyula** tanító, színpadi író, költő, Péterffy Gyula zenetanár édesapja. (1878. augusztus 10-én született Nagykedében.)
- 1942. október 20-án halt meg Brassóban **Kovács Lajos** lelkész, író, szerkesztő, fordító, Kovács Lajos püspök édesapja. (1882. március 20-án született Fiafalván.)

70 éve

- 1952. május 20-án halt meg Budapesten **Gelei József** biológus, az MTA tagja, egyetemi tanár, az unitárius egyház főgondnoka. (Árkoson született 1885. augusztus 20-án.)

45 éve

- 1977. március 21-én halt meg Kolozsváron **Mikó Imre** jogász, műfordító, író, politikus, egyházunk főgondnoka. (1911. március 27-én született Bánffyhunyadon.)

40 éve

- 1982. október 15-én halt meg a New Mexico állambeli Santa Fében **Harringtonné Szánthó Vilma** lelkész. (Aldobolyban született 1913. január 15-én.)

15 éve

- 2007. április 24-én halt meg Kolozsváron **Kovács István Sándor** lelkész, teológiai tanár, egyházi szakíró. (1947. december 15-én született Kolozsváron.)
- 2007. szeptember 26-án halt meg Kolozsváron **Létay Lajos** költő, szerkesztő, publicista. (1920. január 23-án született Aranyosrákoson.)

DÁVID FERENCZ

A HAGYOMÁNY SZERINT EZEN A KÖVÖN TARTOTTÁ

A FORDA ÚTCA SZEGLETÉN 1568^{bén}

MIDŐN A GYULAFEHÉRVÁRI

EGYH. GYÜLÉS RÖL HAZAÉRKEZETT.

AZTA BESZÉDET, MELYRE

AZ EGESZ KOLOZSVÁR ÁTTÉRT

AZ UNITARIUS VALLÁSRA. 1881

KOLOZSVÁR

Bartha Mária-Zsuzsánna

UNITÁRIUS LÁTOGATÓKÖZPONT KOCSORDON: VÁNDORMENEDÉK ÉS LÉLEKPIHENŐ

Történet

Adott az alaphelyzet: a magyarországi Kocsordon, egy forgalmas főúton található kedves, takaros unitárius templom. Nemcsak az unitárius templom egyedi Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, hanem különleges érdekesség errefelé az unitárius hitvilág, valamint az is, hogy itt létezik egy élő unitárius közösség. Drága kincsünk ez a gyönyörű műemlék templom, amely az egy Istent dicsőítve, a közösség munkájából épült 1938-ban, s amely szívesen fogadja az elcsendesedni vágyó betérőket.

Amikor lelkési családként ide kerültünk, nagyon hamar kiderült, hogy a látogatók, érdeklődők forgalma is számottevő. Ahányszor kinyitottuk a kaput, annyszor kérezkedett be érdeklődő fotózni, beszélgetni. Többször előfordult, főleg szombat-vasárnap, hogy autóbuszokkal érkeztek csoportok.

2012-ben három óvodás gyermekkel próbáltunk élni a paplakon, ismerkedtünk a gyülekezettel, a szórvánnyal. Ekkor döbrentünk rá, hogy mekkora terhelés alatt zajlik egy átlagos hétvége. Maga a templom bemutatása nem is olyan rengeteg idő, fél óra körülbelül, inkább az előtteutána levő tevékenységek hosszadalmasak, megfelelő infrastruktúra hiányában nehezen megoldható. Hogy mire gondolok? Az alábbiakban kifejtem.

Elkezdtek felmérni a lehetőségeket a keblitanáccsal, sokat beszélgetünk a gyülekezet, a szórvány tagjaival. Akkoriban még a szatmári szórványt is gondoztam, sehol templomunk nem volt. A történelmi Szatmár egyetlen unitárius temploma éppen Kocsordon van. Magyarországon

vajmi keveset tudnak az unitáriusokról, a látogatók számából arra a következtetésre jutottunk, hogy van érdeklődés. Gondolkoztunk, imádkoztunk, gyülekezeti továbbképzőkön vettünk részt...

Érlelődött a gondolat, hogy egy unitárius központot lenne érdemes létrehozni. Itt együtt lehetünk, és többen összegyűlhetünk, mint egy szórvány istentiszteleten. Legyen szép multifunkciós bemutató tér benne, ahol az unitáriusok és a gyülekezet történetét tudjuk ismertetni, s ahol méltóképpen fogadhatjuk az érdeklődőket, tarthatunk gyülekezeti alkalmakat, ifjúsági tevékenységet.

Ahogy megszületett a gondolat, a megvalósítás lehetősége is felsejlett. Az Egyházkerület Elekes Botond főgondnok vezetésével teljes és nagyon szakzerű támogatást biztosított az egész folyamatban. Saját erőnk mellé pályáztunk is. A Gondviselő ebben az esetben gondoskodott arról, hogy egyháztagjaink közül Róka László pályázatíró szakember, településfejlesztő mérnök, közgazdász ajánlja fel adományként tudását és munkáját. Így indultunk el a megvalósítás útján. Hosszadalmas előkészítő munka után beadott pályázatunk életképesnek bizonyult – és nyert.

A tervezés, engedélyezés három évet vett igénybe. Ezután felgyorsultak az események. Az alapkövetételére 2020. július 4-én került sor. Néhány hónap alatt felépült a központunk épülete, 2021 júniusában már

teljesen elkészült, és sor kerülhetett az átvételre. Az emlékpark is kezd kialakulni, az épített elemek mellett a növényzetnek némi idő szükséges a növekedéshez.

A munka azóta se állt le, amikor e sorokat írom, a belső tartalom megvalósításán dolgozunk. Igazán modern, 21. századi okos eszközökön és hagyományos kiállítási formában is tolmácsoljuk az unitárius hitvilágunk értékeit. Mindebben hatalmas munkát végez dr. Kőrösfői Zsolt történész-régész, a Jósa András Múzeum igazgatója. Az egyháztagok lelkesedése csodálatos, munkájuk felbecsülhetetlen, valódi inspiráció. Hamarosan megnyitja kapuit látogatóközpontunk, várunk szeretettel mindenkit!

Unitárius egyháztörténeti, kulturális és turisztikai attrakciófejlesztés Kocsordon

A Magyar Unitárius Egyház Magyarországi Egyházkerülete – konzorciumi partnerként együttműködve Kocsord Község Önkormányzatával – támogatást nyert egy unitárius egyháztörténeti, kulturális és

A kocsordi templom

turisztikai centrum létrehozására Kocsordon, a meglévő műemléki templom mellett. A projekt neve: Unitárius egyháztörténeti, kulturális és turisztikai attrakció fejlesztés Kocsordon. A megvalósítást az Európai Unió TOP-1.2.1-15 kódszámú pályázati program támogatja.

A kocsordi unitárius műemléki templom – amely a pályázati projekt alapját képezi – 1938-ban épült. A templom mennyezetét 104 db kézzel festett kazetta borítja, székely faragású csillárok és virágtartók díszítik. 27 méteres magas tornyát faragott gerendák és deszkacsip-

kék teszük egyedivé. A betérőket faragott székelý kapu köszönti. A projekt megvalósításának célja a helyi jelentőséű turisztikai vonzerőt képező vallási, kulturális és épített örökség turisztikai hasznosítása: az unitárius vallás történelmi, kulturális és építészeti bemutathatóságának megteremtése, a kocsordi műemlék unitárius templom és környezetének a jelen kor számára látogatóbaráttá és turisztikai értéké fejlesztése, olyan kulturális többlettérték létrehozása a szatmári településen, amely lehetőséget teremt a vallási turizmus térségi kibővítéséhez, a turisztikai kínálat bővítésén keresztül hozzájárulni az adott célterület gazdaságának diverzifikációjához, a fejlesztés összekapcsolása a már meglévő Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei turisztikai programcsomaggal (pl. Középkori templomok útja, Szamos élménytér).

(RÓKA LÁSZLÓ)

A látogatóközpont bemutatása

Kocsord főutcáján barátságosan hívogat az unitárius templom tornya. A templomkert kapuján belépve, a torony alatti boltívek alatt juthatunk be a templomba. A főbejáraton a faragott karzat alatt előre haladva csodálatos látványként tárul elénk a kazettás mennyezetű, faragott szószékkel és padokkal a tiszta fehér falú Isten háza. Elcsendesedésre, lélekemelésre hívó hangulat. Még a csivitelő gyerekek is ámulattal, megilletődve tekintenek körbe, ülnek be a padokba. Ez a csodálatos templomunk, drága kincsünk, amely befogadja lélek pihenésére, felüdülésére a látogatókat, a földi élet vándorait.

A templomkertben kialakított emlékparkon keresztül juthatunk az új látogatóközpontba. Ha már központról beszélünk, a sétány középpontjában szobor magasodik. A híres „Egy az Isten” rovásírásos ligatúra az énlaki unitárius templom kazettás mennyezetéről Baráth Fábían szobrászművész megfogalmazásában. Szintén a sétány mellett található Balázs Ferenc szobra, Szabó Imrefia Béla alkotása. A gyermekek örömeére egy játszóteret is kialakítottunk.

Ahogy közeledünk a látogatóközpont felé, egy kültéri színpad és előtte levő nézőtér, találkozóhely mellett haladunk el. Betérve a modern épületbe igazi 21. századi hangulat fogad. Építészeti szempontból ez elenpontja a népi stílusú templomnak. Tiszta, egyenes vonalak, földig érő ablakok, átláthatóság, világosság Bezzeg János építész tervei szerint.

*Egy az Isten.
Baráth Fábián szobra*

*Szabó Imrefia Béla
Balázs Ferenc-szobra*

A tárlat multifunkciós, okos eszközökön, interaktív módon tekinthető meg. Ugyanakkor a személyes kapcsolat és a hagyományos, közvetlenül történő kommunikációra is alkalmas a tér, itt lehet gyülekezeti alkalmakat, biblia- és vallásórákat, előadásokat, továbbképzőket, kisebb rendezvényeket, szeretetvendégséget tartani.

Érdeemes eljönni és kipróbálni.

Tudomásom szerint ilyen „okos” formában elsőként ismertetjük az unitárius szellemiséget a nagyobb közönséggel. Itt régi hagyományokra nemigen tudunk építeni. A megújuló, a mostani ember számára is vonzó, a kihívásokkal teli világunkban jó kérdéseket megfogalmazó és élhető válaszokat nyújtó unitárius hitvilág bemutatása mindannyiunk számára értékes. Természetesen ez az anyag bővíthető, fejleszthető az igényeknek megfelelően.

Mivel a templomkert két utcára nyílik, a hátsó utcából is meg lehet közelíteni a központot és a templomot, e bejáratnál parkolót alakítottunk ki.

Akár innen is, a látogatóközpont felől elkezdhető a körbejárás, így befejezőként a templomi hangulatot, lelkületet lehet magunkkal vinni.
Várunk szeretettel!

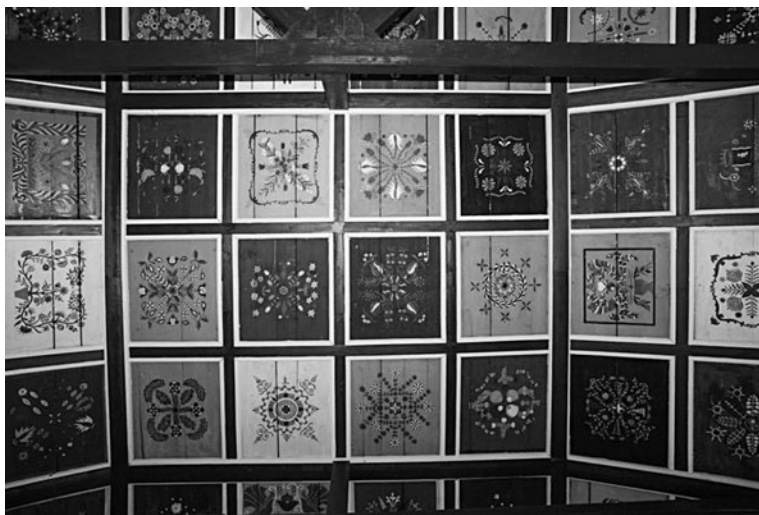
Balogh József fotója

A központ helye korábban

Templombelső a szószékkel

A templom mennyezete

Killyéni András

A KOLOZSVÁRI UNITÁRIUS KOLLÉGIUM LEGENDÁS TESTNEVELŐ TANÁRA

Nyolcvan éve hunyt el László (Lassel) Gyula

Lassel Gyula (Brassó, 1864. szeptember 25. – Kolozsvár, 1942. január 31.) evangélikus családban született Brassóban, apja Lassel János kisbirtokos, a helyi evangélikus közösség oszlopos tagja, édesanyja, Graef Júlia régi polgári családból származott, két leánytestvére Otília és Róza (1898-ban hunytak el Pozsonyban).

Gyulát szülei protestáns szellemben nevelték. Iskoláit előbb a brassói Lutheránus Elemi Iskolában, majd a helyi Lutheránus Főgimnáziumban végezte, ugyanitt érettségizett 1885-ben. Tanári pályára készülve filológiát és teológiát hallgatott a berlini egyetemen (1885–86), majd a következő tanévben a Budapesti Tudományegyetemen tanári oklevelet szerzett. A következő tanévben ismét a berlini egyetemen tanult, ahol ismét classica filológia- és teológiakurzusokat hallgatott, majd innen a tübingeni egyetemre iratkozott, végül tanulmányait a halléi egyetemen fejezte be. 1890-től a budapesti Magyar Királyi Tanárképző Intézet gyakorló iskolájában tanított német nyelvet.

Csakhogy Lassel Gyula középiskolás kora óta kiváló tornász volt, és rajongott a sport szakirodalmáért is. Amerre járt, tornászott, versenyzett és szaklapokat olvasott, 1893-ban pedig úgy döntött, hogy tornatanítói képesítést szerez, hozzá pedig beszerezte a tornairodalom legkiválóbb munkáit, egyedi könyvtárat hozva létre.

Lassel egyetemi évei alatt a Budapesti Torna Club (BTC) versenyzője volt, s számos kiváló eredményt ért el a kilencvenes évek versenyein. 1891-ben például megnyerte a hódmezővásárhelyi verseny keretében a szertornázást, majd a békéscsabai versenyen, korláton nyert ezüstérmet, 1892-ben Szegeden nyert nyújtón. Közben az egyesület szervezésében is részt vállalt, mai szemszögből nézve tornaedzőként is dolgozott.

1893–94-ben a budapesti László Mihály-féle főgimnáziumban tanított német nyelvet és tornát, ám édesapja halála miatt édesanyját és leánytestvéreit segítenie kellett, ezért az 1894–95-ös tanévtől a család

Pozsonyba költözött, ahol Lassel a Felső Kereskedelmi Iskolában, illetve az Ág. Hitv. Evangélikus Líceumban tanított.

Lassel azonnal bekapcsolódott a pozsonyi sportéletbe is, ahol torna- és vívómesterként nagy szeretetnek örvendett. Tornázott, vívott, bekapcsolódott a labdarúgó életbe, edzőként tevékenykedett, ekképp látta mindazt a korabeli sajtó:

„A 30 tagból álló csapat a helyiség szűk volta és a nagyszámú közönség miatt körülvonulás- és ellenvonulással kezdte és Lassel Gyula művezető vezénylete alatt

nagy precizitással végzett szabad-gyakorlatokat.” (*Sport-Világ*, 1896. május 3.)

„A kis, de fegyelmezett és fáradhatatlan csapat valóban szépet produkált. A főérdem Lassel Gyula művezetőé, ki buzgó kitartással iskolázta a tornászokat, és nagy szakértelemmel vezette e díztornát. A szabadgyakorlatokat 24 tornász végezte valóban szép egyöntetűséggel. A szertornázásban különösen kitűntek, mint elsőrangú tornászok: Lassel Gyula, Müller Gusztáv, Richter Géza, Buzinkai Pál és Hrdina Kálmán.” (*Sport-Világ*, 1897. február 21.)

„A Pozsonyi Torna-Egyesület vasárnap tartotta második football-mérkőzését. Nem dicsérhető eléggé a pozsonyiak iparkodása, mellyel a sportot Pozsonyban meghonosítani óhajtják, e cél elérésére dr. Wagner Lajos, Pogány Gyula, Kárpáthi János és Lassel Gyula minden lehetőt elkövetnek. A vasárnapi mérkőzésnél a műegyetemiek állottak szemben a pozsonyiakkal.” (*Sport-Világ*, 1899. április 23.)

Ám az élet ismét nehézségeket gördített a fiatal testnevelő tanár elé, hamarosan tragikus hirtelenséggel, alig néhány hónap alatt elvesztette mindkét testvérét, így Lassel úgy döntött, megpályázza a kolozsvári Unitárius Kollégium testnevelő tanári állását 1899-ben. És hogy milyen tanár lett belőle Kolozsváron?

„Tanítványai rajongásig szerették s nem is annyira a tanárt, mint inkább a szülő-helyettest látták és találták meg benne. Tanított, biztatott s ha szükség mutatkozott rá – vigasztalt. Mindenkihez volt egy-egy jó szava. Tanítványaival akkor is fenntartotta a kapcsolatot, amikor azok már régen elhagyták az iskolapadot.” (*Keleti Újság*, 1942. február 4.)

Lassel Kolozsváron is nagy szeretettel dolgozott. Az unitárius kollégium mellett tanított a Felső Kereskedelmi Iskolában, torna- és vívómesterként bekapcsolódott a Kolozsvári Atlétikai Club (KAC) munkásságába, illetve számos szakcikket, hírt a szaklapokban, nagyszámú versenynek volt főszervezője.

Lassel családi életében is számos változás történt Kolozsváron. 1900-ban áttért az unitárius vallásra, 1902-ben feleségül vette Bardócz Lenke óvónőt, majd 1903-ban Lászlóra magyarosította családnevét. Két gyermeke született, Tihamér Gyula és Edit Lenke.

László Gyula Kolozsváron is nagy lelkesedéssel dolgozott. Székfoglalója, *A tornázás hatása a szellemre*, igazolta, hogy a torna elméletének és gyakorlatának széles tudásával rendelkezik, meglátásaiban a modern testnevelés számos eleme található. „A tornázás, noha első sorban a testre van jótékony befolyással, gyümölcsöző hatást gyakorol, a mint látuk, a szellemi élet minden ágára. Az akarat erőssége az élet minden téren mutatkozni fog. A személyes bátorság, mely a test erejének és munkaképességének ismeretében találja biztos támaszát, a jellemnek is egy sajátos színezetet kölcsönöz.” (*Keresztény Magvető*, 1902, 2. sz.)

Nehéz számba venni mindazokat a tevékenységeket, amelyek László Gyula nevéhez fűződtek tanintézeti, sportegyesületi és közösségi téren.

1. A tornaestélyek meghonosodása az Unitárius Kollégiumban. Minden esztendő telén tánccal egybekötött mulatságra került sor az intézet tornatermében, amelynek jövedelme (belépők, adományok) az iskola kirándulási alapját gazdagították, lehetővé téve generációknak Magyarország gyönyörű tájainak megismerését (a határozatot László Gyula javaslatára Boros Sándor igazgató hagyta jóvá).

2. Az első labdarúgóedzések és -mérkőzések az intézetben. László Gyula pozsonyi évei alatt ismerkedett meg az új angol játékkal, a futballal. A kollégium új épületének felszerelésekor a tornaterem kapott két futballabdát is, így László eldöntötte, hogy megtaníttja ezt a játékot a nagyobb diákjainak. A tanintézetnek volt egy nagyobb méretű kertje (a Kismező), 1901 őszén pedig itt alakítottak ki egy (szabályosnak nem

mondható, de tökéletesen használható) pályát. Hogy milyen volt a hangulata az első próbálkozásnak, arról Koncz Rudolf, az egyik résztvevő emlékezett meg évekkel később. „Biztatások hallatszanak: Pálfi, ne félj, támadd meg Freundot! Meg is támadja rögvest, erre Freund gyorsan átadja a labdát Löwi Lajosnak a kapu elé, akit a közönség hevesen biztat: Rugd be, rugd be! Ő kapura is rúgja a labdát, azonban a kapus megfogja; a többi csatár dühösen fut a kapus felé, hogy belökje labdástul a kapuba. A tanár úr látván a veszélyes helyzetet, sípol és közben kiált: ne fussatok neki a kapusnak, nem szabad belökni!...”

3. Tízperces torna – ezt Kolozsváron először László Gyula vezette be az Unitárius Kollégiumban, de országos konferencián is bemutatta olyan nagy sikerrel, hogy cikke a Budapesti Orvosi Újság különlenyomataként is megjelent, amelyről így ír a Keresztény Magvető Irodalmi értesítő rovatában: „Az ú. n. 10 perces tornázást délelőtt a harmadik vagy negyedik óra között behozták már pár évvel ezelőtt a porosz iskolákba, majd a japán középiskolákba is. Nagynevű orvosok és pedagógusok nyilatkoztak mellette. Most értesülünk, hogy a 2 perces tornázást elrendelte a főváros is iskoláiban. Ezt a kérdést ismerteti a megfelelő irodalom felhasználásával a szorgalmas szerző. Értekezését a középiskolai tanáregyesület nyári közgyűlésén, Budapesten is előadta és a közgyűlés a kérdés tárgyalását a tanári körökhöz utalta.” (*Keresztény Magvető*, 1912, 6. sz. XLVII. kötet)

4. „Életbe léptettük az ú. n. játékdélutánokat. A tanulók négy csoportban jártak ki a Kismező kertbe, amelyet a tavasz folyamán e célra rendeztünk, játszani Lassel Gyula tornatanár felügyelete és vezetése mellett. A testi nevelés érdekét szolgálta dísztorna-estélyünk is; valamint azt szolgálja az is, hogy az E. K. Tanács intézkedése folytán az idén 80 k. értékben jutalmat oszthattunk ki legjobb tornász-ifjainknak.” (részlet az *Unitárius Kollégium* 1900–1901-es évkönyvéből)

5. Év végi iskolaközi versenyek szervezője. A kolozsvári sporttelep 1911-es felavatása után lehetőség nyílt nagyszabású iskolaközi versenyek rendezésére. Az egyes iskolák csapatai az intézet sportmezébe öltözve felvonultak a pályán a nézők előtt, ezután megkezdődtek a különböző versenyek. Kötélmászásban, rúdászásban, különböző futásokban, váltóban, valamint a magasugrásban is bajnokokat avattak. A versenyek labdajáték-vetélkedővel fejeződtek be (füleslabda, kótya és labdarúgás). Dr. Szabó Dénes egyetemi tanár vándordíjat is alapított: az iskolaközi versenyek összetett eredménye alapján a legtöbb pontot gyűjtő intézet

csapata átvehette az általa adományozott selyemzászlót. A vándordíjhoz azt a kikötést tette, hogy az az iskola, aki háromszor egymás után, vagy megszakítással ötször elnyeri a zászlót, azt végleg megőrizheti.

Az első versenyt 1913. június 1-én rendezték a városi sporttelepen. Beneveztek a katolikus, református és unitárius főgimnáziumok, valamint a tanítóképző, a kereskedelmi akadémia és a polgári iskola csapatai, közel száz tanuló. A diákok a református kollégium udvarán gyülekeztek, innen végigvonultak a városon dob- és trombitaszó mellett a sporttelepig. A felvonulás és a Himnusz eléneklése után szabadgyakorlatok következtek katonazenére, majd a mintacsapatok tornabemutatója, ezután pedig az egyéni versenyszámok következtek. A versenyt az unitárius gimnázium nyerte 121 ponttal, második a református kollégium lett 114 ponttal. A verseny végén a versenyzők együtt vonultak el, élen a győztes csapattal, amely a selyemzászlót vitte. Sajnos csak két versenykiírásra kerülhetett sor (1913, illetve 1914), mindkettőt az Unitárius Kollégium csapata nyert meg, akiket László Gyula készített fel.

6. Kórházi testnevelő az első világháború idején. 1916-tól, a kultuszminiszter megbízásából, felkérték, segítse a hadirokkantak felépülését, így László Gyula a m. kir. Rokkantügyi Hivatal kolozsvári kórházában irányította a gyógytornát, illetve különböző utókezeléseket.

7. A közhatalomváltást követő években újrászervezte a kollégiumi sportéletet. Már 1920-ban gyűjtést kezdeményezett annak érdekében, hogy az év végi tornaversenyeken a legjobbak díjakat kaphassanak. Ezt folytatta az elkövetkező években is nyugdíjazásáig, így a kollégium legjobb sportolóit minden évben díszoklevelekkel, pénzjutalommal vagy emléktárgyakkal jutalmazhatta.

8. Szaklapokban számos testneveléssel kapcsolatos cikke jelent meg. Részt vett előadóként 1912-ben az Országos Középiskolai Tanáregyesület budapesti konferenciáján, az 1923-as kolozsvári nyári testnevelési tanfolyamon, illetve az 1927-es romániai tornatanárok országos kongresszusán, ahol előadása külön dicséretben részesült.

1931-ben nyugdíjazták, ezt követően két évig óraadó tanárként működött, emellett nyugdíjas éveiben is segítette az iskolát és a tantestületet tanácsaival, amikor csak kellett. „Úgy hozzátartozott László Gyula ehhez az intézethez, akár Brassai bácsi vagy Berde Mózes előcsarnokban lévő bronzszobrai” – mondotta róla Benczédi Pál, a kollégium igazgatóhelyettese.

1942. január 31-én hunyt el Kolozsváron. Az Unitárius Kollégium előcsarnokában ravatalozták fel, barátja, Józan Miklós unitárius püspök búcsúztatta, az unitárius egyház pedig saját halottjaként temette.

„Az egykori unitárius diákok nemcsak a kitűnő sportembert, és a szakoktatás lelkiismeretes tanárát búcsúztatják László Gyulában. Diákéveink felejthetetlen emlékei jutnak eszünkbe, ha rágondolunk. Mert László Gyula igazán jó ember volt. Együtt érzett a diákokkal, akik nem is annyira tanárjuknak, atyai barátjuknak tekintették. Soha sem igyekezett mesterkéeltséggel vagy külső szigorral éreztetni a diákság felé a tanári hivatás méltóságát. Nála megbizonyosodott az az elv, hogy a tekintélyt és a tiszteletet nem az állás hozza magával, hanem az ember. László Gyulát azért szerették és becsülték, mert igaz ember volt. Intőkonferenciák, osztályozó tanári gyűlések idején ott szorongtak a diákok az unitárius kollégium előcsarnokában és félelemmel, vegyes tisztelettel nézték, amint a tanárok az értekezletre mentek. „Itt van László tanár úr. Majd László tanár úr segít! Szól majd egy szót az érdekemben” - ezt suttogták egymásnak a diákok, mert tudták, hogy az aranyszívű László tanár mindenkin segíteni akar. Se szeri, se száma azoknak a diákoknak, akiket kérlelő szóval, rábeszéléssel, bukástól mentett meg, vagy akiknek diákori botlásait csínytevéseit magyarázta meg bölcs megértéssel, ha a magaviseletük ellen merült fel kifogás. Nincs is olyan ember az egykori unitárius diákok között, aki ne gondolna hálával az öreg professzorra. Akkor volt igazán elemében, amikor a középiskolák tornaversenyeket tartottak. Olyan volt diákjainak élén, a mellére tűzött sport kitüntetésekkel, mint a csatába induló hadvezér. Diákjai mindent meg is tettek, hogy ne hozzanak szégyent kedvenc tanárjukra. Az unitárius kollégium számtalan tornaverseny győzelmét köszönheti annak, hogy a diákok nem mertek volna tornatanárjuk szemébe nézni, ha nem állják meg becsülettel a helyüket.” (*Ellenzék*, 1942. február 3.)

ÚJÉVI IMÁDSÁG^{*}

Ki idők forgásán, évek újulásán
Csupa egymagadban változatlan állasz
S hatalmas kezeddal, egy leheleteddel
Kidöntöd a tölgyet, mint egy virágszálat,
Kit idő nem mér meg s határa a végnek
Erődben, létedben ismeretlen váltig:
Újév hajnalára boralj a világra
S verj ösvényt kunyhókból föl a palotákig.

Ki csak alant járhat, növelj neki szárnyat
S ne ültess a gőgöst magas paripára;
Óvjad a hitünket, öltöztess szivünket
Az erény, a jóság fehér ruhájába.
Útszéli virágnak, elhagyott árvának
Zord szélvihar ellen légy oltalmazó/a,
Kik hol összegyűlnek, legyen a becsület
Mintha mindenkinek sziklavára volna.

Ésszel, tettel, szóval haladjunk a korral,
Csiholja nemes sziv agyunkban a szikrát,
Pihenjünk békében, munkálkodjunk ébren
S csak onnan merítsünk, hol a forrás tisztább...
Adjad Uram, adjad, kicsinynek és nagynak
Semminemű kincse ne legyen veszendő
S ami szent és drága: a hitre, hazára
Derüljön számtalan boldog újesztendő!

^{*} Megjelent az *Unitárius Közlöny* 1908. évi első számában.

VISUS KULTURÁLIS EGYESÜLET

A SZEJKEFÜRDŐI MINI ERDÉLY PARK UNITÁRIUS VONATKOZÁSÚ LÁTNIVALÓI

1. Mini Erdély Park

A székelyföldi turizmus fellendítése érdekében a Szejkefürdőn létrehozott Mini Erdély Parkban több mint kilencven erdélyi történelmi épület és középkori vár makettjét láthatják az érdeklődők. Az élményparkban gyermek és felnőtt tartalmasan töltheti el a napot, egyéb érdekességek mellett körutazást tehet a mini Székely gőzösön, meglátogathatja az Orbán Balázs Látogatóközpontot és utazhat a bivalyos szekéren.

Az Orbán Balázs Látogatóközpont első terme

A látogatóközpont Szejkefürdőn, Székelyudvarhely északnyugati határában, a nagy előd sírjának közelében található. A központban létrehozott állandó kiállítás célja méltó emléket állítani „a legnagyobb székelynek”. A kiállítótermeket végigjárva megismerjük Orbán Balázs életét, munkásságát és hagyatékát. Az életutat követve a látogató megsemmisítheti a korabeli használati tárgyakat, az akkori fényképezési esz-

közöket, betekintést nyer az egykori fotótechnikába. Ráadásul – a modern technikának köszönhetően – megjelenik előtte maga „a legnagyobb székely” is. A látogatóközpont termeiben tematikus tagolásban követhető Orbán Balázs életútja és munkássága.

Az első teremben a báró életrajzával és az Orbán család történetével ismerkedhetünk meg, tanulmányozhatjuk a családfát. Érdekességként anekdoták, pikáns történetek tükrében is felvillan előttünk a nagy előd. Ráadásként a korabeli újságokban, gúnylapokban megjelent karikatúrák között is lapozhatunk az érintőképernyőn.

JANUÁR – VALLÁSSZABADSÁG HÁZA

Rendezvény, ennek is adott helyet a Vallásszabadság Háza	Átkarol	Sok dalt tudó ember	Perui énekesnő	Vatikán autójele	Karó	Tűzet meg-szüntet	Mester-kéltén kedves	Urán vegyjele	Hidrogén vegyjele Pápai korona		Sírdomb	Három-széki falu
Ezt is tartanak a Házban												
Nehéz fém				Kiáltás az arénában Torz a végén!				Spanyol női név Tudományos gondolat				
Bűnöző elfogása												
Európai nép					Föld-szintre jut Régész-kező					Mosdó rész! A végén jobb!		
Zorro jele		Futás kezdetel Rövid kabát		Olíval átalakít Véd							Oxigén Ketté metsz	
Kolozsvár folyója						Római 1001 Magatok			Kórházi osztály München folyója			
Észak												
			Ünnepség jelzője Szerelem-isten								Skála-hang Portéka	
Az első nő Szép Ernő „fája”				Alap-számunk Sereg				Széles csik A sugár jele				Állóvíz
Valaha vár volt			Télen hull Az elektro-mos ellen-állás jele			Török hegy Szereplő a Fejér-lófia rajzfilmben						
Római egyes		60 perc Vaddisznó fegyvere				A Maros széleit ... Calvinó, író		Óra alkatrésze lehet				
Harap			Csonthéjas gyümölcs Moszat									
Ezüst vegyjele			Amper ... Gréta, magyar teniszező		Az Etna közepel Újság							
A Vas-kenyérén szerzője Newton												
Szaladó		A										

SZÉKELYDERZS

Makkai-Ilkei Ildikó

KIS FALU NAGY ÁLMAI

A Bencédi Unitárius Egyházközség a Székelyszentmihályi Unitárius Egyházközség leány-, majd társegyházközsége volt hosszú évszázadokon át. 2006. szeptember 1-től számítjuk az önálló Bencédi Unitárius Egyházközség fennállását, amikor a kis közösség nagy elhatározást hozott, önállóvá vált, s ezáltal megvalósította a gyülekezet régi álmát. Hálasak vagyunk Istennek, hogy számos gyülekezeti alkalom, esemény, ünnep megélőí, megszervezői, éltetői lehettünk és lehetünk. Sokszor éltünk át imaszerű, csendes-csodás pillanatokat, amikor lelkünket örömmel tápláltuk, és erőt kértünk annak vigyázásához, ami a miénk, amit féltünk, ahova hazavárunk, ahol gyermekek kezét fogjuk, ahonnan mindegyre kirepítjük a felnőtt nemzedéket, de hiszünk abban, hogy visszaszállnak, „egyik tavaszra, másik nyárra”. Ahol csendes vasárnapon és piros betűs ünnepnapon templomunk áldott csendjében jó együtt imádkozni, megérteni, megvallani, megköszönni: „Az Úr az én pásztorem, nem szűkölködöm.” (Zsoltár 23,1) Nem szűkölködünk, amíg merünk együtt imádkozni, amíg merünk együtt gondolkodni, amíg merünk együtt cselekedni, merjük együtt lelkünket felüdíteni, ha a bajban merünk egymás mellé állni, ha osztozunk egymás örömeiben. Hálát adunk azért is, hogy lelki épülésünk mellett építhettük a látható örökségünket, templomainkat – mert bizony, kettő is van gyülekezetünk birtokában, a felső- és az alsóbencédi unitárius templom –, és hálasak vagyunk, hogy egyházközségünk 2019 tavaszán megvásárolhatott egy szép ingatlant a falu központjában, a kultúrotthon szomszédságában. A telken található épületek: egy régi, de jó állapotban lévő, két helyiségből álló, alapincézett tornácos ház, egy 1960-as években épült, utólag bőví-

A múzeum 2021-ben

A múzeum látványterve

tett lakóház, melléképületek (csűr, pajta, egyéb melléképület kemencével), illetve egy nagy, tágas udvar.

Többszöri megbeszélés során az egyházközség vezetősége összefoglalta azokat a célokat, elgondolásokat, amiért megvásároltuk e szép ingatlant:

– Nagy szülöttek háza: Bencéd falunak sok híres nagy szülöttje van, pl. Benczédi Székely István, az első magyar nyelvű világkrónika írója, Gyallay Pap Domokos történész, író vagy Benczédi Gergely nagy tudású lelkész, teológiai tanár, és még sokan mások, akik itt születtek, éltek vagy bencédi gyökerekkel rendelkeznek, akik számára időszerű lenne tárgyi emléket állítani. A tornácos régi ház és a csűr alkalmas lenne arra, hogy kialakítsuk a nagy szülötteink házát, ahol az érdeklődők és idelátogatók megismerkedhetnének velük, valamint a falu múltját megőrkítő tárgyakkal, bemutatóanyaggal. A nagy szülöttek bemutatása mellett fontos számunkra az egyszerű, de szülőföldjét, otthonát, közösségét szerető, megtartó ember, aki az évszázadok során e településen élt, dogozott és imádkozott. Már folyamatban van azoknak a fényképeknek, használati tárgyakkal, történeteknek a gyűjtése, amelyek az előttünk élőkről, járókról szólnak, és amelyekről úgy érezzük, hogy nem múlhatnak feledésbe, hisz általuk, velük lehet teljes és értékes a mai ember élete.

– Vendégek fogadása és elszállásolása, ifjúsági rendezvények, gyermekfoglalkozások egyéb rendezvények helyszíne: A falu testvérgyülekezeti és -települési viszonyt ápol hazai és határon túli közösségekkel, akikkel rendszeresen közös rendezvényeket szervez, vagy meghívják egymást saját rendezvényeikre. Előnyös lenne, ha jó körülmények között meg tudnánk oldani vendégeink ellátását és elszállásolását. Ugyanakkor lehetőség nyílna arra, hogy bárki, aki szeretne jó körülmények között szállást igényelni, megtehesse a jelzett helyen. Ugyanakkor ifjúsági és gyermekfoglalkozások helyszíne is lehetne a központban levő, könnyen megközelíthető épület és telek. De nem gondolkodunk kimonodottan tábori központ létrehozásában, hiszen szomszédságunkban, Csehétfalván, működik már egy csodálatos tábori központ, ezért inkább a felnőtt nemzedék számára szeretnénk kialakítani kényelmes szállást, mert valójában a Nyikó mentén erre lenne szükség, hisz egy-két vendégfogadásra alkalmas hely létezik csupán. Jó hír számunkra, hogy egyházközségünk kis gyülekezeti termét kinőttük, ezért szeretnénk kialakítani egy nagyobb közösségi termet a valamikori csűr épületében, amely előadások, közösségi együttlétek helyszíne lehetne.

Az elkészülő központ Benczédi Székely István nevét viselné, kiemelkedő szellemi munkája elismeréseként, hisz az első magyar nyelvű világkrónika szerzője volt, elsőként szerkesztett kalendáriumot, amelyben

magyarul jelölte meg a hónapok nevét. Ugyanakkor jelentős része volt az első magyar nyelvű teljes Biblia-fordítás elkészítésében is.

Reméljük, hogy falunkat, egyházközségünket, egyházunkat és nemzetünket is erősítjük e kezdeményezéssel. Reméljük, hogy a Nagy szülöttek háza mint látványosság idegeneket is falunkba csalogat, ahol az érdeklődők a múlt hírességei mellett a jelenben is élni és megmaradni akaró, színmagyar, nagyrészt unitáriusok lakta közösséggel is megismerkedhetnek, amely erősítheti az idelátogatót, de minket is.

Híres bencédiak

1. Bencédi Domokos

1899-ben született Bencédben, 1918-ban került fel a kolozsvári Unitárius Teológiai Akadémiára, ahol tanulmányait végezte. Székelykeresztúri és tordai segédlelkészi szolgálat után 1925-től öt éven át a mézskői gyülekezetben szolgált. 1930 tavaszán – a gyülekezet egyhangú meghívására – Torockó lelkésze lett. 1931. szeptember 6-án lépett házasságra Borbély Irénnel. A torockói templomban dr. Boros György akkori unitárius püspök adta össze őket. A jó Isten megáldotta családi életüket, két lány- és egy fiúgyermekük született. Első gyermekük, Éva

Katalin 1932 augusztusában, második gyermekük, Judit 1933. november 10-én és fiúgyermekük, Dániel Imre 1938. augusztusában született. A második világháború alatt az idős elbeszélése szerint egyházközségük kegyszereit a tiszteletes asszony mentette meg, mert ha 1944-ben nem lett volna leleményes, a háborúban odalettek volna, mint ahogy számtalan helyen ez meg is történt.

Már a teológián és azután is sokszor mondták róla pályatársai, hogy szónoklásra született: igazi predicator natus. Tudta, hogy nem halhat

Benczédi Domokos és neje

meg a háborúban, hanem élnie kell, hogy hirdesse az Úrnak cselekedeteit. És valóban: túlélte a háborút, s új munkakedvvel folytatta tovább lelkészi. Békében és szolgálatban teltek az esztendőik, lelkész és gyülekezet békességben éltek mindaddig, mígnem kerültek olyan emberek, akik 1950-ben bevádolták őt mint népgyűlölőt, és egyéb alaptalan vádakot emeltek ellene. Ennek következtében bebörtönözték, s miután ártatlansága kiderült, újra visszakérült Torockóra. De nem tudta elviselni mindazon bántalmakat, amelyek azon emberek részéről érték, akikért fáradozott, s akiket a jézusi szeretetre tanított. Ekkor

kérte dr. Kiss Elek püspököt arra, hogy helyezze őt el Torockóról. Kérése meghallgatásra talált, s 1950. március hó 5-én megtartotta kibúcsúzó beszédét. Új és egyben utolsó állomáshelye a háromszéki Bölön volt, ahol 1967-es nyugdíjba vonulásáig szolgált. Nyugalomba vonulása után Szatmáron telepedett le, nyugdíjas éveiben is rendszeresen végzett lelkészi szolgálatot a szatmárnémeti és nagybányai szórványokban. Halála hirtelen következett be: az Egyesült Államokban élő fia látogatására indult feleségével, és Budapesten, útközben érte a halál. Budapesten temették el.

2. Benczédi Gergely

Felsőbencéd szülötte 1839. március 29-én látta meg a napvilágot, s Kolozsváron adta vissza lelkét Teremtőjének 1906. december 13-án. Iskoláit Székelykeresztúron, Torockón, Tordán és Kolozsvárt végezte, utóbbi alma materében 1862-ben érettségizett, innen nyert felvételt a teológiai akadémiára. Szorgalmára szüksége is volt, mert nem tudták szülei anyagi támogatásban részesíteni. Egyetemi tanulmányait egyházunk Főtanácsának támogatásával Göttingenben és Londonban teljesítette ki

a leendő pedagógus és író. Olyan eredményes volt külföldi természettudományi tanulmányaiban, hogy a londoni újságok is megemlítették nevét a kitüntetett diákok között. Berde Áron örökébe lépve természettudományi tárgyakat – fizikát, vegy-, növény- és állattant – tanított a kolozsvári unitárius főgimnáziumban 1866 és 1902 között; 10 éven át az intézmény igazgatója is volt, mely idő alatt ismét megszilárdította a rektori tekintélyt az intézményben a szigorúságáról, de igazságosságáról is híressé vált tanár. 1872-től a főpapiszék tagja, 1881-től az egyház közpénztárnoka, 1881-től a jószágfelügyelőség tagja és pénztárnoka, 1882-től a tanári nyugdíj- és özvegy-, illetve árvalap pénztárnoka, 1891-től a kolozsvári főgimnázium pénztárnoka. Írói tevékenységét részben a főgimnázium, részben a helyi unitárius egyház történetének megörökítése töltötte ki. A Kolozs vármegyei Takarékpénztár Részvénytársaság felügyelőbizottsági tagja is volt. Részt vállalt a felnőttoktatásban is, amely a hetvenes években jelent meg Kolozsváron. Bokros teendői mellett a nyarakat természetjárással töltötte szűkebb s szélesebb pátriájában.

Nejével, Mikó Klárával már tanárként ismerkedett meg Kolozsváron, 1871-ben kötötték össze életüket. Hat gyermekük született.

Megírta a kollégium történetét, Berde Mózsá életrajzát (a Berde-cipó formájában nyújtott segélyezésben is nagy szerepe volt), tanulmányai a Keresztény Magvetőben jelentek meg.

(Gál Kelemen *Benczédi Gergely 1839–1906 c. írása nyomán*)

3. Benczédi Pál

Bencédben született 1883. január 2-án, Kolozsvárott hunyt el 1966. június 9-én, 83 évesen. Bencédből az V. elemi osztály után a Székelykeresztúri Unitárius Gimnáziumba került, 1899-ben kezdte meg középiskolai tanulmányait Kolozsváron. A Kolozsvári Unitárius Papnevelő Intézetben tanult 1903–1907 között. 1907-ben a Manchester Unitarian

College-ban tanult egy évig. Ezt követően mint gimnáziumi felügyelő működött Székelykereszúron, majd 1909–1934 között lelkészi szolgálatot teljesített Datkon, Homoródújfaluban, Alsóboldogfalván. Lelkeszi szolgálatának ideje alatt 1914. május 9-én elsőnek tette le az újonnan bevezetett vallástanári vizsgát. Ugyanebben az évben családot alapított, Graef Ilonát (1895–1979) vette feleségül, házasságukból két lány született: Ilona (1916–2010) és Zsuzsanna (1918–2003), Dimény András vargyasi lelkész felesége lett.

1920-ban az Unitárius Irodalmi Társaság rendes tagjává választották az unitárius irodalom és közművelődés terén elért eredményei alapján. A későbbiekben választmányi tagja az

Unitárius Irodalmi Társaságnak, majd ellenőre is. 1917–1944 között folyamatosan közölt a *Keresztény Magvetőben*. 1928–1931 között az Unitárius Szószék időszakos lap szerkesztője volt, 1935–1944 között pedig az *Unitárius Közlöny* havilapot szerkesztette. 1923–1939 között négy vallástankönyvet állított össze.

Benczédi Pál mindenik egyházközségében (Datk, Homoródújfalú, Alsóboldogfalva) megszervezte a Magyar Földművelésügyi Minisztérium által összeállított gazdasági népkönyvtárat. Az udvarhelyi és ahhoz tartozó gazdasági egyesületnek 1934-ig választmányi tagja volt.

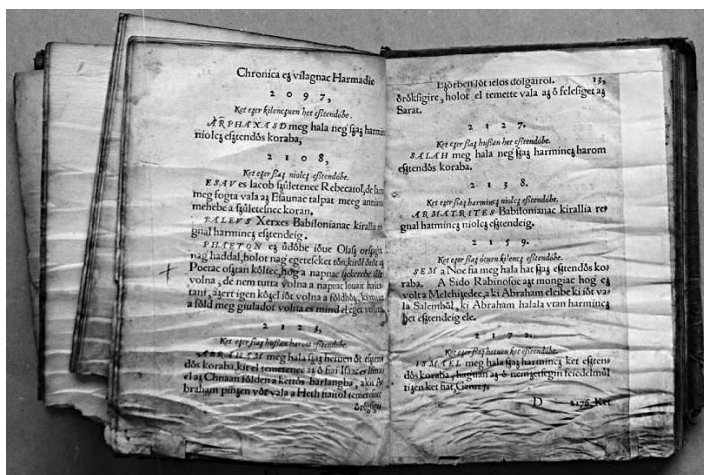
1934. szeptember 15-től visszatért Kolozsvárra, mivel az egyház Képviselő Tanácsa 1934. szeptember 15-től a kolozsvári főgimnázium vallástanárának nevezte ki. Az 1943–1944-es iskolai tanévtől teológiai tanárként működött, egyháztörténelmet és egyházjogot oktatott. Az 1946–1947-es tanévtől kezdődően hivatalosan is beiktatták mint a Teológiai Akadémia rendes, hivatalos tanárát. Tanári állása mellett az egyházi és teológiai könyvtár vezetője, az iratterjesztő kezelője, a kollégiumi előljáróság elnöke, az *Unitárius Naptár* szerkesztője volt.

Benczédi Pál könyvtárosi működéséből végleges elbocsátást, nyugdíjaztatást 1957 szeptemberében, 75 éves korában kapott, amikor az akadémia szolgálatából minden nyugdíjast felmentettek. Miután betöltötte a nyolcvanadik életévét, egészsége megromlott. De ekkor sem hagyta teljes mértékben elhatalmasodni magán a betegségeket, minden nap sétált a friss levegőn és lehetőségéhez mérten próbált tudományos tevékenységet is kifejtetni.

(Benczédi Zsófia *Benczédi Pál élete és munkássága* című dolgozata nyomán)

4. Benczédi Székely István

1505-ben született Bencédben, 1563 után halt meg Olaszliszván. 1529-ben ferences szerzetesként a krakkói egyetemen tanult. Áttért az evangélikus hitre, 1538-ban Szikszón lett iskolamester, 1540-ben Abaújszántón, 1544-ben Olaszliszván volt tanító. 1548-tól Szikszón, 1558-tól Göncön, 1563-tól Olaszliszván prédikátor is lett. 1556-ban már a reformáció helvét irányzatát követte. 1538-ban ő szerkesztette meg az első magyar nyelvű kalendáriumot, amelyben magyarul szerepeltek a hónapok: Boldogasszony hava, Bőjtelő hó, Bőjtmás hó, Szentgyörgy hava, Pünkösöd hava, Szent Iván hava, Szent Jakab hava, Kisasszony hava,

Krónika ez világnak jeles dolgairól, 1599 (forrás: librarius.hu)

Szent Mihály hava, Szent András hava, Karácsony hava. 1538-ban kiadta *Istenes énekek* című gyűjteményét, és 1548-ban, Krakkóban a Zsol-tárok könyvét. Az első magyar nyelvű világkrónika szerzője, amelyet 1559-ben adtak ki Krakkóban *Krónika az világnak jeles dolgairól* címmel. Ez az első magyar nyelvű történeti könyv, amely a világ teremtésétől 1558. november 14-ig tárgyalja a világ történelmét, természetesen egyházi szemszögből. E munkájának egy példánya, a 460 éves könyvritkaság 2018 október elején visszakerült a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeumba. A könyvritkaság egyike annak a három okiratnak és könyvnek, amely túlélte az 1945-ös zalaegerszegi bombázást. Ekkor pusztult el a sepsiszentgyörgyi múzeum vonaton menekített 28 855 érték tárgyának java része. Benczédi Székely számos kiadványt jelentetett meg, és célja volt, hogy kiadja az első magyar nyelvű bibliafordítást is, amit el is kezdett, de előrehaladott kora miatt már nem fejezhette be azt. Érdekesség, hogy Göncön Székely István lelkész társa volt Károlyi Gáspár, aki végül megírta az első teljes magyar bibliafordítást.

(A <https://maszol.ro/kultura/102277-chronica-ez-vilagnac-yeles-dolgairol-a-felbukkant-szekely-kronika-nyoman.>)

5. Gyallay Pap Domokos

1880. augusztus 4-én született Bencédben, tősgyökeres székely lófő családban. A székelyföldi táj és nép meghatározó volt Gyallai Pap Domokos életében, írásainak nagy része is ezen a vidéken játszódik. A bencédi elemi osztályok után a székelykeresztúri Unitárius Gimnáziumban tanult 1891–1896 között, majd a kolozsvári Unitárius Főgimnáziumban folytatta tanulmányait. 1899-ben érettségizett, és még ez év őszén a kolozsvári egyetem bölcsészkarára iratkozott be. Történelem-latin szakos tanári oklevelét az 1905–1906-os tanévben szerezte meg. 1905 őszétől a tordai négyosztályú unitárius algimnázium helyettes tanáraként helyezkedett el. 1906-tól írásai jelentek meg az *Aranyosszék* című újságban, amelynek felelős szerkesztője lett, majd 1908-tól a kolozsvári *Újság* című napilap közölte novelláit. Ugyancsak ekkor fogadta el közlésre írásait az Erdélyi Irodalmi Társaság folyóirata, az *Erdélyi Lapokban*, a *Pesti Hírlapban*, *Keresztény Magvetőben* is cikkezett.

Négy éven át az orosz fronton harcolt, megismerve a nagy világégés minden borzalmát és nyomorúságát.

1917. december 3-i ülésén az Erdélyi Irodalmi Társaság tagjául választotta. Az 1920-as években Gyallay nagy szolgálatot tett egyházunknak, a háború után a romániai viszonyoknak megfelelően kellett megszervezni, elindítani az egyházi életet, újra beindítani a szünetelő folyóiratokat, megszervezni a tudományos-irodalmi alkotómunkát. Mindebben lelkesen, fáradtságot nem ismerve vállalt részt: az *Unitárius Közlönyt* szerkesztette, 1919–1923 között a Dávid Ferenc Egylet főtákosaként volt. A romániai magyar irodalmi életben is szerepet vállalt, mindezek mellett alkotott. Első gyűjteményes novelláskötete *Ősi rögön* címen jelent meg 1921-ben. Második gyűjteményes kötete 1924-ben *Föld népe* címmel. Történelmi novellái 1925-ben jelentek meg *Rég volt, igaz volt...* címmel. A teljes elismerést történelmi regénye, a *Vaskenyéren* hozta meg 1926-ban. 1928-ban megjelent a *Falusi színház* című egyfelvonásos darabokat tartalmazó kötete. Egyházalapító püspökünk halálának 350. éves évfordulójára írta *Dávid Ferenc búcsúzása* című történelmi színjátékát. 1933-ban megjelent *Emlékezés nagytudós [sic!] Brassai Sámuelre* című műve. Az 1930-as évektől szinte évenként jelentek meg novellái. 1938-ban *Nyár Solymoson* című regénye és annak folytatása, a *Hívó hegyek* 1940-ben jelent meg. 1925-től a *Pásztortűz* főszerkesztője, 1926-ban a marosvásárhelyi Kemény Zsigmond Társaság tagja, 1931-ben a Kisfaludy-társaság tagja (Krizsa János után ő volt a második unitárius tag), 1934-ben a Petőfi társaság tagja lett. 1931-ben a Kolozsvári Magyar Színház *A kontár* című egyfelvonásosát vitte színpadra, 1935-ben a budapesti Nemzeti Színház *Külön nóta* című darabját adta elő.

Figyelemre méltó Gyallay 1930-ban kezdeményezett népkönyvtár-akciója, amelynek célja az erdélyi magyar falvak kis könyvtárral való ellátása. 1939-ig 364 községben állított fel ilyen könyvtárat. 1940 őszén, a bécsi döntést követően több más erdélyi íróval és tudóssal együtt Korvin-koszorúval tüntették ki. A második világháborút követően oly sok íróársával együtt Budapestet választotta, családjával együtt kitelepült. 1970. április 11-én hunyt el Budapesten.

(Gaal György *A néptanító regényíró* c. írása nyomán)

6. Izsák Domokos

Az erdélyi magyar parasztköltő, népi elbeszélő, országgyűlési képviselő nem a falu születte, de szervesen összefonódott sorsa a bencédi közösséggel. Csehétfalván született 1895-ben. 1920-tól Bencédben gazdálkodott, és a falu szószólójaként közeleti szerepre is vállalkozott. 1946–1948 között országgyűlési képviselő, a Magyar Népi Szövetség (MNSZ) parlamenti csoportjának tagja volt. Tehetségére Gyallay Pap Domokos figyelt fel, első versei a *Magyar Népb*ben jelentek meg 1927-ben; bevonták az *Erdélyi Szemle* baráti körébe is, tagja lett az ESZME csoportosulásnak. Tompa László biztatására elbeszélésekkel jelentkezett a *Székely Közélet*ben. *Dalok erdőn, mezőn* c. verseskötete Kolozsváron jelent meg 1935-ben. Tompa László e versekkel kapcsolatosan vallotta: „Olvasván őket sokszor meglepően finom szépségekre bukkanunk tartalomban és verszenében, máskor a kötet nem egy helyén harsány erő árad.”

Az 1950-es években regényírással is próbálkozott. *Nasztényka, Zúgnak a kövek* című regényei kéziratban maradtak fenn. Az 1970-es években riportjai jelentek meg a *Falvak dolgozó népében*. 1977. május 26-án hunyt el Bencédben.

(Forrás: Romániai magyar irodalmi lexikon)

7. Vasas Samu

1927-ben született Bencédben, 1997-ben halt meg Bánffyhunyon. 1947-ben Székelykeresztúron elvégezte a tanítóképzőt, majd 1965-ben a BBTE Természettudományi Karán földrajz-biológia szakos tanári oklevelet is szerzett. Előbb az aranyosszéki Szinden, majd 1949-től Tordatúron tanított, utóbbi helyen az iskola igazgatója is volt. 1952–53-ban Sinfalván, 1955-től Bánffyhunyon az általános, majd a középiskolában volt földrajz-biológia szakos tanár nyugdíjazásáig (1987), közben 1953–54-ben tanfelügyelő is

volt. 1990-ben újraindította és 1996-ig szerkesztette a *Kalotaszeg* című lapot, 1991–92-ben az RMDSZ bánffyhunyadi szervezetének elnöke is volt. Kezdeményezője a helyi Kós Károly Kulturális Egyesületnek, és a Pro Kalotaszeg alapítótagja. Érdeklődési köre igen tág, a biológia és természetvédelem mellett elhivatottságot érzett a néprajzkutatás iránt. A tanári munka kínálta lehetőségeket felhasználva a Kalotaszeg népi kultúrájának, jelkép- és szokásvilágának gyűjtését tekintette hivatásának. Foglalkoztatta a népi gyógyászat, a kalotaszegi varrottas is, a vidék ősi varrásmintáiból könyvet állított össze.

Számos írását az 1960-as évek elejétől a napilapokban és a szaksajtóban közölte. Az 1970-es évektől jelentek meg néprajzi közleményei, tanulmányai *A Hétben*, az *Igazságban*, a *Művelődésben*, a *Falvak Dolgozó Népeben*, a *Tanügyi Újságban*, a *Változó valóság* és a *Népismereti dolgozatok* köteteiben, a *Kalotaszegben*. Sajtó alá rendezte a kalotaszegi népművészet kiváló támogatójának, Gyarmathy Zsigáné Hóry Etelkának a levelezését.

Önálló kötetei: *Hasznos műszerek készítése*, *A bionika ma*, *Életünk és a víz*, *Erdő- és környezetvédelem*, *Népi gyógyászat*, *Kalotaszegi gyűjtés*, *Kalotaszegi ünnepek* (társszerző Salamon Anikó), *A kalotaszegi gyermek*, *A személyiségfejlődés néphagyományai Kalotaszegen*, *Virágzó népművészet*, *Népi jelvilág Kalotaszegen*.

Bánffyhungyadon a 70-es években színjátszó kört hozott létre, a *Görög Ilona* c. színdarabbal országos első díjat nyert. Színpadra alkalmazta a Kós Károly *Varju-nemzetségéből* írt darabot (ezt a kolozsvári Állami Magyar Színház is bemutatta); színpadra állította Szentimrei Jenő *Csáki bíró lánya* c. színdarabját is.

Tanári pályája mellett egyedül, néha teljesen kilátástalanul végezte gyűjtőmunkáját. Ismerte Kalotaszeg minden faluját, szerette az embereket, személyét igen nagyra tartották. A kalotaszegiek szívesen küldték iskolába gyermekeiket, tudván, hogy jó kezekbe kerülnek. 1979-ben éltanári címmel tüntették ki Kolozsváron.

(Forrás: Péntek László, <https://lexikon.kriterion.ro/szavak/4978/>)

GERGŐ HÁROM GYŐZELME

„... Már Gergő barátod is elment a huszonkettősökkel, a frontról küldött a napokban levelet” – írták nekem hazulról a háború harmadik telén. Gergő, gyermekkori jó cimborám! Hová gonoszodott a háború, hogy már a te törekeny, vézna testedet is igájába fogja? Föl fogom Keresni Gergőt! – vettek rajtam erőt az emlékezések. A huszonkettősök itt vannak szomszédságunkban, sok jó barátom van a tisztek között: hátha sikerülni fog Gergő számára egy kis rést nyitnom trénhez, raktárhoz, tábori vasúthoz? Öldöklő fegyver ennek az ártatlan mamlasznak a kezében? Fölkeresem és kiválasztom a front szilaj nyájából! Gergő... de ni, ni: megbántódás felhőzi be lelkemet, amint a múlt emlékeit idézgetem. Gergőtől egy párszor fájdalmas, megalázó vereséget szenvedtem! Ő bizonyára nem tud róla, de – lám! – bennem ma is megsajdul vereségem szégyene. Hát csak azért is fel kell őt most keresnem! A háború rostája föléje rázott, most megszabadulhatok attól a félszeg érzéstől, hogy ez az egyszerű, gyámoltalan szolgálégény győzelmes magasságban lebeg fölöttem. Téli nyugalom volt a fronton, engedélyt kaptam, hogy átlátogassak a huszonkettős ezredhez. Erdők, dombok mögött vitt utam, a háború képe eltűnt szemem elől. A múltból gondolkoztam: Gergő barátomnak rajtam aratott kétrendbeli, nagy győzelméről. I. Az első győzelem így történt. Két esztendő már Keresztúron töltöttem, a kollégiumban. Gergővel ekkoriban is fenntartottam a barátságot, nyári vakációkon vele pályáztam legszívesebben. Sokat beszéltem neki a városi élet szépségeiről. A kicsi boltról a kollégium közelében, a piaci nagy üzletek kincseiről, panorámák, cirkuszok káprázatos csodáiról. Gergő sóvárgó szemmel figyelte meséimet.

– Én is elmegyek! – újságolta egyszer nyár vége felé. – Az őszön elmegyek, itt hagyom ezt a rongyos falut.

– Ugyan hová mennél? – Városba... keresetre! – mondotta átszellemlült arccal.

– S apád? Mit szól hozzá apád?

– Apám el fog engedni. Biz úgy, én is elmegyek szerencsét próbálni.

Tudta Gergő, mit beszél! Eggyel kevesebb száj télire: kapva kapnak ezen sokgyermekes, szegény házban! A mezei munka elfogytával Gergő csakugyan útra kelt szerencsét próbálni. Ment, mendegélt fél napon át, amerre a Nyikó vize siet a Küküllőbe, s meg is érkezett ugyanoda, ahol én koptattam a macskafejú flasztert: Keresztúr városába. Mikor először találkoztam vele, már keresete is volt: boltos fiú lett belőle a vén Lukácsnál. Nem szegődött inas, hanem csak amolyan kifutó, sepregető, lámpa-takarító fiúcska. Fehér harisnyája, patkós csizmája, pörge kis kalapja ugyanaz, mint otthon a faluban, csupán egy kis kék előkötő a derekán, a városi élet jelképéül. Rajta is beteljesedett a bibliai mondás, hogy aki hú a kis dolgokban, azt többre bízza föllebbvalója. A vén Lukács csakhamar megengedte Gergőnek, hogy mikor ráér a pucolástól, cukrot, fűgét, mandulát, zsemlét, kiflit szolgáljon ki a pénzes embereknek. Nagyon nőtt ezzel a Gergő tekintélye! Én ugyancsak büszke voltam rája.

– Gergő falumbeli, jó barátom! – dicsekedtem szobatársaim előtt. Majd minden vasárnap délután meglátogatott a kollégiumban. Szobatársaimmal is barátságot kötött. Mi, alsó osztályosok mindig Gergőtől vásároltunk, ha a piacra vitt dolgunk. A vén Lukácsnak Gergő működése a „nagy forgalom, kevés haszon” előnyét szerezte meg. Üzlet üzletet fiadzik. Gergő személyével kapcsolatban hovatovább mind több szó esett köztünk egy fogas pénzügyi kérdés megoldásáról, amely a következőképpen állott. Benkő Misinek, negyedikes barátunknak volt egy lyukas piculája. A hibás pénzdarab értékesítésére nagyon sok kísérlet történt már, de mindenik kudarcra végződött. Hátha Gergő az a gondviselés-szerű ember, aki a lyukas piculát teljes névértékben forgalomba tudja hozni? Következő vasárnap délután, mikor Gergő kopogós csizmájával újra befordult hozzánk, Benkő Misi közölte vele a tervet.

– Gergő, akarsz két krajcárt keresni?

– Akarok biz én! – mosolyodott el Gergő öregesen. – Jól fog a pénz.

– Hát ide hallgass! Holnap bemegyek hozzátok a boltba, s két krajcárért cukrot kérek. Ezzel a lyukas piculával fogok fizetni, látod?... Te elveszed a piculát s gyorsan a fiókba csúsztatod a többi közé. Nyolcat kellene visszaadnod, de csak hatot adsz vissza, kettőt megtartasz jutalmul... Gergő arcát rettenetes düh borzolta föl.

– Mit gondolsz, hogy én megcsaljam a gazdámat?

– No ... milyen nagy dolog! – biggyesztette ajkát Benkő Misi. – A vén Lukács nem fog rájönni, hogy te csináltad.

– Hát a becsület, hé?
– Szamár vagy!
– No, te ugyan nagyokos vagy! Ezt tanultad a kollégiumban? Erre tanítottak – csalásra?

Benkő Misit felbőszítette a kicsinylés, szóból szó jött, majd rúgások, sapkák... Gergő végül is engedett a Benkő Misi túlerejének s védekezve kihátrált a szobából. Megdermedve néztem a jelenetet. Majd utána eredtem Gergőnek, s utolértem az utcán. Törölközött, fújt, köpködött a viadal után.

– Fáj-e? – kérdeztem gyámoltalanul. Gergő megrázta fejét, győzelmesen mosolygott, és nagyot kacsintott rám.

– A cseplesz... min jár az esze! Hogy csaljam meg a gazdámát – hm! hát a nemzetsége vagyonaért!... Fényesség árasztotta el Gergő alakját, lekaptam róla szememet. Mintha szárnyra libbent volna... nem tudtam vele lépést tartani, elállott a lélegzetem. Elbúcsúztam tőle, visszakullogtam az iskolába.

– Ezt tanultad a kollégiumban? – hallottam a Gergő tiszta, fenséges hangját. A vád nekem is szólt. Éreztem – bár akkor még nem tudtam volna olyan szakszerűen kifejezni – éreztem, hogy a kultúra engemet is utálatosan megfertőzött. Az üzletben ugyanis, amelyet Benkő Misi a lyukas piculára alapított, én is csöndes társ voltam.

II. Gergő második győzelme jóval később, egyetemi hallgató koromban játszódtott le. A mi egyetemi éveink Kolozsváron heves mozgolódások között zajlottak le. Nagy nemzeti mulasztásokat akartunk helyrehozni, nagy magyar célokat akartunk megvalósítani. Az erdélyi magyar falut ki akartuk ragadni a tudatlanságból. Rengeteget gyűléseztünk, forrongtunk, vitatkoztunk, kirándulásokat rendeztünk a nép közé. Ezeknek a lázas éveknek egyikében nagy tervekkel mentem haza szülőfalumba karácsonyi vakációra. A fonót, ezt a léha, korhadt falusi szervezetet meg fogom reformálni, nemesebb tartalommal fogom megtölteni. Azalatt, míg otthon leszek, minden este elmegyek a fonóba, felolvasok, előadásokat tartok elmaradott falusfeleimnek, határoztam el. Akkor már tisztában voltam a módszer fontosságával. Anyagbeosztást csináltam: fokról fokra fogom hallgatóságomat a művelődés titkaiba bevezetni! Első alkalommal egyik kiváló írónk egyik legszebb elbeszélését fogom felolvasni, amely mesészerű hangjával, egyszerű szerkezetével nagyon közel áll a nép lelki világához. Tervemet közöltem szomszédasz-

szonyunkkal, Zsuzsa nénivel, aki törzsökös tagja és szóvivője volt a fonónak. Tudtam, hogy ő jobban közhírré fogja tenni a nagy újságot, mint száz dobos. A meghirdetett estén hónom alá vettem a díszkötéses könyvet, és beállítottam a fonóba. Sokan voltak nők is, férfiak is. Hiszen a mi népünkben megvan a vágy a művelődésre! – állapítottam meg. Tisztelettel fogadtak, középre ültettek, a függő petróleumlámpa alá. Ünnepies csönd támadt, amint a könyvet kinyitottam, és olvasni kezdettem a novellát. Figyelnek! – örvendeztem. Csak az orsók halk pergése hallatszott és néha egy-egy félénk köhintés. A történet véget ért, behajtottam a könyvet, s kérdően néztem a társaságra. Tompa, tiszteletteljes pillantások, itt-ott idegenkedő mosolygás. Ügyetlenek, még a tetszésüket sem tudják kifejezni!

– Nos hát, hogy tetszett? – akartam megoldani nyelvüket. – Híres, szép munka, maguknak is tetszett bizonyosan. Azt hiszem, kialakult volna a kedvező vélemény, ha először az a csúf szájú, izgága („paptúró”) Feleki Pista nem szól a dologhoz.

– Ilyen tudománnyal, kérem igen szépen, Gergő is elő tud állani! – szólt felém a sarokból. – Ugye, Gergő? Te is tudsz efféle beszédet mondani?...

Gergő ott kuttogott hátul egy padon, mint ahogy az szegény, elcsigázott szolgálégényhez illik. Sovány arca kigyúlt, amint nevét említették, röstelkedve pillantgatott felém.

– Már hogy tudnék, Pista bácsi! – tiltakozott. – Nem tudok én ilyen szépet... Az asszonyok fölserkentek, Gergő felé nyújtogatták nyakukat, és nyelválni kezdték rája, mint a libasereg a közéje tévedt báránynya.

– Bizony tudsz te, ha akarsz! Nem szégyen az, ha tud valaki. Csak ki vele, mutasd meg!... Mindnyájan biztatták Gergőt, mintha valami sérelmet akartak volna megtoroltatni vele, amit én követtem el rajtuk. A hangulat mind ellenségesebb lett irányomban. Úri diplomáciával, magam kezdtem Gergőt lehangosabban biztatni, csak meséljen, én is nagyon fogok örülni. Végül engedelmeskedett Gergő, előbbre ült a kis kerek székre, s elindította a maga történetét. Mulatságos történet volt a királyné asszony hét leányáról. Csakhamar magam is önfeledten csüngtem szavain. Nagyszerűen színezte előadását, pompásan jellemezte alakjait, egyes jeleneteket valósággal megjátszott. Óriási sikere volt, még a mese végén is erre-arra dőltek az emberek a nevetéstől. Az öreg Feleki diadalmasan fordult felém:

– No, ugye? Pedig nem is könyvből nézte!... Egyszerre megvilágosodott előttem kudarcom oka! Könyvből néztem, persze! Tilosba tévedtem könyvemmel: egy évezredek óta szabadon hömpölygő, élő, ragyogó művészet útjába! Könyvből néztem, amit Gergő, az istenáldott művész, könyv nélkül is el tud mondani. Bukásom nagyobb volt, semmint azt azon este megítélhettem. A falu napokon át mind azon mulatott, hogy Gergő milyen akkurátusan földhöz teremtette a tudós urat. Feledtem még egyszer díszkötéses könyvemmel a fonóba menni.

III. Rég volt, boldog békesség ölén... Most itt a háború próbája! Használni fogom az alkalmat, s eloszlatom azt a bántó tudatot, hogy Gergő győzedelmesen ragyog fölöttem. Erre fordult gondolatom, amint odaértem a huszonkettős ezred frontszakaszához. Mekkora fog nézni Gergő, mikor rája köszönök. Félénk tisztelettel fog rám tekinteni: én főhadnagy vagyok, ő egyszerű közkatona. Akadozni fog, nem fogja tudni, hogy milyen hangon szóljon hozzám. Talán a medáliámat is észre veszi! Én pedig nyájas, leereszkedő leszek hozzája. Vigasztalni fogom, megnyugtatom a háború veszedelmei felől. – Bátorság, Gergő! – fogom neki mondani. – Nem hal meg mindenki a harctéren. Látod, én már a harmadik évet töltöm idekint, s egy kis sebesüléssel szerencsésen megúsztam. De nemcsak jó szót fogok adni Gergőnek. Cselekedni fogok érte: megkérem a század parancsnokát, hogy amint alkalom nyílik rája, vezényeltesse hátra az első vonalból, úgysem igen fogja hasznát venni a jámbornak. Gergőnek – persze – nem árulom el közbenjárásomat, úgy is tudni fogja, hogy az én kezem van a dologban ... Sőt, bizonyosan haza is meg fogja írni, hogy milyen jót cselekedtem vele. Hatalmas jóltevő! Ez lesz az én győzelmem Gergő barátomon... Megérkeztem a huszonkettősök első zászlóaljához. Elkértem a lajstromot, csakugyan ott volt Máthé Gergely neve a harmadik század közhonvédei közt. A harmadik századhoz siettem. A dolog jól kezdődik: a harmadik század parancsnoka iskoltársam. Könnyű lesz vele a Gergő ügyét megtárgyalnom. De majd később, visszajövet, most hadd lássam emberemet. A trénhez fogom vezényeltetni.

– Máthé Gergelyt szeretném látni – mondtam a századparancsnoknak.

– Annyira érdekel? – kérdezte csodálkozva. – Csupán érte fáradtál ide?

– Gyermekkori játszótársam volt.

– Hát csak nézd meg, a hadapród majd odakalauzol, nekem sürgős jelentést kell írnom az éjszakai csetepatéről. Hadapród, kísérd el a főhadnagy urat!

Elindultam a hadapród nyomában. Fedezékek, futóárkok szövevényén botorkáltunk végig, míg végre egy kis ciheres erdőbe érkeztünk, amely elhajolt a front irányából. Néhány lépést tettünk befelé a ciheresbe. Meggyökerezett a lábam! Kis tisztáson bükkfagallyból ütött, alacsony ravatal állott: a ravatalon az én Gergő barátom! Szelíd, halvány arca, mintha rám mosolygott volna a füstös, véres köpenyeg alól.

– Hogy történt... mikor? – kérdeztem reszkető döbbenettel a hadapródtól.

– Az éjszaka ... őrjáraton...

– Szerencsétlen, ugyan hamar megkapta!

– Megkapta, tudni való volt, hogy meg fogja kapni – bólogatott a hadapród. – Kitűnő katona volt, maga vállalkozott a nehéz feladatokra. Én eleget hevertem odahaza, amíg mások szenvedtek idekünt! – szokta mondani. Az éjszaka egy öreg népfölkelő helyett állott be az őrjáratba. – Menjen vissza, öreg, magának családja van odahaza, értem nem olyan nagy kár!... Holtan hozták vissza társai...

Összeroskadt lélekkel álltam a Gergő ravatalánál, alázatos hódolattal néztem nyugodt, szelíd arcára.

– Gergő! harmadszor is legyőztél engemet. Fölém kerültél... most már örökre, utolérhetetlenül!

VISUS KULTURÁLIS EGYESÜLET

A SZEJKEFÜRDŐI MINI ERDÉLY PARK UNITÁRIUS VONATKOZÁSÚ LÁTNIVALÓI

2. Az Orbán Balázs Látogatóközpont második terme

A második terem Orbán Balázs politikai pályájának alakulásába nyújt betekintést. Mivel az akkori politikai életben jelentős szerepet töltött be, az ő szemszögéből ismerkedhetünk korának politikai viszonyaival. Ebben segít bennünket a számos országgyűlési beszéd közötti hagyományos tallózás lehetősége mellett a modern technika. Egy háromdimenziós hologram és animáció alkalmazásával magának Orbán Balázsnak az előadásában hallgathatjuk meg egyik beszédét.

Orbán Balázs politikai pályájához is kötődik nem mindennapi adat: életében két alkalommal is párbajoznia kellett: ennyire fontosnak tartotta a politizálást és a székelység méltó érdekképviselését.

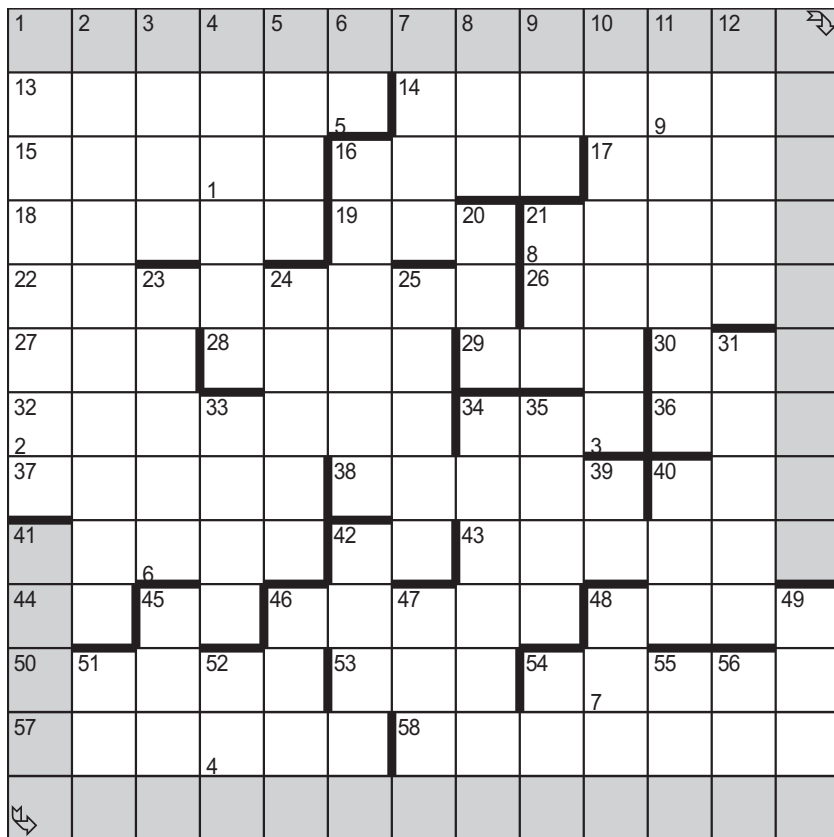
FEBRUÁR – BENCÉD

Fejtsse meg a rejtvényt, majd az alul számozott négyzetekben lévő betűket másolja át az alsó, kis hálóba. Ha jól dolgozott, akkor egy Csehétfalván született, de Bencédben élő, gazdálkodó és itt elhunyt parasztköltő (1895–1977) neve lesz a megfejtés.

Vízszintes: 1. Bencédben született (1505–1565), majd a Krakói Egyetemen tanult, ferencrendi szerzetes, majd Kálvin tanait megismerve református lelkész volt. Protestáns iskolamesterként és prédikátorként tevékenykedett Szikszón, Olaszliszán, Göncön és Abaújszántón. 13. Orra bukik. 14. Helyesen tippel. 15. Vízszivargást megszüntet. 16. Szándékozik. 17. Fiunk felesége. 18. Kezdőpont. 19. ... King Cole, énekes volt. 21. Fazekas Mihály Ludas hőse. 22. Fát beoltó. 26. Kapatos. 27. Északi férfinév. 28. Személyéről. 29. Szikora Robi együttese. 30. Sírköveken, fejfákon gyakran szereplő szócska. 32. Csukódik. 34. Testrészt. 36. Vízi átkelőhely. 37. Kubai költő (Lisandro). 38. ... Campbell modell vagy ... Osaka profi teniszező. 40. Lenti helyre. 41. Pincelejárat. 42. Krypton vegyjele. 43. Egyensúlyából kimozdul. 44. ... királya, Lalo operája. 45. Milliméter, röviden. 46. Borsod-Abaúj-Zemplén megyei település. 48. Régi szűrőfegyver. 50. Nála lentebbi helyről. 53. Csüng. 54. Maró anyag, hidrogén-klorid. 57. Tribün. 58. Cukorból készült pálcikás édesség.

Függőleges: 1. Cement-homok keverékalapot készítő. 2. Megfontolt-ság, elővigyázatosság. 3. Ivari. 4. Szőlőtörköly felvizezésével nyert ital. 5. Kétszeres világbajnok brazil labdarúgó. 6. Feszítőeszköz. 7. Becézett Ilona, falun. 8. Az alapegység tízszeresét jelentő szó. 9. Strasse, röviden. 10. Ízes és aromás együtt. 11. A hely, ahol élünk. 12. Ragadozó madár, de ha Kata, akkor színésznő. 16. Vegyipari alapanyag. 20. Vívó-szűrő fegyver, gyilok. 21. Orosz vadászrepülőgép. 23. Dermis. 24. Fonalat készít. 25. Borít, fed. 31. Ha meghalunk, elszáll belőlünk. 33. Hegycsúcs. 34. Loncféle dísznövény. 35. Arab eredetű férfinév (AMIR). 39. Iljuszin repülőgépének jele. 40. Negyven rabló „babája”. 41. ... (Bencéd, 1880 – Budapest, 1970) író, újságíró, szerkesztő volt. A két világháború között a Magyar Nép főszerkesztője, 1927-ig a kolozsvári Unitárius Kollégium történelemtanára. 42. A felső népies neve a magyar kártyában.

45. Eszi a textilanyagokat. 46. Magyar település, a „vizek városa”. 47. Szól
 valamit. 48. Vízilabda. 49. Romlott a zsír. 51. Ráskai ..., kódexmásoló
 apáca volt. 52. Mocsár. 54. Amerikai Samu. 55. Számos. 56. Hordómér-
 ték.

1	2	3	4	5	6	7	8	7	5	7	3
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

ÉN ÉS ISTEN

Az éjszaka hűvös tengerében
Elmerülök s behúnyom a szemem.
Eltűnik alólam a rozoga föld
S a semmibe repül minden,
A nap, a bolygók és az állócsillagok.
A végtelen s utána száz és száz végtelen
Összezsugorodik, míg az egészet elnyelem.
Nem marad semmi a világból!
Rongy testem is lefoszlik rólam
És szemtől szemben állunk:
Én és Isten.

Most szemtől szemben állunk,
Kik egyszer kínban szétszakadtunk
S én boldogan lépek be örök hazámba.
Világok végtelenjén túl kezdődik az igazi végtelen.
Hol nincs többé izzó nap, sár és arany,
Nincs vér, virág, nincs felhő, nincs könny és félelem.
Túl mindenben
Örökkön áll az Isten.

Én, bolygó porszem,
Egy porszem lehelletétől összeroskadok
S borzadva sülyedek a sárba.
Akkor Isten lenyújtja karját
S keblére ölel, mint apa a fiát.

COLOZ
X. E. E.
VRAMNA ME
DECVT ET ME KIK
VR E. O. FELECE AZ
COLOSI TIZ E. ES VI
ITRIA ECCLESIA BAN
NEM VTO SC TIZ ESSE
ERE EME LVN COLOS
VRASSANAKIS OTT
ESZENDOK AAT ER
DEMES DICZERET
EQ BIRAIA VOLT H
MECE 13 DIE MEN
MAX ANNO DONI
1679 AETATIS
SVA 60

KOLOZS

Andorkó Júlia Eszter

KOLOZSI HÉGÉSZŐK

Valamikor a 2000-es évek vége felé alkalmam adódott ellátogatni Athénba. Ki nem hagytam volna egyetlen múzeumot sem, ahány csak utamba került, mindbe betértem, mindent látni akartam, amiről tanultam, olvastam – így adóztam az ókor iránti rajongásomnak. Felszerelkeztem néhány térképpel, útikönyvvel és fényképezőgéppel, s nyakamba vettem a várost. Útikönyvemben is szerepelt Babits ismert szonettje Hegesóról, ahogyan a szöveg említi, így a forró napsütésben kikötöttem a Kerameikoszban, Athén sok-sok évszázados temetőjében, későbbi szabadtéri múzeumában. Ugyanis itt kellett volna lennie Proxenosz leánya sztéléjének. Bár az útikönyv adott támpontokat a sztélé hollétét illetően, mégsem találtam meg. A múzeumépületbeli hölgy sem tudott sokra menni az én magyar nyelvű versemmel, de még a mellé ékelt fotóval sem: a sztélé eredetije talán a Nemzeti Régészeti Múzeumban van elhelyezve. Oda pedig már nem mehettem vissza, még egy jegyre nem futotta volna a költségvetésemből.

Így történt, hogy nem találtam meg Hégészó sztéléjét (vagy legalább a másolatát), hogy nem merenghettem el nyugodt szépségén, amint ládikájába nyúl, nem érezhettem magam közel mindazokhoz, akik valaha megtekintették a síremléket, nem adózhattam temetőjáró megilletődöttséggel Hégészónak, akit sosem ismertem, s akit csak Kallimakhosz művészetén keresztül láthatnak azok, akik szerencsésebbek, mint én.

A tavaly ősszel, amikor az unitárius kalendárium témájának jegyében, a nem templom jellegű, unitárius vonatkozású látnivalók nyomában Kolozsra indultam, tudtam, hogy szerencsésebb leszek. Farkas Dénes nyugalmazott lelkész-esperes volt a vezetőm, nála jobban senki se

tudta volna elég tární Kolozs Hégészóinak történetét, megmutatni mindazt, ami rájuk emlékeztet.

Célevű életünkben olyan ritkán engedjük meg magunknak, hogy ne csak a távolban délibábként remegő céljaink után kapkodjunk, hanem az oda vezető útra is úgy tekintsünk, mint a cél előszobájára. Az autóbusz mindenféle útbaigazító tábla nélkül, az állomás alkalmazottai számára is némileg rejtve („păi, unde va în spate” – hát, valahol hátul), valahol a megálló hátsó részében parkolt, csak azok tudták, merre, akik már szokva voltak a Kolozs–Kolozsvár járáttal. A Mezőség egykor jelentős sókitermelő települése csendes, csupasz álomba merült az erdőtlen dombok között. Szinte tapintható a szórványosodás a tájban. Ahogy az utasok nagy hangon az oltás ellen hadováltak, ahogy egy áthaladó nyájra vártunk, ahogy egyik falutól a másikig fel- s leszálltak az emberek facsemetékkal, kapával, az élet egykedvűen telt. Egyik megállótól a másikig.

Kolozs kanyargós, dimbes-dombos utcái festői látványt nyújtanak. Hajdanvolt városi rangról regélnek az igénytelen felújítások alatt egyre inkább eltűnedező régi házak. A maroknyi magyar lakossághoz tartozó unitárius közösség temploma 1821-ben épült – a kolozsi gyülekezetet

A lapidárium

ehelyütt is megkövetjük a falinaptárban tévesen feltüntetett évszám miatt –, egy udvaron áll a paplakkal és a lapidáriummal, amely mellett újabban temetkezni is szoktak. Egykori kolozsiak és maiak. Szépen, sorban...

Élet és halál összeér a templomok szent terében. Oda visznek keresztelőre, onnan visznek örök nyugovóra. Farkas Dénes kikísér a lapidáriumhoz – némileg fellengzősnek érzi e kifejezést, pedig nekünk, unitáriusoknak ez volt az első –, amelynek ritkaságait ő kezdte el megmenteni a falusiak csákányai elől, akik egykedvűen zúzták össze építkezéseikhez a több száz éves sírköveket. Az élet így is, úgy is megy tovább. Muszáj itt megjegyezmem, hogy Orosz Endre, akinek a *Keresztény Magvető* 1926/4-es számában megjelent *Kolozs unitárius temetője* c. tanulmányára Farkas Dénes tiszteletes is hivatkozott, még ezt írhatta: „A kolozsi nép régi jó erkölcsére mutat, hogy e régi, már gazdátlanná vált sírköveket sem el nem hordta, sem durvaságból össze nem tördelte.”

Vajon miért jutott örök élet a köztudat és a múzeum révén Hégészó sztéléjének, miközben Erdély temetőinek zuzmó lepte, földbe süppedt, elárvult tumbái az enyészeté lesznek? A kifinomult ábrázolás a hófehér márványban hirdeti a művészi vésőt. De a múzeumok, könyvtárak hiánylistái jelzik a történelmi viharok, a műkincstolvajok, az érdektelen, méltatlan gazdák – az idő vasfoga – „ténykedéseit” is. Szerencse... gondviselés... a történelem kereke – ahogy nevezzük – egyeseknek kegyelmez, másoknak nem, s ebben sokszor semmit sem számít(ott) a műérték. Bizony, aranyból is cseppent. Vagy tán a nemzet, a közösség tenné? A szomszéd kertje mindig zöldebb, ugyebár, az idegen régészek révén a görögség is könnyebben észrevehette nagyszerű értékeit. Hozzánk azonban nagyon kevesen jöttek, akiknek a szeme megakadhatott értékeiken. Az eszmélkedő kevesek is gyakran fordultak kritikátlanul nyugat felé, s miközben háborút, éhínséget, járványokat, vallási villongásokat, államhatárok módosulását, nemzeti elnyomást, pusztító tüzet, szegénységet szenvedett el a nép, nem csoda, hogy várai, házai, tárgyai, földi kincsei védelmére nem fordított, mert nem fordíthatott kellő figyelmet. Bonchida kastélyát ki tudta volna megvédeni?

Kolozsra tehát jött Farkas Dénes a székelységből, s észrevette a temető értékeit, még épp időben ahhoz, hogy néhány ereszes (vagy párkányos) síremlék-különlegességet megmentsen az enyészettől. (Két évtizede már, hogy az első unitárius lapidáriumot felavatta dr. Szabó Árpád püs-

pök 2001. október 27-én.) A Farkas Déneseeknek hála van esélyünk többet tudni múltunkról, megpróbálni látóköreinket tagítani az itt és most kényszerítő gúzsából.

Ahogy a feliratokat böngésszük, amelyek a kövek kiemelése óta mégiscsak romlottak, pedig tető alatt várják a hozzájuk kilátogatókat, felsejlenek a töredezett betűk mögül a letűnt életek darabkái. Ha semmit se tudnánk Kolozsról, ezek a sírkövek rengeteg információval látnának el. És megeshet, hogy a több száz évvel ezelőtti Kolozsról valóban: nem sokat tudunk.

A lapidárium tetőzete nem fedi azt a tumbát, amelyet nem ékít felirat. De különlegessége, hogy kőanyaga Kolozs vidékén nem található meg, így kétszeresen is rejtélyes darab.

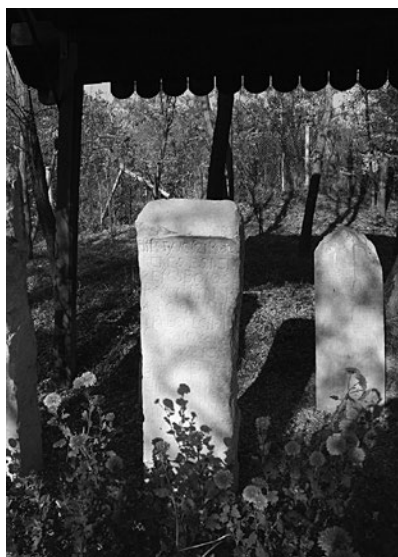
Sikerült megmenteni Köpeczi György unitárius lelkész, híres tudós férfi és neje, Radle (vagy Aradi) Anna sírkövét, akik 1692-ben, illetve 1690-ben hunytak el. A latin feliratos, bibliát ábrázoló sírkő így feltételezhetően 1690-es. Köpeczi tiszteletes talán a bölöni templom várfalának építtetője, ez is jelzi, hogy Kolozs erős eklézsia kellett legyen, ha Bölönből eljött.

A névtelen tumba

Köpeczi György sírköve

Botos Péter sírköve

Péter Mihály sírköve

Kiss Pál sírköve

Szigeti Borbála piramisszerű köve

Szintén ebből az évtizedből származik Botos Péter sírköve, aki az unitárius eklézsia kurátora (gondnoka) volt. Itt tehát komoly gyülekezeti élet volt régen.

Fenn nevezett Botos Péter sírköve azonban elárul még egy s más a településről: Botos a kolozsi sóaknák bírása is volt. Halálát ugyanis munkabaleset okozta: „ITT NYUGSZIK az / NEMES és NEM / ZETES BOTOS / PÉTER ÚRNAK / A KOLOSI UNIT / ARIA ECCLESIA / CURATORÁNAK / ÉS UGYANOTT / VALÓ AKNÁKNAK / BIRÁIÁNAK MEG / HIDEGÜLT TESTE / KI VÉLETLENÜL / A NAGY - AKNA LAJTOR / JÁJÁRÓL LEESVÉN / MEGHOLT A(NNO) 169(2) / DIE 23 SEPTEMBRIS / AETATIS SUAE A(NNO) 44 / E KOPORSOKÖVET / FARAGTATA KEDVES / FELE BARDITS BORBÁLA”

A legrégebbi síremlék, Péter Mihály sírköve 1679-ből arról vall, hogy Kolozs egykor városa volt: „ITT NYUGSZIK PÉTER MIHÁLY URAM” – bizony, ez a rész ma már olvashatatlan, csak Farkas Dénes memóriája őrizte meg a teljes felirat szövegét – MEGHI / DEGULT TETEME, KIT AZ UR EOFELSEGE AZ COLOSI UNITARIA ECCLESIABAN / NEM UTOLSO TISZTESSE / GRE EMELTEK COLOS / VARASSANAK IS OTT / ESZTENDOK ALATT ER / DEMES DICZERETES / FO BIRAIA VOLT. HOLT / MEG 13 DIE MENSE / MAY ANNO DONI / 1697 AETATIS SUA 65”.

Aztán a templomépítő Kiss Pál lelkész sírköve is idemenekítettett, amelyet 1856-ban „A KOLOSI EGYSÉGHITŰ” hívek állítottak kegyelettel „NÉHAI KISS PÁL ÚRNAK / VOLT HŰ ÉS JOLTEVŐ / PAP / JÁNAK HÁLÁEMLKÉ / KÜL TÉTETTE 1856BAN / MEGHOLT NOV: 13KÁN / 1841BEN 60 ÉVES KORÁBAN / BÉKE PORAIRA”. A Szent Imre herceg tiszteletére épített kis katolikus kápolna – amelynek alapja megcsúszott – romjaiból építette az unitárius közösség ma is álló templomát.

Az ereszes sírkövek mellett barokkos, piramisszerű sírköveket is sikerült az enyészettől, csákányoktól megmenteni. Piramisszerűt írtam, mivel a sírkövek teste felett található a piramiskiképzés. Az egyiken a rímbe szedett felirat a teljes követ kitöltve tudósít Szigeti Borbáláról: „E SÍRBAN NYUGSZIK SZI / GETI BORBÁRA, / KI TERHE / SEN HÁGVÁN FEL AZ HÁZ / HIJJÁRA KIS - ASSZONY HAVÁNAK XXV - KÉN / GRÁDITSROL LE - ESVÉN / HALÁL' PRÉDÁJA LÉN / MIND - SZENT V - KÉN / ÉRTE GYÁSZOS ESTE”. Szigeti asszony valamit fel

Kozma István sírköve

Péter Zsófia párkányos sírköve

Kováts Anna sírköve

akart cipelni a ház padlására, ez a teher kibillentette őt egyensúlyából, s a lépcsőről/létráról lezuhanva szörnyethalt. Talán nem szükséges különösebb nyelvtörténeti ismeret ahhoz, hogy tudjuk, a „terhes” Borbála asszony valami súlyt cipelt, nem várandós volt.

Kozma István kolozsvári születésű, de kolozsi polgár piramisköve nemcsak rímbe szedett, de képeiben is költői felirattal büszkélkedhet: „NE NÉZD KOZMA ISTVÁNT EGY / SZENVEDŐ JÓBNAK / HANEM JÓ FIAKKAL GYÜMÖLTSÖS / JAKOBNAK / EZEK GYÖRGY, PÁL, ANDRÁS, MIHÁLY / ÉS DÁNIEL / E SIRT FEDŐ KŐ IS ÁLTALAK / ÉPÜLT FEL. KOZMA SÁMUEL IS E KISDED UNOKÁT KIT E SÍR NYUGTATA, NAGYANYÁT CSAK EGY ESZTENDEIG AZ ÉLŐK KÖZÖTT E SÍRBA KÖLTÖZÖTT...”

Kettéhasadt, már-már párkányát veszített sírkő emlékeztet Péter Zsófiára, ki igen korán távozott el szerető családja köréből: „[ITT NYUG] SZIK AZ ÚR / [BAN MEGHA]LT N. PETER / ... HAJADON LE / [ANYA,] SOPHIA, KIT A / ...SZOMORU PES / [TIS] SZOLLITOT [T KI] EZ VILÁGBO[L] / [ÉLETÉ]NEK TIZENHA / [TODIK E] SZTENDEJÉBEN / [17]10 ESZTENDŐ / 18 JUNY AZ ÚR / [A]GYON BOLDOG / FELTAMODA / ST NEKI”. Még ma is elkomorul az ember, ha arra gondol, milyen ifjan halt meg Zsófia. Szinte érezhető a család gyásza a követ betűzve. Minden bizonnyal szomorú év volt Kolozson az 1710. esztendő, mert a pestis nem egyetlen áldozatot szokott követelni, ha valahol felütötte a fejét. A sókereskedés útvonalán gyorsan terjedhetett a kór...

A 300 éves kövek mellett igazán ifjú még az a sírkő, amelynek gyönyörű, kalligrafikus kézírásos felirata van. Űgyes lehetett a 19. századi sírkőfaragó mester. Ez a kő az 1850-ben meghalt Kováts Anna kisaszszonynak állít emléket.

A kőtárat övezi még Darkó József nagyjaitai származású kántor (1815–1900) és kolozsi neje sírköve, Bálint Ferenc lelkész (1925–1989), ’56-os elítélt kopjafája, Kiss Sándor lelkész (1882–1973) sírköve és 1944-ben a tordai csatában és a kolozsbósi alagút mellett harcolt és elhunyt magyar vitézek 2004-ben állított síremléke – mindenik síremlék Farkas Dénes lelkész segédletével készült.

Vajon élnek-e még leszármazottai azoknak, akiknek sírköve ma a kőtárban áll? Vajon érdekli őket, hányadfokú ősük pihent kint, a temető-

ben? Vajon számít-e, hogy a vér szerinti utódokat merre szórta szét a történelem?

Az élet így is, úgy is megy tovább. Kolozs kis kőtárának darabjai eltolhatnak keserűséggel is: csak ennyit sikerült megmenti, csak ennyien vannak, akiknek dolga lenne az emlékezés, csak ennyit ért, hogy az egykoriak továbbadták az életet, hogy éltek, alkottak tehetségük szerint. De a sóaknába véletlenül belezuhant férfi családjának fájdalma, a terhével halálos balesetet szenvedő asszony maradékainak elárvultsága a történelmi időkön keresztül is jelzi: az élet törékeny csoda, s minden, mi erre így vagy úgy emlékeztetni tud, szolgálatot tesz nekünk, az éppen élőknek, hogy ennek tudatában legyünk, miközben egyik megállótól a másikig jutunk, megcsodáljuk a görög sztélét, hajdanvoltak sírköveiben ismerjük fel a kultúrtörténeti kuriózum mellett a művészettörténeti értéket, vagy a történelem iránti teljes közönnyel rójuk életünk lépcsőfokait, mik majd egyszer tőlünk függetlenül történelem lehetnek egy következő század számára.

TAVASZ

Hosszú az út szívtől szívig. Lépésről lépésre halad az ember egy másik ember irányába. Talán mert fél. Nem akarja bántani társát, s önmagán sem akar sebeket ejteni. Vagy talán azért, mert túl hosszú volt a tél, s sokat fázott a lélek. Mégis milyen csodálatos minden egyes alkalom, mikor a hó már összepakolta bőröndjét, s elutazni igyekszik, hogy teret adjon az életnek. Milyen jelentéktelennek tűnő, s mégis minden tavasz legnagyobb eseménye, mikor a hóvirág kis fejével kitörni igyekszik a földből!

Hosszú volt a tél, de beköszöntött a tavasz, s mire az ember lelke már végleg elhidegült volna, a jég lassan olvadni kezdett. Készülni kezdett az ODFIE-s csapat, amelynek én is része voltam. Még botladozva indultam neki az útnak. Az első Közös utakon ifjúsági istentiszteletes körútra készültünk. Megbeszéltük, a téma a boldogság lesz, a bibliai alapgondolat pedig a boldogmondások. Miután mindezt letisztáztuk, már csak a szövegek megírása volt hátra, amely mindenkinek egyéni feladat volt. Egy délután volt. A szobámban ültem, a laptopom előtt. Borús, esős idő. Ahogy egyre jobban sötétedett el az ég, úgy éreztem egyre szomorúbbnak és kedvetlenebbnek magam. Majd nagy eső következett. Kopogott az ablakon, mintha csak bekérezkedni szeretne a szobába, mert talán ő maga is fázik. Ahogy csitult a vihar, egyszer csak a nap sugarai utat törtek maguknak. Az esőcseppeken megtört a fény, s szivárvány kerekedett az égen. Tavasz van, érezhette a lélek, amely ebben a pillanatban megnyugodott, s újult erőre kapott.

Másnap indultunk útnak a csapattal, s míg egész héten esett az eső, péntek reggelre friss tavaszi levegő s kellemesen meleg napsugarak jelentek meg. Minden egyes helyen, ahol megálltunk, valami többel gyarapodtunk. Mindig kaptunk valamit. Azt hiszem, ez a tavasz csodája is, amit én az ODFIE körében tapasztaltam meg. Találkozások, barátságok, bátorító szavak, útnak indító gondolatok, frissesség és üdeség, hideg utáni meleg szeretet.

Megértettem, hogy boldogok az emberek, mert ők Isten gyermekei, hogy Isten szeretetének tavában megpihen a lélek, hogy magasságokba törő énünk álarcai nélkül ragyoghasson. Mert a Teremtő, aki velünk

van, a sok fázás után éltető meleggel táplál. A fájdalomtól a boldogságig. Mintha csak üzenné nekünk, hogy itt az ideje boldognak lenni. Szeretni úgy, mint anya gyermekét. Repülni a végtelenbe, a csillagok közé, mert néha mi is lehetünk űrutazók. Nevetni csak úgy, igazán. Sírní, ha éppen sírnunk kell, s ne szégyelljük könnyeinket. Látni egy hullócsillagot és kívánni. Talán valami butát, talán valami szépet, talán valami egyszerűt. A lényeg, hogy boldogok legyünk. Úgy igazán. Emlékezni, szívből. Kacagni nagyokat. Boldognak lenni, hiszen Istengyermeki mivoltunk feljogosít a boldogságra és innen már egyszerű a képlet. Van az ember és van Isten. Te, én, mi mind Isten gyermekei vagyunk. Így boldogok. Valahol erre jöttem rá azon a Közös utakon alkalmon s az érzéssel, amit a barátaimtól kaptam, együtt köszöntött be a felismerés is: jó helyen vagyok. Lehet, eddig kicsit fáztam és dideregtem, de az ők körükben, Általa együtt melegezhetünk meg.

A gyökerektől indult minden, amelyek belekapaszkodnak mélyen a földbe, mintha csak beleragasztaná magát a fa a föld sötétjébe. Majd folytatódik a csoda, fel az ég felé, mert addig nyúlik az élet. A fénybe. Ott a törzs, amely megtartja az egészet. Azt az igazi, Isten adta szépséget. Míg sötét volt, mindenki aludt, s a csillagok vigyázták az álmokat. Mintha egy szempár tekintene vissza az emberre az égből. Néha olyan jó lenne, ha az én nem félne, hogy végre megmutassa önmagát. Azt hiszem, itt az ideje, hogy végre ne csak a Teremtő lássa a teljes csodát, a gyökerektől a koronáig. Az egylet az a hely, ahol lelkem fája a maga teljességében mutatkozik meg, s ahol a nagy törzs része lehet. Tavasz van, már rügyeket látni az ágakon. Csak rajtunk múlik, hogy kinek-kinek a fája milyen termést hoz majd.

VISUS KULTURÁLIS EGYESÜLET

A SZEJKEFÜRDŐI MINI ERDÉLY PARK UNITÁRIUS VONATKOZÁSÚ LÁTNIVALÓI

3. Az Orbán Balázs Látogatóközpont harmadik terme

A harmadik teremben Orbán Balázs sokoldalú tevékenységének újabb területét ismerhetjük meg. Ezúttal a keleti utazó és a Székelyföld leírója életének eseményeit idézhetjük fel. A kalandos családtörténet okán a Boszporusz partján töltött idő eseményei mellett azt is megtudjuk, miként próbálta a család visszaszerezni nagyanyai örökségét. Konstantinápolyból indult el a fiatal Orbán Balázs – gyermekkori álmát követve – bejárni az ókori világ fontosabb helyszíneit. Ez az utazás ihlette a Székelyföld bebarangolására, aminek eredményeként született meg legnagyobb műve, a Székelyföld leírása. A terem egyik fő látványossága – az egyiptomi piramis és más tárgyak mellett – egy korabeli fényképezőgép. Ehhez hasonlólt használt utazásai során maga a fotográfus is. A réginek a mai technológiákkal való ötvözése egyedi élményt nyújt a látogatók számára.

Ugyanebben a teremben látható Orbán Balázs élethű bábuja. A kiállított tárgyat a Legendárium Animációs Stúdió által tervezett, háromdimenziós modell alapján magyarországi filmesek készítették a megszólalásig élethűre.

MÁRCIUS – KOLOZS

Helyezze el a következő szavakat a mellékelt hálóban, utána másolja át a számozott négyzetek betűit az alsó, kis háló megfelelő négyzeteibe, Ha jól dolgozott, akkor a nagy háló sötétített soraiban kialakul sorrendben a tájegység neve, ahol Kolozs fekszik, a település régi rangja, az egyik szomszéd község neve, a kis hálóban pedig a falu szülöttének, egy erdélyi magyar nyelvésznek, művelődéstörténésznek a neve lesz a megfejtés.

2 betűsek: AD, AT, ÁG, CK, ES, GI, KŐ, LE, LŐ, OH, ON, ÖG, RE, SI, ÚR, ZA

3 betűsek: ALJ, ALO, IPA, MOL, RIA, RIS, ROB, SOR, TÉL, TÍZ, USA, ZŰR

4 betűsek: AGÁR, ALES, ÁTÜL, CSAP, ÉNEK, IGOR, KOKO, TELŐ, TITU, UGAT

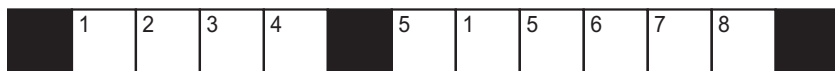
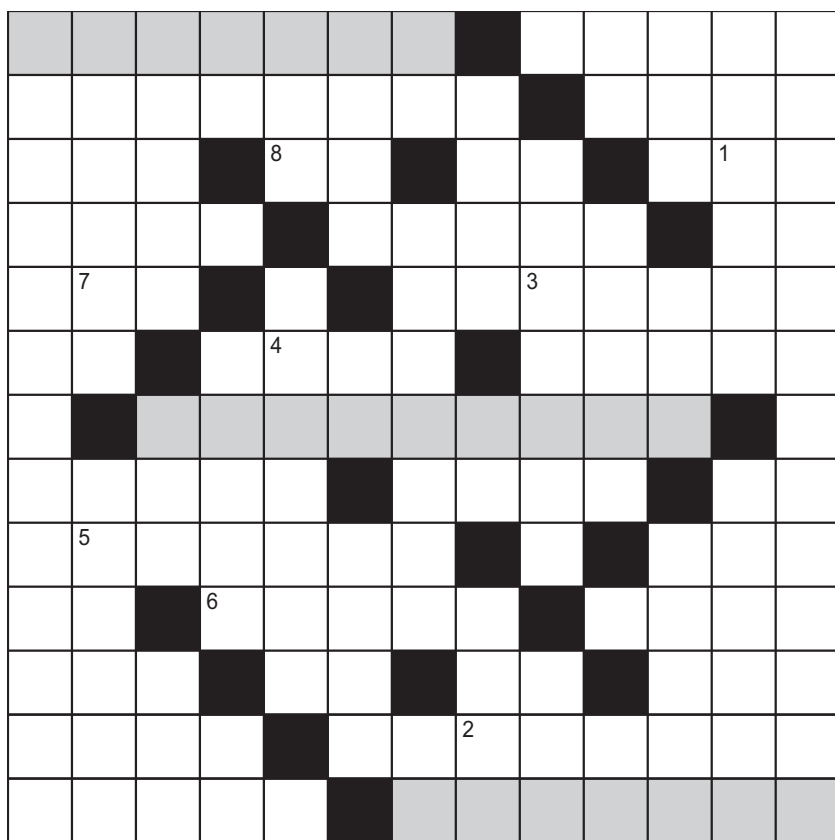
5 betűsek: ÁNIZS, DARAB, DONOR, IMOLA, KÁLID, KELIM, MALAC, SÖRÖZ, UGARI, ZABÁL

6 betűsek: ATLASZ, CSALÁD, EROGÉN, MERÍTŐ

7 betűsek: ÁKOVITA, FELITAT, HOZATAL, KÖKORSÓ, SIKÁROL

8 betűsek: ARAGONIT, SZAPORÁN

13 betűsek: BUJDOSÓ KATONA, MARATONI FUTÁS

Szentiváni Mihály

A KOR FIA
(részlet)

[...]
Hazámban egy dicső új
Kor tünt elő,
Oh mennyi szép jövővel
Kecsegtető!

A vénhedett világrész,
Melly bünsulya
Miatt elvesztve látszék,
Megifjula.

Egy oriási-népen
Maroknyi hős
Győzelmet nyert, a szent ügy
Által erős.

De, hajh, a hősek honja
Ma sírhalom;
Legyőzte részvetlenség,
S vad hatalom.

Gyökérben megromolva
Az ó világ,
Veszélyes hang a jobb elv,
Vagy kábaság.

Hazám leglelkesebjei
Elhűltenek,
S a hű fiak lesújtva
Tiltott nevek.
[...]

SZÉKESFÜRDŐ

Biró Attila

AZ ÁRKOSI UNITÁRIUS VÁRTEMPLOM TÖRTÉNETE

Az unitárius templom és az őt körülvevő vár a falu központjában, a főút melletti magaslaton áll. Orbán Balázs szerint „erős várkastélya régi idők emlékét védi.” A 13. század végén, 14. század elején épült román kori templomot gótikus átépítése után a 15. században védőfallal vették körül. A várkastély területén nemrégiben végzett geofizikai felmérések igazolták az addig csak feltételezett várfalak létezését, ugyanakkor az a tény, hogy a felmérések nem mutatták ki korábbi keltezésű, ovális alaprajzú cinterem-árok vagy kerítőfal nyomait, arra enged következtetni, hogy ezek vagy nem léteztek, vagy a későbbi építkezések idején elbontották, vagy a jelenlegi várfalakon kívül helyezkedhettek el. A felmérések az északnyugati, északkeleti és a délkeleti bástyák templom felé nyíló bejárataiban 1,2 méteres alapozásokat mutattak ki, ezek a 15. században épült várfal maradványai. Más alapozások hiánya azt bizonyítja, hogy a jelenlegi bástyák helyén korábban nem léteztek bástyák. A felmérések bebizonyították, hogy a 15. századi várfal ötszög alaprajzú volt, és feltételezhetően annak déli oldalán egy kaputornyot építettek. Kiss Mihály egykori árkosi lelkész 1889-ben közölt egyházközségi monográfiájában a várfalakra karcolt neveket és dátumokat említ: „az árkosi unitáriusok templomát kerítő régi várfal oldalán keletről áll egy nagyobb számjegyekkel írott évszám: 1639, de hogy ez a várfalnak csak valamely újításáról szöll, melynek azelőtt nagy idővel kellett épülni, kétségtelenné teszik különösen azon keleti oldalon ma is jól kiolvasható többnyire latinos név és évszám karczolások, melyekből az említett 1639-nél korábbiakat mellőzve, a régebbiek, akkori írásjellegűek, ezek: Samuel Müller 1617, Almási 1601, A. B. 1579, Samuel Kökössi 1570, Georgius Késmárki 1471.”

A 17. században a templom védőfalát a Bethlen Gábor fejedelem idejében olasz mesterek által kiépített nagyváradi vár mintájára szabálytalan ötszögű, szegletein olaszbástyákat utánzó, alsó szintjein nagyobb löfegyverek számára készült, szegmentíves záródású lőrészekkel ellátott saroktoronyokkal megerősített, falain lappancsos és fordított kulcslyukú lőrészekkel, falba sülyesztett szuroköntőkkel, belülről védőfolyosóval ellátott várrá építették át. Az 1639-es dátum, amely a keleti védőfal külső vakolatán fennmaradt, valószínűleg a munkálatok befejezésének évét jelöli. A földradaros felmérés szerint a várfalak a 15. századi védőfal vonalát követik. Az 1693-as számadási jegyzőkönyv szerint a déli bástyának még keleti bejárata volt, a felmérés a jelenlegi harangtorony déli falsíkja folytatásában egy kelet-nyugat irányú falszakaszt mutatott ki, amely a napkelet irányú, felhúzható farostélyos bejárat része lehetett: „A várba, templomba és toronyba való bejárás volt [a déli bástyából] napkeletre álló falon, úgy látszott, hogy ez is ellenség ellen való erősséggel volt megerősítve, és a cinterem ajtó bejárata előtt oly kemény cserefából készült, s ellenség ellen oltalom gyanánt felhúzható farostélyon volt a bejárás” – írta Barabás János emlékiratíró, a ma már hiányzó 1693-as számadási jegyzőkönyv alapján.

A védőfolyosók alatt, a történészek (pl. Csáki Árpád) vagyontárolásra alkalmas, deszkából készült kamrákat feltételeztek, erre enged következtetni egy 1653-ban megírt adásvételi szerződés is, amely szerint a várfal építésében korábban részt vevő jobbágy kezéről egy ilyen ún. „conservatorium” a nemes Raffay család birtokába jutott. A 18. század

végére ezek már nem léteznek, a bástyákat még a 20. században is tárolásra használták. 1828-ban Barabás Pál és fiai: János, Sámuel és Dániel saját költségükön kijavíttatták a várbástyák fedelét. A javítás 40 váltóforintba került, amit a család „buzgó indulatból” nem igényelt vissza az eklézsiától, ennek fejében az egyházközség megengedte a családnak, hogy 10 évig a fizetendő 1 krajcár díj lefizetése nélkül tarthassák gabonájukat a bástyákban.

A várbástyák közül három, az északkeleti, északnyugati és délkeleti ötszög alakúak. A délnyugati, jelenleg négyzet alakú bástya építési idejével kapcsolatban nincs írott forrásunk, az előtte létező ötszögű bástya feltételezését cáfolták a várkastélyon kívül végzett mérések, amelyek semmilyen ötszögű bástyára utaló falszakaszt nem azonosítottak a várfalakon kívül, úgy tűnik, hogy a bástya eredetileg is négyyszögű volt.

A vártemplom részletes leírását az 1789-es püspöki vizitációs jegyzőkönyvben találjuk, amely szerint a bástyák még fedetlenül álltak: „Vagyon egy háromszegeletű forma fundus a falu dereka tájékán magasocska helyen, melynek vicinussa egyfelől úm. felyül Kőrispatak felől a parochiális fundus, előtt ugyan Kőrispatak felé járó országuttya, alol a közönséges Szent György felé lejáró út, harmadik felől a sokszor említett Kőrispatak felől való útból a falunak felső részibe bójáró út. Mely mindjárt vicináltatott fundusnak magasabb részibe egy vár vagy kastély, napkeletre, északra, napnyugatra és délre fennálló négy fedetlen bástyával együtt, jó nagy magasságú kőfalakkal. A bástyákban belől látszik az ez-

előtt sok esztendőekkel lött pogányok égetésének vestigia; a kőfalai is béborítatlanok lévén, imitt-amott a tetejéről kezdettenek lehullani a kövek. A belső ambitussa ezen várnak jó és elegendő tágas, füvet teremvén pedig, a pap és mester kaszálgatták. Ezen kastélynak a délre álló ötödik bástyájára erigálva vagyon a torony, sendely megovadagult fedél alatt. Három grádicsokon mennek fel reá belől, fenn cserefából való mesterséges erőss kötéseken áll a szarvazattya, még hollyagokkal és in summitate egy bádokból készült gombbal s vitorlával együtt. Reparáltatott ezen torony circa annum 1746 és a fedelibe 1767. Vagyon benne két szép és új harang. Ezen torony napkelet felől való oldalán ilyen írás olvastatik: Qui mare, qui terras fabricavit, et caeteras ora. Act. 4.24. Quits sit? Salvator nos docet esse Patrem. Mat 21.25. [...] A torony alatt is vagyon egy ajtó duplás, melyben e várba szoktak bemenni, vaszár és retesz alatt, kívül előtte cserefa rostély.”

A leírás szerint tehát az 1658-as török–tatár betörés idején jelentős károkat szenvedett, erre enged következtetni az a tény, hogy a templom és torony 19. századi újraépítése alkalmával égett gabonát találtak a talajban: „Látjuk a föld színén alól is és a vár belsője felől egy singgel alább a háborús és ellenséges időben elégett vár égései között most is mutatkozó majd egy sing vastagságú elégett búza és másféle gabonákat.”

Jól tükrözi az unitárius egyházközség féltő gondoskodását a várfalakat illetően, hogy 1797-ben meghatározták, hogy a fal tövéen kívül és belül 3 öl távolságnyra többé nem temetkezhetnek a hívek.

A századfordulón, 1802-ben a falu római katolikus hívei templomhelyet szerettek volna szerezni a vártemplom közelében, mintegy 15 ölnyire. Ezt megelőzően a várfal tövébe sírokat ástak, majd a kereszteket „titkon eltűntetve,” úgy szerették volna, hogy a templomhelyük közvetlenül a várfal mellé essék. 1798-ban az unitárius egyház panaszt emelt a várfal közelében való temetkezés ügyében: „De káros az oda való temetkezés a kőfal fundamentumának, minthogy másfél singnyire ásattak a bástya tövire az elmúlt esztendőben, és most az ősszel is. [...] A bástya tövit ásni és áskálni s ahhoz közel temetkezni annnyival is inkább veszedelmesebb, minthogy annak falai hasadozva és repedezve vagynak, az efféle árkolás igen könnyen okot és alkalmatosságot adhatna arra, hogy az hasadások még jobban megnyíljanak, a falak utoljára megomoljanak.” Ez konfliktushoz vezetett a két felekezet hívei között, ami szinte tettelegesséig fajult. Végül, mindkét részről való kérelmezés és fáradozás után a főkormánysház elrendelte a községnek, hogy létesítsen közös temetőt a községnek kívül.

A század utolsó éveiben az Árkoson tartott zsinatra készülve három bástyát kijavítottak, pótolták a fedélszerkezetet, az emeleti szinteket rendbe tették, és az addig földetlen bástyákat cseréppel fedték be. Utolsó-nak a négyszögű bástyát tették rendbe, az 1826-os esperesi vizsgálat jegyzőkönyve szerint: „néhány privatusok által magok költségeken nem régiben renováltatott.” A javítást fizető család azonban mindezt azzal a céllal tette, hogy a bástyát kizárólag maguk számára gabonátárolásra használja. A gyülekezeti tagok panaszt nyújtottak be, aminek következtében az egyházközség vezetősége elrendelte a javítási költségek visszafizetését, és meghatározta, hogy „Akik a fenn említett várban álló bástyákat használni és azokban gabonás edényeket tartani kívánnák, fizessenek a Nemes Ecclesiának esztendőnként minden edénytől annyi krajcárokat, amennyi köblösnek az edény találtatik.” Minderre csak az 1828-as püspöki vizsgálat után került sor, emellett a vizsgálat megtiltotta a templom köré való temetkezést.

A várban való gabonátárolás az egész 19. századon át működött, többször kellett a gabonátárolás törvényeit változtatni.

1830. június 3-án elkészült a deli várfalra vágott „új cinterem kapu”, illetve a kapu és egyben harangtorony alatti, a várba való bejutást biztosító boltíves bejáratot is befalazták.

1842 februárjában az új harangtorony előkészületi munkálatai indultak el: a helyiek részéről közel 1000 rénes forint adományra érkezett ígéret, a község pedig 50 szál építésre szolgáló cserefát előlegezett meg a toronyra. 1842 márciusában Szakács Mózes ácsmester és a korábban több háromszéki templom, valamint Csíkszék somlyói székházának építését is elvégző kantai Hübner Ferenc kőműves pallér jelentkeztek a torony megépítésére. Az 1000 rénes forint munkadíjra megkötött szerződésben előírták, hogy „a torony a föld színétől 9 öl magos legyen”, továbbá, hogy „a régi torony helyire úgy építtessék, [hogy] 3 öl és egy láb lévén mindenfelé az átmérője, hogy a régi torony fundamentumát egészen ki kell ásni és háyni, s mindaddig, míg ép új földet ér, ásattassék.” Az új harangtorony alapkővének letételére – annak dél-délkeleti szegletébe egy „Épült 1842-be” feliratú követ helyeztek el – és az egy német öl mélységű, 3 öl szélességű, 3 sing széles vastagságú, négyszögű alapra tervezett, vasbotokkal megerősített, mésszel készült kőalap megépítéséhez június 6-án kezdtek.

1843 márciusában a helyiek 86 szekéren összesen 11 650 téglát szállítottak Prázmárról. A május folyamán újakezdett munkálatok során a korábbi 8-9 helyett legtöbb négy kőművesből álló csoporttal dolgoztattak, az egyháztagok közül ugyanakkor naponta 20-25-en segédkeztek a munkában.

1843. július 3-án a torony kőfalainak építése befejeződött. Szeptember közepén felállították az árbócfát a végén levő bádoggommbal együtt, amelybe emlékiratot is helyeztek. A bádogtető a „hólyaggal” együtt október 15-re, a harangszék 20-ára készült el, a harangokat a sepsiszentgyörgyi reformátusoktól kölcsönzött kötéllel fel is húzták a toronyba. A hónap végére a cserepezéssel is végeztek.

A munkálatok következő év tavaszán folytatódtak. Hübner Ferenc pallér 1844 májusában elvégezte a harangtorony falainak vakolását, meszelését, a toronyóra festését az iskolamester vállalta. A külső falakra a következő feliratok kerültek: a keletre „Nints több Isten tsak egy”, a déli oldalára pedig: „Épült buzgo áldozatokból”. 1844. június 9-én az új harangtorony munkálatai befejeződtek.

1885-ben a délkeleti, akkor romlott állapotban levő bástyát kijavították, és magtárrá alakították át. A bástya falait középen és felső részén vaskapcsokkal megerősítették, az alsó szinten ablakot, valamint szellőzőnyílást alakítottak ki. Az emeleti helyiséghez a bástya északi oldalán

fedett lépcső vezetett. Az alsó szintet deszkával, a felsőt cserefa gerendákkal padolták.

1878-ban Gelei Sámuel és társai egy „kis szín”-t építettek a várba, szűszék tárolására.

A 20. század elején, 1909-ben Lemhényi József és Szigyártó József kőművesek a bástyák tetőszerkezetét kijavították, és kupás cseréppel fedték. Ugyanakkor készült a mai bejárat vaskapuja, amelyet Koser Aurél brassói lakatos mester készített.

1926-ban az Árkoson tartandó zsinatra készülve, Molnár József kőművest és Para András ács mestert a templom, harangtorony és bástyák javítására fogadták meg. Az általuk végzet munkálatok díja 10 000 lej volt.

1940 őszén földrengés rázta meg a vidéket, károkat okozva a templom és torony épületében. Bár Szigyártó Béla építőmestert megbízták a költségvetés elkészítésével, mégis csak 1945-ben, a püspöki vizsgálatra készülve tették rendbe „a templomnál a cintermet”, de az alapos javításokra csak a világháborút követő években került sor. 1957-ben közadakozásból összegyűlt pénzből a helybeli Csáki Lajos mester a torony falainak javítását és a régi toronyóra újrafestését végezte el.

1958-ban az északkeleti bástya falán keletkezett repedéseket vaskötésekkel erősítették meg. Ekkor került a mai bejárat fölé a Régeni Áron kántor-tanító által készített unitárius címer is.

1977-ben újból erős földrengés rázta meg Romániát, így Árkost is. A keletkezett károkat jegyzőkönyvbe iktatták: „...műemlék jellegű vártemploma súlyosan megrongálódott. A falak sok helyen megszakadtak és megrepedeztek, a mennyezetről a vakolat sok helyen lehullott, a portikus és a támpillérek a templomtól elváltak, egyik kémény leomlott, egyik bástyán arasznyi széles, a többin kisebb repedések támadtak, a várfalak megrongálódtak.” A javítási munkálatok elvégzésére homoródalmási kőművesekkel szerződtek, a javítási munkálatok 75 835 lejbe kerültek.

Az elmúlt években sikerült – több mint kétszáz év után – a teljes várfalszakaszt felújítani és cserépfedéssel lefedni. Folyamatban van a bástyaszintek kialakítása, ahol helyet kap majd az egyházközséget bemutató kiállítás és táborok szervezésekor nyári szálláshelyek lesznek biztosítva benne. A felmérési rajzok elkészítését, illetve a régészeti és talajmechanikai előkutatásokat követően jövő év elejére a teljes vártemplom felújítási terveinek elkészítése a cél.

ERDÉLYI SÉTA

Sós Jóska emlékére, akitől sokat tanultam

Egyedül, valahol a bodoki dombok között vagyok. A dombokat többnyire erdő fedi, itt-ott szakítja csak meg a rengeteget egy-egy füves rét. Egy lovas szekér nyomát követem. Tavasz van mindenütt: szeretem.

Senki nem jár errefelé. Csak a változatos, tarka virágok és a lovak, juhok, vaddisznók nyomai a réten. A nyílt terepen varázslatos kilátás nyílik a völgyekre: falvak és templomtornyok a távolban és a sárga repceföldek. Nem felejthetem a madarakat. Néhány kakukk szól, zengő hangjuk tágasabbá teszi a teret köröttem, olyan, mintha egy hatalmas katedrálisban lennék. Sok más madárka is énekel, tiszta dalolásuk a természet gyönyörű koncertjévé áll össze.

Szinte biztos, hogy medvék is rejtőznek az erdő mélyén. Láthatatlan jelenlétüktől ez a táj igazi vadonná válik, felidézi az érintetlen, emberkéz által meg nem szelídített természet vadságát.

Mindezekkel együtt ez a táj paradicsomi. Olyan hely, amelyben megélhetjük az eredeti, a romlatlan gyökereinkhez való kapcsolódást.

A ragyogó napsütésben a Déli és Keleti Kárpátok még hófödte vonulatai válnak láthatóvá. Úgy döntök, visszatérek e paradicsomból a gyorsan rohanó délutánban a kerékpáromhoz, amelyet a maksai temető mellett induló ösvény elejénél hagytam lekötvé. Majd onnan visszakerékpározom Bitába, a megművelt földeken túli házikónkhöz.

Az ösvény, amelyen visszaindultam, ismét egy nyílt, füves terepre vezetett. A legelésző nyáj mellett a juhász és talán a felesége hevernek a fűben. A juhászkutyák is valahol a közelben lehetnek, ezért a magam biztonsága érdekében a juhász felé tartok. Igaz, hogy fel vagyok szerelkezve kutyariasztóval és paprikaspayjel is a kutyák, medvék vagy más leselkedő veszélyek ellen, de biztos, ami biztos. (Erdélyben nem árt, ha fel vagy készülve, hogy ne érjen a veszély váratlanul!)

* A szerző utrechti remonstráns lelkész. Az angol eredetit a szerkesztő fordította.

Bízom abban, hogy a juhász megvéd majd a kutyáitól. A juhászkutyák eddig a legnagyobb veszély, amellyel ezen a tájon találkoztam. Ha a juhász mégsem tudna megvédeni, nálam van a riasztóm, amely hatékonyan bizonyult más esetekben, igaz, az elem már gyengül benne.

Ahogy közeledek, a férfi és a nő feltápáskodnak. A kutyák már rohannak is felém. Nyolcat számoltam meg belőlük. A juhász füttyent, valami parancsszót kiált, de nem túl meggyőzően. A kutyák nem is hallgatnak rá, dühösen, támadásra készen csaholnak, így előkapom a gyengülő riasztómat, és magam körül körözkö vele. A kutyák így is meghátrálnak, nem jönnek közelebb. De a hátam mögött levők tűnnek a legveszélyesebbnek: nem ugatnak, és érzem, hogy bármikor a lábamba haraphatnak.

A férfi szemébe néztem, jó napot kívántam neki. A mellette álló nő cigány, a férfiről nem tudom ezt egyértelműen megállapítani. A nő nehezen emelkedett fel, letargikus. Talán részeg? Érzem, hogy kíváncsian követi a találkozás kimenetét, hogy miképpen kezelem a helyzetet. A férfi csak románul beszél, botjára támaszkodik, nemigen mutat érdeklődést. Füttyent, parancsszavakat kiált a kutyáknak, de továbbra se valami sok eredménnyel. A kutyariasztómra támaszkodom, szerencsére végzi még a dolgát.

Ahogy magam mögött hagytam őket, azonnal emlékek özönlötték el az elmémet. A mindenfelé elhányt, a patakok, csermelyek partján, a legeldugottabb helyeken is megtalálható szemét képei, aztán a fiam és a barátnője majdnem-balesete a Bukarestből idáig vezető úton, amikor a velük szembejövő autó meglazult kereke elszabadult, s az autójuknak ütközött, a részeg emberek a falvakban, a mezőkön, a városi parkokban, az utakat mindenütt szegélyező kutyatetemek, az emberek sötét, szomorú tekintete, a mindenfelé gomba módra szaporodó, láthatóan tájidegen román ortodox templomok, a velejükig korrupt politikusok, a Schweighofer gyára és az illegális fakitermelés, túl sok ember túl veszélyes vezetési stílusa, a felelőtlenségre és érdektelenségre utaló, döbbenetesen mély kátyúk az utakban, amelyek olyan útszakaszokon is ott vannak, ahol a legkevésbé számítanál rájuk...Árnyak lepik meg a tájat, amelyen járok. Mintha még az Isten is elhagyta volna ezt a földet. Kétely gyülemlik fel bennem: ez az az ország, ez az a hely, ahol lennem kell?

Ahogy a temetőhöz közeledek, még mindig nem érzem magam biztonságban, az árnyak, a rossz emlékek hatása alatt vagyok. A temetőben

a sírokat tisztogatják az emberek. Ahogy a temető felett elnézek, hirtelen megérezem a lelkeket. Kisebbek, mint az élők, de összetartanak. Rám mosolyognak, az elhunytak szeretete, öröme megérinti a lelkemet. Az egykor éltek öröme, szeretete elűzi a lelkemre nehezedő árnyakat, így a táj és a szívem ismét nyitottá válik a Teremtő felé. Könnyek lepik el a szemem.

Elhaladok a dolgozó emberek mellett. Egyikük gyomirtózza a sírt, hogy a nem kívánatos növényektől megszabaduljon. Nem hagyja abba a sprayezést, ahogy elhaladok mellette. A tüdőmben érzem a mérges permetet. Az ember rám se hederít, nem érdekli, talán meg se gondolja, hogy esetleg mérget juttat mások szervezetébe. De már nem számít. Most már tudom, hogy Isten és mindazok, akik őt követik, jelen vannak életünkben, akkor is, ha nem vesszük észre. Velünk, körülöttünk van a szeretet. Talán sohasem hagyja el lelkük ezt a tájat és lakóit. És ez a jelenlét, a végtelen, türelmes szeretet táplálja és ihleti azokat a szíveket és elméket, amelyek nyitottak erre a szeretetre. S ezek a szívek és elmék aztán maguk is szeretetet, barátságot, életörömet visznek mindenhová, ahová m ennek, s mindenkinek, akivel találkoznak. Emlékeimben feltolulnak azok az emberek, akik számomra kedvesek voltak. Ahogy Bitá felé kerekedek, érzem, hogy ezen a tájon is otthon vagyok.

(2017 májusa)

KÉPESLAP A SZTÁNAI CSIGADOMBRÓL

Nagyon nyíltkék az ég itt,
Dombok és tölgyesek,
S a tölgyek dombos lombján
Harsány szajkó fecseg.
Fű közt kéken csilingel
Millió kis harang,
Imát hadar a csöndben
Az ér a sás alatt.

Csöndtemplom ez. Szent hússel
Szívet borongató,
Alig türemlő fodrú
Nyugalmas, tiszta tó.
Bogár- s madárvilágban
Örökös lagzi áll
S örök a tor. Ölyvszárnyon
Kereng fölön a halál.

Itt a vihar se rémít.
A dombra nyargaló
Felleg lerontja mérgit
S már vágtat is, aló!
Vasszürke-zöld uszálya
Más völgy fölött lobog
S nyílzáport küld utána
Az izzó napkorong.

Nagyon nyíltkék az ég itt
És nyájaszöld a táj.
A fák nem nőnek égig
S a fájdalom se fáj.
A zaj elhal a csöndben,

Megfúl a durva szó,
Könnyből harmatcsöpp lesz itt,
Harmatként illanó.

Csak lélegzik köröttem,
Lélegzik s él a lét,
Áldást fakaszt az átok,
Trágyát ad a szemét.
Új zöld sarjad belőle,
A réginél bujább,
De kövületté fagytak
Csúszómászók, csigák.

Így él örök jelenben
Örök jövő és múlt.
A perc a sűrű csendben
Örökúj dalra gyűjt.
Nagyon nyíltkék az égi itt,
Nagyon szelíd a csend.
Nagyon kicsiny az ember,
De ember idefent.

(1937)

ÁPRILIS – ÁRKOS

Fejtse meg a rejtvényt, majd az alul számozott négyzetekben lévő betűket másolja át az alsó, kis hálóbba. Ha jól dolgozott, akkor itt egy árkosi születésű, geológus, tanár, újságíró, geológiai szakíró neve lesz a megfejtés, aki 1936-ban született, jelenleg a Háromszék munkatársa. A kis háló alsó sorában pedig a kultúrotthon névadója, egykori árkosi lelkész neve lesz a megfejtés.

Vízszintes: 1. Ennek a családnak a kastélya ma Árkos egyik látnivalója. 13. Kuruc vezér volt. 14. Pest megyei település, ménese híres. 16. Illatos fűszernövény. 19. Mountain..., hegyi kerékpár. 20. Szántó eszköz. 21. Füstköd. 23. Megvétélre ajánl. 24. Kerti növény. 25. Tejtermék. 27. Francia város. 28. Noé kikötője. 32. Parányi anyagi részecske. 34. Iskola, a diákok nyelvén. 35. Névleges, papíron létező. 38. Kívánság. 40. Vizsga előtt érezzük. 43. Őszi csapadék, hóharmat. 44. Vályú. 45. Skálahang. 46. Modern fegyver. 47. Paradicsomot megtámaszt. 48. Női név. 52. Észak-amerikai indián törzs. 35. Arzén vegyjele. 56. Természet. 57. Régi magyar férfinév. 59. Rend közepe! 60. Pontyféle hal. 61. Viharkabát. 62. Ógörög vizzályistennő. 64. Tiger Woods sportja. **65. Innen ered a falu pataka.**

Függőleges: 1. Hazai néprajzkutató volt (1935–1992), Árkoson élt. 2. Becézett Erzsébet. 3. Nem is azzal! 4. Tagadószó. 5. A múlt idő jele. 6. Életsors a keleti vallásokban. 7. Becézett Emília. 8. Hevesen, erősen huzigál. 9. Estefeje! 10. Idegen férfinév. 11. Cipőgyártásról ismert cseh város lakója. 12. Szövőmester. **15. Híres zoológus, Árkos szülötte (1885–1952).** 17. Valamit követően. 18. Gépkocsi, rövidítve. 21. Illés-sláger, becézett női név. 22. ... int, figyelmeztet. 26. Jövendőmondó. 29. Görög betű. 30. Növényevő hal. 31. Mazsola barátja a bábfilmben. 33. Rosa ..., portugál atlétanő. 34. Népies juhar. 36. Kalotaszegi vár, Géczi vár. 37. Fővárosa Bagdad. 39. Lamartine híres verse. 41. Királynői név! 42. Kajak eleje és vége! 44. Szentkép. 49. Régi történelmi időszak. 50. Hazai magyar atomfizikus volt (Tibor). 51. Főpap. 52. Orvos, bizalmasan. 53. Ténén testrésze. 54. Hordótípus. 55. Fasor. 58. Keleti uralkodói cím. 59. Etele, röviden. 61. Vércsoport. 63. Lángol.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
13									14			15
16				17			12		18	19	10	
	9				7					17		
20			21			22		23				
				8								
24						25		26	27			
						14						
28	29	30			31	32			33	34		
									18			
35						36	37		38		39	
			2					3		16		
40	41			42	43			44				
				1								
45		46						47				
					15							
48		49	50	51	52				53	54	55	
	4											
56			57			58	59		60			
									6			
61						62		63	64			
	13						11					
65									5			

1	2	3	4	5	6	7	4	5				
							8	9	10	11	12	13
		14	15	4	16		17	15	13	2	12	18

VISUS KULTURÁLIS EGYESÜLET

A SZEJKEFÜRDŐI MINI ERDÉLY PARK UNITÁRIUS VONATKOZÁSÚ LÁTNIVALÓI

4. Az Orbán Balázs Látogatóközpont negyedik terme

A negyedik teremben Orbán Balázs fotográfusi tevékenységéről tájékozódhatunk. Megtudjuk, hogy a Jersey szigetén töltött száműzetése során miként tanulta meg a fotózás akkori technikáit Victor Hugótól és annak két fiától. Ugyanakkor megismerhetjük a korabeli előhívó kamrát és az akkori fényképelőhívó eljárást is.

SZEJKEFÜRDŐ

Bálint Róbert Zoltán

KOPJAFÁ A JÖVŐNEK – BALÁZS FERENC EMLÉKEZETE MÉSZKŐN

Erdélyi egyházi, közösségi ünnepléseink szinte elmaradhatatlan részévé vált a kopjafaavatás. Mint egykor a lármafarakások, úgy vigyáznak ez emlék-örök múltunk egy-egy mozzanatára.

A kopjafák, a székely protestáns halottkultusz alkotásai, a magyar értelmiség 19. századi érdeklődése nyomán többletjelentéssel bővültek, s népművészeti alkotásokként magyar nemzeti identitásunk szimbólumaivá váltak a 20. és 21. században, eltávolodva eredeti helyüktől és funkciójuktól. Állítjuk őket ha kell, ha nem, kopjafaerdőket létrehozva, eljuttatva az óceánon túlra is. (Láttam párat erdélyi testvérkapcsolattal büszkélkedő amerikai unitárius és unitárius univerzalista gyülekezetben).

Megoszlik a vélemény arról, hogy az eredetileg elmúlást szimbolizáló emlékjelek átértelmezésével, gombaszerű elszaporodásával mit is akarunk mondani: emléket állítunk, múltat siratunk, jelent temetünk, identitást fejezünk ki? S megválaszolandó kérdés az is, hogy népművészeti tucattermékké silányítása következtében nem veszti-e el értékét.

A kopjafa számomra – e kérdésben laikus számára – két funkciót tölt be: egyfelől emlékjel, másfelől üzenethordozó. A bözödjárfalvi kopjafafalu emléket állít az egykori – a romantikus diskurzusban az erdélyi felekezeti békés együttélés mintaképének tartott – elsüllyesztett falunak. Találóbbr formáját el sem tudnám képzelni emlékjelparknak. Nemcsak emlékezz, tiszteleg ember és múlt előtt, azaz valódi sírjel, hanem int is, üzenetet hordoz: Emlékezz, többet ne vétkezz! De vajon mit üzen egy-

egy rendezvény végén állított kopjafa, az esemény megtörténtének tényén kívül?

Pozsony Ferenc néprajzkutató *Székely kopjafák új kontextusokban* című írásában [Pozsony Ferenc: „Székely kopjafák új kontextusokban” in Egyed Emese, Pakó László (szerk.), Certamen III, Előadások a magyar tudomány napján az Erdélyi Művelődési-Egyesület I. szakosztályában (Kolozsvár, 2016)] szakszerű összefoglalóját adja a kopjafa-expansió folyamatának. Egyébként érdekes, hogy a magyar protestáns közösség halottkultuszában oly fontos szerepet játszó kopjafák leírásában unitárius atyánkfiai is jeles szerepet játszottak, gondolok itt Orbán Balázusra, aki az atyhai zászlós, kopjafás temetkezés leírásában részletes rajzát hagyta az utókorra a helyi kopjafáknak, s szejkefürdői sirjához köthető a kopjafák igazi sírjelként való felújítása reneszánszának kezdete. Az 1969-ben avatott két kopjafából álló emlékmű mintaadóvá vált az egész Kárpát-medencében.

E helyütt nem kívánom a témát tovább feszegetni, hisz nem ez jelen írás célja. Ehelyett egy régi funkciójában megmaradt, de újra és újra megújuló kopjafáról írok, mely a mészköi unitárius temetőben található, s mely Balázs Ferenc lelkésznek állít emléket. Emlékjel és üzenethordozó.

Az emlékjel

„Egy-egy fából készített sírjel általában addig áll, ameddig az elhunyt személyre még emlékeznek falujában. Amikor a fa elkorhad, a településben sem őriznek már semmiféle személyes emléket az eltávozottal kapcsolatban.” (Pozsony Ferenc: *Székely kopjafák új kontextusokban*).

A sírjelen mindössze ez áll: Balázs Ferenc pap, 1901–1937.

Kevés, s mégis elég, hisz Balázs Ferenc lelkész a múlt század talán legismertebb unitárius személyisége. Neve nemcsak unitárius egyházi körökben hangzik ismerősen. Az erdélyi irodalmat tanulmányozó, a két világháború közötti időszak gazdasági szerveződéseit vizsgáló történész vagy közgazdász, illetve a falukutatással és közösségi önszerveződési formákkal foglalkozó közösségsszervező, társadalomtudós egyaránt talál érdeklődésre igényt tartó területet, mozzanatot az életműben. Ha nem valamely érintett tudományterület vonatkozásában akarjuk megragadni őt, akkor a Keszeg Vilmos néprajzkutató által az ezredfordulón össze-

gyűjtött, az aranyosszékiek emlékezetben megformálódó ember arcát is magunk elé idézhetjük: a szülőföld szerelmese, a nemzet napszámosa, a népnevelő, az internacionalista, a demokrata, a szamaritánus, a puritán, az emberben rendületlenül bízó, a nagyvilági kapcsolatokat kamatoztató, a világiáró, az író, a látnok, a tragikus sorsú. Így él az emberek emlékeiben. (Keszeg Vilmos: *Balázs Ferenc Aranyosszék és Erdély társadalmának emlékezetében*. Elhangzott 2017. május 26-án Balázs Ferenc halálának 80. évfordulóján tartott kolozsvári emlékkonferencián) A tudományos és az élő emlékezet is nyilván tartja hát ez életsorsot. S ennek megnyilvánulása a mészköi temetőben elhelyezett kopjafa.

Balázs Ferenc sírján immár a harmadik sírjel áll. Az első Debreczeni László tervei alapján készítették el, de fél évszázad alatt, a nem kellően impregnált tölgyszlop elkorhadt és derékba tört. A kopjafa maradványait az érdi Magyar Földrajzi Múzeumban őrzik. Az új kopjafát Szombatfalvi József, Csehétfalva – a Balázs család származási településének – unitárius lelkésze készítette el. Felavatása alkalmával emlékünnepegyt tartottak Mészkon 1991. szeptember 22-én. A szószéki szolgálatot dr. Erdő János főjegyző végezte; előadást tartott Imreh Lajos ny. tanár; a temetőben felavató beszédet mondott Halmágyi Pál, mészköi születésű ny. lelkész; szavatelok, a tordai, alsófelsőszentmihályi és várfalvi kórusok énekszámait tették emlékezetessé az ünnepegyt. Az 1991-ben avatott kopjafa lecserélésére (az egyházközség feljavíttatta és közösségi épületében őrzik) 2017 májusában került sor, amikor Balázs Ferenc halála 80. évfordulóján Balázs Antal néptanító, népművész alkotása került a helyébe. A faragó egy százévesnél öregebb tölgyfagerendából faragta ki a kopjafát, a Debreczeni-féle eredeti mintáit használva, de melynek hátoldalába nem faragott bele mintát, hanem meghagyta olyannak, amilyenre annak idején az ácsok kézzel kifaragták. A május 27-én megvalósult ünnepegyen, mely a helyi unitárius templomban kezdődött Bálint Róbert Zoltán helyi lelkész végezte a szószéki szolgálatot, Lezsák Sándor, a Magyar Országgyűlés alelnöke, a lakiteleki Népfőiskola Alapítvány elnöke és Szél Gyula helyi gondnok mondtak beszédet. A kopjafát Bálint Benczédi Ferenc püspök avatta fel. Az eseményen, és az előtte való napon Kolozsváron tartott konferencián, részt vettek Balázs Ferenc Amerikában élő le-származottjai: két unokája, két dédunokája és egy ükunoka is.

Keszeg Vilmos néprajzkutató, Aranyos vidék jó ismerője és szakértője fogalmazta meg a május 26-i kolozsvári konferencián fentebb már idé-

Balázs Ferenc halálának 80. évfordulóján

zett előadása során: Aranyosszékre jellemző, hogy elfelejtette nagyjait. Egyetlen személy számít kivételnek: Balázs Ferenc.

Balázs Ferenc lelkészre még emlékeznek, élénken emlékeznek Mész-kőn, Aranyosszéken, Erdélyben, s a nagyvilágban is.

Az üzenet

„Tudjátok meg mind, én itt meg nem haltam, egy falu sara engem le nem nyugozott. Én csak elvettem magam egy picinyke helyre, odabújtam a rög alá, hadd lám: kikelek-e? Lesz-e rajtam virág? Termek-e gyümölcsöt?” (Balázs Ferenc: *A rög alatt*)

Mit üzen a kopjafa? Azaz mit közvetít számunkra, ma élők számára? Mivel biztat a jelenre?

A mészköi kopjafa az apostoli életre, s az ilyen életből meríthető példákra emlékeztet. De milyen ez az élet, és milyen példát állít élénk?

Balázs Ferenc 1901-ben született Kolozsváron. Gyermekkori betegsége – tuberkulózis – a lelkési pályára irányította lépteit. Teológiai éveit alatt aktívan bekapcsolódott az erdélyi magyar irodalmi és közösségi

kezdeményezések útkereső próbálkozásaiba. Tagja és teoretikusa volt az erdélyi új magyar nemzedék első öntudatos generációs megmozdulását felmutató fiatal írói csoportosulásnak, a tizenegyeknek; az Erdélyi Fiatalok, a Korunk és több korabeli lap munkatársa, az erdélyi falumentő program lelkes és aktív résztvevője. Teológiai tanulmányai elvégzése után Angliában, Oxfordban, majd az egyesült államokbeli Berkeleyben tanul két-két esztendeig. A nyugati világot bejáró útjain bekapcsolódik a kor társadalmi mozgalmába, nyitott szemmel figyeli a nyugati világ szövetkezeti és önszerveződési megnyilvánulásait. Négy év tanulmányút után, a kerek világot valóban bejárva, a Csendes óceánon és Ázsián keresztül érkezik haza. Itthon, a személyét nem kis gyanakvással néző egyházvezetés előbb jól figyelemmel követhető tevékenységi körbe, a székelykeresztúri Unitárius Gimnázium nevelői állásába helyezi. Gyülekezeti szolgálatot csak 1930-tól vállalhat, Mészkon.

Itt minden tudásával, energiájával a falubeli és a tágabb aranyosszéki művelődési és – mai divatos kifejezéssel élve –, önfenntartó gazdasági tevékenység megvalósításának kivitelezésébe kezd. Templomot javíttat, paplakot épít, nőszövetségi és ifjúsági egyleti tevékenységet kezdeményez, iskolát bővít. A gruntvigi dán népfőiskolák gondolatára alapozott, ám az erdélyi sajátosságokhoz és szükségletekhez idomított mészközi népfőiskolai kezdeményezés, a cséplő- és vetőgépvásárlás és a tejszövetkezet nyitány a több aranyosmenti falura kiterjesztendő átfogó vidékfejlesztési terv megvalósításához. 1933 novemberében több falu gazdáinak bekapcsolásával elindul az Aranyosszéki Vidékfejlesztő Szövetkezet. Tordán helyiséget bérel, amelyet boltként működtetnek az aranyosszéki termények hasznosítására. Súlyosbodó tüdőbetegsége azonban megálljt parancsol. Az ún. kicsi házból melyet a falu felett levő szőlős végébe építtetett még megálmodja az előtte elterülő kistrégyóban a vidékfejlesztési központot, de a megvalósításra már nem kerül sor: „Ott van a vidék szíve (a sinfalvi római katolikus templom melletti területre utal). Három falu találkozik, s mindegyik falu mögött még egy falu. Oda telepet képelek, tíz-húsz holdas tagon, köröskörül magas fákkal, hogy már távolról látszodjék, itt a hasznoson túl is történik valami. A telep egy végében állanak a vidéki alkalmazott szakemberek lakásai. Kis közös ligetre nyílik valamennyi; napos, magas fedelű, Debreczeni vagy Kós Károly tervezte házak... Ezek a szakemberek a fizetésüket Felső-Aranyosszék tíz falujának ezerötszáz gazdájától kapják. Öt lejbe kerül mindegyikük

minden gazdának. A havonta szükséges 40–50 lejt egy értékesítő szövetkezet vonja le minden gazdától a neki tejért, tojásért, búzáért, hagymáért, kenderszöttesért járó összegből. Senki meg nem érzi. De mekkora könnyebbség, hogy ha maga, ha állatja beteg, a segítség minden további díj fizetése nélkül rendelkezésre áll! A felesége szötteseit, fia számára házat, magának sok apróságot megtervez az iparművész. Perektől megóvjá a jogász. A mérnök pedig vezeti azokat a telep másik végén elhelyezett szövetkezeti ipari üzemeket, ... (amelyekben feldolgoztathatja nyersanyagait, s amelyekben a vidék föld nélküli Jánosai teremtik meg maguknak és családjuknak a kenyeret. ...” (Balázs Ferenc: *A rög alatt*)

Súlyos betegsége, és korai, 1937-ben bekövetkező halála, és a második világháború utáni társadalmi változások elsöpörték az elért megvalósításokat és a kudarcokat, valamint a jövőbe tekintő terveket.

Nem lenne teljes a kép, ha nem tennék említést irodalmi tevékenységéről. Gyermekeknek írt, tanítómeséket tartalmazó *Mesefolyam* kötete 1922-ben jelent meg, utazásait bemutató *Bejárom a kerek világot* szubjektív útirajz 1929-ben. Szövetkezeti elgondolásait az 1933-ban kiadott *Aranyosszéki tervek* röpiratban fogalmazza meg. Az irodalommal való behatóbb foglalkozás ideje csak élete utolsó két évében érkezik el, a kórházi, szanatóriumi kezelések, az egyre súlyosbodó betegség, végül haláluk idején. Mikó Imre, a barát írja róla: „Balázs Ferenc egészségét a társadalmi munkának szentelte, betegségét az irodalomnak”. 1935-ben jelenik meg a *Közérthető evangélium*, mely tulajdonképpen Jézus élete történetének gyermekek számára átírt változata. E korszak legjobban ismert és legtöbbet hivatkozott alkotása a mézskői éveket összefoglaló, az 1936-ban megjelent *A rög alatt*. Ez év termése a Mikó Imre által kulcsregénynek címzett *Zöld árvíz*. Több kézírata kiadatlan maradt. 1975-ben jelent meg *Mesék* címmel felnőtteknek írt meseciklusa, 2019-ben pedig *Örökmécs lángja füstöt nem ereszt* címmel verseinek válogatása.

A fenti összegzés nem törekszik a teljességre. A kérdés: 85 év távlatából mit látunk hát az emberből?

Azt, amit látni akarunk, amit belőle megtapasztalunk, amit ez életműből magunkon átengedtünk. Néha torz képet mutat ez a tükör. S tán maga Balázs Ferenc is elvitatná tőlünk vélt igazunk, de róla emlékezni másként nem lehet, csak úgy, ahogy átszűrjük magunkon, ahogy életének, munkásságának valóságát megtapasztaltuk egyéni és közösségi életünkben. S így próbáljuk a múltból felénk üzenő, a közösséget, a tár-

sadalmat jobbra, igazabbá tenni akaró ember példájából, felépíteni az élő jelent.

Kibújt-e a mag a rög alól, termett-e gyümölcsöt? Az 1989 után életre kelő számos – hosszabb és rövidebb életű – népfőiskolai kezdeményezés, az önfenntartó gazdálkodási próbálkozások, az ezredfordulón a Balázs Ferenc-i eszmeiségen felépülő, közösségközpontú mészköi gyülekezeti megújulás, az Erdély-szerte nevét viselő oktatási, kulturális és közművelődési intézmények, szerveződések mind arról beszélnek, hogy igen, sikerült.

Epilógus

A mészköi temetőben szükség szerint megújuló kopjafa amolyan unitárius zarándokhellyé vált, akár az általa megőrzött és felújított középkori templom. A temetői megemlékezések része, hogy a jelenlevők zárómozzanatként, levett fejfedővel, mint egy himnuszt, a sírt körbe állva eléneklik Balázs Ferenc kedves énekét, a *Kék nefelejcs* című műdalt. Nem illik a környezetbe. De a felívelő dallam elcsendesülése után mégis mindenki megérzi: itt a helye, mint Balázs Ferencnek, aki világot átfogó tekintetével elvetette magát a rög alá.

HAJNALI EMLÉK^{*}

Valami régen-régen
elszállott hajnali hang
nyomán ma felrebben az emlék
s nyelvel, mint kicsi harang.

Dörzsöli párás szemét
az ablak s az útra tekint:
pirkad már, hajtja a hajnal
ködszínü teheneit.

Nagyot aludtunk; lám, a tűzgyújtón
víg kacagásként csapkod a láng.
Cselédünk sohse volt, legkorábban,
mint kicsi fűszál, ébredt anyánk.

Megsimítom most szelíd alakját,
amint szivemből csöndben kikel
s elönt a napfény, elönt a drága napfény,
akár a reggeli tej...

* Megjelent az *Unitárius Közlöny* 1947. évi első számában.

VISUS KULTURÁLIS EGYESÜLET

A SZEJKEFÜRDŐI MINI ERDÉLY PARK UNITÁRIUS VONATKOZÁSÚ LÁTNIVALÓI

5. Gyulafehérvár vára

Gyulafehérvár az őskor óta lakott terület, nevét feltehetően a szlávoktól (Belgrád a. m. Fehérvár) és a honfoglalás utáni időkből (Gyula) kapta. Ekkor emelt itt várat Horka fia, Gyula, akitől 1003-ban István király hűtlenség miatt elkobozta, és Erdőelvi Zoltánnak adta. 1009-ben itt alapította meg István az erdélyi püspökséget, ekkor épült meg a várban a püspöki palota és a székesegyház. 1241-ben a tatárok dúlták fel a várost és a várat, majd 1277-ben a szászok serege égette fel a templomot és részben Gyulafehérvárt is. A helyreállítási munkálatok 1287–91 között zajlottak, ám II. Ulászló király uralkodásáig a város fejlődése megtorpant. 1469-ben rendelte el Mátyás király a várfalak lebontását és a várárok betömését. 1516-tól a várat II. Ulászló parancsára újjáépítették. 1542-ben Izabella királyné is ide költözött fiával, a várat átalakították úgy, hogy a Keleti Magyar Királyság székhelye lehessen. A várost később Mihály vajda és Basta is felgyújtotta, valamint 1657-ben a tatárok, 1661-ben a törökök is felégették.

1715-ben a püspökséget újrászervezték, az új vár pedig 1738-ra készült el. A székesegyház melletti palota már a 16. század elején emeletes volt, díszlépcsővel rendelkezett. A 16. század végén kelet felé kibővítették két épületszárnnyal, és összekapcsolták a préposti palotával. 1551-ben Martinuzzi György, 1599-ben Mihály vajda, majd 1603-ban Székely Mózes foglalta el a várat. 1614-től Bethlen Gábor székhelye lett. Ekkor jelentős erősítési munkálatok zajlottak a várfalakon. 1627-re a tervezett négy bástyából a délnyugati és a délkeleti bástya el is készült, ezek jó állapotban fennmaradtak napjainkig. 1658-ban a törökök dúlták fel a várost, majd 1704-től II. Rákóczi megválasztása után fellendülnek a munkálatok a várban. 1715-től, a katolikus püspökség megszületését követően hozzákezdtek az új, Vauban-rendszerű erősítmény kiépítéséhez.

A csillag alakú, hétbástyás erőd építése – a már meglévő két 17. századi bástya beépítésével – 1738-ban abbamaradt. A mai erőd két bejárat-

tal rendelkezik, délről és északról. Az északi kaputól balra található az 1921–22 között épült görögkeleti katedrális, jobb oldalán pedig a székesegyház épülete. A székesegyház Erdély legmonumentálisabb román kori emlékét, Szent István idején kezdték építeni. A 11. századi háromhajós bazilikát és a keresztelőkápolnát mára csak régészeti feltárásokról ismerjük. A 12. században kezdték el építeni a mai háromhajós, kereszthajós, félköríves szentéllyel rendelkező, toronnyal ellátott késő román kori bazilikát. A tatárjárás idején az épület gótikus szentélye komoly károkat szenvedett, 1442-ben a török pusztítások is nyomot hagytak az épületen. A javításokra Hunyadi János idején került sor, ekkor készült el a torony három felső emelete is. Az idők során a székesegyház további gótikus és reneszánsz átépítéseket kapott.

MÁJUS – MÉSZKŐ

Helyezze el a következő szavakat a mellékelt hálóban, egyet segítségül előre beírtunk, utána másolja át a számozott négyzetek betűit az alsó, kis háló megfelelő négyzeteibe. Ha jól dolgozott, akkor a nagy háló sötétített soraiban sorrendben egy Balázs Ferenc által alapított lap címe, egy amerikai rendezvénysorozat neve, melynek keretében előadásokat tartott, valamint egy Mészköhöz közeli természeti látványosság neve alakul ki. Az alsó, kis hálóban annak az újságnak a neve lesz a megfejtés, amelyben közölte a *Bejárom a kerek világot* című könyvét.

2 betűsek: ÁG, ÉL, HÉ, IA, IG, IN, LA, MO, OD, OL, ON, OR, OR

3 betűsek: AIN, AKE, DAF, DER, IDA, KAR, KÁL, LÉK, RAK, RÉV, TAK, TEJ, TRI, VÁR, VÁR

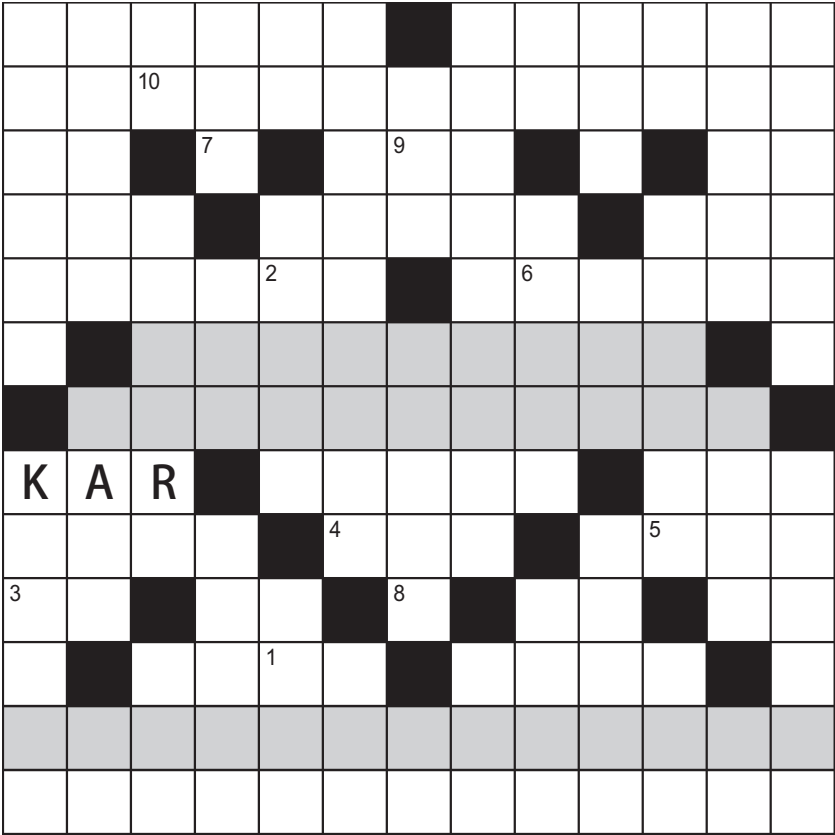
4 betűsek: AKAD, A KÖD, BAKA, DOMI, MOSÓ, NATO, RITA, TOKA

5 betűsek: DIÓDA, KAKAS, KEREK, KEVER, KÍVÁN, KUTAT, LENKE, RIKÍT, ROMAN

6 betűsek: ALÁTOL, AMIATT, BODOKI, ELKÉRŐ, IKERÍT, KALOTA, KARIKA, TELLER, TURÁNI, VÁSÁRI

9 betűsek: BELETÖRIK, LEKEREKÍT

13 betűsek: ARIADNÉ FONALA, MEGELEVENEDIK

1	2	3	2	4	5		6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	--	---	---	---	---	----

Balázs Ferenc

AZ ÁRVÁCSKAVIRÁG MESÉJE

Az árvácskavirág nagyon várta a napsugár üzenetét. Megszokta már, hogy a reggeli szellővel a nap is a fülébe súgjon, s fájt neki, hogy a nap haragos fellegek mögé bújt, és nem gondolt vele. Egy bő reggeli harmat után elküldte az illatát a naphoz, hogy megkérdezze:

– Nap, szeretsz-e még engemet?

Az illat fölszállott a levegőbe, de kósza felhők szétsodorták. Az üzenet nem jutott el a napig. Másnap a színét küldte föl az árvácskavirág a naphoz. Akkor nedves ködök szállottak a völgyre, és elvették a virág színét... A harmadik nap új bimbó feslett az árvácskatövön, s a kis virág a szerelmét küldte föl a naphoz. A szerelem áttört a ködök testén, átbújt a fellegek között, és rászállott a napra. És a fellegek széteszlottak, és a ködök meleg esőkké váltak; a nap szembe tűzően tapadt a kis árvácskavirágra, és a kis árvácskavirág boldog volt.

TOROCKÓSZENTGYÖRGY

Finta Emese Erzsébet

ÜNNEPLŐBEN TOROCKÓSZENTGYÖRGYÖN

Miközben a pillanatnyi jelenben megidézzük a falu múltját, és a jövő rejtelseibe tekintünk, a lelkünk is ünneplővé lényegül. Minden ünnep lényege elsősorban az emlékezés. Ünnepelve megjelenítjük és átéljük a közösségünk legfontosabb értékeit, az összetartozást, a megújulást, az erővel telítődést. Alkalmat teremtünk arra, hogy elgondolkodjunk azon, kik vagyunk, hová tartozunk, honnan jövünk és merre tartunk. Nagy kihívás a saját hagyományainknak való elköteleződésünk megerősítése, annak a felvállalása, hogy mi, torockószentgyörgyiek ilyenek vagyunk. Magunkra tekintve – látni szeretnénk és láttatni. Megvannak a történeteink, a sajátos, kifejezetten reánk jellemző, generációkon átívelő, tudatosan ápoltság és fenntartott szokásaink, amelyek elmesélése vagy átélése által részesedünk az elődeink életerejében és hitében. S mindezt egy olyan környezetben csodálattal tehetjük, amely csodálattal tölt el, s amely az évszakok váltakozásában szüntelenül megajándékozik a festői szépségével és magasztosságával.

A Torockói-medencében, a hegyek és dombok ölelésében, tágas mezők és nagy gonddal megművelt szántóföldek barázdáin belül fekszik Torockószentgyörgy. A falu névadó védőszentje a gonosz felett diadalmaskodó, sárkányölő Szent György ókeresztény vértanú. Az évszázadok során a csapásoktól bár nem mentesültek a falu lakói, de mindig volt erejük az újrakezdéshez.

Torockószentgyörgy határában, a falutól mindössze két kilométerre találhatók Erdély egyik legimpozánsabb középkori várának romjai. Egykori meredek sziklafalaival a monda szerint óriások építménye, amelynek megközelíthetetlennek tűnő magasságából a falu lakói játékszerek-

nek tűntek. Gyulai Pál ír erről *Az óriásleányka* című elbeszélő költeményében:

„Szép Torda vármegyében, Szentgyörgy határinál
Óriáslak hajdanában: Torockó vára áll.
E fényes, büszke várnak most csak romját leled,
Lakói merre vannak? hiába kérdezed.

Egyszer a sziklavárból, miként tavasz-korány,
Örmrajongva jött ki egy óriás leány,
Jött és szállt a völgybe, szökellve, játszin,
Megtudni a kíváncsi, alant vajon mi van?

Ott kertek és falucskák s mezők vetései
Egész új világgént tetszenek föl neki.
Mindezt megcsodálva nézi és nézi örömet
És meglát bámulva közben egy szántó földmívest.

A mozgó emberecske oly meglepő vala,
De még inkább ekéje megcsillanó vasa.
„Oh, jé mi szép, mi kedves, játéknak elviszem”
Kíált és leteríté kötényét a füven.

S beseperve gyorsan földmívest és ekét,
Tapsol, nevet s lehetetlen leírni örömét. [...]

A vár története az Ákos nemzetséghez tartozó Thoroczkay család történetével fonódik össze. A Thoroczkayak Erdély legrégibb családjainak egyike. Uradalmuk magvát Torockó és Torockószentgyörgy alkották, melyeknek eredete a tordai királyi várispánság kialakulásának korára tehető. Tulajdonukban a XIII. században egy, a Székelykő gerincén fekvő nemzedékvár, majd a XIV. századtól egy nemesi vár is volt. A XIV. századdal kezdődően a Thoroczkay család Erdély vezető nemesi családjai közé tartozott. Thoroczkay Ehellős 1303–1308 között Erdély alvajdája volt. Magas hivatali rangja teremthette meg azt az alkalmat, hogy a család felépítse Torockószentgyörgy mellett egy közel 500 m magas tetőn az új torockószentgyörgyi várat.

Leírása Orbán Balázs tollából ismert, aki a vár 1868. évi állapotáról térképet is közöl. Orbán Balázs a vár építésében három korszakot különít el:

1. A vár legrégebbi része a XIV. századból származik: az északi bástya, a 7 m magas és 2,30 m vastag nyugati fal és keleti négyszögletes bástya, amiből napjainkra csak egy kis szöglet maradt fenn. Ennek a résznek az építtetője I. Thoroczkay Ehellős volt.

2. A vár déli része a XV. századból való nagyobb helyiségekkel, lovagteremmel, erkéllyel, nagyobb ablakokkal. A belső udvarokkal az akkori viszonyok szerint szinte fényűző kényelmet biztosított lakóinak. Az új építkezések az 1460-as években fejeződhetnek be, azonban a Thoroczkay család nem sokáig élvezhette a várbirtokát, mivel egyes tagjai részt vettek az erdélyi nemesek 1467. évi összeesküvésében. Mátyás király erőteljes fellépése a torockószentgyörgyi vár tulajdonosainak sem kedvezett. Elvesztették nemcsak uradalmuk nagy részét, hanem a várat is. Csupor Miklós, később Pongrácz János erdélyi vajdák voltak az új tulajdonosok, akik a vár délkeleti részét bírták, vagyis a palotát. A régi lakótorony megmaradt a Thoroczkay család tulajdonában. Thoroczkay Ferenc 1511-ben szerezte vissza az ősi birtokot és a vár feletti uralmat.

3. Az 1514-es parasztfelkeléskor a vár a Thoroczkay család birtokát képezte. A parasztlázadás során a várat feldúlták. 1516-ban Thoroczkay Ferenc új adománylevelet kért birtokaira arra hivatkozva, hogy oklevelei elégték. Ezt követően a várúr a nyugati oldalon a várat megerősítő falakat építtetett. A Thoroczkay család a Rákóczi-féle felkelést is támogatta. Ezért Thoroczkay István viszályba került az osztrákokkal, akik megtorlásul 1704-ben felrobbantották a várat és felperzselték a falut.

A vár lakói leköltöztek a falubeli udvarházakba. Thoroczkay Ferenc halála után a család három ágra szakadt. Az unitárius hitre tért bárói ág költözött le először a faluba és építtette fel udvarházát a mostani erdészlak helyén a XVI. század derekán, őket követte a később katolikus hitre visszakeresztelkedett nemesi ág, akiknek udvarháza ma is áll a református templommal szemben, ez a Rudnyánszky-kúria. A grófi ág pedig egy palotát építtetett magának, amely a református templom hátánál állott. Mindkettőt a XVI. század végén vagy a XVII. század elején építhették.

1768-ban a Horea-féle parasztfelkelés idején felperzselték a falut, és kirabolták a házakat. Még száz év sem telt el, s 1849 júliusában a kör-

A torockószentgyörgyi vár romjai, kilátás a Podmonkőről

nyékbeli románok ismét kirabolták és felégették a falut a templomokat sem kímélve.

A XX. század forgószele elseperte Torockószentgyörgyről a nemesi családokat. A XXI. század hajnalán már senki sem lakja közülük a falut, nem birtokol sem földet, sem házat.

Az itt élő, földeken dolgozó emberek története tehát a vár aljában, az udvarházak peremén kezdődik, amelynek néma tanúi az ég fele törő várrom és a templomok, amelyek története, akárcsak a falué: pusztulások és újjáépítések sorozatából áll.

Az unitárius templomot Thoroczka Zsigmond építtette 1643-ban. 1859-ben újjáépítették. Az 1900-as évek elején toronyóra gyűjtöttek. Az unitárius lelkészek őrzői, formálói és megtartói voltak a helyi faluközösségnek. 1922-től Gál Gyula lett az unitárius lelkész. Felesége Péterffy Anna (Nutka). Szolgálatuk a falu életében igen termékeny harminc esztendőtt jelentett. Együtt dolgoztak a falu anyagi és művelődési színvonalának emeléséért. Az 1920-as évekre befejezték a torony és a templom javítását. 1927-ben a lelkész tervei alapján közmunkával felépült a kultúrház, amelyet Brassai Sámuelről neveztek el. Tejbegyűjtő és feldolgozó szervezet alakult. 1942-ben újjáépítik a paplakot. 1947–48-ban, a háború utáni înséges időkben a padokat, szószéket, karzatokat, úrasztalát varrottasokkal látják el a falubeli asszonyok. Az 50-es évek végére iskolaépítésbe kezdenek. Népszínműveket tanítottak és mutattak be, dalárda működött. Az Anya- és Gyermekevédező Ligának köszönhetően sikerült a gyermekhalandóságot nullára csökkenteni. A II. világháború nagy törést okozott az egész falu életében: a szórakozás betiltása, behívások, kényszermunkára való kötelezés, láger, nyomor és bánat sújtotta a falut, a családok szétszóródtak. Az ötvenes évektől újra fellendült némileg az élet: kirándulnak, nótáznak, majd újra nehezül a kvótarendszer és az osztályharc miatt. A lelkészháaspár emlékét szeretettel őrzik a helybeliek, az épületek és a két falu közti diófásor, melyeknek gyökerét és koronáját beültetés előtt Gál Gyula lelkész metszette meg.

A falu lelki gondozását 1963-ban Sándor Bálint folytatta 1997-ig. Felesége Papp Ella. 1963-ban harangot vásároltak, a templomot javították, a templomkertet parkosították a falubeli asszonyok segítségével. A lelkész verselő készséggel megáldott ember volt. Menyasszony-kikérőket, halotti búcsúztatókat, verseket írt. Jó ismerője volt a környék domborzatának, vízrajzának és növényzettakarójának.

A lelkészek mellett nagy jelentőségük volt a közösségi életben a helyi kántortanítóknak és a tanítóknak, akik nemcsak a tanítást, hanem a nevelés nemes feladatát is felvállalták. 1927-ben alakult meg a Gazdakör Marosi Mátyásnak köszönhetően, 1934-ben Gáll Dezső egy kuglipálya megépítését kezdeményezte.

A református templomot a grófi címet nyert Thoroczkay Ferenc építtette a XVII. században, a falu piacán, az unitárius templom közelében. Az 1820-as évekre romos állapotba került. A jelenlegi templomot 1890-ben fejezték be. A katolikus közösség ma alig ötven lelket számlál.

A katolikus kápolna és az egykori kolostor a falu feletti hegyen épültek 1727-ben Thoroczkay György és felesége, Pekri Krisztina jóvoltából. A régi templomot 1849-ben annyira tönkretették, hogy 1867-ben egy új kápolnát építettek a helyére. A kápolnaépülethez boltívvvel csatlakozó kriptában van eltemetve Thoroczkay István. Hozzá kapcsolódik az egykori ferences kolostor épülete is, mely a II. világháborútól lakatlan. A kolostor régi lakószárnyát felújították és jelenleg kulcsosházként működik.

A református templom bejárata

Brassai-emléktábla és -dombormű

A település kiemelkedő szülöttjei Brassai Sámuel, a nagy unitárius gondolkodó, az utolsó erdélyi polihisztor, egyetemi tanár, az MTA tagja; Gáspár János (1816–1892) a jeles pedagógus és iskolaszervező; dr. Gergely János (1928–1989) kolozsvári tanársegéd és az egyetemhez tartozó Botanikus Kert tudományos főkutatója és Vernes András (1926–2002) festőművész, akit Torockó festőjeként, szülőföldje szerelmeseként emlegetnek, mert ennek az alpesi szépségű tájnak varázsát próbálta a vásznon megörökíteni.

Brassai Sámuel 1797. június 15-én született Torockószentgyörgyön (1800-ban a MTA Almanachja alapján), elhunyt 1897. június 24-én Kolozsváron. Édesapja unitárius lelkész volt. Gyermekkorától kezdve nehéz körülmények között élt. Volt főúri nevelő, nyelvmester, zenetanár, könyvtáros. 1831-től kezdett publikálni. 1837-től 1848-ig a kolozsvári unitárius kollégium tanára; az 1848-i tanügyi kongresszus alelnöke és előadója; 1850–59 között Pesten Gönczy Pál iskolájának tanára volt, majd ismét a kolozsvári kollégiumban tanított, s közben az Erdélyi Múzeum-Egylet igazgatója. 1872-től 1884-ig, nyugalomba vonulásáig a kolozsvári egyetemen matematikatanár, de előadta még az általános nyelvtudományt és a szanszkrit nyelvet is. 1834-től 1848-ig szerkesztette Kolozsvárott az első hazai néplapot, a *Vasárnapi Újságot*. 1837-ben Kék Könyvtár címmel iskolai könyvsorozatot indított, ifjúsági folyóiratot és kritikai szemlét szerkesztett, majd 1859–73 között az Erdélyi Múzeum Évkönyveit. Foglalkozott földrajzzal, történelemmel, statisztikával és közgazdaságtannal, a zene elméleti kérdéseivel, a természettudományok majdnem mindenik ágával, az esztétika, műkritika, a nyelvészet és az irodalomtörténet problémáival. Mint filozófus idealista nézeteinek védelmében vitát folytatott a 60-as években Mentovich Ferencsel, a materializmus képviselőjével. Széles körű nyelvismerettel rendelkezett. Az iskolázás terén számos reform úttörője volt. Sokat tett a tudományok népszerűsítése, a legújabb tudományos eredmények ismertetése érdekében is.

Életének története megtanít arra, hogy a hit és a tudomány egymással nem ellentétesek, hanem egymás fejlődését munkálják. Őszinte szavak, erős akarat és megfontolt komoly cselekedet együtt tükrözik vissza jellemét. Önzetlenül és fáradhatatlanul szolgált, olthatatlan volt a tudáshozomja. Bölcs, előrelátó reformátor lélek volt.

Születési helyét, az itteni papi lakot halála után egy hónappal, Thoroczkay Lajos emléktáblával jelölte meg. Az ünnepély július 18-án

Az unitárius templom fentről

volt több száz vendég jelenlétében. 1997-ben, Brassai születésének 200. évfordulóján a kolozsvári Brassai Sámuel Líceum tanárai és diákjai domborművet helyeztek el az emléktábla alatt, Gergely István szobrászművész alkotását.

Torockószentgyörgy közigazgatásilag Torockó községhez tartozó, többségében magyarok lakta, volt jobbágyfalu. A falu arculata megváltozott a II. világháború után: a szalmatetős, vályoggal tapasztott házak helyébe téglából épített házak épültek. Az évek során folyamatosan korszerűsítették a mezőgazdaságot. Virágkertészettel, zöldségtermesztéssel, állattenyésztéssel foglalkoznak. 1936-ban először látott hozzá egy gazdálkodó a mák termesztéséhez, idővel ez lett a falu egyik fő terménye. A helyi tejfeldolgozó üzemben, a Székelykő Kúria panzióban és egy páran Nagyenyeden dolgoznak.

A faluban a vár fele menet van egy tájház is, amely visszavisz minket a falu egyszerű mindennapi életébe. Megmaradt a különlegesen szép népviselet, a gyönyörű varrottasok, keresztszemes öltéssel és a rámán

Unitárius templombelső

Unitárius paplak

A vár és a falu első felégetésének emlékezete az unitárius templom szószéke alatt

varottasok. Általában piros vagy kék hímzőfonalat használnak. A falubeli hagyományosan berendezett tisztaszobák éke a festett bútorok: székek, karos padlóda, asztal, falba épített téka, kelengyész láda. Még mindig van, aki bútorfestéssel foglalkozik.

Az utóbbi években többen is lehetőséget láttak a turizmusban. Jelenleg több kulcsosház bérelhető. Sok turistacsoport látogat ide főleg nyáron, mert több turisztikai út is indul a faluból a Székelykő, az Ordaskő, a torockószentgyörgyi várrom és a Szilas-hasadék felé. Aki hosszabb utat szeretne megtenni, elindulhat a Vidalyon keresztül a Szolcsvai-jégbarlanghoz is.

A kalandvágyó, rejtett szépséget feltérképezni kívánó turisták az egyik kulcsosházat kibérelve több napos természeti túrára indulhatnak a falut körülvevő Torockói hegységben: a Szilasi-hasadék vízeséséhez, az Ordaskő tetejére, amely a Székelykővel átellenben helyezkedik el. Le-

nyűgöző látványt nyújt bármelyik. A legtöbb túraútvonal turisztikai jelzéssel van ellátva. Aki egy kényeztetőbb környezetben szeretne egy pár napot eltölteni, annak lehetősége van kipróbálni a helyi motívumok világát őrző, festett bútorral berendezett Székelykő Kúria szobáit. A panzió éttermében megkóstolhatja a környék legfinomabb fogásait, amelyeket a konyhán dolgozó helybéli torockószentgyörgyi asszonyok készítenek. Akik meg szeretnék mutatni gyermekeiknek, hogy milyen a falusi élet, vagy újra akarják élni a gyermekkorukból ismert falusi világot, Torockószentgyörgyön jól fogják érezni magukat, mivel itt még mindig lehet látni este a tehenek hazatérését, a baromfik és a mértani pontossággal berendezett veteményesekertek minden portán megtalálhatóak. Torockószentgyörgy azon falvak közé tartozik, ahol még igazi falusi élet folyik.

A mezőgazdaság és a turizmus folytatásával a falu bizakodóan tekint a jövőbe. A két külön ág ötvözése egy stabil gazdasági életet biztosíthat a falu lakosainak.

Felhasznált és ajánlott irodalom

Hantz Lám Irén, *A vár árnyékában. Torockószentgyörgy* (Kolozsvár: Tinivár, 2003).

Brassai Sámuel. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajzi-lexikon-7428D/b-74700/brassai-samuel-74DDA/>

Lupescu Radu, *A torockószentgyörgyi vár története*. http://epa.oszk.hu/02900/02952/00011/pdf/EPA02952_orstagepito_1993_01_02_72-75.pdf

Gazda István et al., *Brassai Sámuel (1800–1897) akadémikus, unitárius tudós, a Kolozsvári Egyetemprofesszora, nyelvész, matematikus, botanikus, irodalmár, zenetudós, fordító munkásságának és az életében róla megjelent írásoknak a kronológiája tájékoztató jellegű bibliográfiái adatokkal*. <https://mek.oszk.hu/05100/05142/05142.pdf>

„ISTEN HOZOTT!”

A homoródszentmártoni Múlt Idők Házában, László Árpád magán falumúzeumában egy megsárgult postai levelezőlapon akadt meg a szemem egy látogatás alkalmával. A hátlapjára egy vers van nyomtatva, címe: *Isten hozott*, amelyet 1940 szeptemberében írt és szavalt el a Homoródszentmártonba bevonuló magyar honvédek előtt Székvári Széki Juliska helybeli székely asszony.

Isten hozott!

Így köszön a székely, az Isten áldjon meg!
Ezerszer áldjon meg, magyar honvédsereg,
Huszonkét éve, hogy tireátok várunk,
Végre-valahára teljesült az álmunk.

Hol vagy, vitéz Horthy, Csáky és Teleki,
Bár dúsgazdag volnék mostan ünnepelni,
Mindhármatokat béaranyoználak,
Dáriusként kinccsel körülhalmoználak.

Ha kincsünk nem lenne, csak a szívünk s lelkünk,
Az is a tiétek! Esküszünk, esküszünk!
Hazátok hazánk lett, a szép magyar róna,
Huszonkét éve a szívünkbe van róva.

Erdély a mi hazánk, mind szép, amit láttok,
Temérdek kincs felett nyílnak a virágok.
Legyen a tiétek, mindent nektek adunk,
Magyar zászló alatt követni akarunk!

Édes testvéreim, jó magyar honvédek,
Jöjjetek, jöjjetek, van itt kincs temérdek.
Foglaljatok helyet, mindent nektek adunk.
Magyar zászló alatt követni akarunk!

Dicső magyar zászló, éltesen az Isten!
A világ végéig lengedezzel itten!
Éljen a hadsereg, és éljen a haza!
Nemes székelv nemzet szíve kívánsága.

Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó által 1999-ben megjelentetett *Kicsiny dalaim* című, Népi költők antológiája alcímű kötetben két verse jelent meg. Ki is volt ez a verselő „székely asszony”? Ennek próbáltam utánajárni, és nagy segítségemre volt Juliska néni dédunokája, Lakatos Sándor székelvkeresztúri unitárius iskolalelkész.

1901. április 14-én született Homoródszentmártonban, Széki István és Szabó Rebeka gyermekeként. A Székvári előnév csak az ő fantáziájában élt, gyakran így írta alá verseit, amelyeket különböző alkalmakra írt. Dédnagyapja, Széki József Petken született 1798-ban, Homoródszentmártonba költözött, itt is temették el 1854-ben. Lakatos Sándor visszaemlékezése: *„Azt mondják róla, hogy szeretett szerepelni. Időnként újságszélre, gyufás skatulyára írt verset olyankor is, amikor tehenet fejt az istállóban. Néha színpadiasan kiájult. A férje, Molnár Dénes dédnagyapám, aki két világháborút végigharcolt, végtelen nyugodt ember volt és ezért elviselte, néha felmosta, ha kiájult de nem mindig. Lakatos Réka, Júlia unokája, aki Brassóban él, nyugdíjas mentőorvos mesélt róla. Ő nagyon szerette a nagyanyját... Úgy tudom, sohasem veszekedtek a férjével, ami főleg férje nyugodt természete miatt volt. de összességében nyugodt emberek voltak. Cikóriakávétt ittak reggel. Júlia talán nagyon félt a lovaktól, Horthy tisztje kedvéért mégis felült a lóra 1940-ben: a magyar hadsereg bevonulásakor Homoródszentmártonban Horthy tisztjének lóhátról a versét elszavalta... Azt tudom még, hogy Nyitrainé Deák Berta 1956-os elítélt vonzaskörébe kerül... Az biztos, hogy Júlia elég irredenta nézeteket vallott, és folyton azt hajtogatta, hogy nem hajlandó meghalni, amíg magyar világ nem lesz ismét. A Nyitraínével való kapcsolata miatt és talán a versei miatt talán több alkalommal is letartóztatták és megverték Csíkszeredában. Öreg korára reszketett a feje, ami részben tifusz, részben a rendőrségi verések eredménye lehetett. Utolsó éveit Olthévízen töltötte Molnár Eszter lánya (nagyanyám testvére, Lakatos Réka orvosnő édesanyja) gondozásában. Öreg koráig hajtogatta, hogy addig nem hal meg, amíg a földet vissza nem adják és nem lesz újra magyar világ... Nem volt iskolázott asszony, talán elemi osztályai voltak csak. Anyja után reformátusnak*

*Molnár Dénesné
sz. Széki Juliánna
és lánya,
Molnár Eszter*

*Homoródszent-
máron, 1941*

*Molnár sz. Széki
Juliánna és
unokája,
Lakatos Réka*

*Homoródszent-
márton, 1958*

Molnár Dénes és Székely Juliánna sírköve

keresztelték, de férje után unitáriusként halt meg 1987-ben. Homoródszentmártonban, az unitárius templomtorony közelében van eltemetve, a szertartást Kászoni-Kövendi József temette. Dédnagyapám is egy igazi karakter volt. Mindkét háborúban harcolt, majd a kommunisták mindenét elvették. Lovát, szekereit, ekéjét, tehenét... Ő haláláig ünnepkor és vasárnap harisnyát és csizmát vett. A harisnyája és a csizma is megvan. Alacsony, göndör hajú, ügyes székely bácsi volt. A második háborúban combon lőtték, és Nagyikikindán ápolták, mielőtt hazaengedték. A házuk Homoródszentmárton központjában van, ma lakatlan, a mi családunk tulajdonában van. Egy Molnár felmenő építette. Nagyanyám itt született ebben a házban. Dédnagyapám (Júlia férje) története sem semmi: 1934-ben az apát (Molnár István) a fiával együtt (Molnár Dénes), erőszakosan „áttértették”, pontosabban átírták a görögkatolikus vallás követői közé, falutársaival együtt. Az indok az volt, hogy a hatóságok szerint származása román eredetre utal, csak „elmagyarosították”, a románok nemzeti vallása pedig az ortodox, de legalábbis a görögkatolikus. A család szerint a románosítás alkalmával volt (pl. a Daradicsokat, vagy éppen őket), akit román parasztruhába öltöztették és kényszerítették román táncot járni a falu központjában. Az apa 1940-ben, Dénes csak 1941-ben hivatalosan is visszatért unitáriusnak, természetesen unitárius pap temette. Rákban halt meg. Gellérd Imre temette, a beszéd címe is fennmaradt: A sokoldalú em-

Bátorító és meggyőző erőtadó volt Dr. Abrudbányay Ede képviselő afiának nagyszerű szónoki lendülettel és megértéssel tartott előadása minden egyházközség templomában az állam vallási törvényében kimondott vallás szabadgyakorlásáról biztosított jogunkról, melyet a törvény rendelkezése és a világ összes unitáriusainak nevében és rokonszenvétől kísérve követünk!

Isten megszentelő segedelme legyen az elhintett magvakon!

Üdvözlét a Főtiszt. Püspök Urnak!

(Irta és martinusi Nőegylet nevében elmondotta:

Molnárné Széky Juliánna.)

Méltóságos Püspök Ur! megkövetem szépen,
Ne legyen feltűnő egyszerű beszédem,
Mert mi itten falun kis tudással birunk,
De templomba járunk s az Istenben bizunk.

Mikor a csüggedés felhője ránk borul,
Szívünk összeszorul s szemeinkből könny hull,
Mert lábaink alatt az út igen rögös
S a jövő felé a kiáltás kódós:

Halk bús éjszakákon keresve valamit,
Egy fénysugárt lelünk, melynek neve: a hit!
Akik e fénysugárt őrizik lelkünkben,
Lelkipásztoraink mind, mind együttesen.

Kiknek a palástját vihar tépi, fujja,
S kiknek rendületlen állni oly nehéz ma!
Igaz küzdelmükért áldja meg az Isten,
Boldogság teremjen életmezejükben.

Aldja meg az Isten lelki Főpásztorunk,
Hogy eljött közénk, hogy együtt imádkozzunk,
Ajkának beszéde utunkra fényt hintsen,
Elesüggedt lelkekbe reményt erősítsen.

Az Isten áldja meg testi egészséggel,
A lelkének erős, tiszta szent hitével,
Hogy munkája nyomán új élet támadjon,
Nőszövetségünknek nevében kívánom.

ber. Júlia nagyobbik lánya, Eszter Marosvásárhelyen orvosasszisztensnek tanult a harmincas évek végén, negyvenes évek elején, ő volt az első, aki továbbtanult a családból. A család ezekre a dolgokra mindig büszke volt, és amikor a tehetségünkön évdünk egymás között, mindig Julia nannyo kerül szóba.”

Megkerestem telefonon dr. Lakatos Rékát, Brassóban élő orvosnőt, Julia néni unokáját is. Ő Julia néniként emlegeti nagyanyját. A doktornő elmondta: Julia néni édesanyja 14 évesen ment férjhez, 29 évesen özvegy maradt a három leányával. Julia 6 elemi végzett, akkor az édesanyja vonatra rakta: irány Budapest, szolgálni. Leszállt az egyik pályaudvaron, látta a sok embert, nem tudta mihez kezdjen, elkezdett sírni. Akkor, mint a mesében, odalépett hozzá egy asszony, és megkérdezte: te nem a humoródszentmártoni Széki István leánya vagy véletlenül? Falujabeli asszony volt, beszerezte egy gazdag családhoz szolgálónak. A család vele egykorú fiához házitanító járt, Julia hallotta a történelemleckéket, versbe szedte és visszamondta őket. Amikor a család megtudta ezt, azt mondták, többet nem szolgáló leszel, hanem tanulsz a fiúval, innen szedte össze műveltségét. Két év múlva ment haza, minden keresete egy hárász-kendő volt. Otthon 16 évesen férjhez ment, két lánya született. Nem csak versírásban tűnt ki, más művészetekben is tudott szépet alkotni, például papírból csinált virágokkal díszített temetésekre koszorúkat. Sok verset írt, azonban ezeket elégették, később jó néhányat újra írt. Szeretett híres emberekkel kapcsolatba kerülni, leveleket írt ezeknek, amiből a kommunizmus ideje alatt problémái is adódtak. A mezei munkát nemigen szerette. Férje egy nagyon szeretetre méltó ember volt. Soha nem mesélt rossz emlékekről, kellemetlen dolgokról, például a fogságban töltött időkről. Volt egy saját belső világuk, abban éltek, annak éltek.

Kászoni József tiszteletes szerint „Értelmes néni volt, a halotti anyakönyvi bejegyzés szerint. A temetési beszéd alapigéje az 1Kor 13,13 volt: Most azért megmarad a hit, a remény, a szeretet, e három; ezek közül pedig a legnagyobb a szeretet.

PÜNKÖSD

Szívem, te szegény, bús madár!
Ne kérdezd, hogy hol késnek
A kettős tüzes nyelvek.
Hiába zokogsz,
Poshadt lelkekkel csudák nem történnek!
Azért én mégis kiengedlek.
Repülj szívem!
Nem baj, ha bukdácsolsz
S kegyetlenül véresre tépnek.
Vergődésed a biztos üzenet,
Hogy indul már sebes szél zúgása,
Isten markából felröppen
S felénk szárnyal a megváltás fehér galambja!

VISUS KULTURÁLIS EGYESÜLET

A SZEJKEFÜRDŐI MINI ERDÉLY PARK UNITÁRIUS VONATKOZÁSÚ LÁTNIVALÓI

6. Énlaka unitárius temploma

Énlaka római polgári település helyén épült. A település már a 16. század második negyedében jelentős, egyházi központként működött. Késő gótikus stílusú temploma egy 3. századi, Jupiternek szentelt templom helyére, annak maradványait felhasználva épült, feltehetően a 15. században. 1661-ben, a tatárdúlások alkalmával a templomot felégették, boltozata elpusztult. Helyreállítására 1668-ban került sor. Akkor készítette a templom kazettás mennyezetét Muzsnai György. Neve és az unitárius jelmondat – Egy az Isten – rovásírással látható a kazettákon. A feliratokat Orbán Balázs fedezte fel. A templom kerítésfala 1745-ben, a torony 1830–1833 között készült.

JÚNIUS – TOROCKÓSZENTGYÖRGY

Az idézet I. része	Newton	Parányi anyagi rész	Mázol	Kutya háza	Hidrogén Budapesti pályaudvar	Kézi-munkázó Az idézet II. része	Jókai Mór írta Brassai Sámuelről: „Látod, tisztelt publikum, ezt a szép hőszínű szakállat és hőszín hajfűrtöket?...” (Az idézet folytatása a rejtvényben.)				
Távol tartja magát valámitől	Változtató										
Féltucat darabból áll											
Tamási személy-neve				Talál							
				10 × 10							
Angol fiúnév			Téli sportot űző								
			Tartozik								
Hosszú morzejel		Mutató névmás			Ragadozó-hal-fajta		Női név	Rásziklik	Szántó eszköz	Patás állat	Az idézet III. része
Tonna		Szalonnát főz			Siemens						
						Nyáját hajtó Kabát jelzője					
Rossz áru elsőzése					Javas-féle ember						
Kis ládika					Harapó						
Német autójel	Földet forgat			Becézett női név						Zorro	
	Folyón áthalad			Női név						Sportszer-márka	
Állat has alatti prémje			Kolozs megyei folyó						Gyep		
			Kis Márta						Feltéve		
Spielberg úrmanója		Kínai folyó					Angol fiúnév				
		Ráz a szélein!					Kínai vezető volt				
Gördítő					De		Női hangnem				
Az átmérő jele					Ausztria autójele		Ösztrák város				
					Matéria	NY		Americium vegyjele			
					Ösvezér volt			Lenti helyre			
Faipari termék		Takarodj!			Dalmáciai szél					Spanyol autójel	
Benzinben van!		Ismeret részlet			Ám					Rangjelző	
Nagy Konstantin szülő-városa			Növényi szár	Olasz autójel			Pest megyei település				
							Siemens				
E											A

ABRUDBÁNYA

Varró-Bodoczi Barna

SZENTGERICEI LÁTNIVALÓK

Szentgerice

A szentgericei üveges táncban van egy népdalrészlet: „Mikor engem a főorvos vizitált, / azt kérdezte, hol születnél, te betyár? / Nyárádmente, Szentgerice a hazám, /ott vár engem a Szeretőm s az anyám.”

De hol is van Szentgerice? Marosvásárhelytől keletre, a Nyárád folyó középső részének bal partján, egy völgyben és annak lejtőin terül el ez a település, amelynek határa közel 2500 hold, így a Nyárádmente legnagyobb falvai közé tartozott. Fénykorában 1500 lakosa is volt, ma valamivel többen, mint 700-an lakják. A falu lakói zömében magyarok, unitáriusok és reformátusok, de van egy egyre gyarapodó és terjeszkedő roma közösség is.

Amikor bemutatkozunk, akkor nemcsak arról beszélünk, hogy hol, hanem arról is, hogy mikor születünk. Szentgerice esetében ez egy kicsit nehéz kérdés. Az első írásos emlék az 1332–37-et felölelő időszakból való, amikor a Szentföld visszafoglalásának költségeire dézsmát szedtek Erdélyben is. A dézsmafizető papok között ott volt Szentgerice, akkori nevén Sancta Gerecia vagy Sancta Gratia előbb Lőrinc, majd Demeter nevű papjával.

De a falu és környéke ennél korábban is lakott volt. Ezt igazolják az 1914-es leletek, amikor a Gyepűszeg árka nevű határrészben őszállatok csontjainak maradványait találták, valamint egy, az ősemberek által készített kvarcvakarót. Ugyanitt találtak egy mamutagyart is, amelyet az Erdélyi Nemzeti Múzeum ősrégészeti gyűjteményében helyeztek el.

Bemutatkozáskor az is illendő, hogy elmondjuk, hogy hívnak. Igaz már tudjuk, hogy Szentgericéről van szó, de honnan is ered a falu elnevezése.

Orbán Balázs az ősi nevet Szent Gerestének tudja, mások úgy tartják, hogy a szent kegyelem latin változatának (Sancta Gerecia vagy Sancta Gracia/ Sancta Cruce Gerecia) magyarosodásából alakult ki a falu neve, eszerint a falu lakói templomukat és sorsukat Isten kegyelmébe ajánlották.

Karácsonyi János kutatásai alapján a falu neve egy „a Szent Ferenc rendjének 1263-ban elhalt tudós és jámbor szentje nevével azonos. Ennek a Szent Gratiának vagy magyarosan Geréciának a tiszteletét a már 1316 előtt Marosvásárhelyen megtelepült Ferenc-rendiek vihették magukkal és terjeszthették el. Így szentelhatték az akkor közsímkert szent tiszteletére a ma is fennálló hatszáz éves templomot. A védőszent neve az akkori szokás szerint a templomról a községre is átkent, és Szentgerice néven maradt ránk.” (Balázs Sándor, Kovács István: *Szentgerice*. Falufüzetek 13., Litera, Székelyudvarhely, 2002, 11. old.)

A reformáció idején is találkozunk Szentgerice nevével: 1549-ben, amikor Wittenbergben egy Székely György nevű ifjút szenteltek lutheránus pappá, akiről feljegyezték, hogy hazatért Erdélybe, Szentgeritzára, szülőfalujába papnak. A reformáció szellemiségétől vezérelve a közösséget végig vezette az erdélyi reformáció áramlatain, és végül ő lett az unitárius egyházközség első papja.

1567-ben írják össze Székelyföld falvainak adózó kapuit. Szentgericén ekkor 19 kapu után fizették a 25 dénáros adót. Ekkor Maroszáken ennek alapján Szentgericénél csak tíz település volt nagyobb.

A település díszje az egymással szemben elhelyezkedő, két fehértoronyú templom. Az unitárius templom a XIV. századból való, míg a református egyházközség temploma 1677-ben épült.

Az unitárius templom a középkori gótika korai szakaszában, az 1300-as évek első felében épülhetett. A templom tornya 1791–92 között épült. Az évszázadok során többször felújították és átépítették. A Havadi András asztalos és Gálfalvi Kozma Mihály által 1670-ben elkészített festett kazettás mennyezet a mai napig eredeti állapotában látható. A jelenkori felújítások során megtaláltuk a régi sekrestyeajtót, valamint az eresz alatt egy ugyancsak az 1600-as évekből való, liliomos díszítés került elő, amelyet úgyszintén restauráltak.

A falu kiemelkedő szülöttjei között tartjuk számon Jakab Eleket (1820–1897), a Magyar Tudományos Akadémia egykori tagját, aki jogász, 1848-as forradalmár, emlékiró, guberniumi levéltár-igazgató volt. Emellett történetíróként is ismert. Legnépszerűbb munkái: *Kolozsvár története*, *Szabadságharcunk története*, valamint *Udvarhely vármegye története* (Szádeczky Lajossal közösen). Szintén történész Szentgerice másik notabilitása is: Gál Kelemen (1869–1945) unitárius történész, filozófus, Jakab Elek tanítványa, a Kolozsvári Unitárius Főgimnázium tanára és igazgatója volt. Könyvet írt Jakab Elekről, Ferencz József püspökről, és megírta a kolozsvári Unitárius Kollégium történetét. De meg kell említenünk Jakab Józsefet (1821–1853) is, Jakab Elek öccsét, aki Göttingenben tanult, szintén részt vett az 1848-as forradalomban, fogásba került, ahonnan megszökött, Görögországba menekült, és Athénban tanított.

Jakab Elek

Ki volt Jakab Elek? Ha a Szentgericei Jakab Elek 1848–49-es Emlékpark márványtáblájának feliratát olvassuk akkor megtudjuk róla, hogy 1820–1897 között élt, valamint történész, levéltáros, jogász, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja volt. De ez csak egy egyszerű életút nagyon vázlatos kivonata.

Szentgericén született 1820. február 12-án, egy nagy, ötgyermekes családban. A szentgericei iskolában ekkor a falu egyik legkiválóbb és sokoldalú tanítója, Tiboldi István pallérozta az ifjúság elméjét. Jakab Elek is az ő keze alatt kezdte el tanulmányait, majd a Székelykeresztúri Unitárius Algimnáziumban tanult tovább. A gimnázium elvégzése után Kolozsvárra került az Unitárius Kollégiumba, itt 1837–40 között Brassai Sámuel professzor, illetve Szentiváni Mihály keze alatt formálódhatott, bölcséletet, jogot és teológiát tanult. Ekkor indult el tudományos munkássága, Kőváry Lászlóval közösen utájára indították az *Ébredő*, illetve a *Remény* című lapokat. A *Remény*ben jelentek meg Jakab első írásai.

Tanulmányai befejezése után Marosvásárhelyen joggyakornok, majd 1841–48 között az erdélyi kincstár hivatalnoka volt, Nagyszebenben dolgozott, közben folyamatosan publikált, és 1847-től Marosszék ítélőtáblájának bírói tisztségét is betöltötte.

A szabadságharc kirobbanása után az ellenzék képviselőjeként ő vitte meg a Batthyány-kormánynak az Erdélyi Országgyűlés határozatát,

amelyen kimondták Erdély és Magyarország egyesülését. Szeptemberbe belépett a honvédségbe, mint közlegény. Bem József oldalán Erdélyben és a Bánságban vívott csatákban mutatott magatartása miatt haladt felfele a katonai ranglétrán, végül alszázados (alkapitány) lett, és megkapta a Magyar Katonai Érdemrend 3. osztályát. Igen ám, de a szabadságharcot vérbe fojtották. Jakab orosz fogságba került, Szebenben börtönbe zárták, innen 1850. áprilisába szabadult csak. 1854-ig Szentgericén élt háziőrizetben, nem hagyhatta el szülőfaluját, így gazdálkodni kezdett. 1856-ban Kolozsvárra költözött, gróf Mikó Imre titkára lett, a gróf támogatta történelmi kutatómunkáját. Itt talált rá a szerelem is Mike Róza – Mike Sándor, az erdélyi főkormányászéki levéltár igazgatójának a lánya – személyében, akit feleségül is vett.

1861-ben az erdélyi főkormányászéki levéltár munkatársa lett, előbb a levéltár aligazgatója, majd, 1867-től 1875-ig az intézmény igazgatója volt. A Magyar Országos Levéltár létrehozása után az Erdélyi levéltár anyagát Budapestre szállították. Jakab Elek európai körútra indult, levéltárak rendszerét, rendszerezését tanulmányozta, a megszerzett ismereteket Budapesten a Magyar Országos Levéltár allevéltárnokaként kamatoztatta. Azonban a nagyvárosban nem találta a helyét, hiányzott a szülőföld és a családja. Később sikerül a családját kiköltöztetni, ez némi megnyugvást jelent a magánéletébe. Az MTA levelező, majd rendes tagjává választották, tiszteleti és egyetlen magyar tagja volt az erdélyi románok irodalmi és művelődési társaságának, az Astrának.

Egyházát nagyon szerette, az egyházi folyóiratokban rendszeresen publikált, többek között megírta Dávid Ferenc, Enyedi György, Aranyosrákosi Székely Sándor, Kriza János életrajzát. Tanácsosi rangban részt vett az unitárius egyház munkájában, és levelező tagja volt a British and Foreign Unitarian Associationnek.

Szülőfaluját nagyon szerette, és ragaszkodott hozzá, mindezt és egyben halálját egy Szentgerice-monográfiával akarta kifejezni, amelyhez saját bevallása szerint rengeteg anyagot gyűjtött, de sajnos 1897. július 22-én bekövetkezett halála megakadályozta a monográfia elkészítésében.

Előbb Budapesten temették el, de később földi maradványait exhumálták, és hazahozták Kolozsvárra, a Házsongárdi temetőbe.

Az emlékpark története

Jakab Elek nevét és emlékét hivatott őrizni az 1926-ban épített kultúrház, amely az unitárius egyházközség tulajdona volt. De államosították, majd a kommunizmus ideje alatt megépült az új és sokkal nagyobb művelődési ház, és az új idők, eszmék új szele elfújta Jakab Elek emlékét. A nevét őrző kultúrotthon lassan az enyészeté lett. A rendszerváltás után még használták a fiatalok, diszkót és filmvetítéseket rendeztek itt, de a gondoskodó kezek hiánya miatt 2013-ra, amikor Szentgericére költöztünk családommal, már életveszélyes volt. A falak még álltak, de a mennyezet leszakadt, és a tető helyenként beomlott. Valamit kezdeni kellene vele, a falak még szilárdan állnak, nekünk még jó lenne – mondtuk az egyházközség vezetőségével. Igen ám, de az állam az épületet a magáénak vallotta, ugyanis a múlt rendszer „hű fiai építették”. 1926-ban!?

Próbáltunk a polgármesteri hivatallal kiegyezni, de hiába a jószándék mindkét fél részéről, az út nehéznek, rögsőnek és végül járhatatlannak bizonyult, így 2017-ben az épületet lebontották, és mi megkaptuk az üres telket. Valamit csinálni kellene, építsünk egy gyülekezeti központot. Ez volt az első ötlet. Jó, lássunk hozzá. De kiderült, hogy a három ár terület a jelenlegi előírások szerint csak kis részben beépíthető, így csak egy kis épületet lehetne rá építeni. De valamit kezdjünk vele. Én megveszem, jött az új nagy kalapos szomszéd ajánlata. Csináljuk úgy, hogy mindenkinek legyen jó, kap az egyház is, a gondnok is, és maga is, tiszteletes úr, csak adják nekem – és nem keveset ígért.

Elgondolkodtató volt az ajánlat, de vajon az ősi örökségről, a helyről, ahol falunk egyik legkiemelkedőbb egyéniségének állított emléket a falu, ahol fiatal szívek találtak egymásra, amit a sajátjának érez a mai közeplőnemzedék, arról csak úgy le lehet mondani?

Az ajánlatot a vezetőség elé tártam, hiszen meg kell, hogy vitassa. Nincs, amiről beszélni! – hangzott az egyértelmű válasz. Az a hely nem eladó! Se három-, se harmincezer euróért.

Sokat ígértek érte, mi nem mondtunk le róla, de mi legyen vele, hogy az utókor se adhassa el, mint a szomszédságában levő egykor egyházi tulajdonban álló néhai tanítói lakást?

Szentgericén 2014-ben, az első március 15-ei ünnepség alkalmával, amelyet a gyülekezet szolgálatában töltöttem, egy második világháborús emlékművet koszorúztunk meg. Nézz ide, te...! – döbbsentem meg. Ennek a falunak volt 59 honvéde, volt egy alkapitánya, egy iskolamestere

és egy papja a háborúban, a szabadságharc oltárán az unitárius egyházközség feláldozta egy harangját, amiből Gábor Áron és csapata ágyút öntött, és nem tudunk tisztességesen megemlékezni, nincs egy kopjafa, egy emlékhely a szabadságharc tiszteletére? Valamit tenni kell – gondoltam már akkor.

Ott emlékpark lesz, fogalmazódott meg 2018 telén az egyházközség vezetőségében a gondolat, Jakab Elek és a '48–49-es honvédek tiszteletére!

Ekkor még nem gondoltunk arra, hogy 2020 Jakab Elek születésének 200. évfordulója, se az anyagi vonzatra, csak hálások voltunk a jó ötletért, egyetértésért, és elkezdődött a munka.

Ki csinálja meg?

Bágyonban 2015. márciusában avattak egy '48–49-es emlékművet. Megragadott a hagyományörző huszárok látványa, és megmaradt bennem Miholcsa József szobrászművész, hagyományörző huszárkapitány neve, alakja, kiállása. Később Rigmányban találkoztunk egy ünnepségen, kiderült, Marosvásárhely környékén él. Keressük meg! Így indulunk el az úton, amely elvezetett Marossárpatakra, Marossárpatakról Marosvásárhelyre, Vásárhelyről Székelyudvarhelyre, Udvarhelyről Szentegyházára, Szentegyházáról Máréfalvára, Máréfalváról Gyergyószentmiklósról és környékére, majd Zetelakára, Felsőrákosra, Alsórá-

kosra, Málnásra, Székelykeresztúrra és Nyárádtőre. Három évi munka. Több száz, sőt ezer kilométer megtétele után sok türelem, kitartás, munka és néha rengeteg bosszúság kíséretében, egy világjárvánnyal a nyakunkban eljutottunk oda, hogy 2021. szeptember 25-én kimondhatuk, hogy Jakab Elek legalábbis szobor formájában hazatért, és itt van a falu központjában.

De járjuk végig ezt az utat!

Marossárpatakon Miholcsa József szobrászművész szeretettel fogadott. Mikor elmondtuk jövetelünk okát, azt a választ kaptuk, hogy számára ez a feladat nemcsak óriási megtiszteltetés, hanem úgy érzi, hogy kötelesség is, mert rengeteg szobrot készített már, de hagyományörző Mátyás huszárkapitányként egy alkapitánynak és 59 mátyáshuszárnak emlékparkot készíteni? Erre ő nem mondhat nemet.

Szóval hamar kezet ráztunk. Számunkra fontos volt, hogy közel legyen a műhely, ahol elkészül a Jakab Elek szobra, hogy bármikor megnézhessük a munkafolyamatot. Az is fontos volt, hogy lássuk a művész munkáit, amiből Vásárhelyen és környékén van pár. És az is számított, hogy jó legyen az ár, mert pénzről is szól az egész, nekünk meg pénzünk nem volt sok.

Marossárpatakon még megnéztük Miholcsa József Erdély választott fejedelmeinek emléket állító szoborparkját. Így indultunk haza.

Mire hazaértünk, nem csak a szobrász munkáin csodálkozhattunk el, hanem a szorgalmán is, mert itthon már az emlékmű vázlata várt, amit emailben megküldött. Középen a Jakab Elek szobrával, kétfelől két emlékfal márványtáblákkal és huszárokkal. Az elképzelés mindenkinek nagyon tetszett. Megbeszéltük, hogy is legyen, merre nézzen vagy ne nézzen Jakab Elek, a fal magasabbik vagy az alacsonyabbik sarka legyen a szobor felől, az emléktáblák vagy a huszárok legyenek Jakab Elek mellett stb. Ment minden, mint a karikacsapás. És mi is vissza Miholcsához, megírtuk a szerződést, egyeztettük az elképzeléseinket még egyszer, és indult a munka.

A munka következő fázisa a hivatalosítás volt. Minden hivatalos kell, hogy legyen: építési engedély, tervek, műemlékes jóváhagyás kell. A templommal, amelyet felújítunk, már végigjártam ezt az utat, tudtam, hogy miből áll, és hogy sok idő. A SC Proiect Srl. munkatársai Keresztes Géza építésmérnök vezetésével elkezdték a tervezést, én meg az engedélyek beszerzését.

2020 Jakab Elek születésének 200. évfordulója, addig meg kell legyen minden, tudatosult bennünk 2019 őszén. Februárra már nem leszünk kész, de majd őszi hálaadásra. Igen, de a keleti szél nem csak vizet árasztott 2020 tavaszán, hanem Wuhanból koronát is hozott, jó vírusosat. Leállt az ország, és vele együtt az engedélyek beszerzésének folyamata is.

Mi lesz? Engedély nélkül nincs építés. Nincs építkezés, nincs fal, nincs talapzat, nincs emlékpark, nincs avatás...

A szobrászművész közben elkészült az agyagszoborral, meg kell nézni. Megyünk Sárpatakra belépünk a kis műterembe, és eláll a szavunk. Állunk és nézzük a szobrot, nagy, impozáns, tekintélyt sugárzó, tiszteletet parancsoló, csodálatos. Miholcsa magyaráz, a mente a szabadságharcos, a könyv a tudós, a kéz, a haj, a tekintet... – Ez így van jól, állapítjuk meg. A huszárdombormű is szép. A katona lába kicsit nyomorék, de orvosolom – mondja.

De hogyan tovább? Lesz avatás? Miből legyen a szobor? A műkő vagy betonszobor és dombormű vagy azok gipsznegatívja a bronzszoborhoz ugyanannyi, de a bronz patinásabb, szebb, tartósabb. Mennyi kérdés, de járvány van, avatás nem lesz, legalábbis nem 2020 őszi hálaadásán. Idő tehát van, pénz lesz, merjünk nagyot álmodni. A szobor és a dombormű bronzból lesz – születik meg a döntés. Mi pedig Udvarhely fele vesszük az utunkat, Lázár Imréhez, aki öntödét működtet. Megmutatja a gyárat,

megcsodálunk egy-egy munkafolyamatot, a gépek precizitását stb. Tudják, ez a munkám, szeretem, a harangok öntése és a szobrok öntése kihívás, ez a hobbim – és kezet ráztunk. Az öreg úr nem okozott csalódást, betartotta a határidőt, és elvégezte a munkát „Pontosan és szépen, / ahogy a csillag megy az égen”, hogy József Attila szavaival éljek. Igaz, előbb ő vakarta meg a fejét, amikor meglátta a gipszmakettet, és mondta, nem erre számítottam, elszámoltam a dolgokat, ez túl nagy, nem férünk bele a tervek alapján megbeszélrt árba, de nem lesz baj, nyugtatott meg. Majd mi vakartuk meg a fejünket, amikor megréfélt. Felhívott és mondta, hogy van egy nagy baj: a mintavétel során a gipszmakett teljesen szétesett. Megállt a madár az égen, elakadt a szavunk, szinte megállt a szívünk, de mielőtt megszólaltunk volna, már mondta: de az első mintavétel jól sikerült, meglesz a szobor.

2021 februárjában láttuk meg először a kész munkát. Nagyon szép lett, a szobor és a domborművek egyaránt.

Közben elkészültek a tervek és meglettek az engedélyek. Nézzük a terveket, nézzük a szobrot, szép munka, de a talapzat kővel burkolt betonból legyen. Megfizethetőbb. Ha már lúd, legyen kövér, a talapzat kőből lesz – született meg a döntés és indult az újabb kaland. Bejártuk fél Erdélyt, kerestük a nekünk való követ. Ami jó volt árban, azt nem tudták megmunkálni, ami meg volt munkálva, azt drágálltuk. Követ keresve jártunk erdőben, nyakig érő sárban, elfogyott az út, de mentünk, mert „azzal a kocsival el tudnak menni, arra kell menni”, és végül megértünk oda, ahonnan elindultunk: Máréfalvára Ilonka Ferenchez és Zsolthoz, hogy elkészítsék a talapzat köveit.

Közben otthon is folyt a munka. Meglett az építési engedély, elkészült a kerítés alapja, a három ár területre jött harminc kocsi föld töltésnek, elegyengettük, készült az alap a talapzathoz és a kerítés vasrésze, megrendeltük a deszkát, a macskakövet a járdához. És aztán... És aztán vártuk, hogy megjöjjön a kő a talapzathoz, hogy kivágnák, és megszárlítsák a deszkát, hogy jöjjön szeptember 25. Az időnek megvan az a jó tulajdonsága, hogy hamar elszalad. Sajnos velünk sem tett kivételt. Jaj, Istenem, mi lesz itt 25-ére? Tette fel a kérdést a polgármesterünk szeptember 5-én, amikor még semmi nem volt az emlékparkban, csak gyom és a kerítés alapja mellett a díszfenyők, és középen a szobor és az emlékfalak talapzatának az alapja. Mit fogunk avatni?

De az Isten megsegített. Igaz, közben megtanultunk követ vágni és stokkolni, deszkát tíz nappal az avatás előtt Sófálva helyett Székelykeresztúrról hoztunk, mert Sófálván elfelejtették kivágni, pedig egy hónapon keresztül mondták, hogy hétfőn vagy pénteken kell utána menjünk. De lett kő, lett deszka is, és Demeter Zsolt vállalkozó munkáscsapata Hegyi Szabolcs vezetésével nagyszerű munkát végzett, és elkészült a talapzat és az emlékfal.

Amikor Jakab Elek mellszobra a helyére került, szinte elsírtuk magunkat Sánta-Boros József gondnokkal. Éreztük, hogy beérik a munka gyümölcse, mégiscsak lesz, mit avatni, itt a szobor a helyén. Munka még sok volt: a kerítés sehol, a falak félbe-szerbe, a járda sehol, a területen építőtelep.

Az egyházközség két gondnoka, Sánta-Boros József, Paizs Ernő, jómagam és Hegyi Szabolcs öttagú csapata szinte megállás nélkül dolgozott. A hegesztőgép szórta a szikráit, és forrasztotta egybe a vasat, a csavarozó halk moraja kíséretében egyre több deszka volt a helyén, zúgott a fúró, koppant a kalapács a kockakövön, mikor egy nagy kő a helyére került a falba, nagyot sóhajtott az ember, de ment a munka.

Még hét nap az avatásig. Baj van, tiszteletes, az egyik katonát ellopták, és elvitték az ócskavasas cigányok, az este még ott volt, a reggel már nem, adja hírül a falu aggodalmát, a reggeli kupaktanács pletykáját Ábel. Á, dehogy – mondja Sánta-Boros József gondnok viccelődve az aggodalmaskodónak –, mondd azt, hogy a pap és a gondnok eladták egy liter borért.

Baj pedig volt, az igaz. Az egyik katonát ábrázoló domborművet nem ellopták, hanem mikor a helyére tettük volna, láttuk, hogy a feje nagyon eláll a faltól. A katonának a fejét kell venni – viccelődtünk magunk közt, de sebj, megigazítják Udvarhelyen. Így szombaton hajnalba nemcsak a szejkefürdői zarándoklatra, hanem az öntödébe is mentem, hogy a domborművet megigazítsák.

Még öt nap, és itt az ünnepség. Baj van! Hétfőn Jócó, az egyik munkás meghalt. Nyugodjon békében szegény, Isten bocsássa meg a hibáit, másnap temetés. Senki nem viccelődik, mindenki komoly, érezzük a veszteség súlyát, értetlenkedünk, beszélünk róla, emlegetjük, de előre.

Kedden az emlékparknál csend, temetés van. De Borcsa Csaba hozza az emléktáblákat Nyárádtőről, én meg Udvarhelyről hozom a dezertőr honvédet, a szökésért nem vették a fejét, illetve mégis, csak visszarakasztották, helyükre kerülnek az emléktáblák, a katona és teljes a kép, megvannak az emlékfalak.

Szerdán folytatódik a munka, még baj van a kerítéssel, és gond a rendrakással az emlékparkban, de jön a segítség és meglesz minden, van, aki az üzletbe menet áll meg segíteni, van, aki korábban megígérte, és azért jön, így felkerül az utolsó deszka is a helyére, és rend van.

Kő kellene, hogy ne legyen sár a park előtt – hozzuk, holnap reggel itt lesz – mondja a polgármester. Jön reggel a kő, a segítő kezek szorgalmasan dolgoznak, és csütörtök délből az emlékpark már várja a vendégeket.

És eljött a szombat, a huszárok díszőrséget állnak, megszólal az orgona, majd elhangzik az evangéliumi üzenet, aztán a múltba tekintünk: Jakab Elek munkájával és családjával ismerkedünk, majd felcsendül a tárogató dallama, megindul a menet, és a templomtól az emlékparkhoz kanyarodunk.

Beszél a művész az alkotásról és a szabadságharcról, majd leesik a lepel, taps (sóhaj, elégedettség, megnyugvás, büszkeség, örömkönnny és még mennyi minden egy szempillantás alatt, mi minden játszódik le az ember lelkében!) szép lett, ez biztos, mindenki ezt mondja. Köszöntőbeszéd, ünnepi műsor és a nemzeti imádságok. Mindenki hazamegy, de Jakab Elek és a nemzetőrök maradnak, maradnak és tekintetük az utcát fürkészi, ki az, aki elmegy? Vajon köszönésképpen ránk tekint-e, vajon merre tart?

És mi felemeljük tekintetünket az utca porából, és rájuk nézünk, és tanulunk. Ez a mi múltunknak emléket állító park. A márványtablákon őseink nevével és egyházközségünk harangjával, amely a háborúba elkísérte azt az ötvenkilenc honvédet, akiket egykor a templomba hívogattott, hogy az ágyúmorájával védje és segítse őket. A mi munkánk, a mi múltunk és emlékeink, de a jövőnk is. Mert biztat, nem csak azt mondja, légy büszke őseidre, hanem azt is sugallja: merj álmodni, merj harcolni, merj segítséget kérni, merj segíteni, és akkor az álmok valóra válnak.

Erre ösztönöz az emlékhely mottójául választott bibliai gondolat is: „... menj magad a harcba, viselkedj bátran, ... mert az Istennek van ereje ahhoz, hogy megsegítsen...” (2Krón 25,8). Köszönjük Istennek a lelki erőt, és a támogatóknak a segítségét!

HIMNUSZ A BÚZAMEZŐN

Már szőkül az éjszaka, mire csavarogtomban kiérek a harmatos mezőkre. Messze mögöttem lelkehagyott kőházaival az aluvó város, előttem a szemét nyitogató szabad róna kereksege. Közben lassú csobogással az ébredező Tisza, sápadtan álmos fodraira égőpiros pántlikát tűz a hajnalragyogás.

Nagy határ búzaföld keskeny mezsgyéjén haladok. Kései pipacsok fel pattanó kelyhe verődik a lábamhoz, kezemmel harmatos kalászokat simogatok végig. Mintha könnyeket hullatna a búza, amiket tüstént libegő köddé finomít a kihasadó nap első csókja. S a libegő köd mint templomi thuribulum* ezüsfüstje száll föl a kék magasba, kicsi fehér felhők hóboglyái felé.

– Pitypalatty, pitypalatty!

Ahhoz, akinek keze betölt mindeneket az ő áldásával, akit köszönt a búzavirágok lélegzése, a föld párája, a pitypalattyok verése. Akit illet itt minden dicséret és dicsőség. Akinek láthatatlan keze igazgatta a búzaszalat attól kezdve, hogy kizöldellt a mag a föld meleg szívéen. Aki vigyázott rá, hogy kösziklára ne hulljon a mag, hogy az ég madarai ki ne szedjék, hogy a mezők vad füvei el ne egyék-igyák előle a nap világát és az egek harmatát. Aki vigyázott, hogy föld árja meg ne rothassza, esővíz özöne ki ne sárgítsa, nyárnak forrósága meg ne aszalja, kénkőszínű fellegek mennyei parittyaköve szét ne zúzza az életét.

– Pitypalatty, pitypalatty!

Téged illet itt minden dicsőség és dicséret, Úristen. Világlelek, Természetanya, Gondviselés, Primum Movens,** vagy hívjon akárminek az együgyű paraszt és az együgyű szabadgondolkodó. Egész esztendőn keresztül szüntelen magasztal Téged az emberi szív kelettől nyugatig,

* Templomi füstölő, amelyben tömjént égetnek.

** Arisztotelész a *Metafizika* c. művében dolgozza ki a fogalmat (a. m. mozdulatlan mozgató), amely bár minden más dolog mozgatója, eredője, okozója, de őt magát semmi nem mozgatta, és semminek nem következménye.

naptámadattól napáldoztáig, mert mikor egyik szögletében aratnak, másikában vetnek a földnek, s egyszerre készítesz magadnak dicséretet az ekevas nyikorgásából és a kasza pengéséből, a magvető verejtékéből, akitől fogan a föld méhe, és az anya örömkönnyéből, mely ráperdül az új kenyérre, mikor az első karajt szegi belőle gyerekének.

– Pitypalatty, pitypalatty!

Virágok lélegzésével, kalászkok könnyével, madarak reggeli énekével, fölszálló köd ezüsfátyolával én is fölemelem hozzád lelkem szavát, én Uram, én Istenem, jó emberek messzi, messzi Istene. Jó emberek-é? Keresed-e te azt, én Uram, Istenem? Avagy nem te vagy-e, akiről szól az írás, mondván: „s ő felsütteti napját a jókra és gonoszokra egyaránt, s megöntözi esőjével az igazak és gonoszak vetéseit”? S ha válogatnál is bennünk, Te egyedül való jóság, miért az én asszonyom legyen az, és miért sok millió testvéremnek az asszonya legyen az, akinek szeméből szívbéli keserőségek rettenetes mirhája csordul majd az új kenyérre, mikor vékonyán karajozza fiókáinak? Hiszen mi sem vagyunk kivetnivalóbbak azoknál, akiknek markába a mi kenyერünket is letetted. Hiszen mi az örökkévaló törvényekkel, amiket a Te ujjad írt a szívünkbe, szembe nem szállunk. Nevedet hiába nem vesszük, parancsaidat se sárral, se vérrel be nem undokítjuk, fűben, fában, csillagok szikrázásában, szelek zúgásában Téged keresünk. Embertársainkat mi nem bántjuk, senki életére nem leselkedünk, robotunkat, ahová állítottál, békességgel végezzük, s nem kérünk érte mást, csak a mindennapi kenyeret, amit Te szolgálóiddal, a nappal és felhővel minden teremtettt állataid számára egyformán megkészítettél. Aki mindenütt asztalt terítettél az égi madárnak, miért halatod éhen a képedre formált embert, akibe lelkedet lehelted?

– Pitypalatty, pitypalatty!

Elöttem, mögöttem, körülöttem, mindenfelé zeng már a fürjek himnusza, az ég madaraié, akiknek nincs halhatatlan lelkük, tehát nem teremtettek maguknak valutát, háborút, Zürichet, jóvátételt, devizát, és nem tudnak mást ma sem, mint amit akkor tudtak, mikor az Ember Fia a földön járt, és rajtuk nyugtatta szelíd szemét. Szeretnek, fiókákat nevelnek és örülnek a világnak, amelyet az Isten szépnek és szabadnak teremtettt.

József Attila

NAGY VÁROSOKRÓL BESZÉLT A MESSZI VÁNDOR

Nagy városokról beszélt a messzi vándor
Ott az emberek nem ismerik egymást
A katonák se hordanak puskát, hanem a nagy tereken muzsikálnak
Sokan gyűlnek oda, a gyerekeket magasra tartják, úgy hallgatják
Meghallgatják, aztán odahaza elmesélik, milyen szép volt és azok is
örülnek neki
A lányok ott is kinevetik a fiúkat, de azért szeretik őket
Fényes nappal is szeretik egymást
Nagy hidak vannak, amelyeken el lehet álldogálni és nézni a vizet meg
a hajókat
Úszkálnak ide oda, az utasok meg hangosan fölkacagnak
Hirtelen elhallgatnak s úgy nézik a nagy vizet, amint komolyan elmegy
a hullámok alatt
Azok meg csillognak, mint a pengék
S olvashatni a gyönyörű könyveket, akkora nagy a világosság
Pedig már egészen beesteledett.

VISUS KULTURÁLIS EGYESÜLET

A SZEJKEFÜRDŐI MINI ERDÉLY PARK UNITÁRIUS VONATKOZÁSÚ LÁTNIVALÓI

7. Székelyderzs unitárius vártemploma

A székelyderzsi unitárius templom Székelyföld egyik legrégebbi és legjelentősebb műemléke. Az egykori kápolna az 1300-as évek elején épülhetett, ezt később kibővítették. A középkori templom diadalívének falában talált rovásírástól a székely rovásírás ma ismert legrégebbi emléke, 1431-ből való. A műemléképület belső falát díszítő Szent László-freskósorozat 1419-ben készült, egyike a legjobb minőségben fennmaradt Szent Lászlót ábrázoló falképeknek. A falképsoron a Felvonulás és Ütközet, A kun üldözése, Párviadal, A kun lefejezése, László pihenése képei láthatók. A templom mai formáinak kialakítása a 15. század végén történt, a várfalak az 1600-as években épültek. A több száz éves szokásokhoz híven a toronyban szalonnát és sonkát tárolnak.

PÁRHUZAMBAN

Az ég alján alkony-sötétben,
Felcsillanó, kialvó fényben
Libeg-lobog villámok szárnya.

Vasút töltésen ember árnya,
halad, megy, tétovázó lépttel
Bizonytalan-fáradtan lépdel,
Mellette nyugtalan-lebegve
Egy fehér szárnyú halvány lepke.
Ez is haladna, – vissza késve
Villámszerű lesz röpkedése.
Inog, lebeg, függ a viharban
Növekvő nyári zivatarban.

Az ember csak megy tétovázva,
– Sárgás sugár egy távol házba, –
Reménykedőn nézi a mécset?
Eléri még? – nem, már elkésett.
Az első sűrű cseppek hullnak,
Villanyos illatok simulnak
A légből el, a földön széjjel,
Oly izgatott, rezgő az éjjel.

JÚLIUS – SZENTGERICE

	Egyel	↖ Szóba hoz	Orvosnál	Angol	Kiló	↖ Gabona-	Furfang	Spanyol	Angol	
	Kórház	A Szent	mondjuk	fiúnév	Bróm	Szemé-		autójel	férfinév	
	régiesen	Anna iker-			vegyjele	lyemről				
	Az idézet									H
	II. része									
Norvégia			Doktor					Tantál		
fővárosa			Cseh					vegyjele		
			motor-					Erőgép		
	Az idézet III. része				Analizál					
	Az idézet I. része				Gyilkol					
Fehér				Személyes		... tett				
nyúlfa				név más		város				
(HOTÓT)				Az ener-		(M. Twain)				
				gia jele		Római 1-es				
Kotta-		Szultánnév						Tehén adja		
részlet!		... de						Tetejére		
		France						tevés		
Szemmel			Szoknyás	Szádeczky Lajos írta Jakab Elekről: „A székel, ha kivándorol, örök álmod aludni haza vágyik, idegen földben nem nyughatik. Jakab Elek is elérte ez utolsó vágyát: ...”. (Az idézet befejezése a rejtvényben.)			Sikság			
érzékel			nép				Ellen-		Francia	
Dehogys!							érték		autójel	
↗									Derűre jön	
Diagonális							A sugár	Tág		
Házi							jele	Kerti		
származás								növény		
Egy-		Fába vés					Juhok			
harmad!		Ajtón jelző					szállása			
Saját			Tonna				Huszár			
kezüleg,			LEDOD		A föld felé	Szigligeti	fegyvere			
röviden					személy-	szemé-	Kálium			
					neve	Az 1848-49-es	vegyjele			
						szabadságharcban itt				
						is harcolt Jakab Elek				
Taszit			Borít			Népies				
			Becézett			Károly				
Erősen			Katalin			Versenyt				
vágyakozik						meghírdet				
Névelő							Ásványi		Észak	
							fűszer		Bizonyos	
							A sakk		ideje	
							vége!			
↗				Hull				Huszka		
				Lakrészek!				hercege		
Arra a má-					Kérdés			Kipling		
sik helyre					személyre		Angol	igijója		
Női név					Siemens		Katalin			
							Joule			
	S									

BÖZÖDÚJFALU

Fekete Levente

AZ AJTAI VÁR MESÉJE

(Nagyajta legendája)

A Fekete-hegy végtelen erdeitől délre, az Olt jobb partján, ahol az Ajta patak beleömlik a halakban gazdag, bővizű folyóba, ahol arany mézet teremnek a nyíló virágok, s ahol a jó szagú szélben az ibolyakék égbolt alatt vidáman kergetőznek a dalos madarak, ott, ahol a frissen hasított földnek is lágy kenyér szaga van, szorgalmas, dolgozó emberek élnek már ki tudja, mióta egy szép faluban. Élt ebben a faluban egy vénséges vén pásztor. Akkor szakálla volt, hogy bizony az a köldökét verte, hatalmas bajusza a válláig nyúlt, vastag nemezkalapját mindig a fején hordta, hátán, lábán minden posztó, kemény csizma, bal karján borotvaéles, hosszú nyelű, kis acélfejsze, amiről azt tartották, hogy soha ki nem csorbul. Vállán jókora posztó tarisznya, amiben mindig benne volt kedves furulyája és egy csodacitera. Nem volt olyan ének, amit ne tudott volna eljátszani, ha kezébe vette kedves hangszereit. Ámulva hallgatták. Olyan csodálatosan játszott, hogy aki csak hallotta, ha sírt is, rögtön nevetnékje támadt, s az öröm szép rózsái kigyúltak orcáján, s vele együtt dalolt, ha pedig valaki csúfolkodva gúnyolódott, a csoda muzsika hangjára azon nyomban könny szökött a szemébe, s elszégyellte magát. Ismert ez a torzonborz, vénséges vén pásztor erdőt-mezőt, minden talpalatnyi helyet, mint a tenyerét, és azt is mesélik, hogy ha farkas került az útjába, lesütötte a fejét, és szégyenlősen kikerülte. Ha pedig éppen egy száraz csutkón ülve muzsikált, a vaddisznók hatalmas medvegombákat taszigáltak nagy halomba a lába elé. Őzek, rókák körbetáncolták, a mackó két lábra állva köszönt neki. Azt is mondták, hogy beszélni tudott a fákkal, füvek-

kel, még a kövekkel is. Valami messziről jött erdőlő emberek esküdni is mernének, hogy bizony ők csudát láttak, mert a vén Istók, hogy ne felejtsem a szavam, így hívták, éppen a tehenekre vigyázott, s tőlük nem messze szóba állt a patakkal. Csak fölé hajolt, s mintha a kezével megismogatta volna, s aztán szépen citerázni kezdett, s úgy ugráltak ki a pisztángok egyenesen a tarisznyájába, mint ősszel a falevelek. Ha pedig elbitangoltak a jószágok, a furulyája szavára mind szépen sorba álltak, s úgy ballagtak hazafelé áldott békességben. Bizony nem volt olyan multság a faluban, ahol ne látták volna szívesen, ha megjelent, s amikor mesélni kezdett, úgy vették körbe, mint csepp mézet a dongó darazsak

A vén Istók mesélte, hogy még a várral is szóba állt. Amikor éppen virágzott az ibolya. Éppen a határt kerülte, hazafelé tartott, s ahogy a vár mellé ért, a déli fal alatt, ahol jól ütközik a nap, látta, hogy valami megmoccan, s a vastag ibolyaszőnyegből mintha rá nézne, mintha őt bámulná. Úgy tűnt, hogy ismeri is, meg nem is. Lassan odament, nézelődött, szépen leheveredett. Gondolta, csak előjön az ebadta, hogy szóba állna vele, hogy s mint, merre, miért pont itt, éppen most, s meddig. De alig ült le, valami nyomni kezdte lefelé a szempilláit. Nyomta, nyomta, közben telt, telt, telni kezdett az idő, Istók mind várt, s hát egyszer csak megszólalt az öreg vár.

– Tudod-e azt, te vén Istók, hogy éppen itt, ebben a szép faluban, réges-régen, amikor még ezen a dombon csak a templom állott s a torony, s ott lenn a patak mellett, mint a fűzött gyöngy, szépen sorban a zsúpfedeles házak, élt ebben a faluban egy deli, szép szál legény. Könnyű a járása, hajlékony, mint a nád, de úgy felkapta a búzás zsákot dalolva, nevetve, hogy alig érték vele, s ha multság volt, ő mindig a kör közepén járta. Tavaszonként, amikor a tyúkvirág aranyba öltöztette a rétet, a nagy bogrács köré kigyúlt a nép apraja, nagyja, hogy a legények büszkén vetélkedjenek, ki az ügyesebb, ki az erősebb, birkózni, csikót megülni, kötelet húzni, nyíllal, dárdával célba találni. Évről évre ez a szép szál legény nyert. Ajta. Így hívták a délceg fiút, aki szelíd volt és becsületes – és árva. Mert apját, anyját valami gyilkos kór elvitte, így hát testvéreivel maradt. Úgy vigyázott két öccsére, mint két szép szeme fényére. Ajta fazekasmester volt. Csodaszép fazekakat, tálakat, csuprokat készített. Portékájának messze földön híre volt. Azt beszélték, hogy az ő fazekai, ha hétszer is esnek le, akkor se törnek szét. És jószívű volt. Egyszer egy varjút talált az út mellett. Megesett a szíve rajta, ahogy az törött szárnyával

kínlódva repestelt. Ajta hazavitte, gondját viselte, s amikor örvendezve elengedte, hadd repüljön a szabad madár, az visszaszólt: „Ajta! Jó tett helyébe jót várj!”

Egyszer meg éppen ősszel, amikor vándorútra keltek a gólyák, a kertjükben egy törött szárnyú gólyafiat talált. Sínbe tette, bekötözte, kezéből etette, s amire tavasszal megjelent az első gólyapár, ő boldogan repítette fel a csúrré. Ott kelepelt nagy örömmel. Visszaszólt Ajtának: „Jó tett helyébe jót várj, te jó Ajta!”

Mesélik, hogy egyszer egy nyáron, éppen szénatakaró idő volt, a mezőn nagy riadalom támadt. Egy valamitől megvadult, teheneit féltő bölénybika támadt a takaró lányokra. Ajta éppen ott volt, és a takaróvilájával eléje szökött és megfékezte úgy, hogy az fújtatva, kaparva visszaszaladt a csordájához. Belé is szeretett azon nyomban a falu legszebb lánya, akinek sötétbarna, gyönyörű csillagszemei voltak. Esküvőt is terveztek, de nem sok idő múlva rabló népek támadtak a tájra. Fosztogattak, s gonosz hírük ide is eljutott. Kétségbeesve tanakodni kezdtek a falubeliek, mit tudjanak tenni, ha rájuk tör a veszedelem. A falu öreg papja Ajtát kérte fel, hogy ő bátorítsa, szedje össze a férfiakat, legényeket. Készüljenek fel a veszedelemre. Ajta illendően megköszönte a bizalmat, de azt javasolta: építsenek a templom köré egy erősséget. Volt cserefa bőven. A templom körül végtelen erdő húzódott. Sántát is ástak, s abba héjától megfosztott nagy cserefasasokat állítottak szorosan egymás mellé, amely a templomot, tornyot oválisan jó nagy udvarral körbevette. Bejáratnak egy biztonságos, alacsony, bentről eltorlaszolható kiskaput hagytak. Nemsokára megjöttek a rablók, de a favár mögé behúzódott falu lakóit nem bánthatták. Bosszúból felperzselték a házakat. A rablók nem időztek sokat. Aztán a falu lassan visszaépült. Megtörtént a lakodalom, s alig röppent el az esztendő, nagy szomorúság szakadt a falura. Tátárok hírért hozták a vándorok. Az őrtüzek körben a hegyeken mind lángra kaptak. Alig takarodtak be a földekről, megérkeztek az első tatár csapatok. A falut porrá égették. Körbevették a favárat. Letáboroztak És megindult az ostrom nyílzáporral és tüzes kossal. Rengett a falalánk, és tüzet is fogott. Az öreg pap kétségbeesetten nézett szét, aztán Ajtára tekintett.

„Imádkozzunk, Ajta! Szóljál mindenkinek!”

Ajta elsőként tette össze a kezét a pappal. Mindenki a magasságba nézett, és felemelte összekulcsolt kezét. „Mi lesz velünk, szentséges Úris-

*A nagyajtai templom feltárt freskótöredéke
(forrás: Transindex – János Mihály)*

ten? Ne hagyj el minket!” - zúgta a tömeg. Lassan-lassan elsötétült az ég. Egy hatalmas varjúsereg, mint a nyíl, záporozott a tatár seregre. Csípték, vágták őket. A lovak megbokrosodtak, két lábra álltak, nyihogva keresték a menekülést, de a varjaktól szabadulni nem lehetett. Menekült ki, ahogy tudott, egymást taposva, lekaszabolva. Mire kivilágosodott az ég, tatárnak hűlt helye sem volt. Ujjongtak, örvendeztek, majd a pap után Ajta térdelt le elsőnek, hogy hálát adjanak a szabadulásért.

„Új várat építünk, atyám! De most kőből, amin nem fog a tűz. Lehet, hogy visszajőnek” – mondta határozottan Ajta. És a várat szorgalmasan építeni kezdték a régi favár helyére. Az üszkös maradványokat lebontották. Bizony, le kellett szedni a varjófészeket is, amit a szorgalmas madarak a széles, kihűlt cölöpökre összeraktak idővel. De óvatosan, vigyázva szedték le őket, és tették le a földekre, hogy még csak egy tojás sem törjön szét. Rájuk is telepedtek rögtön az áldott madarak. Férfiak, asszonyok, leányok, legények, még a gyermekek is segítettek adogatni, amit kicsi kezükkel megfoghattak. Nagy bivalyos, ökrös szekerekkel, de volt, aki lovat fogott a szekér elé, úgy hordták a patakok medreiből a kemény terméskövet, a sok gombolyag követ.

„Na, ezt nem gyűjtja fel a kutyafejű tatár!” – dolgoztak bizakodva.

Eltelt a következő nyár. A várat már félig felépítették, és lejárt az aratás ideje is, amikor új őrtüzek gyúltak ki az ormokon. Ismét tatársereg tűnt fel, akár az özönvíz, úgy ellepték a tájat. Ajtáék amit csak tehettek, bemenekítettek a falakon belül, élelmet, ruhát, tűzifát. Harmadnap kezdődött az ostrom. Iszonyú erővel támadtak, suhogott a nyílzápor, kint létrák csattantak neki a falaknak, repültek a kődobó gépekből zúgva a hatalmas parittyakövek. Bizony derekasan kellett védekezni, de Ajtáék állták a sarat nyilakkal, dárdákkal, parittyákkal. Már egy hete folyt az ádáz harc, és úgy nézett ki, hogy beveszik a tatárok a várat. Az öreg pap Ajtára nézett, és kétségbeesve biztatta a védőket: „Ne féljeteK gyermekeim...” – de nem folytathatta tovább. Egy súlyos kölövedék eltalálta. Úgy dőlt el, mint egy homokzsák. Ajta összefogta a kezét, a magasba nézett és felkiáltott: „Mi lesz velünk, szentséges Úristen! Ne hagyj el minket! Ha elhagysz, elveszünk!”

Nemsokára elsötétedett az ég. Gólyák százai, ezrei, mind csak jöttek, jöttek, suhogva keringtek, s szálltak le, mint a sebes szél előrenyújtott csőrökkel neki a tatároknak. Támadták, szúrták őket. Teljes lett a riadalom. Menekült a tatársereg az égből hirtelen alázúduló csapás elől. Ott hagytak harci eszközöket, szekereket, élelmet, lövedéket. Egymást taposva áradtak el, keresztül a folyón, szét a mezőkön. A gólyák mind a nyomukban, üldözték, kergették őket. Mire messze takarodtak, már öreg este lett. A szabadulás örömeire harangot húztak, s a Miatyánkot imádkozva köszönték meg a szabadságot a csillagok fényénél. Másnap eltemették halottaikat és számbavették a sebesülteket. Aztán újra felépítették a falut. Szárnyra is kelt rögtön a hír: „Annyi vész, háború után sem halt ki ez a falu. Áldott az a hely!” A várfalakat befejezték. Hogy biztosabb legyen, két bástyát építettek hozzájuk a sarkakra, s egy kapubástyát. Eléje egy védőtornyot. A falakon megerősítették a védőfolyosót és a lőréseket. Az egész erősséget sánccal vették körbe. Hadd legyen nehezebb a falakhoz jutni. Ajta nagy vitézt és családját igen nagy tisztességgel vették körül. Halála utána róla is nevezték el hálából a falut. A falu, amelyet a nagy Ajta vitéz, Nagy Ajta mentett meg. S a patak, ami ennél a falunál folyik az Oltba, legyen Ajta pataka.

A dombot, ahol az ősi vártemplom áll, még most is Varjúvárnak nevezik. S talán gólya is azért van itt Nagyajtán a legtöbb széles e környéken, hogy vigyázzák a falu lakóit. Bizony, sokáig jó híre volt az ajtai faze-

kasoknak is. Vásárokon igen kelendő portékának számított az itt égetett fényes mázú fazék. Mondták is sokan: „Ez is égetős Nagyajtáról való”.

A Nagy Ajta két testvére családjával, rokonságával úgy döntött, hogy bennebb húzódnak a hegyek közé. Ha még jönne az a kutyafejű tatár, elbújnának az erdő között. A középső Ajta keletre ment, a patak mellé. Ép-

pen várandós volt a felesége. Nem is mehettek messze. Csak egy jó lovaglásnyira. Ott meg is szülte a fiát. Örömébe ott le is telepedtek. „Áldás lesz ezen a helyen!” – mondták. Így jött létre Középajta.

A harmadik testvér, a legkisebb Ajta azt mondta: „Addig megyek keletre, be a hegyekbe a patakok mentén, amíg megtalálom a legmagasabb fát. De csak olyan messze, hogy a testvéremék még lássák az én őrtüzeimet. Már jól bent járt, hétszer kelt át a patakon a háza népével a sűrű rengetegben, amikor meglátott egy ormon egy hatalmas fát. Messze ki-magaslott az erdő fái közül. Amikor odament, hát látja, hogy egy villám-sújtotta, száraz cserefa. Gondolta: „Legyen itt az én házam népének a lakóhelye, lenn a patak mellett. Ahol ez a száraz cserefa még mindig áll itt fenn a hegyen, pedig a villám sújtotta, bármi lesz is, semmi bántódásunk nem lehet. Áldott ez a hely!” Így született meg Szárazajta.

Mire a Nap felakadt az Olton túl, szemben a nagy hegyre, ahogy vén Istók ott feküdt az ibolyák között a várfal töviben, valami hozzáért.

– Csóré dongó, nyúzott kő! Milyenféle, ilyenféle dolog ez! – s akkorát szökött, hogy egy legény is megirigyelhetné. – Halva élő, alvó szellő! Nete, ne! – dohogott magában, s azzal be is fordult a temető mellett balra a tagútra, a falu felé, amíg el nem tűnt a nagy hársfák árnyékában.

A vén Istók, a titkok ősi tudója, a dolgok természetes rendje szerint aztán meghalt. Nem mond több mesét, de róla annál többet mesélnek a fűzfák az Olt partján, ahol annyit időzött furulyázva, citerázva amíg a teheneke vigyázott. Azt a helyet ma is Istók közinek nevezik, s ha valaki leheveredik az ősi fák tövénél, s csendbe tud maradni, a fák ágai között meghallja a mindig visszhangzó, bájos égi muzsikát: a kedves, halk cite-raszót és a trillázó furulyát.

VISUS KULTURÁLIS EGYESÜLET

A SZEJKEFÜRDŐI MINI ERDÉLY PARK UNITÁRIUS VONATKOZÁSÚ LÁTNIVALÓI

8. Nagyajtai erődtemplom

Helyén korábban – feltehetően – egy román kori templom állt, amelyet a 15–16. század fordulóján átépítettek gótikus stílusban. A hajót megmagasították, a szentélyt újjáépítették, az épületet támpillérekkel erősítették meg, a nyugati homlokzathoz tornyot építettek. Az átépítés erősítési szándékkal is történt, így a torony és a padlástér is védelmi rendeltetést kapott. A négyszög alapú védőfal feltehetően a 17. század elején készült. Utólag három olaszbástyával egészítették ki, a falperemet fogoros pártázattal díszítették. 1802-ben földrengés következtében a középkori harangtorony összeomlott. 1806-ban javították. A szentély alatt – egyházi adatok szerint – feltáratlan kriptá található, amelyet a 18. századig használtak.

AUGUSZTUS – BÖLÖN

Helyezze el a következő szavakat a mellékelt hálóban, utána másolja át a számozott négyzetek betűit az alsó, kis háló megfelelő négyzeteibe. Ha jól dolgozott, akkor a nagy háló sötétített sorában Mikó Imre könyvének címe lesz a megfejtés: A ..., Bölöni Farkas Sándor életregénye. A kis hálóban pedig egy Bölöni által alapított intézmény neve lesz a megfejtés.

2 betűsek: AN, AS, AT, DE, EI, EV, ÉK, IR, OL, OR, RI, SK

3 betűsek: ADU, AZ A, EKE, IDA, IZA, LEL, LGT, LIZ, LÓG, MEA, RÁK, RÁZ, TSA

4 betűsek: ADAG, ADAT, AKOL, ALLA, ITAL, IVEL, KŐSÓ, ODOL

5 betűsek: ADAMO, ELÁLL, HALVA, KALLA, KEMAL, KERGE, KOTTA, LAKOL, OLIVA, OSZÉT, REGÉK, TELIK

6 betűsek: AKARAT, ALUKÁL, ATOMOS, BORIKA, ELÁRAD, KERESZ, LERÚGÓ, TITRÁL

7 betűsek: ELTELIK, ÉLEDEZŐ, FALLADA, ÓSVADON

8 betűsek: EVICKÉLŐ, KORTALAN

13 betűsek: BELEHABARODIK, SZAKADATLANUL

Kosztolányi Dezső

VIDÉK NAPPAL, ÉJSZAKA

Legelők vannak erre.
Legelők.
Ispánházak, kalyibák.
Pálinkamérés.
Pajták, istállók.
És újra legelők.

Aztán álmos, közönyös emberek.
Csirkék, tehenek, bivalyok.
Disznók.

Csak a fák szépek nappal,
mik mindenütt szépek.

Éjjel pedig a csillagok,
a világmindenség jelzőlámpái.

Aki itt szenved, mind fölfelé vágyik,
lengeti karjait, együtt a fákkal,
emeli arcát s nézi az eget,
fönn-fönn a Sziriuszt, az Aldebaránt.

Micsoda élet, micsoda fény és
micsoda díszlet, micsoda színház.
Mint egy operaház csilláros mennyezetje.
Mily gazdag. Mily közeli s tébolyítóan-szép.
Mily párizsi.

VARGYAS

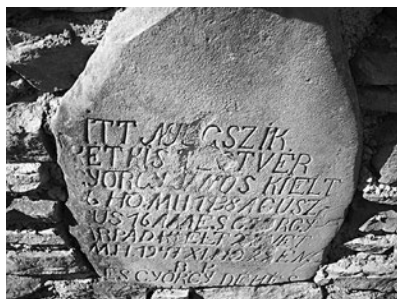
Széll Róbert Pál

**A MAGYARZSÁKODI LAPIDÁRIUM.
KŐBE VÉSETT HAGYATÉK**

Erdély kellős közepében járva, hepehupás, hegyes-völgyes vidéken, a zajos külvilágtól elszigetelődve rejtőzik Magyarzsákod falva. Személyautóval a 134-es úton, Gyulakuta irányából közelíthető meg, végig aszfaltozott, jól járható úton. Nemsokára a távolságok csökkennek, ugyanis a Hargita megye felőli útszakasz is munkálat alatt áll, így Segesvár és Székelykeresztúr is közelebb kerül.

Magyarzsákod jelenleg egy közel 300 lelkes Maros megyei település. Nevét onnan kaphatta, hogy zsákként nyúlik be a környező magas domborok közé. Lakói többségében magyar nemzetiségűek, római katolikus és unitárius felekezetűek, akik évszázadok óta békésen élnek egymás mellett. A zsákodi emberek szellemét, észjárását, gondolkodásmódját a sokszínűség jellemezte. Megtalálható benne az egyenjogúság elismerése, a közösségi magatartás, de ugyanakkor él az emberekben a „csak azért is” virtus, amelyre bizony a történelem zavaros időszakaiban szükség is volt. Éppúgy megtalálható volt a nemes egyszerűség, az önbecsülés és a jogos büszkeség is. Sajnos az utóbbi időben a falu népessége csökken, öregszik, de függetlenül ettől, mindenkiben él a remény szikrája, szüntelenül dolgoznak, őrizvén az ősök hagyatékát. A zsákodiaknak mindig fontos volt az ősökről való megemlékezés. Erről tanúskodik a 2017-ben épült lapidárium.

A lapidárium (azaz kőtár) latin eredetű szó, a latin lapis, lapidis = kő szóból. A kőtár egy olyan hely, ahol természetes előfordulású kőveket vagy szobrok, síremlékek, emlékművek és műemlék épületek maradványait őrzik és mutatják be. A kiállítást vagy szabad téren, vagy zárt he-

lyiségekben rendezik be és meg. Az első lapidáriumok a reneszánsz korban létesültek, majd a 19. században széles körben elterjedtek.

A magyarországi lapidárium 2017-ben épült meg a Hegedüs Sándor-emlékpark keretén belül. Az emlékparkot 2017. július 2-án avatták fel ünnepélyes keretek között. Dr. Pál Antal Sándor mutatta be Hegedüs Sándort és korát, ugyanakkor jelen volt Bálint Benczédi Ferenc főtisztelendő püspök úr. Az emlékpark létrejöttét támogatta az Erdélyi Szövetség, a Bethlen Gábor Alap, a Csíkszeredai főkonzulátus, Vágási Ferenc, Palatka Attila, a magyarországi unitárius egyházközség és a magyarországi közösség felekezeti hovatartozás nélkül.

Az emlékpark magyarországi Hegedüs Sándor (1847–1906) magyar újságíró, politikus, országgyűlési képviselő, miniszter, a Magyar Tudományos Akadémia tagjának emlékére épült. Székely nemesi családja az Udvarhely vármegyéhez tartozó Magyarországot tekintette ősi fészékének, az előnevük is a település nevéből származik. 1899-ben pénzügyminiszternek választották, 1902 márciusáig a kereskedelem-ügyi minisztériumot vezette Széll Kálmán kormányában. Mikszáth Kálmán „a száz kezű ember”-ként emlékezik rá írásaiban.

A magyarországiaknak az emlékezés nemcsak kötelességet, hanem felelősséget is jelentett. Mióta tudomást szereztek a nevezetes, híres múltú falu szülöttjéről, a falubeliek egyenesebb gerinccel, magabiztosabb öntudattal járnak.

Ugyanez a büszkeség és felelősségtudat mutatkozott meg a kőtár létrehozásában is. A lapidárium kilenc régi sírkövet foglal magába, amelyek elének vetítik az egykori falubeliek gondolatvilágát, hitéletét. E követ szemlélve ráláthatunk a régiek képi nyelvére, a néhány vonallal megrajzolt életútra, a foglalkozásukra, gondolkodásuk legtitkosabb ré-

tegeire. Az egyik sírkőn a következő felirat olvasható: „Elhervadt a rózsza még bimbó korában, nincsen Miklós Árpád az élők sorában.” Ezt a rímes-ritmusos feliratot több sírkövön találni, persze az elhunyt nevének megváltoztatásával.

Ezek a sírkövek különös gonddal készülhettek, valószínűleg gyermek halottak számára. A feliraton elgondolkozva körvonalazódhat bennünk, hogy a régi ember számára mennyire fontos volt a természethez való közeledés. Erre utal a virágmotívum és a felirat feletti virágábrázolás, amely magát a gyermeki szeretetet, ártatlanságot szimbolizálja. A természettel együtt élő ember az emberi életet a természeti jelenségekkel próbálta érzékeltetni, azokhoz hasonlítani, ezáltal enyhíteni azt a mérhetetlen fájdalmat, amelyet okoz egy családtag vagy közeli barát elvesztése. Egy másik sírkő felirata is erről tanúskodik: „Kit fedez e sírhalom volt szeretett ibolya, szülőinek kedves virága ifj. Hegedüs Vilma ki élt 7 évet 3 hónapot.” A feliratok nyelvezetén megfigyelhetők a rímekben megfogalmazott, megörökített életút is: „Bartalus Mari volt a nevem, Miklós Gergely volt a férjem kivel éltem 23 évet földi életben...”

Mivel a lapidárium szabadtéren helyezkedik el, és maguk a sírkövek is évszázadokon át ki voltak téve az elemek pusztításának, a sírfeliratok fokozatosan rongálódnak, ezért nehezebb kibetűzni őket. Azonban fel-sétálhatunk a templom felett elhelyezkedő temetőhöz, ahol több érdekes

feliratú sírkövet szemlélhetünk meg, amelyekből ugyanúgy kirajzolódik előttünk a falu története. A temetőben megfigyelhető olyan sírkő, amely az emberek közti kapcsolatok fontosságát tükrözi: „Életének majd elején, mint viruló kedves legén lett a halál áldozatja György Izsák volt ennek neve. Benne volt a szülők öröme Szerették legén baráti s egész községnek lakosi. Szülői nagy bánatjára elszenderült a halálába 21 éves korában”.

A zsákodiak közösségi szelleme megmutatkozik a temető használatában is. Mindenkinek egyformán joga volt, hogy oda temetkezzen, ahol szabad hely volt. Nem volt meghatározva, hogy itt drágább a sírhely, amott olcsóbb, mert mindenki számára ingyenes volt. Itt sem volt meghatározva, hogy ki milyen sírkövet állítson az elhunynak. Mindenki olyant állított amilyent tudott: amilyet anyagi lehetőségei megengedtek, s amilyet kigondolt.

A sírkövek gondos, figyelmes megtekintése után a kedves odalátogató leülhet egy padra és elgondolkodhat azon, milyen értékeket hordoznak magukban sírkövek. A régi sírköveket megfigyelve megismerhetjük a helység kultúráját, az őseink hitvilágát.

A magyarzsákodi lapidárium meglátogatásával lelkileg feltöltődhetünk, és megerősödhethetünk hitünkben. A zsákodiak szívesen mesélnek el történeteket a falu múltjáról az odalátogatóknak és nagyon vendégszeretőek. Érdeemes az odalátogatóknak meghallgatni az unitárius harangok zúgását, amely felébresztheti bennünk az unitárius öntudatot. A harangok zúgása emlékezésre indít, és ugyanakkor kötelességeinkre hívja fel a figyelmünket. Fejlődnünk és dolgoznunk kell, hogy megmaradhasunk, de soha ne felejtjük az őseink tetteit, hagyatékát, mert általuk válhattunk azokká, akik ma vagyunk.

Csendes, meghitt időtöltésre vágyódó személyeknek a magyarzsákodi lapidárium felkeresése tökéletes választás. Itt imára kulcsolhatjuk kezünket, és teljesen átérezhetjük Istennel való lelki közösségünket. Imádkozzunk azért, hogy az őseink kőbe vésett hagyatéka ne merüljön feledésbe, hanem ezeknek kulturális értékét felismerve becsüljük meg őket, s általuk múltunkat. Hiszem azt, hogy a régi sírkövek nem csak a ma, hanem a jövő nemzedékének is fontos értéket fognak jelenteni. Mert a kő örökkön megmarad, amint Wass Albert is megfogalmazta az *Üzenet haza* című versében: „Mert elfut a víz és csak a kő marad, / de a kő marad.”

ITT VAN AZ ŐSZ, ITT VAN ÚJRA

Ha azt a szót hallom, hogy ős, akkor először önkéntelenül Petőfi Sándor *Itt van az ősz, itt van újra* versének első sorai suhannak át az agyamon. Talán neked is felderengnek, kedves Olvasó, a még gyermekkorban tanult vers sorai: „S szép, mint mindig énnem. / Tudja isten, hogy mi okból / Szeretem? de szeretem”.

Ahogy visszagondolok az általam eddig megélt őszi évszakokra, belém hasít a felismerés, hogy bizony egyik sem volt ugyanolyan. Pedig a madarak minden évben elköltöztek, a fák minden évben lecserélték élénkzöld öltözetüket, s felöltötték magukra tarka, őszi levélruhájukat, a nappalok megrövidültek, egyre többször lehetett látni esernyős embereket rohángálni az utcákon, körülöttünk a természet minden évben ugyanúgy a téli álmára készülődött. De számomra – és talán mindannyiunk számára – minden őszt mást tartogatott, s mást fog ezután is.

Emlékszem, kiskoromban az őszt mindig a pajtásokkal való viszontlátás örömét jelentette. A hosszú nyári vakáció utáni első alkalommal belépni az óvoda ajtaján és izgatottan elmesélni és meghallgatni, hogy milyen kalandokban volt részünk a vakáció alatt. Ahogy visszagondolok erre az időszakra, szinte magam előtt látom az óvodástársakkal együtt gondosan elkészített őszi tájképeket, az őszi levélkollázsokat, amikor több festék landolt rajtunk, mint a lapokon. Ha most meglátok egy gesztenyefát, mindig mosolyogva haladok el alatta, hiszen pont olyan gesztenyéből készítettünk egykoron kis gesztenyeállatokat, emberkéket s raktunk rájuk makksisakot. Ezek valahogy ma már olyan elképzelhetetlenül távolinak tűnnek, ma már nem festek leveleket, nem készíték gesztenyeállatokat, és nem ugrálok az avarban, pedig talán éppen ezek miatt voltak olyan különlegesek az akkori őszi napok.

Ahogy nagyobb lettem, az őszt már teljesen mást jelentett. Megkezdődött az iskola. Talán még te is hallod, kedves Olvasó, ahogyan ősszel először szólalt meg a csengő a nyári szünet után. Ilyenkor már, be kell, hogy valljam, az osztálytársakkal való találkozás örömét beárnyékolta a tudat, hogy újra itt az ideje a tanulásnak. Volt, hogy Petőfi sorait már nem éreztem teljes mértékben át: már megint itt van az őszt, itt van újra.

Újra meg kellett szokni a kora reggeli ébredéseket, a házi feladatokat, na meg a felmérőket és a feleléseket. Volt, hogy kissé keserű szájjal vártam akkor az őszt, viszont így visszagondolva nem is volt olyan rossz az osztályterem ablakából bámulni az őszi tájat és nézegetni, hogy vajon melyik esőcsepp ér le hamarabb az ablaküveg aljára. Volt abban valami biztonságot nyújtó, amikor ősszel beléptünk az iskolakapun, valahogy magunk mögött hagyunk mindent, nem kellett tartanunk semmitől, nem kellett aggódnunk, hogy mi van a nagy világban, hiszen az iskola falai biztonságot nyújtottak. Az akkori őszeim talán éppen ezt a biztonságot jelentették: mi baj történhet, hiszen még csak iskolás vagyok.

Most előreszaladok néhány évet, egy olyan korszakhoz, amikor a már jól ismert őszi vers egy kissé módosult: itt van az ősz, s az egylet újra. Az iskolában töltött utolsó évek alatt ismerkedtem meg azzal a fogalommal, hogy egylet. Még tisztán emlékszem az első alkalomra, amikor elmentem egyletezni. Egy beavató hétvége volt, pont iskolakezdés előtt. Még éppen annyira volt nyáriás idő, hogy festék- és vízcisatázhattunk, hogy nézhettük a csillagokat a templom udvarán, de már éreztük a levegőben az ősz szelíd fuvatát. Akkor és ott éreztem, hogy ez valami jónak a kezdete, akkor ősszel elkezdődött valami, ami azután arra az ösvényre terelt engem, amelyen ma is járok. Újabb ősz következett, és az egylet az életem része lett, már nem csak résztvevőként örvendhettem, hogy újra ősz van, újra heti rendszerességgel egyletezhetünk, hanem már abba is belekóstoltam, hogy milyen megszervezni egy-egy egyleti estét és rendezvényt. Szeptember és október a beavató hétvégéről, az új egyletesekről meg a küldöttgyűlésről szólt. Ekkor összeolvadtak az új egyletesek csillogó szemei a már jól összekovácsolódott csapat üdvözlő és biztonságot nyújtó tekintetével. November pedig egyenlő volt a dévai zarándoklással. Ekkor megteltek a buszok, és közösen indultunk útnak magas Déva vára felé, hogy a vár omladozó falai között, a hatalmas tömegben hallgatva az istentiszteletet, a teológusok műsorát és együtt énekelve az énekeket megérezhessük, mit is jelent unitáriusnak lenni, mit is jelent lámpásként világítani. 2018-ban felfelé baktattunk a már levelüket hullató fák között a vár felé, s a kapu előtt megálltunk, hogy ott várjuk a zarándoló sokaságot. Ott felolvastuk az 1568-as tordai országgyűlésen kimondott határozatot a vallásszabadságról több nyelven az oda érkezőknek. Amikor már tizedszer olvastam fel a szöveget, bizony kezdtem megunni s ezt a társaimon is láttam, de ahogyan elvonult a tömeg, végre

mi is felmehettünk a várba. S ahogyan megálltam a várba vezető ösvény tetején, s ráláttam onnan a szemképráztató őszi tájra, akkor az addig monotonon olvasott sorok értelmet nyertek: „a hit Istennek ajándéka”.

Az ősz mindig valami mást nyújt számomra. Az irodalomban az ősz-höz leginkább az elmúlás gondolata fűződik, bús, melankolikus képek kapcsolódnak hozzá. Számomra viszont az ősz valaminek a kezdete, új vagy éppen rég nem látott arcok viszontlátása, egy új tanév kezdete, új érzelmek megélése. Így egyetemistaként az ősz beköszöntése kettős érzelmeket vált ki belőlem. Ilyenkor el kell búcsúzni a családtól, belenézni szüleim könnyes szemébe és biztosítani őket, hogy hamarosan újra találkozzunk. Emellett viszont ilyenkor látom újra évfolyamtársaimat, barátaimat, ilyenkor láthatom újra a teológiai intézet díszes mennyezetét, a bentlakás épületét... Ilyenkor láthatom, hogy bizony, ősszel is szép Kolozsvár.

Mindenkiből mást vált ki az ősz, legyen az egy emlék, egy pillanat, egy dal, egy vers vagy éppen egy érzés. Amikor idén beköszönt az ősz, amikor a természet nekiáll felkészülni hosszú téli álmára, amikor újra gyermekkacagástól hangosak az iskolák, akkor belőled milyen emlék tör fel? Számodra mit jelent az ősz?

Tarcsafalvi Albert

SZERETLEK, IMÁDLAK!*

Kinek a létele nincs időhöz kötve
S változatlan maradsz örökre, örökre,
Rendezed; kormányzod az egész világot,
Teremtményid minden seregét megáldod:
Egy kis fészek enyhén, Uram, én is várlak –
Szeretlek, imádlak!

Hiába teríti rám az éjjel fátylát,
Látom fényes arcod tiszta ragyogását,
Szemeidet örök villámtűzben égni,
Lelkedből lelkünket jósággal tetézni,
Szemet hullatni a gyöngye kis madárnak –
Szeretlek, imádlak!

Látom homlokodon – mely gyémántnál tisztább –
Égi jeggyel írva a teremtés titkát
Oly magasságban, hogy eszünk alig járja,
Csupáncsak, ha hitben indulunk utána,
S átjárja szívünket mélységes alázat –
Szeretlek, imádlak!

Látom az esti fényt, hajnal pirkadását,
Isteni ajakad páros mosolygását,
A tengerek mélyén gyöngytermesztő kezed,
Emberek lelkében a lehelledet,
Szentséges szívedet kelyhén a virágnak –
Szeretlek, imádlak!

* Megjelent az 1909. évi *Unitárius Közlöny* első számában, a 7–8. oldalon.

Hová emberi szem nem követhet tovább,
Sejtem én, látom én ott is lábad nyomát,
S habár minden csillag ide nem világol,
Övék egy-egy sugár a Te koronádról,
Nem jut ebből földi császárnak, királynak –
Szeretlek, imádlak!

Szeretlek, imádlak..., s küszködök magammal,
Nem bántlak-e, Uram, esdeklő szavammal,
Hogy mikor szétnézel az egész világon,
Itt telepedjél meg a kárpáti tájon,
Hol már régóta rossz csillagok járnak –
Szeretlek, imádlak!

Aki nevelgetted nemzetéltünk fáját,
S tengerekbe hajtod a négy folyam árját,
Uram! a magyar nép kis kunyhói várnak!
Szeretlek, imádlak!

VISUS KULTURÁLIS EGYESÜLET

A SZEJKEFÜRDŐI MINI ERDÉLY PARK UNITÁRIUS VONATKOZÁSÚ LÁTNIVALÓI

9. Brassói fellegvár

A brassói fellegvár középkori előzményeiről nem találunk adatokat. Az viszont biztos, hogy a 15–16. században elkerülhetetlenné vált a fellegvár korszerű kiépítése. A vár magját képező patkótorony 1524-ben már állt. 1552–1557 között azt bővítették három toronnyal. 1552-ben földművelést is végeztek, illetve elkészítették a vár kapuját és hídját is. Feltehetően 1553-ban már a patkótoronyhoz kapcsolódó mindhárom torony állt. 1611-ben a vár köré külső földsánc és árok is készült. A külső védőövet 1630–1631 között építették. 1688-ban a Habsburg-csapatok elfoglalták a várat. Akkor földműveket építettek ki. 1737–1739 között paliszádkerítés is készült. Az 1970-ben végzett ásatások során feltárt ciszternát 1852–1854 között készítették. A helyreállítások ellenére a vár a 19. században már elvesztette katonai szerepét.

SZEPTEMBER – MAGYARZSÁKOD

Fejtse meg a rejtvényt, majd az alul számozott négyzetekben lévő betűket másolja át az alsó, kis hálóba. Ha jól dolgozott, akkor itt egy magyarzsákodi származású politikus neve lesz a megfejtés, a Széll Kálmán kormány (1899–1903) kereskedelmi minisztere volt mint a Szabadelvű Párt tagja.

Vízszintes: 1. Magyarzsákodi földbirtokos testvérpár egyike, iskolát építettek és alapítványt hoztak létre annak működtetésére. 13. Tudományos-fantasztikus tévésorozat járműve volt. 14. Tűz szélei! 16. Tesz. 17. Robert de ..., filmsztár. 19. Hibáztatás. 21. Bizonyos fémmel megerősít. 22. Magyar őszvezer volt. 23. Ellenértéke. 24. Éneklő szócska. 25. Juttat, népiesen. 26. Magyar kártyajáték. 28. Gót király volt. 29. Régi magyar férfinév, egyik nemzetségből ered. 32. Angol fiúnév. 33. Moszkvicstípus volt. 34. Hektoliter, röviden. 36. Madár testrésze. 37. Erősen tapad. 40. Szignó. 42. Cipész szerszáma. 43. Heveny. 45. Híres magyar öklöző volt (László). 46. Magyar énekes. 47. Szalonnát főző. 51. Abba az irányba. 52. Becézett Anna. 55. ... ezredes, Szabó István filmje. 56. Bibliai alak. 57. Középkori török. 58. Otthon. 61. Kelmét készít. 62. Kézze-lábbal mutogató. 64. Nyakas, makacs. **65. Az egyik testvér ez volt Udvarhelyszéken.**

Függőleges: 1. A földbirtokos testvérek másika, neki volt funkciója Udvarhelyszéken. 2. Van ilyen tanár is. 3. Keleti gyaloghintó. 4. Egyenesek húzása sima lapra. 5. Édeskés fűszer. 6. Elviselő. 7. Hargita megye autójele. 8. Magyar humorista (József). 9. Dögevő afrikai emlős. 10. Részben átjut! 11. Domenico Modugno slágere. 12. Esőben állva meg nedvesedik. **15. A falu folyóvizecskeje.** 18. ... Welles, filmsztár volt. 20. Időmérő része. 27. ... esik, elhasal. 28. Apu társa. 30. A Maros szélei! 31. Az Aranyos baloldali mellékvize. 33. Idegen művészet. 35. Hason lemászó. 38. Nagy felhajtás. 39. Kicsi. 41. Szita és sátor készült belőle. 44. Férfinév. 48. Déli gyümölcs. 49. Földre hajít. 50. Ott kint, népiesen. 51. Alumínium vegyjele. 53. Iszlám szellemi előjáró, erkölcsi vezér. 54. Kipling kígyója. 56. Régi hangszer. 59. Ide szállít. 60. Állatkert. 63. Liba mondja.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
13					5					9	14	15
16			17			18	19		20			
21					22			23			24	
25		26			27		28					
29		30		31	32			33				
34	35	36						37		38	39	
40		41	42		43	44			45	3		
46	2				47	48		49	50	51		
52			53	54		55				56		
57						58			59		60	
61			62	63	7		4		1			
65												

1	2	3	2	4	5	6	6	7	8	4	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

SZEPTEMBER

Elnémult a rigó. Az esteli csöndben
az őszi bogár szomorú pri-pri dala szól már.
A távoli szőlőkben panaszolja szünetlen:
Elmúlt, odavan a nyár, a meleg nyár!

Igy változik búsra az én hegedűm is:
fejemre az ősz dere, az ősz dere száll.
Gazdagon érik a szőlőm, a csűröm se üres,
de pri-pri: odavan a nyár, – a nyár...

1903

GROF
ESTERHÁZY
JÁNOS

1869—1946

JÓZÁN
MIKLÓS
1869—1946

A MAGYAR
UNITÁRIUS EGYHÁZ
EGYESÍTŐ PÜSPÖKE

EGY AZ ISTEN

Lőrinczi Levente**AUGUSZTINOVICS PÁL EMLÉKE**

(1763 – 1837. október 6.)

Amikor 2014 őszén mint új lelkész Kissolymosba költöztem, a rengeteg hirtelen jött inger és információ mellett azonnal egy temetési szertartást kellett végeznem. Áldott emlékű gondnokunk, id. Nagy Gyula két évtizednyi gondnoki tapasztalattal a háta mögött tudta, hogyan is kell egy fiatal, újonnan érkezett lelkész mellé állni a hasonló helyzetekben, hisz több tapasztalata volt. Leültünk és megbeszéltük egészen a legapróbb dolgokig, mi a helyi szokás, többek között azt is, hogy a Csonkahiázi temetőbe megyünk. Én valamiért úgy sejtettem, ehejt van az a temető, de a temetés napján az ehejtből ahajt lett, jó ötven percnyit sétáltunk a gyászmenet elején, végig a falun, majd szép szilvafasorral övezett kukoricások mellett Gyula bácsival és a kántorral, akikkel halkán beszélgettünk az egyházközségről, az emberekről, s próbáltam magamba szívni a töménytelen információt. A temetőkapuba érve, a dombtető felé mutatva megjegyezte: „Itt van Augusztinovics Pál sírja, róla nevezték el az iskolánkat is, és minden évben halottak napja előtt az egyházközség rendbe teszi.” Fölpillantottam a bozotos, fás domboldalra, de semmi különöset nem láttam, idő sem volt már firtatni a kérdést, folytattuk a szertartást.

Hazafelé is beszélgettünk mindenféléről, de Augusztinovics Pál nem jött elő többet. Ismertem a nevét, tudtam, hogy az egyház kiemelkedő jótevője volt, de semmi több nem jutott eszembe róla. Rákerestem hát az interneten, és az Unitárius Tudástár gyorsan a segítségemre sietett: találtam róla egy képet és egy rövid, lényegre törő, pontos bemutatást, ame-

Augusztinovics Pál

lyet azóta sokszor és sokaknak elmondtam már, akik hozzánk látogattak. Ez a leírás Ferencz József *Unitárius kis tükrök* című művében jelent meg, amelyet Vári Albert átdolgozásában 1930-ban nyomtattak ki. A pontosság kedvéért idézem a teljes részletet:

„Augusztinovics Pál a Lengyelországból ideszakadt szociniánusok utódja. Apja pap volt. Ő Szentábrahámon született 1763-ban. Elemi iskoláit Kissolymoson s felsőbb tanulmányait a kolozsvári főiskolában végezte. Apja kívánságára papi pályára készült, de az akkori egyházi gyakorlat szerint előbb három évig

tanítói hivatalt kellett volna viselnie. Azonban az éneklésben gyengének érezve magát, nem fogadta el ezt a hivatalt. Kilépett az iskolából, és világi pályára ment. Előbb Marosvásárhelyen a kir. táblánál, majd a kir. kúriánál nyert alkalmazást. Míg 1796-ban Pécsben az erdélyi kancelláriánál lett ügyvivő (ágens). Ekkor kért és kapott az unitárius egyháztól 20 arany segítséget, hogy pályáján előre haladhasson. Pár év múlva ügyvédi vizsgát tett, s nemsokára udvari ágenssé lett. E hivatalt 30 évig viselte, amikor előbb az erdélyi királyi táblához ítélőmesternek, azután a főkezmányszékhez tanácsosnak neveztetett ki, s végül 1837-ben az erdélyi főszámvevőség elnökének választotta az országgyűlés, amely hivatalban a király is megerősítette. Ezzel önerején olyan hivatalba jutott az egyszerű pap-fiú, aminőt azelőtt 100 éven keresztül unitárius ember el nem érhetett. Ezt a hivatalt azonban nem foglalhatta el, mert ugyanazon évben Nagyszebenben meghalt. Porait a saját kívánságára Kissolymosba szállították.

A szép pálya és nagy elfoglaltatás mellett sem feledkezett meg az egyházzal és iskolával, melyben felnövekedett. Annak ügyei s különösen tanulói ifjúsága iránt állandóan érdeklődéssel viseltetett. A nevelés fejlesztéséért különböző apróbb áldozatokat hozott. 1832-ben főgondnokká választották. Reá nézve nem pusztán cím volt ez a nagy kitüntetés, ha-

A csonkaházi temetődomb

nem munka és kötelességteljesítés. Azonban az egyház és ennek tanuló ifjúsága iránt érzett szeretetéről halála előtt négy nappal kelt végrendeletével tett bizonyosságot. E szerint Lados községben, Nagyszeben közeliében fekvő szép birtokát felszerelésével együtt, becses könyvtárát, különböző értékpapírjait mintegy 120 000 forint értékben az unitárius egyháznak hagyta. Végrendeletében így határozta meg alapítványa rendeltetését: «nekem szívemen leginkább fekvődvén a kolozsvári nemes unitária iskolában a tudomány és erkölcsi nevelés jobb lábra állítása, tehát vagyonom mi célra fordítása elhatározásában ezt tartsák lelkiismeretesen szemeik előtt.» A vagyon kezeléséről úgy intézkedett, hogy a ladamosi birtok jövedelmét nem szabad mind elkölteni, hanem abból 10 000 forintos alaptőkéket kell csinálni. Az ilyen alaptőkéek évi kamatjainak 5/6 része egyházi szükségletekre fordítható, 1/6 része pedig újabb alaptőke gyűjtésére használandó fel. Eme bölcs belátással készült vég-

Augusztinovics síremléke

A síremlék felső szövege

A síremlék bozóttal

A síremlék alsó szövege

rendelet alapján kezelt alapítvány állandóan növekedőben volt, s a legutóbbi időkig egyházunk egyik főjövedelmi forrását tette.”

Találtam persze többet is, van Benczédi Pálnak mintegy tízoldalnyi, részletes írása jelent meg Augusztinovics Pál életéről, munkásságáról és hagyatékáról a *Keresztény Magvető* 1942. évi, 74. évfolyamának 4–5. füzetében, de ezt már nem idézem, csupán ajánlom az Olvasó szíves figyelmébe.

Magamba ittam az információt, s nem felejtve a gondnoki intést, halottak napja előtt jó idővel elindultunk Szombatfalvi Sándor harangozóval, hogy „az egyházközség rendbe tegye a sírt”. Kíváncsi voltam és izgatott, főleg amikor a helyszínre érve meg sem tudtuk közelíteni a célpontot. Gépkaszával, villával majd egy órába telt, amíg utat vágtunk magunknak a hatalmas kőoszlopig. Tiszteletet parancsolóan magasodott előttünk a köré nőtt bozótban, amelynek irtásába fogtunk, s félhangosan, csodálattal, áhítattal olvastuk a kőbe vésett szavakat. Tudtam, hogy ez a síremlék, ez a név, ez a hagyaték többet érdemel annál, mint-hogy a bozót felvegye.

Évről évre visszajártunk a harangozóval, mert nekünk fontos volt! Sokszor vittem oda kíváncsi és lelkes embereket, néha legátusokat, és mindig büszke voltam, hogy a síremlék és környezete rendben van tartva. Azóta több mint száz tetre kész kissolymosi több mint nyolcszáz órányi közmunkával kivágta az egész bozótost. Augusztinovics Pál hatalmas síremléke a csonkaházi temetődomb csúcsán azóta messzire látszik. Mindazok, akik felnéznek arra a dombra, és látják a méltóságteljes kőoszlopot, érzik, értik, tudják Augusztinovics Pál hagyatékának, lelkületének, útmutatásának fontosságát, és büszkéek arra, hogy unitáriusok.

VISUS KULTURÁLIS EGYESÜLET

A SZEJKEFÜRDŐI MINI ERDÉLY PARK UNITÁRIUS VONATKOZÁSÚ LÁTNIVALÓI

10. A vargyasi Daniel-kastély

Az épületről 1580-ból ismerünk adatokat, amelyek a Daniel család birtokában lévő udvarházra vonatkoznak. A mai épület legkorábbi része is feltehetően a 16. század végéről maradt ránk. A századok során egymást követő Danielek többször átépítették, bővítették. 1723-ban az 1661-es tatárdúlás rongálásait javították ki. 1745-ben Daniel István megbízásából épült a reneszánsz loggia, majd Daniel Elek megbízásából készült el a palotaszárny. 1853-ban Daniel Gábor megbízásából készült az északi oldal klasszicista jegyeket mutató épületrésze. 1920–1922 között, Daniel Ferenc nagyszabású építkezéseit követően csatlakozott az épület délnyugati szárnyához a körbástya. 1937-ben az utolsó átalakítással a palotaszárny keleti részéhez újabb épületrészt csatoltak, és akkor készült az udvar felőli neoreneszánsz tornác is.

OKTÓBER – OKLÁND

Fejtse meg a rejtvényt, majd az alul számozott négyzetekben lévő betűket másolja át az alsó, kis hálóba. Ha jól dolgozott, akkor itt egy művészettörténész, műkritikus, grafikus, építész, műemlékvédelmi szakember neve lesz a megfejtés, akinek a tervei alapján építették át az oklándi unitárius templomot 1937-38-ban.

Vízszintes: 1. Oklánd községhez tartozó falu. 14. Egy férfi és egy nő nyáron a búzatáblában, rég. 15. Nemesgáz. 16. ... Savonarola (1452–1498), itáliai domonkos szerzetes volt. 18. Kicsinyítőképző. 19. Angyalrang. 21. Bolygórész! 22. Volt NDK-s teherautó-márka. 23. Nyári, kerti házikó. 24. Dél-amerikai futómadár. 25. Magyar „hagymaváros”. 27. Jugoszlávia diktátora volt (Joszip Broz). 29. Etcetera, röviden. 30. Üres has! 31. Imazáró szó. 32. Esőn való állás. 33. Kibújik a nap a felhők mögül. 34. Éles hang adása. 36. Szatmár megyei falu. 37. Rag, a -va párja. 39. Erich Kästner hőse. 41. Leplezni próbál. 44. Becsapás. 45. Lószín. 47. Fegyelem. 49. Széled a tömeg. 50. Északi férfinév. 51. Lenti helyen. 53. ... West, filmsztár. 55. Hazai író, újságíró volt (György). 56. Járás eleje! 57. Mikszáth hőse (Miklós). 58. Hazai magyar színész (Ferenc). 60. Epekedő. **61. Az oklándi iskola névadója, itt volt lelkész, majd hosszas börtönévek után Lupényban.** 62. Gallium vegyjele.

Függőleges: 1. Régi vár volt Oklánd közelében. 2. A papírhajtogatás művészete. 3. Becézett Mária. 4. Hallócső. 5. Személyéről. 6. Változó színekben játszik. 7. Uri nő. 8. Férfi megszólítása. 9. Tibeti szarvasmarha. 10. A talajfelszíntől kis mélységben található vízréteg jelzője. 11. Ilyen állat a szarvas is. 12. Angol nemes. 13. Megeléget. 17. Eszes. **20. Vár volt Oklánd közelében.** 24. Számára. 26. Elegyít. 27. Száját nagyra nyit. 28. Vuk első zsákmánya. 30. Csökken a hőmérséklete. 35. Nagyon szeret. 36. Milliliter, röviden. 38. Petőfi egyik szerelme volt. 40. Erő rejlik benne. 41. Kuruc vezér volt (Tamás). 42. Színültig. 43. Béke jelképe. 45. Japán város lakója. 46. Már előre. 48. 0–0 fele! 50. Régi történelmi időszak. 52. Az ENSZ első főtákarója volt (Trygve). 54. Világos angol sörfajta. 57. Félalak! 58. Lám. 59. Logaritmus naturalis, röviden. 60. Ismeret része!

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
14	4					10		15				
16							17	18		19		20
21		22			23		12	24	2			
25		26		27		28		29		5	30	
31				32				33				
34			35				36					
37	38	39		40		41		42			43	
44							45			46		
47		48		49					50			
51			52	53	54		55				56	
57				58		59		60				
61		9						11			62	

1	2	3	4	2	5	6	2	7	8
		9	10	11	6	9	12		

A FORDÍTÓ

Károli Gáspár emlékezetének

Alkotni könnyebb: a szellem szabad,
A képzelet csaponghat szerteszét,
Belekaphat a felhők üstökébe,
Felszánhatja a tenger fenekét,
Virágmaggal eget-földet bevethet,
Törvénné teheti a játszi kedvet,
Zászlóvá a szeszélyt, mely lengve lázad,
S vakmerőn méri Istenhez magát...
Az alkotás jaj, kísértetbe is visz.
A fordítás, a fordítás – alázat.
Fordítani annyit tesz, mint meghajolni,
Fordítani annyit tesz, mint kötve lenni,
Valaki mást, nagyobbbat átkarolva,
Félig őt vinni, félig vele menni.
Az, kinek szellemét ma körülálljuk,
A Legnagyobbak fordítója volt,
A Kijelentés ős-betűire
Alázatos nagy gonddal ráhajolt.
Látom: előtte türelem-szövétnek,
Körül a munka nehéz árnyai:
Az Igének keres magyar igéket.
Látom, hogy küzd: az érdes szittya nyelv
Megcsendíti-e Isten szép szavát?
És látom: győz, érdes beszédinek
Szálló századok adnak patinát.
Ő be nagyon kötve van Jézusához,
Félig ő viszi, félig Jézus őt,
Mígnem Vizsolyban végül megpihennek,
Együtt érve el egy honi tetőt.
Amíg mennek, a kemény fordítónak
Tán verejtéke, tán vére is hull,
De türelmén és alázatán által
Az örök Isten beszél – *magyarul*.

GYULAFEHÉRVÁR

Koppándi Zoltán Attila

DÉVA VÁRA

A Maros völgyében fekvő Déva városát a vulkanikus eredetű Várhegy uralja. A rá épített egykori impozáns várat már messziről láthatja e vidékre látogató ember. A vár első hivatalos említése a 13. századból származik, IV. Béla király nevéhez fűződik újjáépítése, valószínűleg előtte már kisebb erődítmény létezhetett. A történelem folyamán számos király, uralkodó tulajdonát képezte a vár, volt török, kuruc, osztrák, magyar és román kézen is, romos állapota az 1849. augusztus 12-én bekövetkezett véletlenszerű robbanásnak köszönhető. Azóta az egykor fontos katonai erősségnek számító, s az egész Várhegyet uraló várrendszernek ma már csak a Várhegy ormán található falai álltak. 2008-ban megkezdődtek a felújítási munkálatok, amelyek eredményeként 2016-ban megnyílt a turisták előtt is a vár.

Ha kimondjuk: „Déva vára”, akaratlanul is az ismeretlen szerzőtől származó népi ballada jut eszünkbe. A Kőműves Kelemen és társai tettét elmesélő történet széles körben ismert, pedig a népballada szomorú történetet hordoz: a Déva várát építő kőműveseknek ugyanis emberáldozatot kellett hozniuk ahhoz, hogy a várat sújtó, a nappal felépült falrészeket éjszaka ledöntő átok megszűnjön.

Déva vára az unitáriusok számára igen fontos hely. 1579 novemberében Déva várában mártírhalált halt vallásalapító első püspökünk, Dávid Ferenc (sz. 1520 körül), aki saját vallásos meggyőződése miatt volt bebörtönözve. Az ő nevéhez fűződik az egyetlen magyar ajkú, Erdély földjén született, egyistenhívő vallás megalapítása, ugyanakkor az 1568-as tordai országgyűlés vallásszabadságról szóló határozata. Ez a törvény a világon először mondta ki a vallás és a lelkiismeret szabadságát, misze-

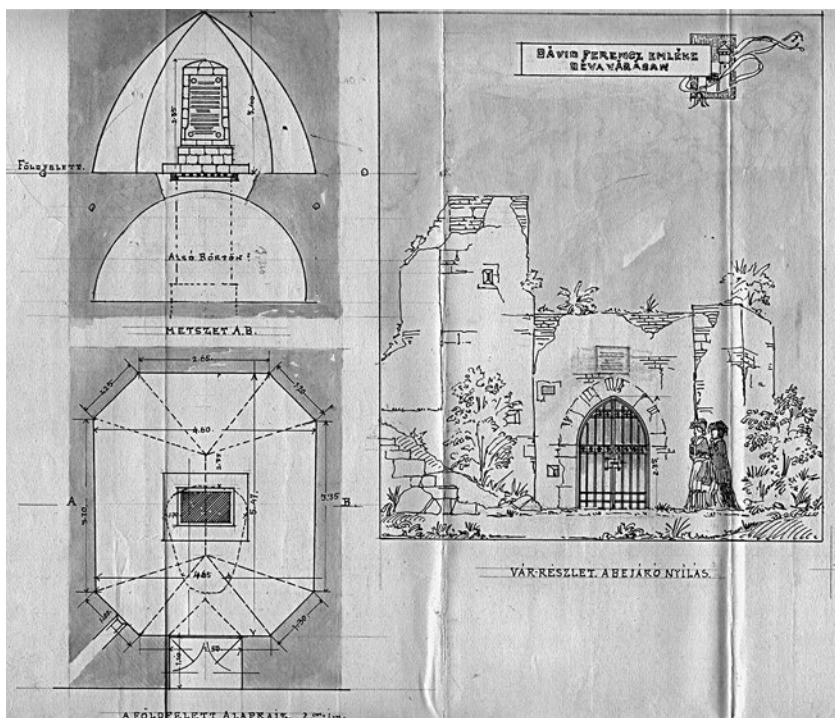

rint mindenki azt a vallást gyakorolhatja, amely felfogásával megegyezik, „mert a hit Isten ajándéka”. Ennek a törvénynek a kimondásától számítjuk az unitárius egyház fennállását. Mennyire érdekes, hogy bár az unitarizmus majdnem teljes Erdély földjén elterjedt, épp Déván nem vert gyökeret...

Zarándoklat

A Magyar Unitárius Egyház, a magyar unitárius ifjúság szervezete-ként működő Országos Dávid Ferenc Ifjúsági Egylet (ODFIE), valamint dévai egyházközségünk 1998 óta évente szervezi meg a Dávid Ferenc-zarándoklatot egyházalapító vértanú püspökünk emlékére. Az emlékzarándoklat helyszíne a dévai vár, amelynek falai között az 1579 novemberében bekövetkezett haláláig Dávid Ferenc életfogytiglani börtönbüntetését szenvedte. Déva várában található egy cella, amely helyet ad vallásalapítónk emléktáblájának. Az első emléktáblát a Magyar Unitárius Egyház 1910-ben helyezte el, tervezése Pápai Lajos nevéhez fűződik. Ismereteink szerint azóta még három emléktáblát avatott fel egyházunk (1929, 1948, 1996). Jelenleg egy háromnyelvű (magyar-angol-román) márványtábla emlékeztet püspökünk mártírhálálára.

Az eddigi zarándoklatokon évente átlagosan több, mint félezer személy sereglett össze a dévai várba. A hagyományosan november első tel-

Pákei tervei

jes hetének szombatján tartott rendezvény túlnőtte az unitárius és az erdélyi kereteket, így Dávid Ferenc történelmi jelentősége a zarándokok bővülő köre által is kifejezésre jut. Minden esztendőben zarándokok érkeznek – kivéve a koronavírus-járvány sújtotta éveket – Erdély földje minden szegletéből, de Magyarországról, Nyugat-Európából és az Egyesült Államokból is.

A zarándoklat menetrendje egy jól meghatározható sémát követ: a meghirdetett szombat déli órájában a zarándokok autóbusszokkal, kiskocsikkal a vár alatti térre érkeznek, majd a várba vezető gyalogfeljáró lépcsőjénél gyülekeznek. Itt a mindenkori püspök egy rövid áldást kér a zarándokok életére, majd egyházi és ifjúsági zászlónk mögé felsorakozva áhítattal, rendezett sorban elindulunk a vár felé. A várba vezető út bő háromnegyedórás gyaloglást igényel. Az unitárius ünnepi istentisztelet

teljes menetrendjét követve a zárandokok évről évre más és más lelkész/lelkészek beszédét hallgatják meg, élő zenekar biztosítja az egyházi, illetve ifjúsági énekek kíséretét. Ezt követően köszöntőbeszédnek hangzanak el egyházunk püspöke, a helyi önkormányzat képviselője, amerikai testvérfelekezetek küldöttje, illetve a helyi lelkész részéről, majd várjáték következik, amelyet a Protestáns Teológiai Intézet Unitárius Karának hallgatói és az ODFIE tagjai mutatnak be. Gyertya- és fáklyagyújtással, valamint a virágok és koszorúk az emlékcellánál való elhelyezésével zárul a várbeli találkozó. Ezután a felnőtt zárandokok levonulnak a várból a dévai unitárius gyülekezet imaházába, az ifjak pedig a vár alatti sportkollégiumba. Ezeken a helyszíneken párhuzamosan zajlanak a zárandoklat záró programrészei (teázás, rövid előadások, a zárandoklathoz kapcsolódó rajzpályázatok díjkiosztó ünnepségei, kiállítások, közös beszélgetések stb.)

A zárandoklat által nyújtott lelki élmény mellett fontos annak közösségformáló ereje is. A mai unitárius és más felekezetű fiatalok számára fontos olyan (vallás) történelmi határkövek és helyszínek közvetlen megismerése, amelyek által napjaink gyökértelenedési folyamatában sikerül egy-egy biztos támpontot megőrizni. A szellemi feltöltődés, a közös emlékezés, maga a zárandoklat hívja évről évre az érdeklődőket, de egypár éve a világ bármely pontjáról is elérhető, hiszen a magyar televízió (MTVA) segítségével bárki részese lehetett az emlékező közösségnek.

Unitárius egyházközség és templom a Hunyad megyei szóróványban

Vannak Erdélynek olyan területei, amelyeket hagyományosan szóróványnak nevezünk. Ilyen hagyományos szóróványterület Hunyad megye. A dél-erdélyi városokba és központokba viszonylag későn (a 19. század második felétől) nyílt lehetőség a magyarok tömeges betelepedésére, amely nem szervezeten, hanem a munkaerőpiac kínálata függvényében spontán módon és folyamatosan történt. Nemcsak a betelepedés ideje, hanem a vallási hovatartozás is igen vegyes: reformátusok Szilágy megyéből, unitáriusok Hargita, Maros, Fehér megyéből, katolikusok ugyancsak Hargita megyéből. Ez természetesen a közösséggé válást és a szóróványközösség összefogását is megnehezítette/-íti. Idővel, a nagy ipari városok (Déva, Vajdahunyad, Pusztakalán stb.) fejlődésével elke-

dődött a szakemberek átvándorlása, illetve más vidékekről érkeztek magyar ajkú emberek.

Déván az a furcsa helyzet állt elő, hogy ugyan fontos zarándokhely számunkra, templom vagy önálló unitárius gyülekezet nem létezett. Ennek fontosságát a XX. század elején felismerték elődeink, és konkrét lépéseket tettek. Tudnunk kell, hogy a dévai templom álma közel száz éve ott él az unitárius hívek lelkében. Elég csak arra gondolnunk, hogy az 1900-as évek elején az akkori egyházvezetés úgy döntött, hogy tiszteletadásuk jeléül templomot építenek Déván, hadd legyen a világon élő unitáriusok zarándokhelye, legyen az emlékezésnek, a tisztelgésnek, az imádkozásnak hajléka. A híres Pákei Lajos a tervrajzokat el is készítette: egy nagy „katedrálishoz” hasonlítható templomot álmodott a dévai vár tövébe. Sajnos, az első világháború kegyetlen szele az unitáriusok álmát szertefoszlatta. Az akkori tervrajzot nézve jogosan tehetjük fel a kérdést: „Mi lett volna, ha...”, azonban a történelem már számtalanszor igazolta, hogy az ilyen kérdések nem segítenek. Az álom tehát látszólag szertefoszlott, de nem halt ki. Olyan idők következtek, amikor nem adatott meg a lehetőség további fejlődéshez, hanem meglévő javaink őrzésére kellett összpontosítani.

Az 1989. decemberi fordulat új kihívások elé állította egyházunkat. A dévai leányegyházközségnek is megadatott a lehetőség, hogy megújult erővel, az önépítésen fáradozzon. Templom nincs, imaház nincs, gyülekezeti terem nincs; a református egyházközség jóvoltából havonta egyszer istentiszteletet tarthat templomukban. Az évek sok álmot szültek, az emberek tudták, hogy kell egy templom, vagy kell egy imaház, gyülekezeti terem! Olyan lelkeszek tevékenykedtek, akik hittek az álomban. Az egyházközség tagjai személyes ambícióból, de mindenképpen a köz érdekéért dolgozva az álmot dédelgették munkájuk által.

A 2003-as esztendő határkő volt a dévai gyülekezet életében. Közös erőfeszítés árán a templomépítő elképzeléseknek megfelelő ingatlant vásároltunk Déva központjában; olyan létesítményt, amely magába tudja foglalni a templomot, a zarándokközpontot és a lelkeszi lakást. A közel évszázados vágy valóra vált! De akkor tudtuk, hogy ez még mindig csak egy ház, amelyet az emberi lelkek emeltek szakrális helyé. Az egykori lakóházat kellett imaházzá átalakítani. Ma már a kemény kőrisfából készült templomi bútor a maga természetes vonalaival, a parkett tízezer darabjának árnyalatváltakozása, a különböző évekből és vidékekről szár-

Az unitárius templom

mazó varrottások kompozíciójának együttese azt a valóságot tükrözi, hogy Déva az unitáriusok zarándokhelye, különböző vidékek és szokások ötvöződése, és ebben az imaházban magára talál minden ember.

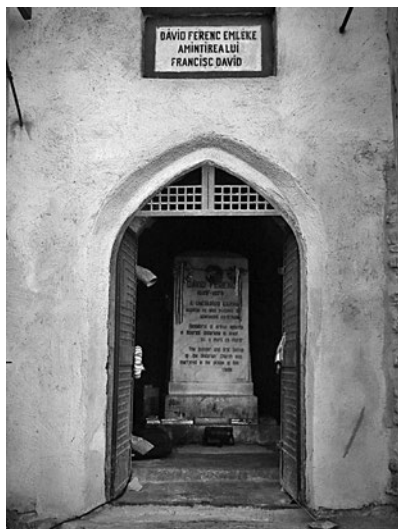
2012-ben újabb fontos lépést tettünk: létrejött az önálló Délnyugat-Erdélyi Unitárius Szórványegyházközség, amely magába foglalja a dévai, a vajdahunyadi, a temesvári és az aradi híveket. Az egyházközség központja Déva, annak Dávid Ferenc Zarándok- és Szórványközpontja. Önálló szórványlelkészt kapott, akinek feladata, hogy a szórványban élő híveket összefogja és a dévai álmod egy újabb szintre emelje.

A Déva központjában található Dávid Ferenc Zarándok- és Szórványközpont ma már méltó emléket állít Dávid Ferenc egyházalapító püspökünknek, szórványközpontként szolgál az itt élő unitárius és más felekezeti hívek számára, valamint zarándokközpont az idelátogatók számára. A templom, gyülekezeti terem, lelkési lakás mellett, az ingatlan tetőterében vendégszobák várják az idelátogatókat. A várban történő zarándoklat után a kedves vendég megpihenhet, ugyanakkor lélekben töltekezhet az ízlésesen kialakított központban.

A vár arculata évről évre változik, nagy átalakulás nyomait láthatjuk a felvezető ösvényen, változnak az arcok is úgy, ahogyan változnak az

A dévai vár

A Dávid Ferenc-cella

A zarándokközpont

idők is. Érezzük, hogy ott, „magos Déva várán” nekünk egy mély lélegzetet kell vennünk, otthonainkba visszük annak a helynek lelkeket erősítő hatását, az emlékezés, a zarándoklás és a közös együttlét méltósága és öröme kell, hogy erőt adjon mindennapjainkhoz.

Ez az emlékhely az „unitáriusok Mekkája”, mindazt, amit a zarándoklat alkalmával megélünk és átélünk, egyedi és megismételhetetlen, új és újabb pozitív érzésekkel gazdagítja a hétköznapiak által megtépázott, elfásult lelkünket.

Zarándoklat

DÁVID FERENC

Nem ébenfabölcső ringatta életre,
szolgák hada nem járt nyomába,
termő népi mélység dobta felszínre őt,
s egy forrongó század vette hatalmába.

Forradalmár volt ő, szakított a múlttal,
mely a szabad szárnyalást gúzsba kötötte.
Dogmák béklyóit népe ösztönéről letépte,
a kábult kort új partok felé lökte.

Magyar volt, tulipános, keleti igézet
megszállottja, nagy, merész álmodó.
A korlátlanság volt életében a mérték,
szíve mélység, szeme tűz, szíve Istent átfogó.

Dráma volt ő dalban elbeszélve,
ki ősgyökerekben a népből eredzett.
Ósvágyak szent tüze lobogott fel benne,
s a tiszta jézusi forráshoz vezetett.

Kiről mesélek? Kitaláljátok-e?
Felismeri-e a rügy a gyökeret?
...Dávid Ferenc volt ő, a második Jézus
...Koronázza nevét ma fénylő kegyelet.

VISUS KULTURÁLIS EGYESÜLET

A SZEJKEFÜRDŐI MINI ERDÉLY PARK UNITÁRIUS VONATKOZÁSÚ LÁTNIVALÓI

11. Déva vára

A dévai Várhegyen már az ókori rómaiak idejében is emelkedett erődítmény. A tatárjárás után újjáépítették, 1264-től említik. A vár három különböző korból származó védőfalai egy spirális rendszert alkotnak. Bevehetetlen erődnek tartották. 1579-ben itt raboskodott és hunyt el Dávid Ferenc, az erdélyi református egyház és az unitárius egyház alapítója. Szintén itt tartották fogva Dobó Istvánt, az egri hőst. A Rákóczi-féle szabadságharc után elárverezték, és csak a 19. század elején restaurálták. 1849-ben itt tette le a fegyvert Bem apó forradalmi serege. 1896-ban a vár a Hunyad Megyei Történelmi, Régészeti és Természettudományi Társulat tulajdonába került, restaurálták, és 2016 óta újra látogatható. Déva váránál játszódik a *Kőműves Kelemenné* című népballada.

NOVEMBER – DÉVA

Helyezze el a következő szavakat a mellékelt hálóban, utána másolja át a számozott négyzetek betűit az alsó, kis háló megfelelő négyzeteibe. Ha jól dolgozott, akkor a nagy háló sötétített sorában Déva híres szülöténének, egy őslénykutatónak a neve alakul ki, az alsó kis hálóban pedig a *Kőműves Kelemen* drámát író magyar szerzőnek a neve, valamint a Szőrenyi–Bródy szerzőpáros feldolgozásának műfaja lesz a megfejtés.

2 betűsek: AD, AT, AZ, ÁL, CA, DS, EK, EN, ÉK, IS, IZ, KC, LA, NI, OT, TÓ

3 betűsek: A FA, ANE, BAK, LÉK, PEV, RCS, SÍK, TCL, ZÚG

4 betűsek: A BOR, AVAS, ÁGAS, BANK, BUDA, CÁPA, EZEK, KÁRÓ, KESE, ODON, RÉPA, SAKK, SIRE, TALÁ

5 betűsek: ALANY, ÁNIZS, BALOG, BOGOZ, KEZEL, LÁPOS, MINAP, ZILÁL

6 betűsek: LAZÍTÓ, ÓRALAP

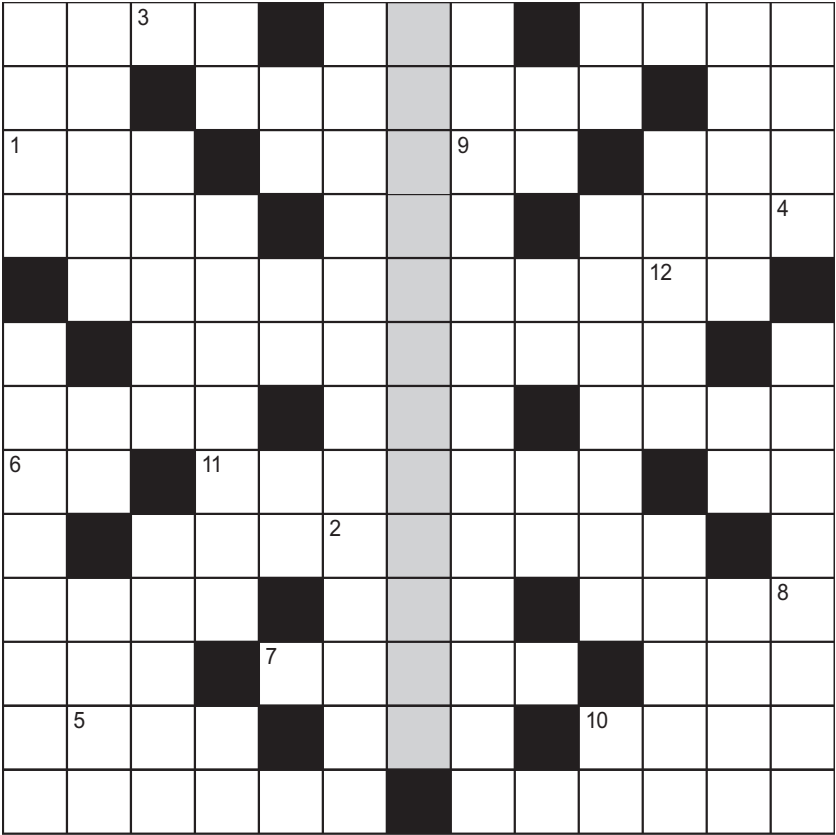
7 betűsek: BÁLÁZÁS, BELENÉZ, KALÁBER, TÁVOLÍT

8 betűsek: ÁTIGAZOL, ÖSSZEKAP

9 betűsek: ELCSATOLÓ, BEKARIKÁZ

11 betűs: SZAKOSZTÁLY

13 betűsek: A VÁROSALAPÍTÓ, ELOSZTANIVALÓ

1	2	3	4	2	5	6			6	7	3	8
	3	9	10	4	11	2	12	12	2	5	2	

ŐSZI DAL

Köd borong; száll a daru
Zúgva fenn az égen;
Száll s meleg hazát keres
Déli messzeségen;
Néki ott virít a hon,
Hol nincs tél az ormokon.

Sárga a virágbokor,
A lomb hervadandó;
A mit látsz, oh föld fia,
Hamvatag, mulandó.
Gyarló létből a kebel
Jobb hazába esdekel.

Szív, beteg szív, itt az ősz;
Lombjaid lehulltak,
S többé földileg neked
Ők ki nem virúlnak;
De ne szálljon bú reád:
Lelsz te is majd más hazát.

A
hit Isten
gondéko
Dr. KISS ELEK
bírói és püspök
1888 - 1971

Dr. KISS ELEKNE
ANDRÁSI EMILIA
1896 - 1983
SZÁSZ ZOLTÁN
1933 - 1968
utókövet

KOLOZSVÁR

Jakab Boróka

SZABÓ GYULA EMLÉKSZOBÁJA

Homoródalmás község a Kis-Homoród völgyében, Lövéte és Homoródkarácsonyfalva települések között, Székelyudvarhelytől 23 km távolságra helyezkedik el. Annak ellenére, hogy a község a környező településekhez képest nem a legterjedelmesebb, számos olyan turisztikai-termeszeti látványosságot tudhat magáénak, amelyek mai napig látogattak mind a helyiek, mind a turisták által.

A falu három irányból is megközelíthető, Lövéte, Homoródszentmárton, illetve Homoródkarácsonyfalva felől is, mindhárom irányból mese-szép tájnak lehetünk tanúi.

Homoródalmás nevének hallatán a legtöbb esetben mindenkinek az Almási-barlang (vagy Orbán Balázs-barlang) jut eszébe mint legjellegzetesebb látnivaló, ennek ellenére azonban a falu több olyan látványossággal rendelkezik, amelyek kihagyhatatlanok, ha arrafelé járunk. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül például a mészkőbányát (hiszen a falu a jó minőségű meszéről is híres volt), ahogyan a sósfürdőt sem, amelyet 2020 májusában nyitottak meg, mindezek mellett azonban attól sem tekinthetünk el, hogy kulturális tudnivalókkal is gazdagodhatunk, ha Homoródalmást tűzzük ki úticélként, hiszen több neves embert is adott Erdély művelődéstörténetének. Almási származású volt például Almási Gergely Mihály (1654–1724), akit 1692-ben unitárius püspöknek választottak, Barra Ferenc (1735–?), aki Kolozsváron az unitárius egyház kurátora volt, illetve Sándor János (1841–1909), akinek munkássága figyelemre méltó volt, többek között ő szerezte *A székelykeresztúri unitá-*

A Szabó Gyula-emlékszoba épülete

tok munkatársaként tevékenykedett, emellett a Magyar Írók Szövetsége is tagjai közé választotta.

Az író meglehetősen gazdag életművel rendelkezik, hírneve munkáiból fakadt. Ezekről számos kritika, szakkikk és tanulmány született, amelyekben több különböző perspektívával találkozhatunk, mégis van egy közös, egyhangú vélemény, ami az író életművét jellemzi: Szabó

*rius gymnásium történelmét is.** Mégis ha egy, az erdélyi kulturális közegben jártas embert kérdezzünk Homoródalmás kapcsán, akkor biztosak lehetünk abban, hogy meg fogja említeni Szabó Gyulát, ugyanis ő is homoródalmási származású, és kiemelt szerepe volt a falu történelmében.

A homoródalmási író

Szabó Gyula 1930. szeptember 11-én született Homoródalmáson. Tanulmányait szintén Homoródalmáson kezdte meg, majd a székelykeresztúri Orbán Balázs Gimnáziumban folytatta, ezt követően pedig felsőoktatási tanulmányait Kolozsváron, a Babeș-Bolyai Tudományegyetemen magyar szakon végezte. Később az Állami Irodalmi és Művészeti Kiadó szerkesztője lett, ezt követően pedig egészen addig, amíg nyugdíjba nem vonult, az *Utunk* és a *Helikon* folyóira-

* Homoródalmás honlapja. Neves emberek

Üdvözlőtábla a ház oldalán

Gyula mélységes hazaszeretetről tanúskodik műveiben, egy olyan atmoszférát teremt meg, amely által az olvasó is magáénak érezheti a falut, ismerősnek tekintheti az embereket, a környéket, a különböző élettörténeteket. Számos forrásból tájékozódhatunk az író legjellemzőbb tulajdonságairól is, amelyek közül talán az egyik legfontosabb és legjellemzőbb szerénysége volt. Filep Tamás Gusztáv például így ír Szabó Gyuláról: „de hadd említsem meg előtte a valószínűleg döntő szempontot, az író egyik alkati sajátosságát: nem tartozott azok közé, akik igyekeznek megszervezni saját ünnepeltetésüket”^{*}

Céljai között nem szerepelt a feltűnés, a hírnév elérése, sosem pályázott ilyesmire, sokkal inkább arra koncentrált, hogy műveiben sikerrel adja át a homoródalmási átlagemberek hétköznapi életének legjellemzőbb mozzanatait, ezen belül a megélhetési módjukat, legjellemzőbb szórakozási formáikat, az asszonyélet tipikus mozzanatait, de az udvar-

^{*} FILEP Tamás Gusztáv, „Megjegyzések Szabó Gyula életművéről”, *Bárka*, 2.szám (2015).

lái formákra, a fiatalok életére is fektetett hangsúlyt. Műveiben többször olvashatunk korabeli politikai szituációkról is, illetve mindarról, hogy hogyan próbálta kezelni mindezeket a falusi társadalom.

Szabó Gyula elsősorban a kollektivizálás-korabeli falu társadalmának az életét dolgozta fel műveiben – de olvashatunk tőle történelmi háttérű alkotásokat is –, hangsúlyozta ezen korszak nehézségeit, a falusi lakosok alkalmazkodási formáit az új helyzetekhez, illetve mindazt a változást, amelyeken az emberek keresztülmentek ezen periódus történései közben. Mindemellett azonban figyel a humorra is, több olyan novellát olvashatunk tőle, amely részletesen ismerteti néhány humoros történetet a székely falusi ember mindennapjaiból.

Bár ehelyütt nem lehet célunk az író munkásságának részletekbe menő ismertetése, fontosnak tartjuk, hogy az író legismertebb, legkiemelkedőbb munkáit cím szerint megnevezzük, amelyek nagy elismerésnek örvendenek mind a mai napig. Ilyen például a *Gólya szállt a csűrre* című novelláskötet, a *Társaim*, a *Húgom*, *Zsuzsika*, *A Sátán labdája*, a *Gondos atyafiság* és így tovább.

Az író emlékére

Szabó Gyula 2004. december 21-én megkövetkezett halála után számos olyan írás született kortársai, kedvelői tollából, amelyek az író emlékére készültek. A műveiben megjelenő realizmus, a valósághű ábrázolás nemcsak a homoródalmási olvasók számára volt élvezhető, hanem azoknak is, akik nem ismerték az író műveit, vagy nem voltak falubeliek, Szabó Gyula prózája ugyanis beengedett minden olvasót műveinek világába, lehetővé tette az átélést, a beleolvadást mindabba, amit megalkotott. Erős hazaszeretetét rengetegen tanúsítják, majdnem mindegyik recenzense szóvá tette és teszi mai napig.

De amellett, hogy kötetek és cikkek jelennek meg mai napig az író halálának évfordulója alkalmából, Homoródalmás önkormányzata egy olyan helyet álmodott meg és hozott létre, ahol közelebből is megismerhetjük az író, többet is megtudhatunk róla: a Szabó Gyula-emlékszoba. Az almási „néptanács” az ötlet felmerültekor meg is vásárolt egy öreg házat – amelyet a szakirodalom Udvarhelyszék egyik legrégebbi parasztházaként tartott számon, ezt igazolni látszott a ház egyik gerendájának felirata: MICHAEL ZILA / GI ET VDVARHELI / A: D: 1645 – erre a célra, azonban a 2007-es anyagi helyzet, amikor is a vételezés

Szabó Gyula Arany János-díja

A ház öreg gerendája

megtörtént, nem tette lehetővé a különböző újításokat, változtatásokat. Egy nyertes pályázatnak köszönhetően létrejöhett az emlékszoba, és a ház mint turisztikai központ is működött.

Műépítészek, építészettörténészek munkálataiból derült ki, hogy a ház valószínűleg bontott anyagból lett felújítva, mai formáját a 19. században nyerte el, de nem a 17. században épült. Belső mennyezetét, amelyben a híres gerenda is van, megőrizhették a későbbi építők, és felhasználhatták az új házba. Tipikusan a homoródminti építészeti stílus jellemző jegyeit hordozza, a ház tetején hódfarkú cserepek helyezked-

Az író portréja

amelyeket homoródalmási asszonyok festettek az emlékház megalakulása előtt.

A Szabó Gyula-emlékszobában az író személyes tárgyait láthatjuk, többek között egy faragott széket, az íróasztalát, amelyen egy írógép helyezkedik el, a szemüvegét, egy hamuzót, illetve egy kis termetű szobrot. A falon régi képek helyezkednek el, amelyeken rokonai, családtagjai láthatóak, de több fiatalkori fényképe is megtekinthető. A szobában egy tűkör is található, illetve egy könyvespolc, amelyen a díjai helyezkednek el, többek között a Kortárs-díj (1990), illetve az Arany János-díj. A polcon a díjak mellett az író köteteiből is láthatunk párat, emellett az *Utunk* folyóirat több számát, ezekben megjelent írásaival. Az íróasztalt egy üveglap fedi le, ezalatt az író levelezéséből láthatunk egy oldalt (Bencző Dénes levele Szabó Gyulának).

nek el, a falak mészkőből készültek, a kötőanyag apró kavics, kőpor és mész keveréke, illetve az is kiderült, hogy a ház az Osztrák–Magyar Monarchia idején katonai célokra volt használva.

Az emlékszobában

Mindenekelőtt fontos megemlítenünk, hogy hol helyezkedik el a Szabó Gyula-emlékszoba. Ha Homoródkarácsonyfalva irányából közelítjük meg Homoródalmást, a falu szélén elhelyezkedő nagy diófát elhagyva, körülbelül 100 métert haladva a legelső kanyarban helyezkedik el a 18-as házszámot viselő ház, szemben a Homoród folyón átívelő nagy híddal.

A házban, a földszinten két szoba található. Az egyik egy előszoba, a másik pedig az idegenvezetők számára volt fenntartva, egyfajta irodaként. Ebben a helyiségben régi stílusú festett bútorok találhatóak,

Az emlékszoba

Az író szülei

Összegzés

Mindamellet, hogy Homoródalmás mesebeli tájain kirándulunk, meglátogatjuk az Almási barlangot, a mészkőbányát vagy a sósfürdőt, nem feledkezhetünk meg a falu legnevesebb szülöttéről, aki maradandót alkotott, aki gazdag életművel rendelkezik, és aki olyan módon ismertette meg olvasóit a homoródalmási falusi társadalom mindennapjaival, hogy olvasói úgy érezhették, ők is e faluból származnak, ők is ismerik az embereket, a környéket, a szokásokat. Szabó Gyula élete és munkássága nem hagyható figyelmen kívül, ha Erdély-szerte bejárjuk a környéket, legfőképpen akkor, ha Homoródalmáson, vagy a falu környékén járunk. Éppen ezért érdemes ellátogatni az író emlékére kialakított emlékházba, ugyanis több érdekes tudnivalóval gazdagodhatunk, illetve közelebb kerülhetünk ahhoz az emberhez, aki megírta a nagyvilágnak, hogy milyen csodálatos történelemmel, milyen látnivalókkal büszkélkedhet Homoródalmás.

AMIT ISTEN ELKÉR, VISSZAADJA AZT^{*}

(elbeszélés)

Elsőéves teológus voltam 1939-ben. A karácsonyi legációk helyek választása alkalmával nekem Kisfalu jutott. Nagy izgalmak között, de bízva Istenben s önmagamban, az első szereplésen át is estem. Jól sikerült. Legalábbis így éreztem én, s a hívek is így nyilatkoztak. Így hát nem kellett szégyenkeznem a hívek előtti látogatások rendjén sem, melyeket a helyi szokás szerint ünnep másodnapján kellett megejteni. Két egyházfit rendelték ki mellém. Az egyik barna, köpcös ember, Felszegben kísért el, a másik, sovány nyurga alak, Alszegben. A felszegi egyházfi szótlan egyhangúsága nagyon elvette a kedvemet a látogatásoktól. Furcsa ember – állapítottam meg magamban. – Karácsony van, mindenfelé hangulat. A hívek szeretettel fogadnak, a legtöbb helyen meg is kínálnak, s erre az alkalomra még a kutyaikat is jó messze hátrakötik, nehogy a legátusban kárt tegyenek – csak ez az ember egykedvű és betegesen szótlan.

– Talán valami baj van, Márton bácsi – szólítottam meg a negyedik háztól jövet – de ő nem felelt, csak hidegszürke szemeivel végignézett. Hogy is választhattak egyházfinak ilyen érzéstelen emberszobrot – kérdeztem magamban. A választ egy asszony adta meg, aki bosszankodva, hogy az egyházfi olyan keveset ült, kijövet a fülembe súgta:

– Mufurc ember ez a Márton, legátus úr, de ne vegye a szívére... Vagyona miatt választották meg.

Felszeget vacsoráig lejártuk. Elég hamar ment, mert nem minden házhoz mentünk be, „csak úgy szökdösve”, amint a megyebíró mondta, s ez volt az én második számú bánatom. Az első ti. az egyházfi természete volt.

– Miért nem megyünk be minden házhoz? – kérdeztem vacsora alkalmával a gondnoktól titkolhatatlan csodálkozással.

* Megjelent az 1957-es *Unitárius Naptárban*.

– Ne csodálkozzék, légátus úr – felelt a gondnok – Kisfaluban sok a szegény ember. Azokhoz hiába visszük el, nem adnak azok semmit. Csak a módosabbját szoktuk meglátogatni, akik a mai kisebbségi viszonyok között az egyházfenntartók.

E szavakra olyan gyorsan tettem le kezemből a villát, hogy majd eltört a virágos porcelán tányér.

– Nem helyes ez, gondnok úr – robbant ki belőlem a tiltakozás – a karácsonyi evangéliumra minden embernek szüksége van. A szegényeknek még nagyobb, mint a gazdagoknak. Én a magam részéről úgy ítélem meg, hogy a légátus számára nem az a legfontosabb, hogy mit kap, hanem hogy mit ad. Eszerint az egyházközség lehetetlenné tette, hogy a légátus a szegényebbeknek is adhasson valamit. Nem, nem, ez a szokás semmi esetre sem helyes.

– No, no – emelte fel ujját a gondnok – a légátus úr még elsőéves, majd ha „kivégzi magát” a pályáján, s valóságos pap lesz, maga is így fog gondolkozni.

– Soha, gondnok úr – siettem még nagyobb nyomatékot adni bölcselkedésemnek. Sajnálom, hogy nem értesültem hamarabb a helyzetről. Én bizonyísten minden házhoz bementem volna.

– Csak időtöltés lett volna, légátus úr, nem kapott volna semmit.

– Nem is fogadtam volna el semmit, sőt én adtam volna nekik – szaporítottam a szavakat, s a hideg borral tele poharamat fenékgig kiittam.

A gondnok és felesége akkorát kacagtak, hogy a gondnokné meg is tikkadt, s fuldokló köhécselek között ment ki a konyhába.

Csend lett. Csak a megyebíró lógatta a fejét kellenlenül.

– Megyebíró úr – szólaltam most már csendes hangon – szereti-e a megyebíró úr a történeteket?

– A történeteket? Igen.

– Nem olvasta-e Gyallay Domokos *Jézus Maroskenden* című nagyon kedves kis elbeszélését?

– Nem, de ha a légátus úr elmondaná, szívesen venném. Feleség – kiáltott ki, – jere csak be, a légátus úr valamit akar mondani.

A gondnokné s még egy pár asszony bejöttek, leültek a szemközti kanapéra, s várakozón néztek rám. Én nyugodtan kezdtem.

– Úgy volt az, hogy Maroskendre légátus érkezett. Karácsony volt és hideg, akárcsak most. Negyvennyolc után volt éppen, s olyan nyomorult

volt a nép, mint talán soha. A légátus maró hóviharban járta el a falut, s kapott is pár forintnyi légátumot. Egész ünnepek alatt kedvetlen volt.

– Lehetett is – vigyorgott fel a gondnok, – ha keveset kapott.

– Nem, megyebíró úr, nem azért volt kedvetlen. Fájt neki, hogy miért nem viszik át a Maroson, hogy az ott lakó szegény jobbágyokat is látogathassa meg. Gúnyolódva utasították el a tervét. Ekkor a légátus saját szakállára, éjnek idején kiszökött a parókia ablakán, átment a befagyott Maroson, s meglátogatta a szegény népséget is. Minden háznál ígét hirdetett és pénzt osztott ki. Mire visszajött, a légátumból egy krajcár sem volt. Gyalog kellett felmennie Kolozsvárra, de nem volt boldogabb nála senki.

– Tán a légátus úr is úr is így akar tenni – okvetetlenkedett is a gondnok. – Nem ajánlom, mert itt még a kalapját is oda kell adni a végén.

– Nem, gondnok úr, nem erről van szó. Hallgassa csak meg a históriát. Ott hagytam el, hogy a légátus boldog volt...

– Nem, nem ott, hanem ott, hogy nem maradt a számár légátusnak egy krajcárja sem.

A gondnokné e szavakra megint utolérte köhögőrohama, s miközben az ajtó felé topogott, visszafordult, s a nevetésbe belevérösödve nyögte:

– Hát az már csakugyan számár egy légátus volt.

– Nem volt az számár, gondnokné asszony. Csak jézusi lélek lakozott benne. Maroskenden még ma is emlegetik ezt a légátust, de nem mint légátust, hanem mint Jézust. Mert próbálná csak valaki elhitetni egyetlen maroskendivel is, hogy az nem Jézus volt! Kikergetnék a faluból rögtön.

Az elbeszélés véget ért. A gondnok semmit sem szólt. Elővette a dohányos tárcáját s rágyújtott. Csend lett, csak a nagy falióra zakatolt ütemesen.

– Légátus úr, légátus úr, itt van-e? – verődött be az alacsony ablakon egy éles, magas hang.

– Itt van az egyházfi, indulhatnak – dugta be a fejét a gondnokné. Felugrottam, s miközben vettem tel a kabátomat, odasúgtam a gondnoknak.

– Milyen ember ez?

– Ég és föld ez s a másik között. A másik olyan, mint egy beteg medve. Ez? Ezzel madarat foghat, légátus úr.

Kint a kapunál az egyházi kedvesen üdvözölt, s elindultunk. Alszeg nem messze kezdődött. Már az első háznál megállapítottam, hogy ez az egyházi kedvem szerint való ember. Humora, magas tónusú hangja, égő, kék szemei, szelíden nyulánczó bajusza teljes összhangot alkottak, melynek neve Jóska, vagy másképen alszegi egyházi. A délutáni hangulatomból, a gondnok idétlen csipkelődéseinek hatásából egészen kigyógyultam. Ment a látogatás, s gyűlt a légátum. Fele utcánál már az összes zsebjeim megteltek aprópénzzel úgy, hogy az egyházi zsebjét kellett a továbbiakban kibérelnem. Egy dolog azonban nagyon bántott most is, s ez a „szökdösés” volt. Miért kerüljük ki a szegényebb embereket? Lázongásom némaságban nyilvánult meg. Jó is volt ez így, mert Jóska helyettem is beszélt eleget. Gyallay elbeszélése valósággal megszállozott. Rájöttem arra, hogy amióta a gondnokéknak elmondtam, azóta százszorta szebb, érdekesebb lett. Már valósággal égetett. Éreztem, hogy eleven parázssá izzott, s az akaratomat emészti már. De hallgattam.

Tíz óra felé járt az idő már, mikor egy érdekes dolog történt, ami az izzó paraszt lánggra lobbantotta bennem. Magas kőházba mentünk be. A háziakkal kezét fogtuk, elmondtuk az ünnepi köszöntőt, s készültünk pár percre leülni. Mikor hátrafordultam, hogy a széket megnézzem, csakugyan arra ülök-e, hát, uram-teremtőm, egy asszony álldogál a vetett ágy sarkánál, s az az asszony nem más, mint az én saját édesanyám. Kővé dermedtem nyomban. Meg akartam kérdezni, hogy került ide, de egy hang sem jött ki a számon. Közelebb léptem feléje, hogy kezét fogjak vele, azonban az édesanyámnak gondolt asszony vállat vonva a vetett ágy sarkából három lépésben az ajtó mellé viharzott át. Látszott, hogy valamiért haragszik. Az ajtónál megállt, s amint a lámpa felé fordult, észrevettem, hogy nem az én anyám, csak nagyon hasonlít hozzá. Azt is észrevettem rajta, hogy sokat sírhatott, mert a szemei vörösek voltak. Bátortalanul szólítottam meg:

– Mi baj van, néni?

Erre várt az asszony. Szemeit jól kitörölgette, s nagyot sóhajtva zendített rá a szóra:

– Van miért, legátus úr! Éppen elég!

Itt megállt, s vádló tekintetet vetett a falu felé, mintha a falakon át a sötétben is látná azt. Majd jellegzetes vállrándításával ismét felém fordult:

– Légátus úr, mondja meg, igazság ez? Én is unitárius vagyok, én is adok a szentegyháznak, az én uram se vonja ki magát, ha valamit a presbitérium parancsol, s mégis... mégis...

– Mondja csak bátran, mondja csak el!

– A személylátogatás, légátus úr...!

– Miféle személylátogatás?

– Hát az, hogy ez a ház magas, ide eljönnek. A miénk alacsony, s oda bizony nem jönnek el. Pedig én is meg tudnám adni azt a pár leit. Nekem is tiszta a házam. Pajtánkban két marha. A határon három holdunk van. Én is főztem pálinkát. Sütöttem kalácsot... Ez nem helyes, légátus úr, nem jézusi dolog ez... – lihegte egy szuszra a megbántott asszony. Mire jól kibeszélte magát, az arca is egészen megváltozott. Most megnyugodva szakasztott olyan volt, mint az én édesanyám.

Furcsa érzések kavartak össze bennem. Szerettem volna láthatatlan, hosszú zsinegen ideráncigálni a gondnokot, s megmondani neki, hogy ugye, nem helyes az eljárásuk. Alig vártam, hogy kijöjünk. Az asszony is jött velünk. A kapuban rámutatott a szemközti házra, és így szólt:

– Ez a mi házunk, ide nem engedik be a légátusokat.

A bujkáló téli fényben végignéztem a házat. Nagyon hasonlított a mi házunkhoz, s ez a második hasonlat még jobban megzavart.

– Ne féljen, néni – búcsúzkodtam – visszafelé jövet bemegyünk magához is.

A látogatásnak vége lett, s visszafelé indultunk. Az egyházfi bőbeszédűsége már kezdett az idegeimre menni. Hallgattam. A feltűnő csendet az egyházfi törte meg:

– Mi baj légátus úr, bántja valami?

– Az bánt, Jóska bácsi, hogy ha ez a falu az én szülőfalum volna, akkor én saját szülőházamba, mint légátus nem vihetném el a karácsonyi evangéliumot.

– Hogy-hogy? – szedte össze a szemöldökét az egyházfi.

– Hát úgy, hogy itt, amint veszem észre, holdra megy a látogatás, s nekünk még három holdunk sincs.

– Ez tiszta szent igaz – vágott közbe az egyházfi, s kezdte szidni a presbitériumot.

E közben a síró asszony kapujához értünk.

– Egy lépést se tovább, légátus úr, bemegyünk János sógorhoz. Be-mentünk. A tiszta kicsi konyhába, hol két gyermek játszott, egy pedig valami nagy könyvből olvasott, majd egy csinosabb szobába léptünk. A vetett ágy a gerendáig ért, s az asztal gazdagon megrakva. A bajusztalan kis emberke s a felesége addig sürgölődtek, míg jónéhány pohár erős italt meg nem itattak velünk, s minden pohár után újrakezdték sérelmeik elbeszélését. Elmondták életük sorát, s távozáskor a bajusztalan kis emberke percekig szorongatta a kezemet.

Szóltanul haladtunk felfelé a havas úton. Késő volt már, s innen-onnan kártyázó emberek omlottak ki a kapukon. Mikor legnagyobb volt a csend, megálltam. Ezerféle érzés dongott bennem. Megszólaltam.

– Jóska bácsi, van-e a faluban érdemes unitárius szegény ember?

– Érdemes? Szegény? Unitárius? – gondolkozott kissé az egyházfi. – Van. Kettő is van.

Gyerünk oda! – ragadtam karon. Visszafelé mentünk, s egy kapun benyitottunk. Még nem feküdt le a család. Ötgyermekes asszony fogadott. Zavartságában nem tudta, mit tegyen, csak topogott idegesen. Urát koncentrára hívták be, s nagy nyomorúságban élt. Illedelmesen és szabályszerűen elmondtam az ünnepi köszöntőt, majd az asztalhoz mentem, s az egyik zsebemből az abban található pénzt az utolsó lejig kivettem.

– Tessék, néni, egy kis segély.

Majd az egyházfi felé fordulva, ki meghatódottan nézett rám:

– Így, így, Jóska bácsi, ha volt Maroskenden, légátus, hát legyen Kisfaluban is.

Átmentünk egy ugyancsak szegény, de jóra való családhoz, hol az anya évek óta ágyban fekszik. Ott is egy egész marék pénzt tettem az asztalra. Most megfordultunk, Jóska bácsi hazakísért, s mikor elváltunk, csak ennyit mondott:

– Hát ezt nem hittem volna, légátus úr!

Szeme sarkán ott rengett két hatalmas könnycsepp. Az ital s a lélek könnyei voltak.

Másnap híre ment a furcsa tettemnek. A falunak egy része Jézushoz hasonlított, akárcsak Gyallai légátusát a maroskendiek. A többség azonban bolondnak titulált, s sajnálatának adott kifejezést. Én mindezzel nem sokat törődtem, nekikeseredett hangon zengtem el egyik profesz-szoromnak a szeretetről szóló beszédét. Sokan meghatódottan, sokan

pedig cinikus hunyorgatással néztek rám. Amint az Ámen felé közeledtem, furcsa érzésem támadt. Mintha valami zengte volna: tégy még valamit hozzá, valamit, ami a pillanathoz kapcsolódik. S én a következő mondatokat izzadtam ki, pótlásul a beszéd végéhez:

– Ma sajnos bolondnak nevezik azt, aki a karácsonyi szeretetet komolyan veszi. Ezzel a gondolattal Jézust is bolondnak kellene neveznünk... Nincs igazatok... A szeretet nem bolondság... A barázdák száma, a hajlékok magassága, semmi se válassza el a szívet a szívtől.

A beszéd vége megdöbbsentette a gyülekezetet.

– Igaza volt, légátus úr – szorongatták a kezemet kijövet. Csak a gondnok jegyezte meg, nem kevés gúnnyal:

– Igaz, igaz, csakhogy úgy veszem észre, gyalog megy haza innen, mint az a másik, az a mesebeli légátus, akit Gyallay talált ki.

A lelkész semmiről sem hallott, s meglepték ezek a szavak. Ebéd közben részleteiben mondtam el mindent. Csodálkozott.

– Most akkor mennyi pénze maradt a légátus úrnak? – kérdezte. Megszámoltam a pénzemet. Száz lei maradt. Tehát körülbelül háromszáz lejt osztottam ki diákos nagy felbuzdulásomban. Egy keveset megbántam a dolgot. Különösen, amikor édesanyámra gondoltam, aki nemcsak engem várt, hanem a légátumot is. Mit is fogok mondani? Vajon megért-e, ha elmondom a történeteket. Így töprengtem magamban ebéd után a külön kis szobámban.

– Mindegy, legfennebb Gyallay a hibás. Miért írta meg a *Jézus Maroskenden* című elbeszélését.

A délutáni istentisztelet után csomagolni kezdtem. Egyszer csak kopognak az ajtón.

– Tessék!

Idősebb rendű, jól öltözött férfi lépett be. Köszönés után letette sapkáját a fehér ágyra, s csak miután két kézre fogta a jobb kezemet, szólalt meg:

– Légátus úr, áldja meg a Felséges Szent Isten magát. Mert maga erősen nagy jót tett velem.

Elképedve nézhettem rá, mert ő mosolygott, s így folytatta:

– Igen, igen, visszahozta a fiamat, az én csavargó szerencsétlen fiamat. Tudja, úgy volt az – ült le a felkínált székre, – hogy a fiamat taníttattam. Nehezen, de négy osztályt kijárt. Nem akarok belőle főispánt csinálni, csak éppen, hogy ne maradjon olyan igazán parasztnak, mint az apja.

Sajnos egy éve elhagyott, összekapott valami vénkisasszonnyal, s én kiadtam az útját. Brassóban csavargott. Első napján hazajött, de azzal a szándékkal, hogy engem bíró elé hivat. Szóval fenyegetőzött. A bátyja másodnapján délelőtt magával vitte a templomba, s a légátus úr prédikációja úgy meghatotta, hogy sírni kezdett, s este már hazajött. Elmondta, hogy a légátus úr beszéde hatása alatt lépte át a küszöbömet. Mindent megbeszéltünk. Annak a cédának pedig a szemem láttára írta meg a levelet, hogy látni sem akarja többé. Viszem is postára, né. Szóval, a fiam halott volt, s maga feltámasztotta. De nemcsak őt, hanem egy kicsit engemet is feltámasztott, mert a prédikációkban hinni kezdtem. Áldja meg érte az Isten, s fogadja el ezt a csekélységet.

Borítékot nyomott a kezembe, amit én visszautasítottam. Hosszú vita után azonban mégiscsak el kellett fogadnom.

Boldogan távozott el az apa, én meg felszakítottam a borítékot. Háromszáz lej volt benne. A meglepetés, a fáradtság, a zavartság, a csodálkozás és egy csomó más kifejezhetetlen érzés egyszerre táncolt össze bennem, s súlyuk alatt le kellett ülnöm. Nem az adomány hatott meg, hanem a kétféle háromszáz lej összefüggése.

– Milyen érdekesek Istennek útjai! Amit szíve útján a zsebemből kivett, azt egy tékozló fiú megtérésének útján visszaadta.

A TÉLI MAGYARORSZÁG

Magyar síkon nagy iramban át
Ha nyargal a gőzös velem
Havas, nagy téli éjjelen,
Alusznak a tanyák.

Olyan fehér és árva a sík,
Fölötte álom-éneket
Dúdolnak a hideg szelek.
Vajjon mit álmodik?

Álmodik-e, álma még maradt?
Én most karácsonyra megyek,
Régi, vén, falusi gyerek.
De lelkem hó alatt.

S ahogy futok síkon, telen át,
Úgy érzem, halottak vagyunk
És álom nélkül álmodunk,
Én s a magyar tanyák.

VISUS KULTURÁLIS EGYESÜLET

A SZEJKEFÜRDŐI MINI ERDÉLY PARK UNITÁRIUS VONATKOZÁSÚ LÁTNIVALÓI

12. Kolozsvár vára

Kolozsvár az őskor óta lakott település. Itt volt a dákok Zeugma nevű erődje, majd a rómaiak castrumot emeltek a település helyén. Az Árpádok idején a település fejlődésnek indult. A 13. században V. Istvántól kiváltságokat kapott, amelyeket 1316-ban I. Károly megerősített. Az Óvárosnak nevezett rész erődítése a 15. századtól kezdődött meg, de a város hamar kinőtte a régi falakat. 1405-ben, amikor a város megkapta a szabad királyi város rangot, akkor egyben engedélyt kapott erődítések építésére is. Az építkezés Mátyás király uralkodása alatt fejeződött be. Mintegy három km hosszú védőfalat emeltek, amelybe helyenként beépítették az Óvár falait is. Az új védőfal szabálytalan alakú, 18 toronnyal és 4 bástyával rendelkező, külsőtornyos várfal volt.

1437-ben a Budai Nagy Antal vezette felkelők elfoglalták a várost, azonban 1438-ban a nemesi hadak visszafoglalták tőlük. János Zsigmond idején, a reformáció égisze alatt a város rohamos fejlődésnek indult. Elszakadt az ortodox, lutheránus egyháztól, és az unitárius vallás képviselőjeként igyekezett fellendíteni a magyar szellemi életet. A Báthoryak uralkodásának idején a romladozó várat kijavították és megerősítették. Itt választották meg 1613-ban Bethlen Gábort erdélyi fejedelemmé. Az ő költségén építették újjá a vár délkeleti sarokbástyáját, amely 1629-től a Bethlen-bástya nevet viseli. I. és II. Rákóczi Ferenc uralkodása alatt a város erődítését kijavították és megerősítették. Erre szükség is volt, ugyanis 1658-ban a törökök körbefogták a várost, és sarcot vetettek ki rá.

1661-ben Kemény János és a császári seregek elfoglalták Kolozsvárt, és német őrseget helyeztek el benne. 1662-ben Apafi Mihály ostromolta a várat. Végül a harc fegyverszünettel ért véget. 1664-től majd két évtizedig Apafi birtokában volt a vár, 1687-ben Lotaringiai Károly vezérének, Friedrich Veterani tábornoknak megadta magát. Kolozsvár 1690 után hanyatlani kezdett. 1790-től azonban újra Erdély székhelye lett. Az 1798-as tűzvészt követően a város terjeszkedni kezdett, a várfalakat és a bástyákat is ekkoriban bontották le. Napjainkban csak a déli falak és bástyák részei láthatók. Legépebben a Bethlen-bástya maradt fenn.

DECEMBER – HOMORÓDALMÁS

Szabó Gyula novellája	Járunk rajta	Gyáván megbújik	A nemzetgazdaság a	Íztelen a leves	Zsófia becözve	Knock out, röviden	Ausztria autójele	Lopakodás	Hazai néprajzos volt (András)	Heyerdahl személyneve	Vár volt valaha	Véd	Szabó Gyula novellája
													
Portugál autójel							Egyik helyre sem						
Lábbal tipró							Sírózó						
Petőfi Iusta Pálja						Égés-termék						... Rama-zotti, olasz zenész	TY
Szabó Gyula novellája						Nem ismer be							
Idegen női név					Nyomda-festék						Európai Unió		
					Nagy... városunk						Strázsa		
Milliliter			Rádió-műsor szórása							Ősvezér volt Szoba-kutya			
			Sugár										
Az energia jele		Tekin-télyes							Mindig tartó				
		Virágot letép							Árut ceduláz				
Részen megszűg!			Fagylal-tozik					Hamis			Csap közepe!		
			Régi időszak					Férfinév			Szenegál fővárosa		
Mondat eleme				Angol fiúnév			Származik					Málta autójele	
Kén vegyjele				Órómai pénz volt			Száraz levél					Jókai ...	
						Az AEÁ tagállama							
						Ellop							
... az eső, zuhog					Csónakot hajt						Csepű		
Magyar énekes					Szülő becözve						Koblenz folyója		
Iráni város (LÁR)				Forma					A vörös bolygó				
				Leír, közepent!					Tűskés halgatta				
Az alsó közepe!			Korai gyümölcs				Szemcsés anyag					Kálium	
			Erdélyi román				Napszak					Angol kulcs (KEY)	
A 76. rendszámú elem							Német jég				Kipling kígyója		
Nulla							Kalcium vegyjele				Az Etna közepe!		
				Egész-séges Ital									
				Siemens									
Császárnév		Szabó Gyula novellája											
A tárgy ragja													

A Magyar Unitárius Egyház hivatali névjegyzéke

I. FŐHATÓSÁGOK, EGYHÁZI KÉPVISELŐ TANÁCS ELNÖKSÉGE, PÜSPÖKI HIVATAL, FŐHATÓSÁGI HIVATAL, FELSŐ- ÉS KÖZÉPFOKÚ FEGYELMI BÍRÓSÁGOK, FŐTANÁCSI BIZOTTSÁG, FŐHATÓSÁGI SZINTŰ ÁLLANDÓ SZAKBIZOTTSÁGOK

ZSINAT, FŐTANÁCS, EGYHÁZI KÉPVISELŐ TANÁCS

Székhely: Kolozsvár, 1989. december 21. utca 9. szám

Postacím: 400105 Cluj-Napoca, CP 24.

AZ EGYHÁZI KÉPVISELŐ TANÁCS ELNÖKSÉGE

Kovács István püspök

Farkas Emőd főgondnok

dr. Sándor Krisztina főgondnok

Rácz Norbert Zsolt főjegyző

Lőrinczi Lajos közügyigazgató

Kriza János püspöki helynök

Elekes Botond egyházkerületi főgondnok

FŐHATÓSÁGI SZINTŰ HIVATALOK

PÜSPÖKI HIVATAL

Kovács István püspök

Barothi Brigitta püspöki titkár

dr. Andorkó Júlia Eszter szerkesztő

Magyari Zita Emese ifjúsági és egyetemi lelkész

FŐHATÓSÁGI HIVATAL

Rácz Norbert Zsolt, a főhatósági szintű hivatalok működésének koordinációjáért felelős főjegyző

HITÉLETI, MISSZIÓI ÉS NEVELÉSI ÜGYOSZTÁLY

Székely Kinga Réka hitéleti és missziói előadó-tanácsos

FEJLESZTÉSI ÜGYOSZTÁLY

Szabó László fejlesztési előadó-tanácsos

Vagyas Attila szeretetszolgálati tevékenységekkel megbízott lelkész

KÖZIGAZGATÁSI ÜGYOSZTÁLY

Popa Ilona Aurélia közigazgatási előadó-tanácsos

Koppándi Júlia közigazgatási asszisztens

Mezei Melinda Kinga iktató-irattáros, kiadványterjesztő

Végh Péter rendszergazda

GAZDASÁGI ÜGYOSZTÁLY

Dácz Tibor gazdasági előadó-tanácsos

Baka-Bálint Imola Éva főszámvevő

Lőrincz Erika könyvelő, a személyzeti ügyek felelőse

dr. Furu Árpád építészeti és műemlékvédelmi tanácsadó

Furu Xénia építészeti és műszaki tanácsadó

Gáspár Péter háznagy és karbantartó, bentlakás-igazgató

Bulbuka Csaba gépjárművezető és adminisztratív ügyintéző

Hatházi Erzsébet, Kovács Noémi Ildikó altisztek

Fodor Sándor, Vass Ferenc Csaba, Vancea István kapusok

OKTATÁSI ÜGYOSZTÁLY

Andrási Benedek oktatási előadó-tanácsos

EGYHÁZI KÉPVISELŐ TANÁCS

Hivatalbeli tagok: *Kovács István* (püspök), *Farkas Emőd, dr. Sándor Krisztina* (főgondnokok), *Rácz Norbert Zsolt* (főjegyző), *Lőrinczi Lajos* (közügyigazgató), *Kriza János* (püspöki helynök), *Elekes Botond* (egyházkerületi főgondnok), *Csécs Márton Lőrinc, Fazakas Lajos Levente, Szentgyörgyi Sándor, Csáki Levente, Solymosi Alpár, Szabó Előd* (esperesek), *Kaveczkiné dr. Farkas Katalin, Kolozsi Ernő, Szabó Zoltán Győző, Czerán József, Bálint Sándor, dr. Gidó Csaba, Erdő-B Vilmos* (egyházkerületi és egyházköri képviselők), a Protestáns Teológiai Intézet Unitárius Kara, a János Zsigmond Unitárius Kollégium, a Berde Mózes Unitárius Gimnázium, az Unitárius Lelkészek Országos Szövetsége, az Unitárius Nők Országos Szövetsége, az Országos Dávid Ferenc Ifjúsági Egylet és a Gondviselés Segélyszervezet egy-egy képviselője

Választott tagok: *iff. Szombatfalvi József, Biró Attila, Török István, Buzogány-Csoma István, Demeter Zoltán, dr. Mihály Noémi Klára, Fodor Dorottya, Vónya László, Czimbalmos-Kozma Csaba*

FŐTANÁCSI BIZOTTSÁG

Hivatalbeli tagok: a főhatósági szintű állandó szakbizottságok egy-egy képviselője

Választott tagok: *Fekete Levente, Józsa István Lajos, Bartha Alpár, Jenai Sándor Levente, Andorkó Ferenc*

FŐHATÓSÁGI SZINTŰ ÁLLANDÓ SZAKBIZOTTSÁGOK

HITÉLETI, MISSZIÓ- ÉS VALLÁSERKÖLCSI-NEVELÉSI BIZOTTSÁG

Hivatalbeli tagok:

Székely Kinga Réka (hitéleti és missziói előadó-tanácsos), a Protestáns Teológiai Intézet Unitárius Karának és az Unitárius Lelkészek Országos Szövetségének egy-egy képviselője

Választott tagok: *Erdő Imola, Péterfi Ágnes Zita, Makkai-Ilkei Ildikó, Mátéfi Tímea, Rácz Mária*

TEOLÓGIAI ÉS SZAKKÉPESÍTÉSI BIZOTTSÁG

Hivatalbeli tagok: *Székely Kinga Réka* (hitéleti és missziói előadó-tanácsos), *Andrási Benedek* (oktatási előadó-tanácsos), *dr. Kovács Sándor*, *dr. Koppándi Botond*, *dr. Czire Szabolcs*, *dr. Tódor Csaba* (a Protestáns Teológiai Intézet Unitárius Karának teológiai tanárai), az Unitárius Lelkészek Országos Szövetségének képviselője

Választott tagok: *Farkas Emőd, Pál Tünde, Popa Márta*

OKTATÁSI BIZOTTSÁG

Hivatalbeli tagok: *Andrási Benedek* (oktatási előadó-tanácsos), a Protestáns Teológiai Intézet Unitárius Kara, a János Zsigmond Unitárius Kollégium és a Berde Mózes Unitárius Gimnázium egy-egy képviselője

Választott tagok: *dr. Lakatos Sándor, Pál Tünde, dr. Rüszt Fogarasi Enikő, Rácz Mária, Gazdag Ildikó*

SZOCIÁLIS ÉS EGYHÁZTÁRSADALMI BIZOTTSÁG

Hivatalbeli tagok: *Szabó László* (fejlesztési előadó-tanácsos), *Székely Kinga Réka* (hitéleti és missziói előadó-tanácsos), az Unitárius Lelkészek Országos Szövetsége, az Unitárius Nők Országos Szövetsége, az Országos Dávid Ferenc Ifjúsági Egylet és a Gondviselés Segélyszervezet egy-egy képviselője

Választott tagok: *Demeter Zoltán, Balázs Sándor, Biró Attila*

JOGÜGYI BIZOTTSÁG

Hivatalbeli tagok: *Popa Ilona Aurélia* (közigazgatási előadó-tanácsos), *Szabó László* (fejlesztési előadó-tanácsos)

Választott tagok: *dr. Mihály Noémi Klára, dr. Sztranyiczki Szilárd, Mikó Ferenc*

MÉDIA- ÉS KIADÓBIZOTTSÁG

Hivatalbeli tagok: *Barothi Brigitta* (püspöki titkár), *dr. Kovács Sándor* (a Keresztény Magvető főszerkesztője), *dr. Andorkó Júlia Eszter* (az egyetemes egyházi kiadványok szerkesztője)

Választott tagok: *dr. Koppándi Botond Péter, Farkas Wellmann Endre*

GAZDASÁGI ÉS PÉNZÜGYI BIZOTTSÁG

Hivatalbeli tagok: *Dác Tibor* (gazdasági előadó-tanácsos), *Baka-Bálint Imola Éva* (főszámvevő)

Választott tagok: *Csongvay Attila, Bálint Sándor, Czimbalmos Kozma Csaba, Demeter Sándor Lóránd, Ferenczi Júlia*

EGYHÁZI BÍRÓSÁGOK

FELSŐFOKÚ FEGYELMI BÍRÓSÁG

Tagok: *Kolumbán Gábor, Burus Endre, Csongvay Attila, dr. Sztranyiczki Szilárd, Józsa István Lajos, dr. Lakatos Sándor, dr. Lakatos Adél Csilla*

KÖZÉPFOKÚ FEGYELMI BÍRÓSÁG

Tagok: *Gazdag Géza, dr. Haltek Rozália, Bogyó Eszter, dr. Pál János, Mikó Ferenc*

II. BELSŐ INTÉZMÉNYEK

A Magyar Unitárius Egyház Kolozsvári Gyűjtőlevéltára

dr. Molnár Lehel levéltáros

A Magyar Unitárius Egyház Kolozsvári Nagykönyvtára

dr. Kovács Sándor megbízott könyvtáros

Vallásszabadság Háza

Valláskutató Intézet

A Magyarországi Unitárius Egyházkerület Dr. Szent-Iványi Sándor Unitárius Gyűjteménye – Könyvtár és Levéltár

Muszka Ibolya könyvtáros

Hoffmann Gizella munkatárs

Künstler Ferenc munkatárs

III. NYUGDÍJINTÉZET

Elnök: *Nagy László*

Alelnök: *Solymosi Alpár*

Jegyző: *Józsa István Lajos*

Főkönyvelő: *Király Tünde*

A NYUGDÍJINTÉZET TANÁCSA

Andorkó Ferenc, Bulbuka Csaba, Csete Árpád, Józsa István Lajos, Koppándi Enikő, Makkai-Ilkei Ildikó, Nagy László, Rüszt-Fogarasi Tibor, Solymosi Alpár, Szabó Zoltán, id. Szombatfalvi József

A NYUGDÍJINTÉZET ELLENŐRZŐ BIZOTTSÁGA

Baka-Bálint Imola Éva, Dimény József, Kecskés Csaba

IV. EGYETEMES EGYHÁZI TULAJDONBAN LEVŐ VÁLLALKOZÁSOK

Konviktus Kft. (diákétkeztetés, ételkiszállítás, rendezvények)

Ügyvezető: *Balázs András*

Refectorium Kft. – Bistro 1568 (vendéglő)

Ügyvezető: *Pócsai András*

Unitarius Travel Kft. – 1568 Vendégház (szállás a Vallásszabadság Házában)

Ügyintéző: *Bárdos Szabolcs*

V. EGYHÁZTÁRSADALMI ÉS SZAKMAI SZERVEZETEK

Unitárius Lelkészek Országos Szövetsége

Elnök: *Csete Árpád*

Titkár: *Csáki Levente*

Pénztáros: *Nagy Adél*

Unitárius Nők Országos Szövetsége

Elnök: *Dimény Csilla Júlia*

Titkár: *Asztalos Klára*

Egyházköri elnökök:

Dimény Csilla Júlia (Kolozs-Tordai egyházkör)

Demián Ibolya (Marosi egyházkör)

Jenei Ildikó és Szász Tünde (Küküllői egyházkör)

Péter Annabella és Mátéfi Tímea (Székelykeresztúri egyházkör)

Simó Melinda (Székelyudvarhelyi egyházkör)

Andorkó Rozália (Háromszék-Felsőfehéri egyházkör)

Országos Dávid Ferenc Ifjúsági Egylet

Elnök: *Popa Ilona Aurélia*

Alelnökök: *Andrási Botond, Magyarai Zita Emese, Barothi Brigitta, Nagy Norbert*

Elnöki titkár: *Szekeres Rita*

Gondviselés Segélyszervezet

Tiszteletbeli elnök: *id. Szombatfalvi József*

Elnök: *Szabó László*

Alelnök: *Vagyas Attila*

További elnökségi tagok: *Erdő-B Vilmos, Gazdag Ildikó, Kiss Zsuzsanna, Solymosi Alpár, Székely Andrea*

Lókodi Kiss Rozália Ökumenikus Öregotthon

Igazgató: *Zakariás Klára*

VI. TANINTÉZETEK

A Protestáns Teológiai Intézet Unitárius Kara

dr. Czire Szabolcs, a bibliai teológia tanára

dr. Koppándi Botond Péter, a gyakorlati teológia tanára

dr. Kovács Sándor, az egyháztörténelem tanára

dr. Tódor Csaba, a rendszeres teológia tanára

dr. Jakabházi Béla Botond, óraadó tanár

dr. Lakatos Csilla, óraadó tanár

Berde Mózes Unitárius Gimnázium

Varró Margit igazgató, matematikatanár, *dr. Lakatos Sándor* igazgató-helyettes, unitárius lelkesz-vallástanár, *Bálint Rozália* tanító, *Bán Eszter Noémi* biológiatanár, *Bartha Márta* tanító és lélektantanár, *Bíró Mária* tanító, *Böloni László* tanító, *Bulz Rebeka* óvodapedagógus, *Csiszér-Rajti Tibor Sándor* informatikatanár és rendszergazda, *Czire Alpár* testnevelő tanár, *Constantinescu Ágnes* matematikatanár, *Dávid Hajnal* rajztanár, *Demeter Annabella* magyartanár, *Farkas Ágnes* némettanár, *Farkas Orsolya* unitárius lelkesz-vallástanár, *Fazakas Annamária* óvodapedagógus, *Fülöp Pál Éva* nevelési tanácsadó, *Gáspár Etele* református lelkesz, hitoktató, *Kiss Vilmos* református hitoktató, *Józsa Levente* néptáncoktató, *Ladó Orsolya Júlia* magyartanár, *Major Ildikó Katalin* óvodapedagógus, *Máthé Irma* óvodapedagógus, *Nagy Emese Tímea* angoltanár, *Nagy Levente* óvodapedagógus, *Nemes Annamária* zenetanár, *Pál Izabella* romántanár, *Paniti Imola* testnevelő tanár, *Pap Katalin* tanító, *Péter Annabella* óvodapedagógus, *Rafai Dalma* kémiatanár, *Sipos István* történelemtanár, tanfelügyelő, *Szakács Emília* földrajztanár,

Székely-Tiboldi Anikó Ida magyartanár, *Szöcs Annamária* történelemtanár, *Tófalvi Kinga Júlia* angoltanár, *Vári-Nagy Zsófia* fizikatanár, *Vornicu Mónika* románatanár, *Zsidó Csaba* matematikatanár

Fazakas Katalin főkönyvelő, *Orbán Tünde-Csilla* titkár, *Mátéffy Ágnes* étkezdéirányító, raktáros, *Lőrincz Hajnal* nevelő, *Farkas-Krisán János* éjszakai felügyelő, *Bartos Ilona*, *Birtalan Éva*, *Bölöni Júlia*, *Gagyi Julianna*, *Köntés Attila*, *Nagy Annamária*, *Sófalvi Anna*, *Sófalvi Levente*, *Szali István*, *Szali Lídia* kisegítő személyzet

János Zsigmond Unitárius Kollégium

Popa Márta igazgató és fizikatanár, *Solymosi Zsolt* igazgatóhelyettes és unitárius vallástanár, *Elekes Zsolt* unitárius iskolalelkész, *András Ákos* testnevelő tanár, *Apáczai Csilla* református vallástanár, *Balon-Ruff Andreea* angoltanár és református vallástanár, *Bodor Bea* német- és angoltanár, *Bárdos Réka* tanító, *Bicăzan Silvana Luminița* románatanár, *Boda Attila* testnevelő tanár, *Boér Ágota* tanító, *Boldizsár-Zeyk Anna* angol- és némettanár, *Bréda Ildikó* angoltanár, *Cadar Anamaria* románatanár, *Cserei Botond* angol- és némettanár, *Cserei Vivien Anna* biológiatanár, *Cozma Gabriella* magyartanár, *Deák Angéla Vilma* német- és vallástanár, *Dénes Éva* magyartanár, *Fetti Lavinia-Ionela* románatanár, *Finta Erika* tanító, *Gönczi Lidia Ilona* biológiatanár, *György Tünde* zenetanár, *Jakabházi Annamária* matematikatanár, *Józsa Izabella* fizikatanár, *Kaupert Melinda* informatikatanár, *Kintzel Krisztina* magyartanár, *Kiss Bíborka* angol- és némettanár, *Kocsis Ildikó Emese* képzőművészet- és rajztanár, *Komjátszegi-Fábián Réka* tanító, *Korodi Alpár* történelemtanár, *Kovács László* technológiatanár, *Fülöp Tünde* matematikatanár, *Máthé Ildikó* magyartanár, *Miklós Márta* angoltanár, *Nagy Tünde* filozófianár, *Nyitrai János* matematikatanár, *Ördög Ödön* zenetanár, *Pálfi Levente* tanító, *Péter Rozália* kémiantanár, *Simon Doina-Teodora* románatanár, *Raț-Diószegei Tímea* Orsolya tanító, *Rác Mária* lelkész, unitárius vallástanár, *Rázmán Tímea Anna* történelemtanár, *Selyem Tünde* angoltanár, *Szász Miklós Botond* testnevelő tanár, *Szekernyés Réka* földrajztanár, *Székely Beáta* római katolikus vallástanár, *Timár Mária Magdolna* matematikatanár, *Török Melinda* tanító, *Udvari Zita* tanító, *Varga Gabriella* tanító, *Varga Ildikó Katalin* tanító, *Vorzsák Milán* angoltanár

Albert Hajnalka főkönyvelő és közgazdaságtan-tanár, *Lakatos Gabriella* titkár, *Rayka Daniela* orvos, *Drădici Amalia* asszisztens, *Török Imola*

és *Gafta Persida* fogorvos, *Keresztesi Polixéna* pszichológus-tanár, *Vitus-Bulbuk Emese* logopédus, *Ágoston-Jancsi Anna* laboráns, *Maneszes Sándor Levente* adminisztrátor, *Pethő Kinga* bentlakás-pedagógus, *Hajdú Hajnal* pénztáros, *Feischmidt Ildikó* könyvtáros, *Balázs Anna* altiszt, *Csete Rozália* altiszt, *Zsigmond Erika* altiszt, *Vári Csaba* karbantartó, *Vincze-Minya Szilárd* karbantartó, *Bálint János* kapus

A János Zsigmond Unitárius Kollégium Óvodai Tagozata

Ruzsa-Kis Adél vezető óvodapedagógus, *Baczó Emese*, *Gere Noémi*, *Szegedi Emőke*, *Tamás Éva*, *Tamás Tihamér Levente*, *Topai Kinga-Nella*, *Türkösy Szidónia Erzsébet* óvodapedagógusok, *Szabó Melinda*, *Varga Erzsébet* gyermekgondozók

Kolozsvári Unitárius Bölcsőde

Pethő Kinga vezető óvodapedagógus, *Moldvai Anna Mária* és *Szabó Beáta* óvodapedagógusok, *Szabó Erika*, *Mákszern Tamara*, *László Iza-bella* és *Szász Andrea* gyermekgondozók, *Péter Andonia* egészségügyi asszisztens, *Butyka Ildikó* altiszt

VII. EGYHÁZKÖRÖK ÉS EGYHÁZKÖZSÉGEK

1. KOLOZS-TORDAI EGYHÁZKÖR

Esperes: *Csécs Márton Lőrinc*

Felügyelőgondnokok: *Fodor Dorottya*, *Kolozsi Ernő*

Egyházköri jegyző: *Jobbágy Mária Júlia*

Egyházköri közügyigazgató: *Vagyas Attila*

Egyházköri könyvelő: *Kardos Zsuzsanna Ilona*

ALSÓFELSŐSZENTMIHÁLY

Lelkészi család: *Dimény József* és *Csilla Júlia*

Gondnok: *Csép Sándor József*

Énekvezér: *Dimény Csilla Júlia*

ARANYOSRÁKOS

Lelkészi család: *Vass Károly* és *Gyöngyi Mária*

Gondnok: *Gadó Károly*

Énekvezér: *Pálfi Ferenc*

BÁGYON

Lelkészi család: *Fekete Béla és Keresztesi Polixéna*

Gondnokok: *Kiss Dezső, Csép István*

Énekvezér: *Csegezi Ildikó*

DÉLNYUGAT-ERDÉLYI SZÓRVÁNYEGYHÁZKÖZSÉG

Lelkészi család: *Koppándi Zoltán Attila és Júlia*

Székhely: Déva

Gondnok: *Balázs Dénes*

Vajdahunyad

Kapcsolat: *Kofity Magda*

Arad

Kapcsolat: *Major Csaba*

Temesvár

Gondnok: *Szász Enikő*

ÉSZAKNYUGAT-ERDÉLYI SZÓRVÁNYEGYHÁZKÖZSÉG

Lelkész: *Pálffy Anna-Mária*

Székhely: Szatmárnémeti

Gondnok: *Sándor Gyula*

Nagybánya

Gondnok: *Csiki Árpád*

Szilágysomlyó

Gondnok: *Szegedi Tünde*

Zilah

Gondnok: *Bálint Anna*

Nagykaroly

Beszolgáló lelkész: *Bartha Mária Zsuzsánna*

Gondnok: *Imreh András*

Máramarossziget

Gondnok: *Gál András*

KOLOZS

Lelkészi család: *Gyerő Dávid és Bak Ágnes*

Gondnok: *Deák Erzsébet*

KOLOZSVÁR 1. – BELVÁROS

Lelkeszi család: *Rácz Norbert Zsolt és Mária*

Segédlelkészek: *Rácz Mária, Jobbágy Mária Júlia*

Gondnok: *dr. Haltek Rozália*

Vallástanárok: *Bodor Rozália Piroska, Bálint Enikő*

Énekvezér: *Kiss Erika*

KOLOZSVÁR 2. – IRISZTELEP

Lelkeszi család: *Mezei Csaba és Melinda Kinga*

Gondnok: *Csete Rozália*

Énekvezér: *Kertész Rozália*

Beszterce – leányegyházközség

Beszolgáló lelkész: *Solymosi Zsolt*

Gondnok: *Bencze Mária*

Kide – szórvány

Beszolgáló lelkész: *Solymosi Zsolt*

Dés – szórvány

Beszolgáló lelkész: *Solymosi Zsolt*

Gondnok: *Panaiot Mária*

KOLOZSVÁR 3. – MONOSTOR

Lelkeszi család: *Rüsz-Fogarasi Tibor és dr. Rüsz-Fogarasi Enikő*

Gondnok: *Pál András*

Énekvezér: *Kertész Rozália*

Alsójára – leányegyházközség

Gondnok: *Fodor Lőrinc*

Énekvezér: *Árkosi Alfréd*

KÖVEND

Lelkeszi család: *Farkas Izolda és István*

Gondnokok: *Fodor Győző, Jobbágy Ferenc*

Énekvezér: *Thurdean Gyula*

Bogátpusztá – szórvány

Gondnok: *Kovács Márton*

MAGYARSZOVÁT

Lelkészi család: *Balázs Tamás és Katalin*

Gondnok: *Bodor Attila*

Énekvezér: *Kádár Annamária*

MÉSZKŐ

Lelkészi család: *Bálint Róbert Zoltán és Réka*

Gondnok: *Szél Gyula*

Csegez – leányegyházközség

Gondnok: *Szilágyi Dezső*

Szind – leányegyházközség

Beszolgáló lelkész: *Józsa István Lajos*

Gondnok: *Gombási Ferenc*

NAGYENYED

Gyakorló segédlelkész: *Szőcs Előd*

Gondnokok: *Kelemen Ferenc, Makkai Béla*

Marosújvár – szórvány

Gondnok: *Vincze György*

NAGYVÁRAD-BIHAR

Lelkész: *Kardos József*

Gondnok: *dr. Ellenés-Jakabffy Zoltán*

Nagyszalonta – szórvány

Gondnok: *Vaszkánné Kővári Katalin*

SINFALVA

Lelkészi család: *Pálfi Dénes és Ildikó*

Énekvezér: *Pálfi Ildikó*

TORDA

Lelkészi család: *Józsa István Lajos és Emese Rozália*

Gondnok: *Fodor Béla*

Aranyosgyéres – szórvány

Gondnok: *Nagy Csongor*

TORDATÚR

Beszolgáló lelkész: *Bálint Róbert Zoltán*

Gondnok: *Nagy Jolán*

Gondnokhelyettes: *Bányai György*

Komjátszeg – leányegyházközség

Gondnokok: *Szabó Ferenc*

Gondnokhelyettes: *Wekerle Zsófia*

TOROCKÓ

Lelkész: *Csécs Márton Lőrinc*

Gondnok: *Király Ferenc*

Énekvezér: *Simándi Teréz*

TOROCKÓSZENTGYÖRGY

Lelkeszi család: *Finta Emese Erzsébet és Csaba*

Gondnok: *Nagy Sándor*

Énekvezér: *Imre Elvira*

VÁRFALVA

Lelkeszi család: *Barabás Zsolt és Barta Alíz Erzsébet*

Gondnok: *Kolozsi Ernő*

Énekvezér: *Fodor Melinda*

VERESPATAK

Kapcsolattartó személy: *Pálfi Árpád*

Gondnok: *Pálfi Árpád Levente*

ZSIL-VÖLGYI UNITÁRIUS TÁRSEGYHÁZKÖZSÉG

Lelkész: *Márton Edit*

Gondnokok (Lupény): *Illyés Kálmán, Józsa Imre*

Gondnok (Petrozsény): *Szőcs Andrea*

Vulkán – leányegyházközség

Gondnok: *Balázs Dénes*

Aninószabányatelep – szórvány

Gondnok: *Bokor János*

Kolozsvári kórházlelkész és vallástanár: *Bodor Rozália Piroška*

2. MAROSI EGYHÁZKÖR

Esperes: *Fazakas Lajos Levente*

Felügyelőgondnokok: *Szabó Zoltán Győző, Fazakas Csaba*

Egyházköri jegyző: *Jenei Sándor Levente*

Egyházköri ügyigazgató: *Varró-Bodoczi Barna*

Egyházköri könyvelő: *Balázs Sára*

BÖZÖD

Lelkészi család: *Fazakas Lajos Levente és Angéla Melinda*

Gondnok: *Kádár József*

CSÓKFALVA–ERDŐSZENTGYÖRGY–BÖZÖDÚJFALU

Lelkészi család: *Tőkés Lóránt és Csilla*

Gondnok (Csókfalva): *Szoboszlai Kálmán*

Énekvezér: *Faluvégi József*

Gondnok (Erdőszentgyörgy): *Osváth Árpád*

Gyulakuta – leányegyházközség

Gondnok: *iff. Izsák Lajos*

Havadtő – szórvány

Gondnok: *Kis Albert*

IKLAND–NAGYERNYE

Lelkészi család: *Kiss Zsuzsánna és Sándor Loránd*

Gondnok (Ikland): *Balog Csaba*

Gondnok (Nagyernye): *Szakács Klára*

JOBBÁGYFALVA–NYÁRÁDSZEREDA

Lelkészi család: *Sándor Szilárd és Éva*

Gondnok (Jobbágyfalva): *Balla István*

Gondnok (Nyárádszereda): *Csíki Zsolt*

Énekvezér: *Szász Angéla*

MAGYARZSÁKOD

Lelkész: *Liker Henrietta és János*

Gondnok: *iff. Hegedűs Béla*

Énekvezér: *Fülöp Tibor*

Bordos – leányegyházközség

Gondnok: *Engi Sándor*

MAROSSZENTGYÖRGY

Lelkészi család: *Kis János Csaba és Tünde*

Gondnok: *György László*

Szászrégen – leányegyházközség

Gondnok: *Bányai Albert*

MAROSVÁSÁRHELY – Bolyai tér

Lelkészi család: *Nagy László és Gizella*

Gyakorló segédlelkész: *Bálint Mihály*

Irodavezető: *Nagy Gizella*

Vallástanár: *Kedei Ibolya*

Gondnok: *Szabó Zoltán Győző*

Énekvezér: *Szabó Hajnal Imola*

MAROSVÁSÁRHELY – Kövesdomb

Lelkészi család: *Kecskés Csaba és Andrea Noémi*

Irodavezető: *Kiss Matild Paula*

Vallástanár: *Varró-Bodoczi Ilona*

Gondnok: *Pataki Kálmán*

Megbízott gondnok: *Iszlai Zoltán*

Énekvezér: *Kerekes Csaba*

NYÁRÁDGÁLFALVA

Lelkész: *dr. Jakabházi Béla-Botond*

Megbízott gondnok: *Csécs Albert*

NYÁRÁDSZENTLÁSZLÓ-NYOMÁT

Lelkész: *Szilágyi Szilamér*

Gondnok (Nyárádszentlászló): *Kálmán Csaba*

Gondnokok (Nyomát): *Cseh József és Anikó*

Süketdemeterfalva – leányegyházközség

Gondnok: *Bartok Sándor*

NYÁRÁDSZENTMÁRTON–CSÍKFALVA

Lelkészi család: *Kiss Sándor Loránd és Zsuzsánna*

Gondnok (Nyárádszentmárton): *Csont Sándor*

Gondnok (Csíkfalva): *Fazakas Csaba*

Énekvezér: *Váradi Imre*

Búzaháza – leányegyházközség

Gondnok: *Váradi Imre*

RAVA

Lelkészi család: *Léta Zsolt és Piroska*

Gondnok: *Andrási Ida*

SZABÉD

Lelkész: *Jenei Sándor Levente*

Gondnok: *Csécs Emma*

Énekvezér: *Szabó Júlia*

SZENTGERICE

Lelkészi család: *Varró-Bodoczi Barna és Ilona*

Gondnok és énekvezér: *Sánta-Boros József*

Gondnok: *Paizs Ernő*

Ákosfalva – szórvány

Gondnok: *Berei Ákos*

Nyárádszentbenedek – szórvány

Gondnok: *Pásztor Jenő*

SZENTHÁROMSÁG

Lelkészi család: *Hegedűs Tivadar és Erika*

Gondnok: *Fazakas István*

Énekvezér: *Csíki Izabella*

Kisadorján – leányegyházközség

Gondnok: *Borbély Beáta*

SZÉKELYKÁL

Lelkészi család: *Molnár Attila és Mónika*

Gondnok: *Mihály Ignác*

Iszló – leányegyházközség

Gondnok: *Pascu-Tóth Katalin*

Kisillye – leányegyházközség

Gondnok: *Nagy József*

Marosjára – szórvány

Gondnok: *Aszalos Ibolya*

SZOVÁTA

Lelkész: *Benedek Csongor és Andrea*

Gondnok: *Szabó Árpád*

Énekvezér: *Tófalvi Edit*

VADAD

Beszolgáló lelkész: *Kiss Sándor Loránd*

Gondnok: *Marton Sarolta*

Marosvásárhelyi kórházlelkész: *Pavelka Attila*

3. KÜKÜLLŐI EGYHÁZKÖR

Esperes: *Szentgyörgyi Sándor*

Felügyelőgondnokok: *Nagy Ferenc György, Czerán József*

Egyházköri jegyző: *Jenei László Csaba*

Egyházköri közügyigazgató: *Márkos Hunor Elemér*

Egyházköri könyvelő: *Nicolae Katalin*

ÁDÁMOS

Lelkeszi család: *Fülöp D. Alpár és Erika Anna*

Gondnok: *Miklós József*

BETHLENSZENTMIKLÓS

Lelkeszi család: *Veress Ferenc László és Tímea*

Gondnok: *Vincze Zoltán*

Magyarszentbenedek – szórvány

DÉSFALVA

Lelkész: *Szombatfalvi Csongor*

Gondnok: *Kiss István László*

Harangláb – leányegyházközség

Gondnok: *Jakab Attila*

DICSŐSZENTMÁRTON

Lelkészi család: *Szentgyörgyi Sándor és Rencz Kinga Éva*

Gondnok: *Udvar Miklós*

Énekvezér: *Kerekes Zsuzsanna*

Radnót – szórvány

Gondnok: *Szakács Magdolna*

KÜKÜLLŐDOMBÓ

Lelkészi család: *Márkos Hunor Elemér és Erzsébet Zita*

Gondnok: *Szabó Zsuzsanna*

KÜKÜLLŐSÁRD

Beszolgáló lelkész: *Jakab Zsolt Mihály*

Gondnok: *Kádár Erzsébet*

MAGYARSÁROS

Beszolgáló lelkész: *Márkos Hunor Elemér*

Gondnok: *Dezső Szabolcs*

Énekvezér: *Dezső Margit Hajnalka*

MEDGYES

Lelkész: *Bodor Lídia Emese*

Gondnok: *Fodor Tibor*

Nagyszeben – leányegyházközség

Gondnok: *Bărbat Rodica*

PIPE–SZÁSZNÁDAS

Lelkész: *Orbán Dezső*

Gondnok (Pipe): *Orbán Vencel*

Gondnok (Szásznádas): *Orbán Balázs*

SEGESVÁR

Lelkészi család: *Jenei László Csaba és Ildikó*

Gondnok: *Máthé Márton*

Fehéregyháza – leányegyházközség

Gondnok: *Lókodi Imre*

SZŐKEFALVA

Lelkész: *Szász Tünde*

Gondnok: *Besenyei András*

Küküllőszéplak – leányegyházközség

Gondnok: *Szőke Ibolya*

Vámosudvarhely – leányegyházközség

Gondnok: *Kristály Attila*

4. SZÉKELYKERESZTÚRI EGYHÁZKÖR

Esperes: *Csáki Levente*

Felügyelőgondnokok: *Burus Endre, Nagy Lajos*

Egyházköri jegyző: *Lőrinczi Levente*

Egyházköri közügyigazgató: *iff. Szombatfalvi József*

Egyházköri könyvelő: *Lőrinczi Tünde*

ALSÓBOLDOGFALVA

Lelkeszi család: *Vida Rozália és Zsombor Ferenc*

Gondnokok: *Gagyai Lőrinc*

BENCÉD

Lelkeszi család: *Makkai-Ilkei Ildikó és Csaba*

Gondnok: *Mózes László*

CSEHÉTFALVA

Lelkeszi család: *Lőrinczi Lajos és Tünde*

Gondnok: *Szentpáli Imre*

CSEKEFALVA

Lelkeszi család: *Moldován-Szeredai Noémi és Gergely*

Gondnokok: *Nagy Levente, Jánosi Jenő*

Rugonfalva – leányegyházközség

Gondnok: *Kiss László*

ÉNLAKA

Lelkész: *Mátéfi Tímea*

– *a lelkész gyermeknevelési szabadságon van*

Beszolgáló lelkész: *Makkai-Ilkei Ildikó*

Gondnok: *Biró Márton, Koronka Attila*

Etéd – szórvány

Gondnok: *Nagy Zoltán*

FIATFALVA

Lelkeszi család: *iff. Szombatfalvi József és Erika*

Gondnok: *Vas Mihály*

Énekvezér: *Gagy Attila*

FIRTOSMARTONOS

Lelkeszi család: *Szász-Cserey Katalin és Botond Árpád*

Gondnok: *Kibédi Emil*

Firtosmartonosi láz – szórvány

Gondnok: *Tóth Judit*

FIRTOSVÁRALJA

Lelkeszi család: *Sipos László és Mónika*

Gondnok: *Bálint Sándor*

GAGY

Lelkeszi család: *Gál Zoltán és Magdika*

Gondnok: *Nagy István*

Énekvezér: *László Attila*

Kismedesér – leányegyházközség

Gondnok: *Tóth Tünde*

KADÁCS

Lelkeszi család: *Lőrinczi-Vass Zsuzsánna és Lőrinczi Domokos*

– *a lelkész gyermeknevelési szabadságon van*

Beszolgáló lelkész: *Mikó Ferenc*

Gondnok: *Csutak Sándor*

KEDE

Beszolgáló lelkész: *Moldován-Szeredai Noémi*

Gondnok: *Vass Zoltán*

KISSOLYMOS

Lelkeszi család: *Lőrinczi Levente és Lőrinczi-Simó Orsolya*

Gondnok: *Berei Imre*

Énekvezér: *Buzogány Lajos*

Nagysolymos – leányegyházközség

Gondnok: *Szilágyi Márton*

KOBÁTFALVA

Lelkeszi család: *Csáki Levente és Melánia*

Gondnok: *Bálint Endre*

Énekvezér: *László Attila*

Vallástanár: *Mikó Amália*

KOROND

Lelkeszek, lelkeszi család: *Lázár Levente és Demeter Erika*

Gondnok: *Bíró Lajos*

Énekvezér: *Kovács Jenő*

Fenyőkút-Pálpataka – leányegyházközség

Gondnok: *Tófalvi Lajos*

KŐRISPATAK

Beszolgáló lelkész: *Szász-Cserey Katalin*

Gondnok: *Péter Géza*

NAGYMEDESÉR

Lelkeszi család: *Sipos Mónika Rebeka és László*

Gondnok: *Bernárdt András*

SIMÉNFALVA

Gondnok: *Bíró József*

Énekvezér: *Bálint Hortenzia*

Vallástanár: *Mikó Amália*

SZENTÁBRAHÁM

Lelkészi család: *Berei István és Enikő*

Gondnokok: *Mátéfi Domokos, Kerestély István*

Magyarandrásfalva – leányegyházközség

Gondnok: *Keresztes István*

Énekvezér: *Benkő Béla*

SZÉKELYKERESZTÚR

Lelkészi család: *dr. Tódor Csaba és Éva*

Segédlelkészi család: *Dénes Erzsébet és Tóth András*

Énekvezér: *Tódor Éva*

Gondnok: *Demeter Domokos*

Betfalva – szórvány

Gondnok: *Szécsi Irén*

SZÉKELYSZENTMIHÁLY

Lelkészi család: *Tófalvi Tamás és Kinga Julianna*

Gondnok: *Szász Lajos*

Gondnokhelyettes: *Péter Dénes*

SZÉKELYSZENTMIKLÓS

Beszolgáló lelkész: *Csáki Levente*

Gondnok: *Kiss Sándor*

TARCSAFALVA

Lelkész: *Mikó Ferenc*

Gondnok: *Benczédi András*

Énekvezér: *Molnár Cecília*

TORDÁTFALVA

Beszolgáló lelkész: *Lőrinczi Lajos*

Gondnok: *Boros Etel*

ÚJSZÉKELY

Lelkészi család: *Jakab Zsolt Mihály és Borika*

Gondnok: *Buzogány József*

Énekvezér: *Jakab Borika*

Vallástanár: *Bálint Hortenzia*

5. SZÉKELYUDVARHELYI EGYHÁZKÖR

Esperes: *Solymosi Alpár*

Felügyelőgondnokok: *Csiki Áron, Székely Erzsébet*

Egyházköri jegyző: *Andorkó Attila*

Egyházköri közügyigazgató: *Simó Sándor*

Egyházköri könyvelő: *Deák Szilvia*

ABÁSFALVA

Lelkész: *Lurtz Zsolt*

Gondnok: *Gergely Attila*

CSÍKSZEREDA

Lelkeszi család: *Solymosi Alpár és Erika*

Gondnok: *Dombi Gyula*

Énekvezér: *Fikó Enikő és Mézes Melinda*

Hargitafürdő – szórvány

Kapcsolattartó személy: *Mandell Zsolt*

GYEPES

Lelkeszi család: *Bardócz-Tódor András és Zselyke*

Gondnok: *László Lajos*

GYERGYÓSZENTMIKLÓS

Gyakorló segédlelkész: *Kerekes Mónika és Szabolcs*

Gondnok: *Székely Erzsébet*

Csíkszentdomokos – szórvány

Megbízott gondnok: *Kis Julianna*

Balánbánya – szórvány

Megbízott gondnok: *Szász Ferenc*

HOMORÓDALMÁS

Lelkeszi család: *Csete Árpád és Tordai Tímea*

Gondnok: *Csiki Áron*

Énekvezér: *Sorbán Enikő*

HOMORÓDJÁNOSFALVA

Gyakorló segédlelkészi család: *Szabó Zsolt és Renáta*

Gondnok: *Benedek István*

Énekvezér: *Tímár Dénes*

Homoróddaróc – leányegyházközség

Gondnok: *György Izabella Zsófia*

HOMORÓDKARÁCSONYFALVA

Lelkeszi család: *Benedek Mihály és Enikő*

Gondnok: *Szentpáli Géza*

HOMORÓDKEMÉNYFALVA

Beszolgáló lelkész: *Lurtz Zsolt*

Gondnok: *Tódor Zakariás*

HOMORÓDSZENTMÁRTON

Lelkeszi család: *dr. Pál János és dr. Andorkó Orsolya Mária*

Gondnok: *iff. Bancsi-Rigó István*

Énekvezér: *Zsombori Zsombor Balázs*

HOMORÓDSZENTPÁL

Lelkeszi család: *Tőkés-Bencze Zsuzsánna és Tőkés Lehel*
– *a lelkész gyermeknevelési szabadságon van*

Beszolgáló lelkész: *dr. Pál János*

Gondnok: *Tódor Vendel*

Énekvezér: *Hegyi Tünde Rózsa*

HOMORÓDSZENTPÉTER

Lelkeszi család: *Székely Kinga Réka és Zsolt Csaba*

Gondnok: *Bató Áron*

Közügyűlési képviselő: *Csomor Imre*

Énekvezér: *Máté Ilonka*

HOMORÓDÚJFALU

Lelkész: *Győrő Attila*

Gondnok: *Dávid Géza*

Székelyzsombor – leányegyházközség

Gondnok: *Jobb Margit*

KÉNOS

Lelkészi család: *Andorkó Attila és Andorkó-Gál Kinga*

Gondnok: *Gál Attila*

Lókod – leányegyházközség

OKLÁND

Beszolgáló lelkész: *Bardócz-Tódor András*

Gondnok: *Bartha Dénes*

Algondnok: *Gólicza János*

Énekvezér: *Kovács Irén*

RECSENYÉD

Lelkészi család: *Nagy Adél és dr. Gidó Csaba*

Gondnokok: *Nagy Elemér, Dáné Mihály*

SZÉKELYDERZS

Lelkészi család: *Demeter Sándor Lóránd és Újvárosi Katalin*

Gondnok: *Orbán Árpád*

Énekvezér: *Pál Ákos*

SZÉKELYMUZSNA

Beszolgáló lelkész: *Zoltáni Ilona*

Gondnok: *Mester Lóránd*

SZÉKELYUDVARHELY 1.

Lelkészi család: *Simó Sándor és Melinda Tímea*

Segédlelkészi család: *Zoltáni Ilona és Botond*

Gondnok: *Jánosi Jenő*

Énekvezér: *László Árpád*

SZÉKELYUDVARHELY 2.

Lelkész: *Rüsz Domokos és dr. Dáczy Kovács Éva*

Énekvezér: *Vas-Székely Piroska*

SZENTEGYHÁZA

Lelkész: *Kelemen Szabolcs*

Gondnokok: *László Zoltán, Lőrincz László*

VÁROSFALVA

Lelkészi család: *Lőrinczi Botond László és Krisztina*

Gondnok: *Csáka Csaba*

Énekvezér: *Demeter Dénes*

Zetelaka – leányegyházközség

Lelkészi család: *Újvárosi Katalin és Demeter Sándor Lóránd*

Gondnok: *Kolumbán-Antal József*

Székelyudvarhelyi kórházlelkész: *Sipos Mónika Rebeka*

6. HÁROMSZÉK-FELSŐFEHÉRI EGYHÁZKÖR

Esperes: *Szabó Előd*

Felügyelőgondnokok: *Erdő-B Vilmos, Demeter Zoltán*

Egyházköri jegyző: *Biró Attila*

Egyházköri közügyigazgató: *Szabó Adél Júlia*

Egyházköri könyvelő: *Gábor Edit*

Egyházköri titkár, szeretetszolgálati munkatárs: *Tordai Melinda*

ALSÓRÁKOS

Lelkészi család: *Szabó József és Mária*

Kaca – leányegyházközség

Gondnok: *Pál István*

ÁRKOS

Lelkészi család: *Biró Attila és Annamária*

Gondnok: *Bedő Károly*

Énekvezér: *Márk Attila*

Tusnádfürdő – leányegyházközség

Gondnok: *Szőcs József*

BARÓT

Lelkészi család: *Erdő Imola és Szabolcs*

– *a lelkész gyermeknevelési szabadságon van*

Beszolgáló lelkész: *Szabó Előd*

Gondnok: *Fazakas László*

Vallástanár: *Nagy Réka*

Énekvezér: *Jakab Tünde Gabriella*

Köpec-Köpecbánya – leányegyházközség

Gondnok: *Zoltán Éva*

Olasztelek – leányegyházközség

Gondnok: *Péter Erzsébet*

Bardoc – szórvány

Gondnok: *Gáspár Mária*

BÖLÖN

Lelkész: *Kozma Albert*

Gondnok: *Uzoni István*

Énekvezér: *id. Kozma Albert*

Földvár – szórvány

Gondnokok: *Dombi Gábor és Dombi Eugénia*

BRASSÓI UNITÁRIUS EGYHÁZKÖZSÉG

Lelkeszi családok: *Andrási Benedek és Erika*

Gondnok: *Erdő-B Vilmos*

Énekvezér: *Kádár Gábor*

Gondnok: *Bács Julianna*

Vidombák – leányegyházközség

Gondnok: *Tóth János*

Négyfalu – leányegyházközség

Gondnok: *Kádár András*

DATK

Lelkeszi család: *Major László és Orsolya Beáta*

Gondnok: *Kallos Ince*

**DÉL-ERDÉLYI SZÓRVÁNYEGYHÁZKÖZSÉG
FOGARAS-BUKAREST**

Fogaras

Beszolgáló lelkész: *Török István*

Gondnok: *Sofletea Marosi Ágnes*

Bukarest

Beszolgáló lelkész: *Vagyas Attila*

Gondnok: *Qi Réka*

FELSŐRÁKOS

Lelkészi család: *Palkó Zalán Koppány és Farkas Orsolya*

Gondnok: *Pető Elemér*

Énekvezér: *Fábricz Emilia*

KÁLNOK

Lelkészi család: *Szabó Adél Júlia és Furus Levente*

Gondnok: *Ütő Judit*

Sepsibodok – leányegyházközség

Gondnok: *Deák Ferenc*

Étfalvazoltán – szórvány

KŐHALOM–HOMORÓD

Lelkész: *Márkos Ervin Sándor*

Gondnok (Kőhalom): *Toró Zoltán*

Gondnok (Homoród): *Nagy József*

KÖKÖS

Lelkészi család: *Bartha Alpár és Éva*

Gondnok: *Ilyés János*

NAGYAJTA

Lelkészi család: *Fekete Levente és Judit*

Gondnok: *ifj. Barabás András*

Énekvezér: *Fekete Hunor*

Miklósvár – leányegyházközség

Gondnok: *ifj. Balázs Sándor*

Középajta – szórvány

Gondnok: *Gazdag Levente*

OLTHÉVÍZ

Lelkészi család: *Török István és Lőrincz Melinda*

Gondnok: *Bálint Ágoston*

SEPSIKÖRÖSPATAK

Lelkészi család: *Tordai Ernő és Melinda*

Gondnok: *ifj. Költő Sándor*

SEPSISZENTGYÖRGY

Lelkészi család: *Péterfi Zita Ágnes és Sándor*

Gyakorló segédlelkész: *Benczédi Zsófia*

Vallástanár: *Pál Tünde*

Gondnok: *Gazdag Géza*

Énekvezér: *Hurubás János*

Kovászna – leányegyházközség

Gondnok: *Murvai Buzogány László*

Sepsikilyén – leányegyházközség

Gondnok: *Füzi Imre*

SEPSISZENTKIRÁLY

Gyakorló segédlelkészi család: *Bartha-Pál Aba és Zsuzsanna Ágnes*

Gondnok (Sepsiszentkirály): *Kiss Áron*

Botfalu – leányegyházközség

Gondnok: *Fitori Bálint*

SZENTIVÁNLABORFALVA-KÉZDIVÁSÁRHELY

Lelkészi család: *Buzogány-Csoma István és Csilla Mónika*

Gondnok (Szentivánlaborfalva): *Gábor Vilmos*

Gondnok (Kézdivásárhely): *Bucs Ildikó*

ÜRMÖS

Lelkészi család: *Szabó Előd és Kata*

Gondnok: *Bodi András*

Énekvezér: *Urák János*

Apáca – szórvány

Gondnok: *László Ilona*

VARGYAS

Lelkészi család: *Ilkei Árpád és Judit*

Gondnok: *Tóth Péter*

Énekvezér: *Varga Réka*

Székelyszáldobos – leányegyházközség

Gondnok: *Farkas Enikő*

Sepsiszentgyörgyi kórházlelkész: *Buzogány-Csoma Csilla Mónika*

7. MAGYARORSZÁGI UNITÁRIUS EGYHÁZKERÜLET

EGYHÁZKERÜLETI KÉPVISELŐK TANÁCSA,

EGYHÁZKERÜLETI HIVATAL

Püspöki helynök: *Kriza János*

Egyházkerületi főgondnok: *Elekes Botond Áron*

Egyházkerületi jegyző: *dr. Szent-Iványi Ilona*

Egyházkerületi felügyelőség gondnok: *Kavecckiné dr. Farkas Katalin*

Egyházkerületi közügyigazgató: *Pap Gy. László*

Egyházkerületi főszámvevő: *Szekeres Piroska*

Egyházkerületi lelkészek: *Albert-Nagy Ákos István, Bakó-Nagy Zsuzsanna*

BARTÓK BÉLA UNITÁRIUS EGYHÁZKÖZSÉG (Budapest)

Lelkészi család: *Léta Sándor és Erika*

Gondnok: *Gergely Felicián*

BUDAPESTI UNITÁRIUS EGYHÁZKÖZSÉG

Lelkészi család: *dr. Czire Szabolcs és dr. Ferenczi Enikő*

Gondnok: *Buzogány Zoltán*

DEBRECEN

Lelkészi család: *Pap Gy. László és Margit*

Gondnok: *Csíki András*

DÉL-DUNÁNTÚLI UNITÁRIUS SZÓRVÁNYEGYHÁZKÖZSÉG (Pécs)

Lelkész: *Máté Ernő*

Gondnok: *Bandi András*

FÜZESGYARMAT

Beszolgáltatásért felelős lelkész: *Pap Gy. László*

Gondnok: *Kovácsné Czeglédi Mária Tünde*

Gyula és Környéke Szórvány

Szórványgondnok: *Kispálné Romvári Etelka*

**ÉSZAK-DUNÁNTÚLI UNITÁRIUS
SZÓRVÁNYEGYHÁZKÖZSÉG (Győr)**

Beszolgáltatásért felelős lelkész: *dr. Szent-Iványi Ilona*

Gondnok: *Szabó Ildikó*

HÓDMEZŐVÁSÁRHELY

Lelkész: *Szabó Csengele*

Gondnok: *Bohr Ferenc*

Szeged – leányegyházközség

Gondnok: *dr. Kiss Tibor János*

**DUNA-TISZA KÖZI UNITÁRIUS
SZÓRVÁNYEGYHÁZKÖZSÉG (Kecskemét)**

Beszolgáltatásért felelős lelkész: *Szabó Csengele*

Gondnok: *Balázs Mihály*

KOCSORD

Lelkeszi család: *Bartha Mária Zsuzsánna és Károly*

Gondnok: *Jakab Gyula*

**ÉSZAK-MAGYARORSZÁGI UNITÁRIUS
SZÓRVÁNYEGYHÁZKÖZSÉG (Miskolc)**

Lelkeszi család: *Kriza János és dr. Lakatos Csilla*

Gondnok: *Marosi Ilona*

PESTSZENTLŐRINC

Lelkész: *dr. Szent-Iványi Ilona*

Gondnok: *Giba Ferenc*

VIII. GYERMEKNEVELÉSI SZABADSÁGON LÉVŐ LELKÉSZEK

Buzogány-Csoma Csilla Mónika, Erdő Imola, Lőrinczi-Vass Zsuzsánna, Mátéfi Tímea, Tőkés-Bencze Zsuzsánna

IX. NYUGDÍJAS LELKÉSZEK NÉVJEGYZÉKE

Adorjáni Levente, Andorkó Ferenc, Andrási György, Balázs Sándor, Balázsi László, Barabás Áron, Bálint Benczédi Ferenc, Bálint Imre, Benedek Jakab, Benedek Sándor, Egyed Dániel, Farkas Dénes, Farkas László, Fazakas Endre, Ferencz Gábor, Kászoni-Kövendi József, Kecskés Lajos, Keresztes Sándor, Kibédi Pál, Kiss Alpár Kálmán, Kiss Gergely, Kotecz József, id. Kozma Albert, Lőrinczi Károly, Máthé Sándor, Nagy Endre, Nyitrai Levente, Nyitrai-Németh Csongor, Pál Ádám, Pálffy A. Tamás, Pálffy Árpád, Péterfi Sándor, dr. Rezi Elek, Sándor Botond, Szathmáry Incze Kornél, Szabó Zoltán, Szász Ferenc, Székely János, Székely Miklós, Szén Sándor, id. Szombatfalvi József, Varga Major Sándor, Vass Mózes

X. TEOLÓGIAI HALLGATÓK

- I. évfolyam: Széll Róbert Pál
II. évfolyam: Héjja Gergely, László Orsolya
III. évfolyam: Demeter Ágnes, Lőrinczi Zsófia, Szabó Eszter
IV. évfolyam: Karácsonyi József Lehel, Nagy Norbert, Szilágyi Alpár Attila
V. évfolyam: Lőrinczi Alpár, Szakács György
VI. évfolyam: Ilkei Lóránd, Jakab Emese, László Bernadett, Tamási Noémi, Tatár Ágnes Tekla

EJTVÉNPÁLYÁZAT

Kedves Olvasóink!

A 2022. évi kalendáriumunkban meghirdetjük a már szokásos rejtvénypályázatunkat. Forrai Tibor rejtvényszerkesztő tizenkét rejtvényt készített, amelyek neves unitárius településeinkhez kapcsolódó ismereteinket bővítik vagy erősítik meg. A rejtvénypályázatra 41 helyes megfejtéssel lehet jelentkezni.

Kérjük kedves Olvasóinkat, hogy töltsék ki a tartalomjegyzék után található rejtvénypályázati űrlapot, és június 1-jéig küldjék be a kivágott szelvényeket az *Unitárius Közlöny* szerkesztőségébe, az alábbi postai címre:

400105 Cluj-Napoca/Kolozsvár

B-dul 21 Decembrie 1989, nr. 9. szám

A helyes megfejtések beküldői között 2022 júniusában értékes nyerményeket sorsolunk ki. A sorsolás eredményét az *Unitárius Közlöny* hasábjain tesszük közzé, a nyereményeket pedig a szerencsés nyertes egyházközségének lelkészéhez juttatjuk el.

Eredményes rejtvényfejtést kíván

Forrai Tibor
és az *Unitárius Kalendárium* szerkesztője

TARTALOM

Kovács István: <i>Az Olvasó köszöntése</i>	5
Keresztnevek és névnapok az unitárius naptárban	30
Egyházi ünnepeink 2022-ben	38
Nemzeti ünnepeink	38
Húsvét időpontja a nyugati és a keleti szertartású egyházaknál (2022–2032)	38
Jelentős évfordulók 2022-ben	39

Január

Bartha Mária Zsuzsánna: <i>Unitárius Látogatóközpont Kocsordon: vándormenedék és lélekpihenő</i>	46
Killyéni András: <i>A kolozsvári Unitárius Kollégium legendás testnevelő tanára</i>	53
Tarcsafalvi Albert: <i>Újévi imádság</i>	59
A szejkefürdői Mini Erdély Park unitárius vonatkozású látnivalói I.	60
Rejtvény (<i>Vallásszabadság Háza</i>)	62

Február

Makkai-Ilkei Ildikó: <i>Kis falu nagy álmai</i>	64
Gyallay Pap Domokos: <i>Gergő három győzelme</i>	77
A szejkefürdői Mini Erdély Park unitárius vonatkozású látnivalói II. ...	83
Rejtvény (<i>Bencéd</i>)	84
Sipos Domokos: <i>Én és Isten</i>	86

Március

Andorkó Júlia Eszter: <i>Kolozsi Hégészók</i>	88
Tatár Ágnes Tekla: <i>Tavas</i>	97
A szejkefürdői Mini Erdély Park unitárius vonatkozású látnivalói III. ..	99
Rejtvény (<i>Kolozs</i>)	100
Szentiváni Mihály: <i>A kor fia</i>	102

Április

Bíró Attila: <i>Az árkosi unitárius vártemplom története</i>	104
Florus Krúy: <i>Erdélyi séta</i>	111

Szentimrei Jenő: <i>Képeslap a sztánai Csigadombról</i>	114
Rejtvény (<i>Árkos</i>).....	116
A szejkefürdői Mini Erdély Park unitárius vonatkozású látnivalói IV.	118

Május

Bálint Róbert Zoltán: <i>Kopjafa a jövőnek – Balázs Ferenc emlékezete</i> <i>Mészkőn</i>	120
Létay Lajos: <i>Hajnali emlék</i>	127
A szejkefürdői Mini Erdély Park unitárius vonatkozású látnivalói V.	128
Rejtvény (<i>Mészkő</i>).....	130

Június

Finta Emese Erzsébet: <i>Ünneplőben Torockószentgyörgyön</i>	134
Forrai Tibor: „ <i>Isten hozott!</i> ”	144
Sipos Domokos: <i>Pünkösöd</i>	150
A szejkefürdői Mini Erdély Park unitárius vonatkozású látnivalói VI.	151
Rejtvény (<i>Torockószentgyörgy</i>).....	152

Július

Varró-Bodoczi Barna: <i>Szentgericei látnivalók</i>	154
Móra Ferenc: <i>Himnusz a búzamezőn</i>	167
József Attila: <i>Nagy városokról beszélt a vándor</i>	169
A szejkefürdői Mini Erdély Park unitárius vonatkozású látnivalói VII.	170
Czóbel Minka: <i>Párhuzamban</i>	171
Rejtvény (<i>Szentgerice</i>)	172

Augusztus

Fekete Levente: <i>Az ajtai vár meséje (Nagyajta legendája)</i>	174
A szejkefürdői Mini Erdély Park unitárius vonatkozású látnivalói VIII.	181
Rejtvény (<i>Bölon</i>)	182
Kosztolányi Dezső: <i>Vidék nappal, éjszaka</i>	184

Szeptember

Szell Róbert Pál: *A magyarzsákodi lapidárium. Kőbe vésett*

<i>hagyaték</i>	186
László Orsolya: <i>Itt van az ősz, itt van újra</i>	190
Tarcsafalvi Albert: <i>Szeretlek, imádlak!</i>	193
A szejkefürdői Mini Erdély Park unitárius vonatkozású látnivalói IX.	195
Rejtvény (<i>Magyarzsákod</i>)	196
Gárdonyi Géza: <i>Szeptember</i>	198

Október

Lőrinczi Levente: <i>Augusztinovics Pál emléke</i>	200
A szejkefürdői Mini Erdély Park unitárius vonatkozású látnivalói X.	205
Rejtvény (<i>Oklánd</i>).....	206
Reményik Sándor: <i>A fordító</i>	208

November

Koppándi Zoltán Attila: <i>Déva vára</i>	210
Gellérd Imre: <i>Dávid Ferenc</i>	218
A szejkefürdői Mini Erdély Park unitárius vonatkozású látnivalói XI.	219
Rejtvény (<i>Déva</i>)	220
Bajza József: <i>Őszi dal</i>	222

December

Jakab Boróka: <i>Szabó Gyula emlékszobája</i>	224
Gellérd Imre: <i>Amit Isten elkér, visszaadja azt</i>	233
Ady Endre: <i>A téli Magyarország</i>	241
A szejkefürdői Mini Erdély Park unitárius vonatkozású látnivalói XII.	242
Rejtvény (<i>Homoródalmás</i>).....	244

ÁLYÁZATI ŰRLAP A REJTVÉNYEKHEZ

A megfejtő neve:

A megfejtő lakcíme:

A megfejtő lelkészének neve:

Január – A Vallásszabadság Háza

1. E rendezvénynek is helyet adott a Vallásszabadság Háza:.....

.....

2. Ezt is tartanak a házban:.....

Február – Bencéd

Vízzs. 1.:

Függ. 41.:.....

A kis hálóban:

Március – Kolozs

1. A tájegység neve:

2. A település régi rangja:

3. Szomszéd község:

4. A kis hálóban:

Április – Árkos

Vízzs. 1.: Ennek a családnak a kastélya ma Árkos egyik látnivalója:

.....

Vízzs. 65. Innen ered a falu patakja:.....

.....

Függ. 1. Hazai néprajzkutató volt (1935–1992), Árkoson élt:

.....

Függ. 15. Híres zoológus, Árkos szülötte (1885–1952):

.....

A kis hálóban: Árkosi geológus, tanár:

A kis háló alsó sorában: A kultúrotthon névadója:.....

Május – Mészkő

1. Balázs Ferenc alapította lap:

2. A rendezvény:

3. Természeti látványosság:

4. A kis hálóban:

Június – Torockószentgyörgy

1. Az idézet első része:.....
2. Az idézet második része:
3. Az idézet harmadik része:

Július – Szentgerice

1. Az idézet első része:.....
2. Az idézet második része:
3. Az idézet harmadik része:

Augusztus – Bölön

1. Mikó Imre regénye:
2. Bölöni alapította intézmény:.....

Szeptember – Magyarzsákod

A kis hálóban:

Vízs. 1.: Magyarzsákodi földbirtokos testvérpár egyike, iskolát építettek és alapítványt hoztak létre annak működtetésére:

Vízs. 65.: Az egyik testvér ez volt Udvarhelyszéken:

Függ. 1.: A másik földbirtokos testvér, neki volt funkciója

Udvarhelyszéken:.....

Függ. 15. A falu folyóvizecskeje:.....

Október – Oklánd

Vízs. 1.: Oklánd községhez tartozó falu:

Vízs. 61.: Az oklándi iskola névadója, itt volt lelkész, majd hosszas

börtönévek után Lupényban:

Függ. 1.: Régi vár volt Oklánd közelében:

Függ. 20.: Vár volt Oklánd közelében:

November – Déva

1. Az őslénykutató neve:

2. A kis hálóban a drámaíró neve:

3. A kis hálóban a műfaj neve:

December – Homoródalmás

Szabó Gyula novellája 1.:

Szabó Gyula novellája 2.:

Szabó Gyula novellája 3.: